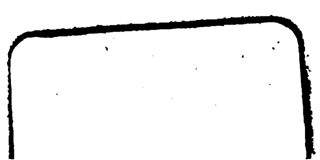

6 x/7.50

NOGLE BIDRAG TIL

RØDDING HØJSKOLES

HISTORIE

NOGLE BIDRAG

TIL

RØDDING HØJSKOLES

HISTORIE

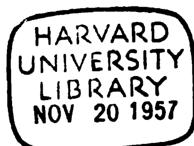
EFTER TRYKTE OG UTRYKTE KILDER

VED

H. ROSENDAL

KOLDING
KONRAD JØRGENSENS FORLAG
MDCCCXCIV

KOLDING
KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI
VED H. P. WARBERG

For fire Aar siden skrev Hr. Karl Jørgensen, paa Grundlag af trykte Kilder og en Mængde mundtlige og skriftlige Meddelelser fra forskellige Sider, en Række Artikler i »Højskolebladet« om Folkehøjskolen i Rødding, som det var hans Hensigt at gennemarbejde, forøge og udgive som Bog i Aar i Anledning af, at der nu er forløbet et halvt Hundredaar siden Skolens Oprettelse. Hans Sygdom og Fraværelse fra Fædrelandet har hindret ham i at udføre denne Plan, hvorfor saavel han som Forlæggeren henvendte sig til mig med Anmodning om, at jeg med Benyttelse af de nævnte Artikler skulde udgive en Samling af Bidrag til Skolens Historie til Jubelfesten i Aar. Jeg gik ind derpaa, blandt andet fordi jeg havde haft Adgang til en Del hidtil utrykt Materiale til Højskolens Historie. Herfor maa jeg særlig takke Rigsarkivets og det kongelige Bibliotheks velvillige og forekommende Embedsmænd, ligesom jeg ogsaa maa bringe Folkethingets Formand min Tak for hans utrættelige Velvilje overfor dette Arbejde. Ogsaa de tre andre nulevende Forstandere for Rødding Højskole, Stiftsprovst Helweg, Pastor Appel og Forstander Schrøder, have med Redebonhed ydet baade Hr. Karl Jørgensen og mig Bistand, naar det forlangtes.

I hvilket Forhold dette Arbejde staar til Karl Jørgensens Artikler, vil skønnes, naar man vil have den Ulejlighed at sammenligne. Jeg skal blot bemærke, at Stykkerne VIII, IX, X, XIV og XV ere optagne næsten uforandrede eller med kortere Tillæg. I Stykkerne I, II, III, XII og XIII vil man finde en Del Enkeltheder, i IV, V, VI, VII og XI større og mindre Afsnit optagne efter Karl Jørgensens Artikler.

Det er mit Haab, at navnlig de her for første Gang trykte Aktstykker kunne have nogen Interesse for dem, der i Forvejen kende Rødding Højskoles Historie, og at hele Fremstillingen maaske kunde tjene en og anden, der ikke hidtil har haft Lejlighed til at sætte sig ind deri.

Lyngby, i September 1894.

H. Rosendal.

INDHOLD.

		Side.
I.	Grundtvigs Højskoletanke	1
II.	Sønderjydske Forhold	8
III.	L. C. Hagen og Vestboerne	11
IV.	Chr. Flor og Østboerne	19
V.	Skolen aabnes	29
VI.	De første Aar	38
VII.	Frederik Helwegs Forstandertid	51
VIII.	Sofus Høgsbro. Skolens Genaabning. Ny Lærere	59
IX.	Bestræbelser for at sikre Skolens Fremtid. Generalforsamlinger	72
X.	Sommerudflugter og Fester	90
XI.	Angreb udenfra	101
XII.	Lærerskifte	111
XIII.	L. Schrøders Forstandertid	118
XIV.	C. Appels Forstandertid	142
XV.	Rødding Højskole-Elever	162

BILLEDER.

N. F. S. Grundtvig S. 5. Nis Lorenzen S. 8. P. Hjort Lorenzen S. 9. P. Chr. Koch S. 11. L. C. Hagen S. 13. Chr. Flor S. 20. L. Skau S. 23. J. Wegener S. 30. Rødding Højskole 1845 S. 41. Fr. Helweg S. 53. N. J. Termansen S. 56. S. Høgsbro S. 61. J. L. Knudsen S. 67. Edv. Thomsen og Hustru S. 70. J. A. Viinsted S. 89. K. L. Knudsen S. 91. Flors Buste S. 94. H. Sveistrup S. 113. L. Schrøder S. 119. H. Nutzhorn S. 122. R. Fenger S. 127. Rødding Højskole 1890 S. 129. C. Appel S. 143. B. Refslund S. 148. H. D Kloppenborg S. 149. Rs. Hansen S. 152.

I. GRUNDTVIGS HØJSKOLETANKE.

Om der end har foresvævet nogle af det foregaaende Hundredaars Bondevenner — Joh. Ludv. Reventlow til Eksempel — Tanker, der minde os om, hvad der senere kom frem i Folkehøjskolen, saa ere dog alle enige om at betragte Grundtvig som denne Skoles aandelige Fader. — Hos ham synes Tanken om en saadan Skole at have dæmret allerede i Tiden mellem 1813 og 1830, og efter 1830 udtaler han den med større og større Klarhed og derfor mere og mere indtrængende næsten Aar efter Aar. Den er grundet ikke alene i hans Erkendelse af, hvad der er nødvendigt for Folkelivets Vækst og Udvikling — hans historiske Betragtning, men ogsaa i hans Betragtning af Menneskelivets Udviklingslove — hans Psykologi, om man saa maa sige. Siden Ideen om Tidernes Sammenhæng og Kristus som deres Midtpunkt ved Henrik Steffens' ildfulde Tale var kommen ind i hans Sjæl, og navnlig siden Fædrelandets Nød og Fare efter 1807 og den store Krise i hans Liv 1810 havde uddybet hans hele Livsbetragtning, laa det ham alvorligt paa Sinde at faa gjort en Johannes-Gerning i sit Folk, saa Børnenes Hjærter kunde vendes til deres Fædre, og man ogsaa derved kunde »berede Herren Vej«. En saadan Gerning var det egentlig, han selv tænkte paa at gaa ud til i de bevægede Nytaarsdage 1814, da under gentagne Møder med den studerende Ungdom hans »Haab om Danmarks Genfødelse blev til Vished«, og, som han siger, der vaagnede et patriotisk Ord paa hans Læber, som havde slumret der lige siden hans Barnedage, og da Aanden var over ham, Fædrenes Aand, og han saa Syner og havde Drømme, og han stødte i Hornet for at vække Valhals Kæmper til at værge Marken mod de onde Jætter. Det var med en saadan Tanke for Øje, han i disse Nytaarsdage samlede en Skare varmtfølende Ungersvende om sig, der — henrevne af en Veltalenhed, de aldrig havde hørt Mage til — sluttede sig til ham og vilde gaa ud for at vække en kristelig Helteaand i Folket. For Grundtvig var det langt fra, at Tanken herom døde med Freden

i Kiel og Afslappelsen derefter; han hilste, som bekendt, 1815 Frederik VI. ved hans Hjemkomst fra Wien med et Digt, hvori han bad:

»O, lad mig dog prøve, hvad Ordet formaar!
Dog nej, ikkun prøve, om Danemarks Løve
har Løven af Juda forglemt.«

Han vilde gerne prøve, hvad Menneskeordet formaar; dog, han griber sig i det — det er maaske en hovmodig Tanke — men han maa arbejde for, at de danske Løver ej glemme Løven af Juda. At han imidlertid ingenlunde opgav Tanken om sit folkelige Arbejde, viste han ved at tilbringe Aar af sit Liv med at oversætte Sakse, Snorro og Bjowulfs Drape og siden med at skrive sine bibel- og kirkehistoriske Digtninger og sine Krønikerim; thi det er lutter Arbejder, der lægge Æmnet til Rette for den kommende Folkehøjskole. — Han var inderlig overbevist om, at et Arbejde i Folket som det, det siden blev ham klart skulde gøres i Folkehøjskolen, ikke alene skulde finde Sted paa kristelig Grund, saa det kom til at berede Vej for Kristus i Folket, saa der arbejdedes for at sammensmelte Kristendom og Folkesind, og være væsentlig historisk, saa »Børnenes Hjærter vendtes til deres Fædre og Fædrenes til Børnene«, det vil sige, at man arbejder for, at Mennesket ikke taber sig i Øjeblikket, men baade vil øse Kraft, Trøst og Visdom af Fortiden og være med at berede Fremtiden; men han var tillige klar over, at det maatte ske ved Digternes Hjælp; thi han er enig med Geijer, naar denne siger, at af alt, hvad en gavmild Skaber har skænket Menneskenaturen, er Skjaldens Kunst og Gave den allervidunderligste, idet den i sine bedste Ytringer ligesom kan løfte Mennesket saa højt, at det kan forlystes ved Minderne fra det tabte Paradis, faa Længslerne derefter og Haabet derom tændt paany. — I sit Krønikerim »Paradiset« lægger han dette følgende Ord i Munden:

»Aartusinder svæved' jeg saa til Lyst
og Længsler søde i Smaafolks Bryst
paa Skjaldes Tunger, for deres Syn,
som røres kunde af Aandens Lyn,
som tændes kunde af Hjærtets Ild,
naar liflig flagrer dens Lue mild!
Og *de, som lytted til Skjaldens Sang,*
de drømte om mig fuld mangen Gang;
de saa og Glimt af min Yndighed
i Aftenrøden og Hjemmets Fred,
i Pinsetiden, naar Skov blev grøn,
og Bølgen sig krused mild og skøn,
i Barndomtiden, naar den svandt hen,
men fløj som Fuglen forbi igen.«

For at denne Digtningens Rigdom imidlertid kunde tilegnes af Folket, maatte der tilvejebringes et Forbindelsesled, og som et saadant saa han Folkehøjskolen. I 1838 udtalte han derom, hvad der senere blev trykt i »Mands Minde«:

»Jeg tør dristig paastaa, Danmark vilde føle sig ti Gange saa lykkeligt som nu, naar blot alle de dejlige nydanske Viser, der mylrede frem fra Thaarups »Høstgildet« til Ingemanns »Holger Danske«, ikke blot som nu stod paa Papiret, men havde genlydt i alle vore Skoler og derfra ikke blot i alle vore Marker og Skove, men saa vidt som Danebrog vajede paa det sortladne Hav. Kun Mangelen af det kunstige Led, som en fri og folkelig Skole i vore Tider maa være mellem Ungdommen og den i Enkeltmand opstaaede forklarede Folkeaand, kun Mangelen af dette nødvendige Led gør, at et Folk daglig kan blive dødere og dorskere, vrantent og modfaldent, mens dets Literatur strømmer over af Liv og Fylde i herlige Minder og lyse Forhaabninger.«

Som Grundtvig ønskede og haabede, at ẹn saadan Skole skulde kunne slaa Bro mellem Folket og dets Digtere, haabede han paa, at den skulde blive en Slags Bro mellem Almuen og Videnskabsmændene, et Sted, hvor der kunde vækkes Ærbødighed hos Almuen for sand Videnskabelighed, idet dens Resultater gjordes tilgængelige, og der tillige til en vis Grad kunde gøres opmærksom paa, baade hvor vigtigt og hvor besværligt dens Arbejde kan være. Og han haabede paa, at en Skole, hvor Modersmaalet sidder i Højsædet, og hvor der tages særligt Sigte paa det, der vedrører Folk og Fædreland og saaledes os alle, maatte kunne bidrage til at slaa Bro mellem Samfundets forskellige Lag, samle sine Lærlinger fra højst forskellige Hjem i een fælles Folkefølelse.

Fra sit eget Levnedsløb mente han at have Erfaring for, at den Tid, hvori han selv havde gaaet i Skole, særlig i Latinskole, er den uheldigste Tid i Livet for aandelig Paavirkning, den Alder, da man uden at være voksen gør en Slags Fordring paa at være det, da man har anskaffet sig en Pibe, men ikke ret tør tage den frem i sin Faders eller Lærers Nærværelse, da man, opløben og ledeløs, har lige saa megen Vanskelighed med at blive Herre over sine Lemmer som over sine Tanker, da — som det synes — Livskraften næsten helt og holdent er i Arbejde med Legemet. I den Alder skulde den mandlige Ungdom efter Grundtvigs Pædagogik hellere sættes til legemligt Arbejde end til en Syssel, der giver Drengene den Tro, at de ere i Færd med at blive lærde Mænd, altsaa nærmest gør dem vigtige, kritiske, selvkloge og undertiden ogsaa blaserte. Han siger herom i »Mands Minde«, at han, til han var femten Aar, nogenlunde havde bevaret sin Barndoms Sans for det store som

for det hjemlige, og i det hele for det naturlige og levende, men at han i de to Aar, han gik i Latinskolen, forvandledes til en saa kold, lavstammet og selvklog Person, at han ikke en Gang saa Morten Børups Grav lige udenfor Skolens Dør, at han tabte sin Interesse for Verdensbegivenhederne, saa han hverken huskede Bonapartes Hjemkomst fra Ægypten eller Slaget ved Marengo, skønt han, inden han kom i Skolen, med Spænding havde fulgt Bonapartes eventyrlige Tog til Ægypten og Slaget ved Abukir, ja at han endog skammede sig ved sin Forkærlighed for Historien i Almindelighed og Danmarks i Særdeleshed, ja skammede sig over sine for en Dreng ualmindelige Kundskaber i Historie. Han var overbevist om, at det ikke var Beskæftigelsen med Klassikerne, med Aandens ypperste Mindesmærker, der var Skyld i saadanne Resultater, men *»Drengevidenskabeligheden«,* »som er Aandens Pestilens, fordi Drengeforstanden umulig kan fatte noget af det, der hører Aanden til, og derfor, naar den vinder Selvtillid, maa forkaste det altsammen og kro sig af en Hundeklogskab som den, man i det attende Hundredaar sædvanlig kaldte Oplysning«. Derimod betegner Grundtvig den egentlige *Ungdomstid* som »Livets Blomst, Aandens Skabertime, den Tid, da de store Udsigter skulle aabne sig, som vi senere i Livet skulle have Gavn og Glæde af, og da den Kærlighed, der skal opflamme os til et daadfuldt Levnedsløb, skal finde sin Ganning«.* — Derfor vilde han have den voksne Ungdom under god aandelig Paavirkning, og det var ikke nogen Børneskole, Efterskole, Fortsættelsesskole, eller hvad man nu vil kalde det, han førte Ordet for i den Række Skrifter, han efter 1830 udsendte om denne Sag. I de *»Politiske Betragtninger«,* Grundtvig udgav 1831, siger han, at man kan være en saare dannet Mand uden at vide, hvad Dannelse hedder enten paa Latin eller Græsk, og i mange Fag og især i Statssager være en meget dygtigere og bedre Skribent end de fleste klassiske højlærde. Vanskeligheden er imidlertid, at man savner *en Højskole for folkelig Videnskabelighed og borgerlig Uddannelse,* som kunde give de ustuderede, der vilde høre til den dannede Verden, hvad dertil virkelig maatte kræves. Men blev det uden en saadan vanskeligt at ordne Skrivefriheden, som han her omtaler, saa blev en saadan Skole end mere nødvendig, da Frederik VI. 1831 havde bebudet Indførelsen af de raadgivende Provinsialstænder. For at selv denne begrænsede Deltagelse i Lovgivningen kunde blive til Gavn, maatte der aabnes Adgang til en hensigtsmæssig Dannelse for dem, der skulde være Medlemmer af Folkeforsamlingen, en Dannelse, der som Midtpunkt har Fædrelandet med dets hele naturlige og historiske Beskaffenhed, henført til det virkelige Liv og Øjeblikkets Krav, hvorved Fædrelandets Literatur

* Gadning ɔ: hvad der er ønskeligt, tjenligt, passende.

baade finder Opmuntring og gør Gavn, og hvor man lærer at skatte den Videnskabelighed, man skal skatte til.

Da han i 1836 udgav sit Skrift »*Det danske Firkløver*« (Konge, Folk, Fædreland og Modersmaal), kom han atter tilbage til Nødvendigheden af, at Folkeraadets Medlemmer og deres Vælgere vare vel oplyste om Folkenaturen, Statsforfatningen og Fædernelandet i alle Henseender; men denne Oplysning maatte ikke fattes det højere Præg, som Folkeaanden giver, og den vilde uden Kærlighed holde op at virke velgørende, ligesom den hverken er tænkelig eller brugelig uden den Styrke i Modersmaalets Brug, som ikke naas uden indtrængende og flittig Benyttelse af Skjaldenes Arbejder. Og tillige maa denne Oplysning for at være ægte udspringe af Enkeltmandens eget Liv eller dog prøves derpaa; men »Stemningen«, som former hans eget Liv, »Øjet«, hvormed han han opfatter dets Begivenheder, og »Tonen«, hvori han udtrykker sine Erfaringer, dem trænger han til fra Ungdommen af at føre med sig ind i Livet, og det er en af Hovedgrundene for en folkelig Højskole.

I denne Afhandling udtalte han ogsaa med tydelige Ord, hvad han i sit Digt »Gyldenaaret« to Aar tidligere havde antydet, at han tænkte sig en Folkehøjskole i stor Stil oprettet i Sorø, til hvis Kloster Absalon for at hjælpe sin og sine Fædres Sjæle ud af Skærsilden havde henlagt rige Pengemidler, og hvis Munke han havde paalagt at skrive Fædrelandets Historie; hvor Kristian IV., efterat Klostergodset ved Reformationen var blevet Krongods, havde stiftet et »ridderligt Akademi«, hvor den haabefulde Ungdom skulde lære at lyde og ligne Kongen, der kendte og elskede Fædrelandet og havde Modersmaalet i høj Grad i sin Magt; og hvor Ludvig Holberg gjorde det muligt for Frederik V. at genoprette og udvide Akademiet til en fædrelandsk Højskole ved dertil at skænke det Friherskab, han ærlig havde tjent sig ved munter Skrift paa Modersmaalet.

Hvor Aksel hviler
i lyse Kor,
hvor Holberg smiler
ad Fejl i Nord:
Fra Sjællands Hjærte,
Kong Frodes Ark,
kast, Mindekærte,
paa Daners Mark
dit Lys, det milde!
Blus op, skønt silde,
dog ret tilpas!

I sit næste Højskoleskrift »*Skolen for Livet og Akademiet i Soer*« udvikler han atter disse Tanker og fremhæver navnlig med stor Styrke, at Sorø

er Stedet for en saadan Højskole. Havde han, som Holberg, tjent en Tønde Guld eller endnu bedre, som Sir Walter Scott, tjent en Million ved sine Skrifter, vilde han hellere end grunde en dansk Højskole efter sit eget Hoved som Holberg forære Pengene til Akademiet i Sorø, naar det blot lignede en dansk Højskole efter hans Forestilling saa meget, som det i Holbergs Tid lignede en saadan efter dennes. Thi der er mere Rimelighed for, at det vil vinde og vare, der i Tidens Løb er ligesom opkommet af sig selv, end hvad Enkeltmanden ligesom vil frembringe efter sit eget Hoved, og derhos ligger det dybt i Nordboens historiske Natur med Kærlighed og Haab at knytte sig til Steder og Indretninger, som Fortids-Minder gør os dyrebare. Han glædede sig derfor over en kongelig Bestemmelse, der aabnede Akademiet for »*ustuderede*«, det vil sige for Folk, der ikke kunne Latin, og kunde til en vis Grad se en Begyndelse til den Skole, han ønskede, deri. Og han kunde det saa meget bedre, som han havde gode Tanker i Henseende til denne Sag baade om de tre Digtere Ingemann, Hauch og Wilster, der vare Professorer ved Akademiet, og hvis afgjorte Danskhed var vel bekendt, om Professor Lütken, »Latinens erklærede Avindsmand«, om Professor Waage, hvis Forkærlighed for Dansken havde glædet ham for næsten tredive Aar siden, og om Tyge Rothes to Sønnesønner, der ogsaa vare ansatte i Sorø. Ganske vist havde Akademiet beredt ham den Skuffelse, at det havde foreslaaet, at de »ustuderede« skulde lære Latin i de tre nederste Klasser; men saa længe som muligt vægrede han sig ved at tro, at det vilde fastholde et saadant Forslag. Han mente ogsaa, at ved en folkelig Højskole burde der findes Lejlighed til at lære fremmede Sprog, Mathematik, Historie og alt, hvad Enkeltmanden enten for Nyttens eller Fornøjelsens Skyld fandt Lyst og Tid til at lægge sig efter, og at ved en kongelig dansk Højskole i Sorø vilde det omtrent følge af sig selv; men Hovedsagen, det levende, fælles og almindelige, det, der skal være Højskolens Sjæl og Hovedopgave, det er dog Folkenaturens hensigtsmæssige Udvikling og Oplysning paa Modersmaalet til Fædrelandets Gavn og Kongens Glæde, den »indbyrdes Undervisning« og levende Vekselvirkning, som det skal være Ledernes Opgave at fremme, men som det er vanskeligt at beskrive. Det skal være en Dannelse, hvis Maal ikke er »Eksamen og Levebrød«, men en Oplysning, der er sin egen Belønning, og som vi faa den tydeligste Forestilling om, naar vi spørge, hvad Medlemmerne af det folkelige Statsraad behøve for at være deres Stilling voksne og deres Hverv mægtige, og dertil hører unægtelig en levende Følelse af deres Folks Ejendommelighed, inderlig Hengivenhed til Konge og Fædreland, Styrke i Modersmaalet til at udtrykke sig mundtlig med Liv og Lethed, Frihed og Sømmelighed, og endelig et klart Overblik over, hvad vi

have, og hvad vi fattes, bygget paa sikre Efterretninger om vort Fædrelands Tilstand.

Grundtvig blev ikke træt af at gentage disse Tanker: i Afhandlingen »Til Normænd om en norsk Højskole« (1837) og i »Bøn og Begreb om en dansk Højskole« (1840) og siden i »Lykønskning til Danmark« (1847); og han fik endelig forsaavidt Ørenlyd hos Folk og Konge, som et mindre anlagt Forsøg blev gjort og et større besluttet.

II. SØNDERJYDSKE FORHOLD.

Nis Lorenzen.

Professor C. Flor i Kiel skrev, da Grundtvig havde udgivet »Bøn og Begreb om en dansk Højskole i Soer«, en Afhandling derom og sendte den til Bladet »Fædrelandet« i København; men »Fædrelandet« vilde ikke optage den. For at faa Tanken ud mellem Folk gik saa Flor med sin Anmeldelse til »Københavnsposten«, der svarede ham, som »Fædrelandet« havde svaret, at Afhandlingen ikke kunde optages, da den stred mod Bladets Grundsætninger. Derimod havde det haderslevske Blad »Dannevirke« alt den 7. Novbr. 1840 en varm Anmeldelse af Grundtvigs Skrift. At de Blade, der skulde være særligt Udtryk for Danskhed og Fremskridt her i Kongeriget, fandt Højskoletanken stridende mod deres Grundsætninger, paa samme Tid som den blev knæsat i Sønderjylland, kan ikke forundre os; derovre var Trangen i Øjeblikket baade større og mere levende end her. Den var større, fordi der i hele Sønderjylland ikke var en eneste Læreanstalt med dansk Sprog udenfor Almueskolen. Latinskolerne vare tyske, Seminarierne vare tyske, og Universitetet i Kiel var tysk. Men naar baade Lærere, Præster og andre Embedsmænd havde faaet en ren tysk Dannelse, kunde kun faa af dem, selv om de vare dansksindede, være danske Folk til den Hjælp, de skulde have været; og der kunde i Sønderjylland ikke paaregnes den Hjælp fra Lærere og Embedsmænd og andre studerede Personer som i Kongeriget. Det kom man navnlig til at føle, da Folket i 1834 kaldtes til Deltagelse i Lovgivningsarbejdet, og da ved Folkestemmens Oplivelse Kampen *for* Modersmaalet begyndte, medens der saa længe havde været kæmpet imod det.

Allerede i den første sønderjydske Stænderforsamling 1836 fremlagde Bonden Nis Lorenzen fra Lilholt et Forslag om at indføre dansk Retssprog, hvor der var dansk Skolesprog. Skønt der ikke ved denne Reform vilde blive vist fuld Retfærdighed mod de Danske, idet kun 110,000 af Sønderjyllands 185,000 dansktalende Indbyggere havde dansk Skolesprog, saa vakte det dog Modstand hos Slesvigholstenerne, og det blev kun vedtaget to Aar efter, fordi man fik det koblet sammen med et Forslag om, at ingen herefter skulde kunne blive Skolelærer i Slesvig uden at have underkastet sig Eksamen i Tysk, og at der i alle Landsbyskoler i Slesvig skulde meddeles Undervisning i det tyske Sprog. Allerede mens disse to Forslag behandledes, var der begyndt lidt Røre hist og her i Sønderjylland, og Bladene »Dannevirke« og »Freja« bleve grundlagte. Men efterat Kong Kristian VIII. den 14. Maj 1840 havde resolveret, at dansk Retssprog skulde indføres, hvor Undervisningssproget var dansk, blev Bevægelsen stærkere. De Danske jublede og udtrykte deres Taknemmelighed mod Kongen, som »i Lov og Rettens Sale, har løst den bundne Tale; nu skal alene klinge vort Modersmaal paa Thinge«. Men de tysksindede protesterede lidenskabeligt; et Udvalg, Stænderforsamlingen nedsatte, betegnede Reskriptet som uhensigtsmæssigt, uudførligt og fordærveligt; og da det saa ud, som om Kongen lod sig skræmme deraf, bleve Slesvigholstenerne dristigere end nogensinde tidligere. — Under disse Omstændigheder var det, at det var blevet den sandhedskærlige og frisindede Købmand P. H. Lorenzen uudholdeligt i den slesvigholstenske Lejr; han afgav en offentlig Erklæring om, at han for Fremtiden vilde findes paa den danske Side, nedlagde sit Mandat som deputeret for Haderslev, valgtes igen i Sønderborg og mødte i Stænderforsamlingen 1842, hvor han, efterat Slesvigholstenerne havde betegnet Danebrog som et Trældomsmærke (»Stempel der Knechtschaft«) »talede Dansk og vedblev at tale Dansk«, mens Slesvigholstenerne raste og larmede, ja endog i Stænderforsamlingen protesterede mod Kongens Ord, at det var de danske Slesvigeres naturlige Ret at tale Dansk i Forsamlingen. Maatte allerede dette virke vækkende paa Sønderjyllands Befolkning, saa forstaa vi let, at Stiftelsen af den slesvigske Forening og den første Skamlingsbankefest den 18. Maj 1843 kunde blive bestemmende

P. Hjort Lorenzen.

for den med Hensyn til Oprettelsen af en Højskole, da denne Sag ogsaa i det mere stille havde sine varme Talsmænd, navnlig i Haderslev Vesteramt. Her havde Præsten Hass i Mjolen og Seminarist C. Kold arbejdet, til Hass i 1840 tog sin Afsked for at gaa til Smyrna som Missionær blandt Jøderne, hvorhen, som bekendt, Kold fulgte ham. Hass' Efterfølger i Embedet, L. C. Hagen, var lige saa bestemt Discipel af Grundtvig som Hass; og desuden saa Præsterne Gottlieb i Hvidding og Koch i Vodder med venlige Øjne paa den grundtvigske Bevægelse i Almindelighed og havde navnlig Haab om, at Højskoletankens Iværksættelse skulde bære gode Frugter for det aandelige Liv. Heri støttedes de af Pastor N. L. Feilberg i Vester Vedsted og af den lærde, højt begavede L. C. Müller, der siden 1837 var Præst i Ribe. — Men medens der paa Østkysten var et mere i Øjne faldende Kampliv med Demonstrationer og Manifestering, saa var der kun lidt deraf paa Vestkysten; der holdtes vel »28. Majfester« paa Mjolen Færgegaard til Minde om Stænderforsamlingernes Indstiftelse og ellers en Gang ved en særegen Lejlighed; men det blev kun lidet paaagtet udenfor. Derimod var der sikkert paa Vestkysten og indad mod Midtlandet vistnok mere Inderlighed, mere Øre for dybere, vækkende Røster end paa Østkysten.

Det gjaldt nu aabenbart om, at de to forskellige Sider af det folkelige og aandelige, der vare komne til Orde i Øster- og Vesteramtet, maatte kunne finde hinanden og komme til Forstaaelse og fælles Arbejde; og det var vor første Folkehøjskoles gode Lykke, at den blev til og blev baaren frem af begge disse Retninger.

Forhandlingerne om Oprettelsen af en Højskole begyndte, som man kan tænke sig, i »Dannevirke«, hvis Redaktør, P. Chr. Koch, var meget varm derfor. Allerede i 1840 var Grundtvigs sidste Højskoleskrift, som sagt, blevet anmeldt, og i Begyndelsen af Februar 1841 fremkom et indsendt Stykke af »en Nordslesviger«, uden Tvivl P. H. Lorenzen, der gør opmærksom paa, at der ikke er nogen Egn i hele Landet, hvor slige Læreanstalter ere mere nødvendige end i Nordslesvig, saalænge Folket der mangler enhver højere Undervisningsanstalt. »For at blive staaende ved Valget til Stænderne, saa er Bonden her nødt til at vælge af sin egen Stand, fordi han ellers løber Fare for ved Valget af Personer, som paa tyske Skoler have lært at foragte deres danske Nationalitet, selv at bidrage til Opofrelsen af sine allerhelligste Menneskerettigheder; og da kun faa i vore Almueskoler kunne erhverve sig saa mange Kundskaber, at de kunne være dygtige nok til Stænderdeputerede, saa vilde ved en saadan Skoles Oprettelse en væsentlig Ulempe være ryddet af Vejen.« Han gør dernæst opmærksom paa en saadan Skoles Gavnlighed i mange andre

Henseender og ender med Ønsket om en offentlig Forhandling om Spørgsmaalet. En saadan kom forsaavidt i Gang, som »flere Nordslesvigere« allerede den 17. Februar tage Sagen op, paavise Skolens Nødvendighed og gaa noget nærmere ind paa dens Beskaffenhed. Der maa undervises i at bruge Modersmaalet i Tale og Skrift, i Folkets Levnedsløb, Jordbeskrivelse, Naturhistorie og Naturlære og i Tysk, som ingen Stænderdeputeret kan undvære. De ønske Sagen mundtlig drøftet og bede »en Nordslesviger« om i dette Øjemed at foranstalte et Møde i Gram *snarest muligt.* Dette sidste Ord gjorde Professor Flor i Kiel bange for, at man skulde forhaste sig, og under Mærket »6« skrev han en Opfordring til at give Tid, da det ikke var tænkeligt, at ret mange havde nogen klar Forestilling om Sagen; thi en saadan folkelig Højskole eksisterede ikke noget Sted. Og saa afsluttede P. H. Lorenzen foreløbig Forhandlingen med at udtrykke sin Glæde over den Tilslutning, Sagen havde vundet, medens han erklærede, at det var urigtigt, om en Indbydelse til et Møde derom udgik fra ham, der hverken i den ene eller anden Henseende var i Stand til at bidrage til Sagens Fremme; han henviste derimod til Koch som Mellemmand.

P. Chr. Koch.

Mens Sagen saa tilsyneladende hvilede Sommeren igennem, forberedtes den dog i det stille navnlig af Pastor Hagen og Professor Flor, der senere skulde blive dens Bærere.

L. C. HAGEN OG VESTBOERNE.

Laurits Christian Hagen, hvis Navn vil træffes paa mange Blade i Rødding Højskoles Historie, er født 1808 paa Merløsegaard i Sjælland og var en

Tid efter at være bleven theologisk Kandidat Lærer i København, indtil han 1836 med offentlig Understøttelse gik paa Rejser i Danmark og Nordtyskland for at undersøge, hvad der i de vigtigste Bogsamlinger fandtes af Salmeliteratur, hvori han havde en ualmindelig Indsigt, og hvortil han havde stor Kærlighed. Han har i høj Grad bidraget til at gøre Grundtvigs bibel- og kirkehistoriske Sange bekendte, ved at han i 1832 udgav den tit siden optrykte Samling »Historiske Salmer og Rim«, og ved at han siden fik Grundtvigs Svigersøn, P. O. Boisen, til at udgive en forøget Samling, gennem hvilken han sikkert nok tilskyndede Grundtvig til at fortsætte Arbejdet med »Sangværket til den danske Kirkeskole«. Ogsaa Brorsons Salmer udgav han oftere. 1837—40 var han Adjunkt i Sorø og flyttede saa til Sønderjylland, der blev hans Hjem i 27 Aar og altid bevarede sin Hovedplads i hans Kærlighed. Han var 1840—50 Præst i Mjolen i Haderslev Vesteramt, 1850—67 i Stepping i Østeramtet. Han blev saa 1867 afsat, fordi han ikke kunde aflægge Troskabsed til den prøjsiske Konge, var 1868—76 Præst for Valgmenigheden i Kjerteminde, hvor han døde den 1. Juni 1880.

Det var uden Tvivl ham, der skrev den ypperlige »*Opfordring til den nordslesvigske Bondestand*«, som læstes i »Dannevirke« for 6. Novbr. 1841, hvori det efter nogle indledende Ord hedder, at det ikke kan nytte at skrive mere om denne Sag, da de ligegyldige ikke derved blive varmere og de tvivlende ikke derved faa bedre Haab, og selv Skolens Formaal og Virkning knap nok kan beskrives og egentlig først vil blive ret klar, naar den staar der.

»Det er derfor,« fortsætter han, »ikke nok, at der skrives, der maa ogsaa handles, og der *vil* blive handlet. Adskillige Mænd i det nordvestlige Slesvig, hvem en saadan Skoles Oprettelse ligger paa Hjærte, ville med det første træde sammen for at udkaste en foreløbig Plan, og dernæst ville de fremtræde baade med mundtlig og skriftlig Opfordring til deres Medborgere om at staa dem bi med Raad og Daad. Men uden Penge, ja temmelig mange Penge, vil en saadan Skole ikke kunne komme i Stand og bestaa. En lille Ejendom maa købes, en passende Bygning opføres, og i det mindste tvende Lærere lønnes. Alt dette vil kræve et betydeligt Forskud, og det er vel mere at ønske end at haabe, at Skolen, i det mindste fra Begyndelsen af, vil blive saa stærkt besøgt, at de aarlige Udgifter skulle kunne udredes af Skolepengene. Men hvorfra skal da en saadan Pengesum komme, som i det mindste vil beløbe sig til fire Tusinde Specier? Naturligvis ved Bidrag fra os danske Slesvigere, for hvis Skyld Skolen oprettes. Om der end andet Steds fra kunde ventes nogen Understøttelse, er det dog os selv, vi fornemlig maa stole paa. Ville vi have Nytten, maa vi ogsaa bære Byrden. Men hvor stor og hvor tung

denne Byrde end synes, naar den betragtes samlet, vil den dog ikke blive os tung, naar den fordeles paa mange Skuldre. Den dansktalende Del af Slesvig bestaar af omtrent 140 Kirkesogne, og dersom der i hvert Sogn findes blot tre Mænd, som have Evne og Hjærte til at ofre 10 Specier hver til en saadan Skoles Oprettelse, vilde jo herved den hele fornødne Sum være samlet, og vilde kanske end nogle Sogne blive tilbage, er der dog mere end et, hvorfra en langt større Sum med Vished kan ventes. Men da Bondestanden baade er den talrigste Stand i Landet, og det desuden er mest for dens Skyld, at Skolen skal oprettes, er det ogsaa til den, vi her fornemlig maa henvende os. At Nordslesvigs Bondestand har Raad til at udrede den største Del af Bekostningen, derom er der ingen Tvivl. Gud har velsignet os med mange gode Aar, og Velstand er almindelig udbredt over hele Landet, men om den ogsaa har Vilje og Hjærte dertil, det vil være et andet Spørgsmaal. Vi vide vel, at de, som have erhvervet deres Formue ved stræng Sparsomhed og haardt Arbejde, ere betænkelige ved enhver Udgift, hvis Nytte de ikke klarlig kunne indse, men vi ere overbeviste om og haabe ogsaa at kunne overtyde andre om, at de Penge, som anvendes til en saadan Skoles Oprettelse, ere vel udgivne, og skønt de vel ikke ville give nogen Indtægt, som fylder paa Kistebunden, blive de dog udsatte paa høje Renter for Børn og Børnebørn, ja for det hele Land.

L. Chr. Hagen.

»Det er øjensynligt, at Bondestanden i den sidste Snes Aar har stræbt at

stille sig lige med de andre Stænder. Bondens Klædedragt, Bolig og Levemaade er de fleste Steder bleven ganske anderledes end tilforn. Men har Bonden derved opnaaet sit Formaal? Nyder han nu i Almindelighed den samme Anseelse og Agtelse i Samfundet som de andre Stænder? Vi mene nej! og vi tro, at de fleste Bønder, om end kanske med Fortrydelse og Uvilje, maa tilstaa, at det forholder sig saaledes. Men hvad er da Aarsagen hertil? Bondens Haandtering er saa hæderlig som nogen anden; Velstand og Formue findes der vel mere af i hans Stand end i de fleste andre. Men i Oplysning og Dannelse staar Bonden som oftest tilbage, og heri ligger den eneste eller dog vigtigste og dybeste Grund til hans Tilsidesættelse. Det er vel sandt — den Dannelse, de andre Stænder besidde, er ofte kun lidet værd, overfladisk og skæv og lige saa meget til Skade som til Gavn, men dog giver den dem en Overlegenhed over den uvidende Bonde, som denne ofte bittert maa føle; og hvad der er endnu værre, de Brokker og Stumper af en indbildt Visdom, som paa forskellige Veje naa ned til Bonden, hjælpe kun til at forvirre og vildlede ham, fordi han ikke forstaar deres Betydning, ikke kan veje og prøve deres sande Værd. Dette bør og maa blive anderledes! Det føler og ønsker vist mangen en Bonde; og det kan og skal blive anderledes, hvis Bonden kun selv vil. Dersom han endnu ikke er led af den aandelige Umyndighed, hvori han bliver holdt, nu saa lad ham blive i den, det vilde være forgæves Arbejde at prøve paa at uddrive ham deraf. Men føler han, at han har Kald til at gøre sig gældende ved Siden af de andre Stænder, har han ikke i Sinde at sidde som ledig Tilskuer ved den store Kamp, som trindt om bevæger Folkene, men vil deltage i denne, ikke som et blindt Redskab for den første den bedste Partihøvding, men som den, der ved, hvad han gør, og ved, hvad han strider for, da maa han ogsaa erhverve sig den fornødne Kundskab og Dannelse, da maa han ikke lade Lejligheden glippe sig af Hænderne, nu den tilbyder sig, og ikke lade sig afskrække af de Opofrelser, en saa vigtig Sag kræver af ham.

»Men maaske kunde mangen Bonde baade have Evne og Vilje til at virke til en saadan Skoles Oprettelse og dog holde sig tilbage, fordi han ikke selv har Sønner eller nære Slægtninge, som kunne nyde godt af Undervisningen. Men saadanne ville vi erindre om, at den, som arbejder paa det heles Vel, han fremmer bedst sit eget, og Skolens Bestemmelse er ikke blot at virke til Gavn for det halve eller hele Hundrede unge Mennesker, som der ad Gangen kunne undervises, men for den hele Bondestand. Naar Lærlingene forlade Skolen, ikke med en Hoben død Lærdom, men med en Spire til frugtbar Dannelse, som de have Lyst og Evne til siden at udvikle videre, mon da

dette ikke vil blive til uberegnelig Gavn ogsaa for mange andre, som end ikke have sat deres Fod indenfor Skolens Mure? Vi have jo ofte set, hvor meget een eneste dygtig Mand kan udrette i sin Kreds, og vi kunne da ikke tvivle om, at en saadan Skare af begavede og velunderviste Mennesker, adspredte rundt i Landet, ville bevirke en Forandring til det bedre, som kanske ingen af os kan gøre sig nogen ret Forestilling om; thi den sande, levende Oplysning og Dannelse vil ikke indelukke sig i sig selv eller afslutte sig fra andre, men dens Væsen er at meddele og udbrede sig, at tænde Lys og vække Liv rundt om sig.

»Men hvad Borgen have vi for, at den paatænkte Skole vil komme til at svare til sin Bestemmelse, og at de sammenskudte Penge blive anvendte efter vort Ønske? — Her maa I atter være eders egen Borgen; thi de Mænd, som snart ville komme frem med deres Indbydelse, have ikke i Sinde at tiltage sig nogen Raadighed eller at skalte og valte med eders Bidrag efter Behag, men saa snart et tilstrækkeligt Antal Deltagere have meldt sig, ville disse blive indbudne til en Forsamling, hvor de kunne tage Bestemmelse om Skolens Indretning, ansætte Lærere, udvælge en Bestyrelse og i alle Maader selv varetage deres eget Tarv.

»Og hermed overlade vi nu Sagen til den nordslesvigske Bondestands Velvilje og sunde Fornuft. Vi bede enhver, der læser disse Linier, baade selv at overtænke og prøve Forslaget og tale derom med andre, hos hvem Sans for saadanne Ting er at vente. Det kan vel ikke fejle, at denne Sag vil støde paa mange kolde og ligegyldige, og at nogle ville spotte derover, som om det var en urimelig og uudførlig Drøm, men derfor bliver den jo hverken slettere eller mindre udførlig, end den i sig selv er. Det vil alene komme an paa, om de have Ret, som anse Nordslesvigerne for en ædel Folkestamme med aabne Hjærter for alt, hvad der er priseligt og godt, med varm Kærlighed til deres Fædreneland og Modersmaal, eller de, som anse dem for en blandet Hob, kolde og følelsesløse for alt, hvad der gaar ud over Legemets daglige Nødtørft.

»Dersom denne Plan faar Fremgang og Sagen et lykkeligt Udfald, da vil det nordslesvigske Folk rejse sig selv et herligt Mindesmærke, og Historien vil berette til de sildigste Slægter, at det var her, Bondestanden første Gang vaagnede til Erkendelse af sin egen Trang og sit eget Værd, og oprettede sig selv en Højskole for der at kunne erhverve en levende og frugtbar Oplysning, uden hvilken den indsaa, at den ikke kunde indtage en hæderlig Plads i Samfundet og værne om sit Fædreland, sit Modersmaal og om sig selv.« —

Denne »*Opfordring*« glædede Flor overordentligt; men til en Begyndelse mente han, det vilde blive for kostbart, og udtalte sine Betænkeligheder i den Henseende i et privat Brev til Redaktør Koch, hvori han skrev, at det første Forsøg kunde gøres aldeles simpelt ved at lade enhver Skolemester eller Præst, som havde Lyst, prøve paa at virkeliggøre Tanken; derved kunde man maaske komme efter, om der fandtes een eller flere dygtige Personer til sligt Arbejde, og man blev fri for et større mislykket Forsøg, der vilde skade Sagen meget. Men offentlig sige imod vilde han paa ingen Maade, da det var klart, at Pastor Hagen var meget begejstret og ivrig, og »det er en meget farlig Sag at modsætte sig Folks Begejstring og Iver, hvoraf vi aabenbart ikke have for meget«. Meget gerne vilde imidlertid Flor have Sagen drejet saaledes, at Bønderne tegnede sig for ordentlige Bidrag og derpaa kom sammen og valgte ham til Overopsynsmand eller Direktør for Skolen; han vilde ikke være »Skolemesteren, men Ideens Leder og Vogter«; thi han havde dog en klar Forestilling om den Oplysning, man skal stræbe efter. Der kunde maaske saa en Gang i Tiden komme et Resultat, der skulde lyse fra Nordslesvig vidt omkring i Norden.

Saa kom den Spentrup Præst med følgende begejstrede Stykke i »Dvke.«: »I Dannevirke Nr. 37 læses en Opfordring til den nordslesvigske Bondestand, hvis Formaal er saa ædelt, højsindigt og almenvigtigt, at enhver rigtig Dannemand greben af glædelig Studsen udbryder: Saadan bør det være! hvorfor kommer det først nu? — Ja! hvorfor blev Amerika ikke fundet, før Kolombus ledte det op? — Fordi — ja fordi Ingen, før han, havde kunnet stille et Æg paa Enden. — Men til vor ‚Opfordring'; den er stillet paa den rette Ende. ‚En Højskole for den sønderjydske Bondestand!' Uagtet alle Næsekrøller og Panderynker saa raaber jeg med: Højskoler for den danske Bondestand! Højskoler i Sønderjylland, i Nørrejylland, paa Øerne og overalt i Daneriget! — Men hvad skal der læres i disse Skoler? — Hverken Græsk eller Latin, hverken noget dødt ejheller noget levende Sprog undtagen Modersmaalet. — Der skal læres Historie og fremfor alle, Fædrelandets: paa det Lærlingen kan kende Fortidens Dyder og Lyder og se sig alvorligen i Spejl. Han skal da, idet han bevarer Mindet om udmærkede afdøde, føle hos sig selv Kraft til retskaffen Daad og til Opofrelser for Fædrelandet. Men han skal paa den anden Side gøres bekendt med det onde, her er sket, og Følgerne deraf, paa det han maa sky og afsky alt, som forstyrrer, ja blot hindrer Almenvel og sinker Fremgang til det bedre. — Han skal lære Geografi, udførligst Fædrelandets; og deri indbefattes dets Bestyrelsesmaade i alle Grene, samt det særegne hos de forskellige Egnes Almue. Og endelig skal han have

et vigtigt Tillæg til sin Lærebogs 6. Kapitel, nemlig Pligterne mod Fædrelandet (hvilken Lærdom allerede i Børneskolen burde bibringes og indprentes). Og saa vil et kort Udtog af Landvæsenets Hovedgrundsætninger være nødvendigt samt en Udsigt over de forskellige Driftsmaader. — Hertil burde — efter undertegnedes Anskuelse — Undervisningen være indskrænket, da de øvrige for Bonden nødvendige Discipliner jo læres i enhver Almueskole. Læretiden kunde fastsættes (efter Lærlingens Aandsgaver) til eet, to eller flere Aar. — Efter offentlig bekendtgjort Eksamen maatte Karakterer meddeles. — De Kundskaber, den unge Bonde paa en saadan ægte, dansk Højskole vil samle, det Fædrelandssind, der hos ham vil blive vækket og bestyrket, turde efter hans Hjemkomst udbrede sig frugtbringende i hans Kreds. Han vil muligen endog paa mangen Vinteraften meddele sine Jævninge af det indsamlede Forraad. — (I Landøkonomisk Tidende Nr. 42 findes en Artikkel i samme Tendens. Men højst mærkeligt er det: at en jydsk Bondeknold for seksten Aar siden har undfanget den samme Ide men ikke kunnet bragt den til Udførelse. Han er nu Landsbyskolelærer, den samme; paa Himmelbjærget haaber jeg, han vil lade sig se og høre.) — Fram! fram! Bondemand! Kundskab er Styrke!

St. St. Blicher.«

Da der paa denne Maade var slaaet til Lyd for Sagen, gav det øjensynlig Genlyd hos den sønderjydske Befolkning. I »Dannevirke« af 11. December fremkommer »*en Bondesøn*« med en kraftig Opfordring til nu at tage fat straks. Oplysning, siger han, er den bedste Arv, en Fader kan give sin Søn; den uoplyste maa slæbe sig gennem Verden og maa tit bukke under i Livets Storme. Og det gælder for alle; en Bonde skal nu være næsten lige saa lærd som en Præst i gamle Dage, og saa slaa Almueskolerne ikke til. Men da Regeringen ingen Højskoler bygger, maa Folket selv gøre det. I Haderslev Vesteramt vil der sikkert ogsaa findes vaagne Folk, der ville tage fat; og saa vil Haderslev Provsti (Østeramtet) ikke staa tilbage. Man samler Aktier paa $12^1/_2$, 25, 50 eller 100 Rdl., køber en Gaard, hvorpaa der kan holdes to Heste og 6—8 Køer, overlader saa denne til en duelig Lærer, der antager en eller to Hjælpelærere, hvoraf den ene maa være en duelig Landmand, og saa sender man sine Sønner i Skole!

Endelig kom saa den 22. Januar 1842 en Opfordring til at tegne sig for Aktier i en Folkehøjskole. Opfordringen, der er dateret 21. December 1841, fulgte med »Dannevirke« for 22. Januar 1842 og er undertegnet af følgende fjorten Mænd: Præsterne Hagen i Mjolen, Koch i Vodder, Feilberg i Vedsted og L. C. Müller i Ribe, Gaardejerne Knud L. Knudsen og N. A. Hansen i Forballum, J. A. Hansen i Randrup, B. O. Feddersen i Mjolen, B. T. Nikolajsen i

Ballum, Jens Janniksen Bejer i Barsbøl, Jens A. Bejer i Gjesing, Jens P. Bjerrum i S. Fardrup, Math. Møller i Døstrup og N. Mikkelsen Wulf i Bredebro. Den er sikkert forfattet af Hagen og slutter sig i det hele til den før nævnte »Opfordring«. Aktierne skulde være paa 10 Sp. (40 Kr.), og naar 3—400 vare tegnede, skulde Anlæggelsen af Skolen iværksættes. Undervisningsfagene skulde være: Modersmaalet, Historie, Bibelhistorie og Kirkehistorie, Geografi, Tysk, Naturhistorie og praktisk Geometri, Skrivning, Regning og Sang.

Naturligvis mødte Planen Modstand, blandt andet af Hjemmetyskernes Blad »Lyna«, der udtalte, at Hensigten med Skolen var at danisere den tyske Del af Slesvig (»ein Danisirungsinstitut«), og bebrejdede de fire Præster, der havde undertegnet Indbydelsen, deres Handling. Herpaa svarede Pastor N. L. Feilberg i Vedsted træffende, at Skolen ikke kunde danisere de Danske, da de jo vare danske i Forvejen, og at de, der vare tyske, jo kunde blive borte fra Skolen. Han finder det ikke underligt, at Præsterne, som ved stærke Baand ere knyttede til Bønderne, have forenet sig med dem i Bestræbelser efter at udbrede Kundskaber og højere Dannelse, der jo dog ere utvivlsomme Goder. Og naar »Lyna« af Ordene i Skoleplanen: »Skolen bør værne om Danskhed og Kristendom,« slutter, at Præsterne have lært af en københavnsk Lærer i Theologi at tilsidesætte Kristendom for Danskhed, spørger han blot: »Morer ‚Lyna' sig med Haarkløveri, eller er hun bleven skinhellig paa sine gamle Dage?« »Lynas« Forundring over, at Hertugdømmernes Historie ikke er optaget paa Skoleplanen, besvarer han med, at der jo skal undervises i det danske Folks Historie.

»Lynas« Modstand kunde kun fremme Sagen; derimod fik den en saa betinget Anbefaling i »Fædrelandet«, at flere tabte Troen paa, at det kunde gaa ad denne Vej. »Fædrelandet« ønskede, at Regeringen vilde tage sig af Sagen og henvise saadanne Egne, der havde i Sinde at anlægge den Slags Skoler, til anerkendt oplyste og indsigtsfulde Mænd, der kunde gaa til Haande med gavnlige Raad ved Planens Udførelse. Ellers vilde der paa de fleste Steder ikke blive Midler til at oprette Skoler, og det var dernæst at befrygte, at de uden den nødvendige Vejledning vilde mislykkes. Dette sidste fandt Bladet især Grund til at fremhæve, fordi to af de indbydende Præster en Gang havde tilhørt den grundtvigske Retning, hvis Tilhængere vistnok vare mindre godt skikkede til at indrette Undervisningsanstalter; i det mindste fandt Bladet Grundtvigs egne Ideer derom saa uklare, at det uden Betænkning erklærede dem for uigennemførlige. — En saadan almindelig Fordømmelsesdom over den grundtvigske Højskoletanke vilde *nu* ikke gøre noget overvældende Indtryk; men efter Bladets Anseelse den Gang i de kongerigske Kredse, hvor-

fra Sagen maatte haabe paa Støtte, og efter Sagens hele Stilling, maatte det være anderledes. Og nu maatte den Mand frem i første Linje, der altid i den sønderjydske Sag viste sig at være det Kit, der holdt Arbejderne sammen, eller, som han selv udtrykte sig, det »Stykke Cement«, der kunde forbinde de haarde Stene. Det gjaldt om at opretholde den grundtvigske Højskoletanke; men det gjaldt i Øjeblikket ikke mindre om at faa de nationalliberale til at arbejde med og give Penge til dens Fremme; og til at naa dette Maal var C. Flor Manden.

IV. CHR. FLOR OG ØSTBOERNE.

I det foregaaende er Professor Chr. Flors Navn nævnet nogle Gange, og det vil blive nævnet meget tit i saavel Rødding Højskoles som i det hele i Sønderjyllands Historie i vort Hundredaar; thi om end Flors Virksomhed, som Ploug en Gang udtrykte det, ligner Ingeniørens i Krigen, der tit ikke huskes i den Grad som deres, der gaa paa med de blanke Vaaben, saa spores han alle Vegne; og som den ene kielske Professor, Chr. Paulsen, havde hejst Fanen og paapeget Kampens Maal, saa blev det Flors Opgave som »politisk Ingeniør« at skaffe Midlerne til Veje og at lede Bevægelsen og navnlig at knytte Forbindelsen med den nordslesvigske Befolkning. Dertil var han ypperlig skikket af Naturen, og dertil havde hans Livsførelse og Livsanskuelse yderligere forberedt ham.

Han kunde aldrig opdage noget stort ved sin Person, og han havde aldrig, sagde han, syslet med Tanken om at vinde et berømt Navn; men han mente at være et oprigtigt, ærligt Menneske og at have et godt og mildt Sind mod sine Medmennesker, ligesom han fra sin tidligste Alder havde følt Trang til at gøre Gavn i Verden, over hvilken Trang han havde glædet sig, og for hvilken han havde takket Vorherre. Og saa har han en Gang sagt om sig selv, at han aldrig har følt sig krænket; han har altsaa ikke været hildet i den Snare altid at tænke paa sig selv og sit eget. Dertil kan føjes, at han i høj Grad besad Tavshedens Naadegave, saa hvad der skulde ties med, laa sikkert gemt hos ham, og at han paa Grund af sit Frisind og sin Evne til klart at se det væsentlige i en Sag havde en enestaaende Evne til at forhandle med de mest forskellige Personer og med alle Partier og Retninger indenfor det danske Folk. Og lige fra Ungdommen af havde Flor udmærket sig ved et særeget praktisk Blik for, hvad der under de givne Betingelser

kunde naas, i Forbindelse med et skarpt psykologisk Blik, der altid satte ham i Stand til ved hver given Opgave at finde de rette Arbejdere.

Flor var af norsk Æt og født i København den 1. Januar 1792. Kærligheden til Fædrelandet havde levet i ham lige siden den 2. April 1801, men flammede ret op i Trængselsdagene 1807, da han, næppe 16 Aar gammel, bad sin Fader om at maatte indsende Andragende om Lov til at komme med i Kampen mod Englænderne. I 1809 blev han Student og levede et rigt og fornøjeligt Studenterliv mellem de bedste af sine jævnaldrende, til han 1816 blev theologisk Kandidat. En vis historisk Interesse har fra disse Aar hans Optræden paa de bevægede Studentermøder paa Ehlers' Kollegium i Helligtrekongersdagene 1814. Der fremsatte Grundtvig, som allerede omtalt, for første Gang Højskoletanken i de taagede Omrids, hvori den da stod for ham: Studenterne skulde gaa ud og ved et mundtligt Ord vække en kristelig Helteaand i Folket. Flor miskendte ikke Grundtvigs gode Hensigt, men mente, at Studenterne jævnt hen skulde bede Kongen om Lov til som menige Krigsmænd at hjælpe med at drive Fjenden ud af Landet. Og Studenterne delte sig i to Lejre, der indsendte hver sit Andragende; men Freden i Kiel blev sluttet i samme Maaned, saa der blev ingen Brug for dem. I det Florske Partis Andragende stod de Ord, at et Folk, som tror paa sig selv, ikke kan gaa til Grunde, hvilken Sætning Grundtvig skarpt angreb som et Udtryk for Tidens vantro Tankegang; kun Gud i Himlen raadede for Folks og Rigers Blomstring og Undergang. Man vilde haft Flor til at tage til Genmæle mod disse Ord af Grundtvig; men han havde det Mod, der virkelig hører til, for straks at indrømme, at Grundtvig havde Ret.

Chr. Flor.

Flor blev endnu nogle Aar i København som Lærer og Inspektør ved Borgerdydsskolen, iøvrigt sysselsat med historiske, sproglige og literære Studier. Og

han levede ivrigt med i de Spørgsmaal, der sysselsatte Tidens livlige begejstrede Ungdom. Da saaledes den store Kamp udbrød mellem Digteren Baggesen og de begejstrede, alt for begejstrede, Tilhængere af Øhlenschlæger, træffe vi Flor i første Linje. Han var ikke alene blandt den »Tylvt«, der udæskede Baggesen til en latinsk Disputats om hans æsthetiske Grundsætninger, men det var Flor, der sammen med Poul Møller overbragte Baggesen Udfordringen. Det var ganske vist en stor Fejl af disse unge Mænd, at de ikke alene ophøjede Øhlenschlæger over *alle* andre danske Digtere (altsaa ogsaa over Holberg og Evald), men ogsaa roste *alle* hans Værker, »de sidste saa vel som de første«, og derimod frakende Baggesen enhver Ros; men det er tiltalende at se den taknemmelige Begejstring, der drev dem, og det er ikke vanskeligt at forstaa deres Harme over Baggesen, der kastede Haan ind i denne Begejstring. »Min Taknemmelighed mod Øhlenschlæger,« skrev Flor næsten 60 Aar derefter, »var grænseløs; thi han vakte i min unge, friske Sjæl den slumrende Nordens Aand, der siden altid har behersket min Vilje og er Ledestjærnen for alle mine Bestræbelser«. — Øhlenschlæger — sagde han en Gang til en af sine yngre Venner — havde aabnet hans Øje for, at et virkeligt Menneskeliv er et poetisk Liv, hævet over Smaalighed og Spidsborgerlighed; det havde gjort hans Liv rigt, og derfor maatte han forsvare Øhlenschlæger mod ethvert Angreb.

I Begyndelsen af Tyverne blev Flor af Etatsraad Zeuthen indstillet til Præstekaldet i Tølløse, som han fik, og hvor Befolkningen var glad ved ham; men mest glad ved ham var Godsejerens Datter, Frederikke Vilhelmine Zeuthen, en smuk, begavet og dannet Pige, der havde givet flere fornemme Friere Afslag, men nu vilde være Flors Hustru. Hendes Fader har sagtens haft andre Tanker om sin Datters fremtidige Stilling, men gav sit Minde til Forlovelsen, naar Flor vilde skaffe sig en Doktortitel. Den fik han fra Universitetet i Kiel for en filologisk Afhandling, som en sprogkyndig Ven af ham betegnede som Modsætning til Jakob Bergs Vers, det Montanus fandt »materialiter ypperligt, men formaliter slet«. Doktor blev Flor imidlertid; men da hans Fæstemøs Fader døde, ønskede hun ikke at blive Præstekone i Tølløse under sin Broders Vinger, og hun opmuntrede Flor til at søge anden Ansættelse, som han saa fandt i Kiel, efterat J L. Heiberg for de Vaudevillers Skyld, han arbejdede med, havde søgt Afsked fra sit Embede som Professor i Dansk ved Kiels Universitet og var flyttet til København. Flor kom til Kiel den 15. August 1826 og holdt Bryllup det følgende Aar.

I Kiel blev Flor i det hele venligt modtaget af Professorerne, men nogen egentlig Sympathi fik han ikke for andre end den juridiske Professor Chr. Paulsen fra Flensborg, med hvem han vekslede Tanker og delte Anskuelser

om Sønderjyllands Forhold. Alt for mange af de andre vare mer eller mindre inde paa den kielske Videnskabelighed, som Ingemann i »Landsbybørnene« betegner med det ny Ordsprog: »Løgn er en Videnskab«, sagde Fanden, han hørte Forelæsninger i Kiel.« Da Flor, vistnok især vejledet af Paulsen, var bleven klar over Forholdene i Sønderjylland, henledede han i 1827 ved en Avdiens Kongens Opmærksomhed paa, hvor nødvendigt det var, at der snart blev gjort noget alvorligt for at komme Modersmaalet til Hjælp i Retssalen og i Skolen. Kongen lovede sin Medvirkning; men der skete intet; og da Flor kom igen 1828, afbrød Kongen Samtalen derom med de Ord: »Ja, min kære Flor, lad os aldrig tale om den Ting.«

I sin Embedsgerning søgte Flor naturligvis ogsaa at tale Modersmaalets Sag ved at paavise baade Sprogets og Literaturens Rigdom og Skønhed og Betydningen af det aandelige Liv, der levedes i Danmark; især var han selv i disse Aar meget optaget af Grundtvigs mythologiske og historiske Anskuelser, hvorom han bl. a. skrev en mønsterværdig Afhandling. I Mindedigtet over ham betegner Ploug hans Virksomhed i Kiel saaledes:

Vort Modersmaal han elsked, hun var hans Ungdoms Brud;
for hendes Ret og Ære at værge drog han ud.
Hvor mest hun blev forhaanet og trampet under Fod,
han hendes Ros forkyndte med frit og frejdigt Mod.

Men om de kolde Hjærter saa haard en Skal var lagt;
den smelted ej hans Tale, ej hendes Skjønheds Magt;
da klaged for sin Konge han hendes Nød og Skam;
men Enevælden var kun en Gubbe blind og lam.

Dog tabte han ej Modet; han sadlede sin Hest
og drog ad Sønderjylland, saa mod Øst, saa mod Vest.
Da Husly hans Hjærtenskær ej fandt i Kongens Borg,
til Bonde og til Borger han betroede al sin Sorg.

Dér fandt han varme Hjærter, dér fandt han Viljens Ild;
dér fandt han aabne Øjne for, hvad der stod paa Spil;
dér fandt han stærke Længler og stumme, dybe Savn,
som kun kunde stilles i Modersmaalets Favn.

Der var paa flere Steder i Sønderjylland alt den Gang nogen Bevægelse, som Flor saa i høj Grad bidrog til at samle og lede. Han byggede Skanser, som Ploug sagde om ham i Festtalen paa Rødding Højskoles 25 Aarsdag; han hjalp med at grunde de dansksindede Blade »Dannevirke«, »Freja« og »Flensburger Zeitung«; han lagde Miner, da han sammen med N. Lorenzen

stillede Forslaget af 1836 og med P. H. Lorenzen gjorde Aftale om dennes Optræden 1842; og han hjalp til med Dannelsen af »den slesvigske Forening« 1843, hvilket igen førte til Oprettelsen af Rødding Højskole 1844.

»Flor var min politiske Opdager og Opdrager,« har L. Skau sagt; og med Opdagelsen gik det saaledes til. Det antikvariske Selskab i Kiel havde henvendt sig til Præsterne med Opfordring om at indsende Beskrivelse af de Oldtidsminder, der fandtes i deres Sogne; og denne Opfordring havde Præsten i Sommersted, L. Poulsen, bedet den unge Gaardmand L. Skau at tage sig af. Denne havde saa skrevet en udførlig Redegørelse for de Oldtidslevninger, der fandtes, og de Minder og Sagn, der levede i Egnen, og den havde han efter Raadførsel med »Dannevirke«s Redaktør, Koch, sendt lige til Flor, der var Medlem af Styrelsen for det antikvariske Selskab. Flor blev forundret over den unge Bondes klare og levende Fremstilling og indledede Forbindelse med ham, en Forbindelse, som var saa frugtbar for Skau, at han betegnede Flor som sin Opdrager. Flor hjalp ham til Rette ved Udarbejdelsen af hans første Taler, baade det saakaldte »Løftets Bæger« ved Gildet i Sommersted Kro i Februar 1843 og de berømte Taler ved Skamlingsbankefesterne i 1843 og i 1844; men L. Skau tilegnede sig Lærdommen saa godt, at han ved sit Foretræde hos Kong Kristian VIII. 1843 ved den Fremstilling, han gav Kongen af de sønderjydske Forhold, overbeviste denne om, at han selv var i Stand til at *kunne* forfatte sin Tale paa Skamlingsbanke.

L. Skau.

Da Flor navnlig gennem Koch, N. Lorenzen, P. H. Lorenzen og L. Skau havde indledet en Del Forbindelser i Nordslesvig og paa saa mange Steder fundet varme Hjærter for Modersmaalets og Folkelighedens Sag, søgte han at organisere Modstanden mod Fortyskningen, og den 12. Juni 1843 stiftede han da sammen med 25 Mænd, mest fra Haderslev Østeramt, *»den slesvigske Forening«*, der satte som sit første Formaal at arbejde for Oprettelsen af danske Undervisningsanstalter i Nordslesvig: en Folkehøjskole eller »højere Bondeskole«, som de fleste den Gang sagde, en dansk lærd Skole og Realskole og et Skolelærerseminarium, til alt hvilket man ventede Hjælp fra Mænd i Kongeriget.

En Realskole brød Flor sig ikke videre om; og hans Bestræbelser gik nærmest ud paa Oprettelsen af en Folkehøjskole; men denne ny Art af Skoler

vidste han jo godt, man saa hen til med Mistillid i den nationalliberale Lejr i København; og derfor var det vistnok i god Forstaaelse med Flor, at den »*Indbydelse*«, som de 25 Mænd udstedte paa den slesvigske Forenings Stiftelsesdag, i al Almindelighed opfordrede til Oprettelsen af højere Undervisningsanstalter i Nordslesvig. Man udstedte Indbydelsen ogsaa paa Tysk: »Venlig Opfordring fra Nordslesvig til tysktalende Brødre,« naturligvis uden Haab om synderlig Hjælp fra den Kant. Den danske Indbydelse, der læstes i »Dannevirke« for 14. Juni 1843, lyder saaledes:

»Enhver dansk Mand føler vistnok, hvor nødvendigt det er, at det Sprog, som vi have arvet fra Fædrene, som er os lige saa vigtigt for Sjælen, som de enkelte Lemmer for Legemet, holdes i Agt og Ære og nyder den Anerkendelse, som det fortjener. Derfor er vor Glæde stor over, at et Samfund af ansete Mænd i Kongeriget for Tiden offentlig opfordre deres Medborgere til at fremme Oprettelsen af højere Dannelsesanstalter i Hertugdømmet for den danske Befolkning. Tyskerne have nok; de have Universitet, Latinskoler, Seminarier; de oprette Realskoler, Bondehøjskoler osv.* — Vi have til vor tstore Uheld intet af sligt og maa enten sende vore Sønner og Døtre, som skulle lære mere end deres Katekismus, ad Tyskernes slibrige Skolevej eller lade dem opvokse i Uvidenhed om det meste af, hvad ethvert Menneske bør ønske at kende. Men imens vore mange Brødre i Kongeriget saaledes ile os til Hjælp i vor aandelige Trang, maa vi ikke selv lægge Hænderne i Skødet; vi ville ellers miste den Agtelse, den Kærlighed og den Bistand, vi modtage, og hjemfalde til Vankundighed og Verdens Foragt.

Vi undertegnede have troet, at der kun behøves en offentlig Opfordring til vore slesvigske Landsmænd for at give dem Lejlighed til paa en virksom Maade at vise deres Deltagelse for en saa skøn Sag. Derfor have vi været forsamlede i Dag, og have besluttet, ved Folkets lovlige Organ, »Dannevirke«, at indbyde enhver, som mener det ærligt og redeligt med Folkets Oplysning, til at yde sit Bidrag, lidet eller stort, til sammes Fremme. Vi ere alle villige til, enhver især, at modtage Tilsikringer om Gaver, eller Gaver selv, enten som aarlige eller een Gang for alle, og gennem vor Formand, Hans Nissen i Hammelev, aflevere dem til vor Kasserer, Sognefoged Nis Steffensen i Hammelev, som under vor Garanti vil gøre dem midlertidig muligst frugtbringende, indtil de tilsigtede Anstalter kunne kaldes til Live. Vi ville desuden sætte os i Forbindelse med de omtalte Folkevenner i Kongeriget, overveje og tage fælles Beslutning med dem angaaende de i Kongeriget og Hertugdømmerne

* Tyskerne havde oprettet en Slags Bondehøjskole eller Landbrugsskole i Angel (Ørsbjerg).

indkommende Midlers mest hensigtsmæssige Anvendelse. Offentlig detailleret Regnskab skal til sin Tid blive aflagt. Ogsaa andre Andragender eller Meddelelser bedes indsendte til vor Formand.«

I den slesvigske Forening, Haderslev, den 12. Juni 1843.

HANS NISSEN,
Gaardmand og Sandemand i Hammelev; Formand.

NIS STEFFENSEN,
Gaardmand og Sognefoged i Hammelev; Kasserer.

LAURIDS PETERSEN SKAU,
Gaardmand i Sommersted, Sekretær.

IVER JOCHUMSEN,
Gaardmand og Sognefoged i Kafdrup.

BERTEL HANSEN,
Gaardmand i Taarning.

IVER AND. RAVN,
Gaardmand i Grønninghoved.

JØRG. J. FROM,
Gaardmand, Sandemand og Sognefoged i Fjelstrup.

CONRAD IVERSEN,
Gaardmand og Sognefoged i Fredsted.

L. LORENZEN,
Kromand i Høkkelbjerg.

NIS LORENZEN,
Gaardmand i Lilholt.

PETER RAVN,
Gaardmand i Kjelstrup.

NICOLAJ RUDBÆK,
Gaardmand i Flaut.

POUL TERKILDSEN SAMSØ,
Kromand i Sommersted.

JENS LAURIDSEN SKAU,
Gaardmand og Sognefoged i Sommersted.

BERTEL PEDER SCHMIDT,
Gaardmand i Fredsted.

HANS MADSEN SCHOU,
Gaardmand i Styding.

PETER NISSEN PETERSEN,
Gaaardmand i Styding.

CHR. N. DEGN,
Gaardmand i Mangstrup.

JØRG. PETERSEN,
Gaardmand og Sognefoged i Sjølund.

HANS PETERSEN,
Gaardmand i Vejstruprøj.

HANS RUDBÆK,
Gaardmand og Sandemand i Grarup.

NIS JØRGEN SKØTT,
Gaardmand i Erlev.

JAKOB HANSEN FRIIS,
Gaardmand i Fredsted.

J. PETERSEN,
Gaardmand og Sognefoged i Stenderup.

A. T. FROMM,
Gaardmand og Sognefoged i Soed.

Ved et Møde, Foreningen afholdt den 14. Avgust, oplæste Flor sine Tanker om den paatænkte Folkehøjskole, og efter en livlig Forhandling blev det vedtaget at lægge hans Udkast til Grund. Slutningsordene i dette Udkast vidner om den Frejdighed, hvormed Flor saa sin Plans Udførelse i Møde: »Der er sagt nok, for at De omtrent kan gøre Dem en Forestilling om, hvad vi mene,« siger han. »Formodentlig har det overrasket Dem; thi De har vist aldrig tænkt paa eller hørt noget saadant. Men hvis denne Idé ikke har skrækket Dem ved sin Nyhed, saa haabe vi, at De har faaet en glad Anelse om, at der ogsaa for Bonde- og Borgerklassen maa kunne eksistere en Undervisnings-

anstalt, hvor Disciplens daglige Følelse ikke er den nedtrykkende: der bliver lagt en Byrde paa dig! men den oplivende: der gaar et Lys op for dig! Og upaatvivleligt vil De kunne skimte ind i Fremtiden, at en saadan Folkehøjskole vil blive Deres allersikreste Værn imod al borgerlig og aandelig Undertrykkelse.«

Planen vandt imidlertid ikke Bifald hos det store Publikum. Magister D. G. Monrad, som dengang udgav »Dansk Folkeblad«, hvortil Planen sendtes, lod den trykke bagerst i Bladet med de mindste Typer, og den dengang ansete Præst Børresen (blandt andet bekendt som Udgiver af det underholdende Ugeblad »Den danske Bondeven«) gav den kort efter en skarp Bedømmelse i Monrads Blad. Efter hans Mening trængtes der mere til en metodisk Elementarundervisning for Bondestanden. Nogle fandt Planen for demokratisk, andre fandt den for aristokratisk; alle fandt den for utydelig og ubestemt, og selv Flors Venner vare bange for, at den vanskelig lod sig gennemføre. Denne Modstand skræmmede ikke Slesvigerne, og den holdt ikke de kongerigske Venner tilbage. Den københavnske Kommitte til danske Undervisningsanstalters Fremme i Nordslesvig* lovede at ville understøtte Højskolesagen med et Laan af 5000 Rdl. i fem Aar og en aarlig Gave af 600 Rdl. i lige saa lang Tid. I Aarene 1844—45 modtog Rødding Højskole i alt 12,200 Rdl. fra denne Kommitte. Ogsaa den slesvigske Forening havde udnævnt en Kommitte, bestaaende af de tre Gaardmænd Hans Nissen, Nis Steffensen og Laurids Skau, som skulde købe en passende Gaard og ellers foretage det fornødne. Disse Mænd indgave nu i den slesvigske Forenings Navn en allerunderdanigst Ansøgning til Kongen om at maatte oprette en Højskole efter det vedlagte Udkast, og kort efter købte de en Gaard af Krigsassessor Kjær i Rødding By for tolv tusende Rigsdaler.

Skønt man i Grunden hellere havde ønsket at anlægge Skolen længere mod Syd, var denne Beliggenhed dog paa flere Maader heldig. Den laa her i det nordligste af Haderslev Amt og tildels paa Ribe Amts Grund, og ved den blandede Administration var den betydelig sikret mod den tyske Embedsstands Overgreb. Tillige laa den midt imellem de rigeste Øst- og Vestegne, saa den kunde gøre Regning paa lige stor Tilslutning fra begge Sider. Man haabede endvidere, paa Grund af dens Beliggenhed i Tørninglen Provsti, der hørte under Ribe Bispestol, at kunne formaa Kongen til at overdrage Overopsynet til Biskoppen i Ribe, Tage Müller**, hos hvem man forudsatte et venligt

* bestaaende af H. N. Clausen, J. Fr. Schouw, L. N. Hvidt, J. E. Larsen, J. C. Drewsen, H. P. Hansen og N. J. Meinert (»Syvstjærnen«).

** Dette Haab glippede dog, idet det overdroges til Amtmanden i Haderslev og Provsten i Tørninglen, der dannede Kirkevisitatoriet for hin Egn.

Sindelag for Sagen. Af disse Grunde købte man Gaarden i Rødding, skønt den vistnok maatte betales vel dyrt.

I et Møde i den slesvigske Forening den 12. Februar 1844 blev der saa valgt en »Direktion« for den kommende Højskole. Den kom til at bestaa af Prof. *Flor* som Formand og særlig Undervisningsdirektør, Præsterne *Hertel* i Moltrup og *Schøler* i Vodder, Gaardmændene *Hans Nissen* i Hammelev, *Laurids Skau* i Sommersted, Landvæsenskommissær *Knud L. Knudsen* i Forballum og *J. A. Schmidt,* Ejer af Kjær Mølle. Da den slesvigske Forening ikke var anerkendt som juridisk Person, blev Ejendommen paa dens Vegne tilskødet Knud Knudsen. (Senere gik den dog efterhaanden over i Bestyrelsens Hænder, ogsaa i retslig Henseende; men en selvstændig juridisk Person blev den først, medens A. F. Krieger var Departementschef i det slesvigske Ministerium.) Denne »Direktion« har, som man ser, ingen af de »Grundtvigianere«, som »Fædrelandet« og mange med det fandt saa uskikkede til at forestaa Indretningen af Skoler; og det har formodentlig nok paa mange Steder bidraget til at jævne Vejen for den ny Skole. Direktionens første Mand er øjensynlig Flor, der ogsaa i et Brev til Koch af 5. Januar 1844 havde skrevet: »Det forstaar sig af sig selv, at jeg ønsker af Foreningen at vælges til Direktør for Højskolen, da jeg anser min Virksomhed som saadan for aldeles nødvendig, hvis det skal blive muligt for Anstalten at arbejde sig gennem alle de baade nøgne og blinde Skær, som i Mængde true den . . . . . Højskolen er og bliver min Hovedplan; thi hvor ofte det end synes, at snart det ene, snart det andet kunde medføre vor Sags Frelse og Sejr, saa er dog alting: Kongens Sindelag og Løfter, Nationens Begejstring, de liberales Bistand intet andet end Vindpust, og Nordslesvigernes Selvstændighed det allereneste, der kan frelse, og den kan atter kun fødes til Verden ved en Anstalt som Højskolen eller sligt, som kan meddele aandeligt Lys og Varme.«

Og da saa under 17. Juni 1844 den kongelige Tilladelse til at oprette Skolen endelig kom, og Direktionen kunde offentliggøre det »*Udkast til Indretningen af en Folkehøjskole i Nordslesvig*«, som havde ledsaget Ansøgningen, gjorde det og de medfølgende »*Bestemmelser*« et særdeles godt Indtryk paa de fleste opmærksomme Læsere ved den jævne, klare og kloge Affattelse. Det er klart, at Flor er Forfatteren. Et Par Punkter af »Udkastet« skulle fremhæves. Den første Paragraf i Programmet, som indeholdt Skolens »Bestemmelse og Benævnelse«, lød saaledes:

»Det Maal, vi have sat os for Øje, er at grundlægge en Anstalt, hvor Bonde og Borger kunne erholde saadanne Kundskaber og Færdigheder, som kunne være til Nytte og Behag, ikke saa meget med Hensyn til hans særegne

Næringsvej og Bedrift som med Hensyn til hans Stilling som Landets Søn og Statens Borger. Anstalten skulde altsaa have en velgørende Indflydelse saa vel paa hans huslige og private som paa hans offentlige og borgerlige Liv. — Vi kalde den en Højskole, fordi det ikke skal være nogen sædvanlig Drengeskole, men en Undervisningsanstalt dels for unge Mennesker efter Konfirmationsalderen, dels for fuldvoksne Karle og Mænd, og vi kalde den en Folkehøjskole, fordi Medlemmer af enhver Stand kunne faa Adgang til den, om den end nærmest anlægges for Bondestanden og især af denne venter sine Disciple.«

Dernæst bestemmes, at Direktionen skal bestaa af 7 Medlemmer, hvoraf tre maa henhøre til den egentlige Landbostand, at Direktionen udnævner to Lærere med henholdsvis 600 og 400 Rdl. i aarlig Løn foruden fri Bolig og Brændsel, men at der kan ansættes flere faste Lærere, naar Pengemidlerne strække til. Der fastsættes desuden en Timeplan, som dog kan ændres ved Samraad mellem Lærerne og Direktionen; den ordner Undervisningen for de yngre Disciple saaledes:

Fra Kl. 6—8: Have- og Landvæsen;
- - 8—9: Naturvidenskab med særligt Hensyn til Landmændenes Tarv og Interesse;
- - 9—10: Almindelig Verdenshistorie;
- - 10—11: Gymnastik;
- - 11—12: Mathematik og Tysk;
- - 2—3: Dansk Skriveøvelse og Tegning;
- - 3—4: Musik (ɔ: Sang);
- - 4—5: Fædrelandets Historie;
- - 5—6: Læsning af dansk Literatur.

Hvert Halvaar maa udgøre et fuldstændigt Hele; men Undervisningen ordnes saaledes, at der udfordres to Aar for at gennemgaa alt, hvad Skolen tilbyder sine Disciple.

Planen forudsætter imidlertid ogsaa kortere eller længere Besøg af ældre Karle og Mænd, for hvem man ikke drister sig til at fastsætte en Læseplan, der for en stor Del maa dikteres af Hensyn til deres egen Trang; men det er klart, at en Fremstilling af det borgerlige Samfunds Udvikling og Bygning maa komme i første Linje.

V. SKOLEN AABNES.

Da det var slaaet fast, at man vilde oprette en Folkehøjskole i Nordslesvig, tilbød en Mand sin Tjeneste, for hvem adskilligt kunde synes at tale: cand. theol. *Nis Hanssen*. Han var en Husmandssøn fra Højsted ved Tønder og var 26 Aar gammel bleven Student fra Haderslev Skole i Aaret 1834. Han var en af de første, der havde søgt at vække Opmærksomhed for det danske Sprogs fornedrede Stilling i Sønderjylland, saavel i Kirke og Skole som paa Thinge. I en Række Bladartikler under Mærket »En Bondesøn fra Tønder Amt« havde han i »Københavnsposten«, »Fædrelandet«, Dansk Folkeblad« og »Dannevirke« udviklet sine Anskuelser, ligesom han havde holdt livlige og kraftige Foredrag derom i Trykkefrihedsselskabet. Sit Program udviklede han nøjere i et Brev til P. H. Lorenzen af 7. Juni 1839, og det lød paa: at hindre det tyske Forbunds Indgriben; at bryde Pressens Lænker; at ophæve Bankfællesskabet med Holsten; en god Kommunalforfatning for By og Land; Skattelettelse og bedre Fordeling af Skatterne; Skattebevillingsret. Han tog 1841 med Understøttelse af Ministeren Grev Carl Emil Moltke theologisk Embedseksamen og foretog samme Aar efter Kristian VIII.s Opfordring flere Rejser gennem Østslesvig for at undersøge og aflægge Kongen Beretning om Sprogforholdene; han var nu Lærer ved Aarhus Latinskole, men hans Hu stod til Sønderjylland. — Flor ansaa ham imidlertid ikke for at være skikket til at forestaa Højskolen og skrev derom til Hanssens Svoger, Redaktør Koch: »Det er aldeles umuligt at bruge ham til at vogte *vor* (poetiske) Højskole. Han kan være meget brav til andre Ting; men dertil ikke. — — Han *kan* ikke underkaste sig vore Anskuelser, da han hverken forstaar eller billiger dem.« Det blev derfor ikke Nis Hanssen, der kom til at forestaa Rødding Højskole; men han købte sammen med L. Skau den gamle Hovedgaard Hastrup, $4^1/_2$ Mil nordvest for Vejle, hvor han indrettede en godt besøgt Landbrugsskole, der holdtes i Gang til 1848, da Nis Hanssen maatte sælge Gaarden. Han døde 1866 som Præst i Sundeved. Det bør bemærkes, at Nis Hansens Elever fra Hastrup have omtalt hans Undervisning med varm Anerkendelse.

Direktionens Valg af en Forstander for Rødding Højskole faldt derimod i April 1844 paa cand. theol. *Johan Wegener*, en Præstesøn fra Bornholm, der som lille Dreng havde læst Grundtvigs Oversættelser af Sakse og Snorro, og for hvem siden Grundtvigs faste Tro til Nordens Aand havde »styrket og holdt oprejst i mangen mørk Time«. Efter i 1838 at være bleven theologisk Kandidat havde han været Medhjælper hos sin Farbroder, Seminarieforstander

J. S. Wegener paa Jonstrup, og siden boet hos sin Broder, Kammerraad P. S. K. Wegener, der var Medlem af den jydske Stænderforsamling, indtil han 1840 blev Huslærer hos Provst Plesner paa Langeland, med hvis Datter han blev forlovet. Han var besjælet af en ualmindelig varm Følelse for Fædreland og Nationalitet, og han havde et klart Syn for Folkehøjskolens Betydning; men Opfordringen til at blive Forstander for Højskolen tog han først imod efter mange Betænkeligheder. Ikke fordi han skulde opgive sin behagelige og kære Stilling i Provst Plesners Hus; den ofrede han gerne for at tjene Fædrelandet, men fordi han frygtede for, at han ikke var Opgaven voksen. Han tog imidlertid mod Tilbudet og opholdt sig derefter en Del af Sommeren 1844 i Sønderjylland. Her var det, han som Indsigelse mod Patentet af 29. Marts 1844 forfattede den saakaldte »Protokolekstrakt«, der, som L. Skau siger, »spillede paa Grænsen af det revolutionære«, og som gav Anledning til Forbudet mod den slesvigske Forening og til vidtløftige, men resultatløse Forhør om, hvem Forfatteren var. Wegener var, synes det at fremgaa af hans Breve, en meget ildfuld, til sine Tider ilter Natur, der ikke altid fik sine Ord helt nøje vejede, navnlig naar han havde nogen Modgang og mødte Vanskeligheder, og af Vanskeligheder og Modgang mødte der ham nok paa den ubanede Vej, han aabnede her i Landet. — Til Andenlærer ved Skolen beskikkedes *C. F. Müller,* ligeledes theologisk Kandidat og Præstesøn. Hans Fader havde været Præst i Fol, hvor Müller var født 1818, og var nu i Gram.

Johan Wegener.

Müller, en Broder til nuværende Overlærer H. Müller ved Horsens lærde Skole og til Professor N. V. Müller, Tilsynsmand ved Realskolerne, boede, da Tilbudet kom til ham, paa Borchs Kollegium, og han blev glad ved at faa Del i dette Arbejde i sin Hjemstavn; til Arbejdet var han saa meget bedre skikket, som han havde en for theologiske Kandidater ualmindelig Interesse for og Indsigt i forskellige Grene af Naturvidenskaben. Denne Indsigt fik han nu Anvendelse for i Rødding og senere i Altona, hvor han 1846—48 ydede Dr. Poulsen, der senere vil blive omtalt, sin Bistand. Efter Krigen blev Müller Præst i S. Løgum ved Tønder, hvor han døde, kun 39 Aar gammel, den 14. Maj 1857.

Man har sagt, at Rødding Højskole og den danske Folkehøjskole i det hele fik sin Indvielse ved Grundtvigs berømte Tale paa Skamlingsbanke den 4. Juli 1844, hvori han efter at have omtalt den store Kamp for Modersmaalet, hvori Nordslesvigerne staa, fortsætter:

»Men skal denne Tungernes Trætte avle saadan en glimrende Sejr for den danske Tunge som Uffes over de to Tyskere, »en høj og en plat«, da er aabenbart en »Højskole« nødvendig, men ingen latinsk Højskole, hvor man lærer at fordrive Fæderneaanden og radbrække Modersmaalet, nej en dansk Højskole, hvor Nordens Aand paa Modersmaalet og med det hersker uindskrænket og vænner sig til at behandle »Tysken« her inde som en haardfør, bredskuldret og kløgtig Træl, af hvem man til Hverdagsbrug baade i Gaarden og i Marken, baade i Smedjen og i Huggehuset, baade hjemme og ude kan have usigelig megen Nytte, men hvem man, for ej at have Skade, men Gavn af ham, fremfor alt maa lære at lystre, maa holde vaagent Øje med og se paa Fingrene.

»Og har jeg forstaaet eder ret, saa er det netop en saadan »Dansk Højskole«, I af Kæmpeaandens Drift allerede have gjort det første Skridt, Kæmpeskridtet til at rejse, og for dermed at ønske eder og Danmark, Nordens Aand og Menneskeslægten til Lykke, derfor var det egentlig, jeg her tog til Orde og vovede at vente Opmærksomhed for en Tale, der er i saa gammel en Stil, at mange vel ville kalde det et fremmed Tungemaal, men som dog hidtil, hvor som helst den fik Lov at lyde, altid klarede i Dannemænds Øjne og fandt Vej til Danekvindens Hjærte.

»Ja, en »Dansk Højskole«, det var alt i mange Aar min sødeste Drøm, og Mangelen deraf, selv hvor Aanden gennem Aarhundreder udviste og forgyldte Byggestedet, Mangelen deraf mit bitreste Savn, fordi det er mig soleklart, at rejser sig ikke snart en saadan, en virkelig, aandfuld dansk Højskole, og staar fast, da er det i Henseende til Folket omsonst og forgæves alt, hvad

vi have stridt og lidt, skjaldret og sunget, sagt og skrevet til Modersmaalets Ære; thi da kryber Strømmen, som oprandt fra Hjærtedybet, oprørtes af Kæmpeaanden over vor Isse og udsprang paa vor Tunge, da kryber den om et Øjeblik ned i Graven med os i Stedet for at oversvømme Marken til Frugtbarhed og Grøde og forplante sig i Folkemunde fra Slægt til Slægt.

»Derfor, slesvigske Dannemænd, fuldender standhaftigt, hvad I kækt have begyndt! Rejser en Højskole i eders Midte, som er Skamlingsbanken, er Dannemænds Forsamling her, eders Fædres Storværk og gamle Danmark værdig, en Højskole, hvis Danskhed man, med Hejmdals Øjne, kan se hundrede Mil borte, en Højskole endelig, der kan hjemle sig Navn af Hejmdals Klanghorn, der høres over al Verden! Lad det ikke standse eder, at der i hele Danmarks Kongerige ej findes Mønster eller Mage, men kommer i Hu, at ligesom I fra Hedenold vare Danmarks Landeværn, saaledes vare I ogsaa dets kongelige Mærkesmænd, som gik i Spidsen og gav Løsenet, laante ikke Mønster af os, men gav os Mønster, vi fandt, det var Lyst at efterligne.

»Ja, slesvigske Dannemænd! Eders Ret til at kalde Dansken eders Modersmaal og at tale det kongelig frit, den er ikke blot naturlig, den er ogsaa historisk; ja, den er to Gange saa, den er *folke*historisk; thi dermed begynder Danmarks Historie, at da Slesvigerne havde kaldt Øboerne med Prins Dan til Hjælp mod de alt den Gang paatrængende Tyskere og (efter Rimkrønikens Ord)

»Han for med dem de Tyske imod
og slog dem alle ned for Fod!«

da svore Sejrvinderne sig i Fostbroderskab og bleve enige om at kalde det nu *fælles* Fæderneland »*Dan*marks Rige«, saa her oprandt det danske Navn, her grundedes den danske Throne, her stiftedes det danske Rige! Og denne eders folkehistoriske Ret til ej blot at hedde Danske, men til at gaa i Spidsen for alle Dannemænd, den er ogsaa *kirke*historisk; thi i eders Helligbæk ere jo de første Dannemænd døbte, i eders Hedeby hævede sig jo den første danske Kirke, i eders Midte havde jo Nordens Apostel, den hjærtelige, den gennem hele Middelalderen mageløse Ansgar sit danske Sæde, saa det er i sin Orden, at I ogsaa skolehistorisk blive Danskens Bannermestere og Mærkesmænd; ja, saa sandt som I ere vaagnede i Folkeaanden, da kunne og ville I ikke taale, at nogen, i hvad der er ægte dansk, har enten Fortrin eller Forspring for eder, men gøre endnu et Kæmpeskridt, der godt kunde gælde for to, maa vække vor Beundring og vil sikkert ikke savne Efterligning iblandt os!

»Ja, jeg er en Sjællandsfar i mange Led, og dybt har jeg sørget derover, at den danske Højskole ej hævede sig *først* i Hjærtet af Sjælland, i det dejlige

Sorø, hvor Pladsen er afstukken af Forsynet selv, hvor alle Midlerne ere i Overflødighed til Stede, og hvor kun Lysten eller Modet eller Kræfterne fattes; men nu ser jeg det, at hvor Danmarks Rige og Danmarks Kirke oprandt, der maa ogsaa Danmarks Skole opbygges. I Kongeriget synes vi dømte til kun at efterligne, hvad vi se; kun i Hertugdømmet har Dansken Mod til at ligne sig selv, saa der maa Dansken som halv fremmed vinde Kongerigets Beundring og som halv fremmed maa vi efterligne den, før vi kunne taale at se, det er dog i Grunden vort eget.

»Derfor, op, I danske Mærkesmænd, Haand paa Værket! Lad Danebrog vaje stolt paa Højskolen, I grunde, som den vajede paa Bølgen blaa, trods Havets Elefant og Englands den største Vovehals, men som Danebrog vil aldrig vaje mere, hvis ikke en dansk Højskole snart lærer Folket at bruge og skatte sit Modersmaal og med Folkeaandens Kraft at forfægte sin naturlige Ret ikke blot til at blive ved at tale Dansk, men at tiltales, at raadspørges, at høres og at føjes, at styres og ledes paa Dansk, saa de fremmede efter Ordsproget maa stikke Fingeren i Jorden og lugte, hvor de ere, lære at synge med de Fugle, de ere iblandt, eller lære at tie, Skik følge eller Land fly! Og alt, hvad jeg, som gennem en Menneskealder med Flid har arbejdet mig ind i det danske Modersmaal og i den nordiske Kæmpeaands Billedsprog og Tankegang, alt hvad jeg kan bidrage til, at eders Højskole kan blive en Mimers Brønd, hvortil Konger ride for at søge Raad, det skal være uspart; thi for min Person har jeg intet Ønske mer i denne Verden, saa jeg ønsker kun at leve lidt endnu for ikke at tage med mig i Graven, hvad der gav mig Øje for Menneskelivet og Verdens Løb, gav mig Magt over Modersmaalet og gav mig baade Mod og Kraft til, naar det gjaldt, at trodse al Verden med de jævne, gammeldanske Ord: Hellere dø med Ære end leve med Skam, og før dog lade sig flaa, end krybe i en andens Skind, om det saa var den romerske Kejsers!«

Det var til Minde om denne Tale og dens Betydning for Folkehøjskolesagens Udvikling her i Norden, at svenske og norske Højskolelærere i 1884 rejste en Sten paa Skamlingsbanken. Og som der heri er Vidnesbyrd om, at Talen fik sin Betydning længere ned i Tiden, saa er der ogsaa Vidnesbyrd om, at den virkede i Øjeblikket, saa Grundtvig var ved Siden af L. Skau ret egentlig Dagens Helt hin 4. Juli.

Trods den Begejstring for Højskolen, der paa mange Steder var før og paa andre blev vakt den 4. Juli, var imidlertid Højskolens Fædre og Faddere lidt urolige, da Tiden nærmede sig, at man skulde begynde. Det kan navnlig ses af et Brev fra Flor til Koch af 13. Avgust 1844: ». . . . L. Skaus Hjærte-

udgydelse til Dem er ganske rigtig, og jeg har ikke een, men mange Gange tænkt paa alle de mange Ting, som endnu ere at foretage, før vi den 1. November kunne komme til at begynde. Jeg indser tilfulde, at den største Vanskelighed bestaar i at faa de første Disciple; thi dels har Bonden naturlig Lyst til »at se, hvordan det gaar«, dels ville vore Fjender jo foruden alle de andre Trusler, Raad og Forsigtighedsregler især benytte sig af denne Hang hos Bonden for at forhindre, at Højskolen kan komme til at begynde. Selv de Bønder, som have den største Tillid til Direktionens Medlemmer og navnlig til mig, hvad denne Højskole angaar, kunne dog meget let forsnakkes til at lure af det første Halvaar for at se, hvad denne ny Indretning vil blive til. Derfor maa der mundtlig Tale til, og til denne behøves atter Penge ligesom til Skoleborde, Bænke, Sengesteder, Brændsel osv. Jeg har derfor besluttet om en 8—14 Dage at tage til København for at faa Hul paa Clausens Grunker; thi jeg er ganske overbevist om, at hvis jeg ikke personlig kommer derover, faa vi ikke mindste Gavn af alle de Penge, som den slesvigske Hjælpeforening puger sammen, da Clausen dog bestandig lurer paa gennem dette Middel at naa sit Maal: Latinskole osv. . . . Jeg har iøvrigt ingen Frygt, at der nok kommer *nogle* Disciple, i det mindste fra den nærmeste Egn; men Sagen er at faa nogle flinke og opvakte Knægte. . . .«

Det saa ikke ud til, at Skolen vilde faa ret mange Elever at begynde med. Da Wegener den 19. Oktober kom til Rødding, var der endnu kun indmeldt 5—6, og det var langt fra, at Skolen var i Stand, ligesom intet var forberedt eller aftalt med Hensyn til Aabningshøjtideligheden. At begynde 1. November kunde der ikke være Tale om, men ved ihærdigt Arbejde lykkedes det at kunne bestemme Aabningsdagen til den 7. Men hvad skulde der saa ske? Wegener skriver til Koch, at Müller og flere have ment, de burde gøre Stads ved Højskolens Aabning, men at Direktionen intet vil gøre. »Mig er Sagen ganske ligegyldig,« føjer han mismodig til. Han vil dog holde en lille Tale om Middagen Kl. 1, og hvis Koch og P. H. Lorenzen efter at have talt med Skau, H. Nissen og Hertel mene, at der i Bekendtgørelsen herom tilføjes: »I denne Anledning indbydes Elevernes Forældre, den slesvigske Forenings Medlemmer og Skolens øvrige Velgørere« — saa gerne for ham. »Hvor er Flor dog henne?« spørger han og tilføjer: »Jeg har vist afskrækket ham ved mit utaalmodige, stormende Brev.«

Wegener følte sig ene og var, som det ses, i en forpint Stemning, indtil Eleverne kom. »Jeg længes til Raseri efter Dem og Koch«, skriver han den 26. Oktober til P. H. Lorenzen. Men saa kom den 7. November, og med den 20 Elever, en Del af deres Fædre og en Del af den slesvigske Forenings Med-

lemmer. Det var hverken nogen stor eller glimrende Forsamling; men Wegener var glad ved de 20 Elever, og han holdt saa en Indvielsestale, hvis Begyndelse, Indledningsordene til »Valdemar den Store«, vi maa glæde os over som et for Folkehøjskolen betegnende, godt varslende og lykkeligt Greb, og som efter samtidige Vidnesbyrd satte baade unge og gamle i Begejstring. Han begyndte, som sagt, med Ingemanns Ord:

— Stig op af Graven, du Slægt, som døde!
Forkynd dit Fald og afmal din Brøde!
Advar os for Udslettelsens Dom
og vis os, hvorfra din Frelse kom!
Men I, som lyste i Tider dunkle,
som klare Nordlys ved Midnat funkle, —
I store Aander, som over Jord
med Frelsens evige Banner for,
da Herren mægtig sin Haand udstrakte
og Folkeaanden til Liv genvakte, —
lys atter for os fra natlig Tid,
I Aandekæmper i Herrens Strid!
Og, blunder atter i Blødheds Drømme
mit Fædreland ved de dybe Strømme,
hvad heller raser i blinde Lyst
forvildet Slægt mod sit eget Bryst:
da ryster Sjælen og vækker Aanden
og styrker Hjærtet og ruster Haanden
til dansk, til stor og til herlig Id,
til Danmarks Frelse i Nødens Tid!

Derefter sammenlignede han Valdemarernes Tid med Nutiden. »Hvad om Kong Valdemar og Ærkebisp Absalon stod op af Graven! Mon Absalon, dersom han nu drog med som Kommissarius til eders Stænderforsamling, vilde finde sig mere opbygget, end naar han fordum drog til Urnehovedting? Han vilde snart blive fordreven derfra; og, naar han maaske standsede paa Skamlingsbanke for endnu en Gang at se ud over Sønderjyllands minderige Egn, da vilde Helten græde blodige Taarer; og naar I da, trofaste Dannemænd! som eders Fædre fordum, samledes om ham for at sige ham Farvel, da vilde han udraabe: Bønder! Sønner af de Fædre, jeg en Gang til Lands og til Vands førte til Hæder og Sejr, hvorledes have I forsvaret det Rige, jeg og min Herre Valdemar efterlod eder! — Hvad vilde vi vel have at svare?«

Vi indsaa nu, sagde han videre, at der skulde gøres noget for at frelse Folk og Fædreland, men *hvad* og *hvorledes?* — Erfaringen lærte, at naar den danske Bondestand var aandelig dygtig og anset, da var Riget hædret og

mægtigt. Derfor var det en oplyst og dygtig Bondestand, vi skulde naa til, og til dette Maal stræbte ogsaa den Folkehøjskole, som i Dag blev aabnet.

Han udviklede nu Skolens Opgave, hvorledes den skulde indgyde den unge Kærlighed til Fædrelandet, dets Sprog, dets Historie, dets Skikke og Sæder og Indretninger — dog saa, at han blev gjort opmærksom saavel paa sit Folks Dyder som Lyder; uden dette var al Lærdom en Ulykke. Der skulde gives ham Kærlighed til det rene, store, ædle og skønne; han maatte dannes til at ville staa fast i Modgang og Strid og opofre sig for Sandhed og Ret, til at foragte forfængelig Ære og udvortes Glimmer, til at træde Faren under Øjne, hvor og naar den kommer, til ikke at smigre og krybe for sin Overmand og hovmode sig over sin Undermand; han maatte lære at elske sin simple Stand og anse sin simple Kjortel for langt skønnere end Ridderskabets gyldne Tresser; han maatte betragte sig selv som et Intet overfor sit Fædreland; dets Interesse, Hæder, Lykke og Frelse maatte være ham alt.

»Og, Landsmænd! hvad ere vi, hvad blive vi til, hvad formaa vi uden varm Følelse for Fædreland og Nationalitet!« Og nu udviklede han, hvorledes Fædrelandskærligheden var en *nødvendig* Drivkraft i alt vort Arbejde. »Ja, den, som har mistet sin Nationalitet, er en elendig Skabning paa Jorden! Dette gælder om os alle i enhver Stand, men det gælder tifold om Borgeren og Bonden. De saakaldte dannede og fornemme ere oftest overmættede af deres indbildte aandelige Nydelser og Beskæftigelser; Fædrelandskærlighed og Nationalitetsfølelse er bleven dem noget for lavt; deres overforfinede Følelser, deres Lidenskabelighed skal paa en ganske anden Maade pirres, naar de skulle vækkes. Men den simple Mand, hvis daglige Dont er den materielle Virksomhed og en Kamp med Naturen for at afvinde den det nødtørftige til sig og sine, tilbydes der ingen anden højere Nydelse og sjælelig Glæde end Religionen og Nationalitetsfølelsen. Fratag ham disse, og — han er intet Menneske mere! Naar han ej har sin Gud og sin Frelser at tro paa og sit Fædreland at elske, er han fortabt. . . . Det er dette, vi ville indprænte de unge; det er denne Grundvold, hvorpaa vi ville støtte alle de enkelte Kundskaber. Og dersom dette ej lykkes os, da ville vi anse hele vor Virksomhed for langt mere skadelig end gavnlig; *thi enhver Kundskab og Dygtighed, der ej bliver anvendt med Kærlighed til og til Bedste for Fædrelandet og Nationaliteten, bliver anvendt imod det.* Dette er Tilfældet alle Vegne; i Slesvig er det dobbelt Tilfældet.«

Derefter talte han om Betydningen af at bevare sit Sprog. »Endnu har aldrig noget Folk eller Rige bestaaet som selvstændigt, der har mistet eller ladet sig fratage sit Sprog . . . thi Sproget er ikke blot Folkets Tale, det er

Folkets Tanke, dets Hjærte, dets Vilje, dets Kraft. — I have ej endnu ganske mistet eders Sprog, og allerede høre I dog, at selv danske Mænd vove ej mere at regne eder med til Danmark. Til Tyskland have I aldrig hørt og høre ikke . . . Ere I da som fredløse? . . . Det er vistnok paa den høje Tid, I begynde med for Alvor at værne om eders gamle Sprog og gamle danske Land.« Men han formanede dernæst til Maadeholdenhed og Besindighed og til ikke at glide ud i fanatisk Tyskerhad. Tyskerne vare aandsbeslægtede med os og burde være vore bedste Venner, thi der var ingen, vi i aandelig Henseende skyldte mere end Tyskerne. Slesvigholstenerne havde bragt Ulykken ind imellem os, men de vare ikke ægte Tyskere. Heller ikke mod dem maatte vi dog være uretfærdige, thi hvorvel den Forhaanelse og Undertrykkelse, der øvedes imod os, var uden Sidestykke i Historien, saa maatte vi dog ikke glemme, at det var Danmark selv og det danske Folk selv, der havde skabt Slesvigholsteinismen og vedvarende holdt den vedlige; og saa længe vi taalte alt dette roligt og ydmygt og selv laante Haanden dertil, vare vi ikke bedre Skæbne værd. Men vi skulde vinde vore Modstandere ved at indgyde dem Agtelse, Ærefrygt og Kærlighed.

Han advarede mod Fortvivlelse og Selvopgivelse. Under Fortvivlelsen ventede man kun paa, at Buen skulde spændes saa stærkt, at Strængen omsider brast. Men denne Skole var netop oprettet for at føre alt frem ad den langsomme og rolige, men desto sikrere Oplysnings og Forbedrings Vej; den skulde søge at klare og formilde den nationale Strid, forhindre, at fysisk Raahed brød ud, søge, at den standhaftige og stærke Modstand mod Undertrykkelsen ikke udartede til Fanatisme. Gid den maatte blive til Ære, Fred og Lykke for Fædrelandet!

Tilsidst takkede han for den Tillid, man havde vist ham ved at betro ham den vigtige og vanskelige Stilling. Hans Haab stod især til Ungdommen, der skulde blive et Jomsborg mod fremmed Vold og Gift. Og saa endte han sin Tale saaledes: »Ja! I mange ældre og besindige Mænd, som her ere til Stede, have I ret bemærket eders Døtre og Sønner? Have I forstaaet eders Døtre, naar de, blide og sagtmodige, synge de gamle Viser, snart hjemme under deres daglige Dont, snart ude i Danmarks Skove og Dale? De ere Friggas Døtre — mon de ligesom deres Moder skulde kende Folkenes Skæbne? Have I skuet eders unge Sønner ret i Øjet? Have I set, hvor det lyner? Denne Ild lader sig ej slukke! Have I set Kraftens Muskler i deres Arme? De ere Thors Sønner, og de kunne svinge deres Faders Hammer; og om saa Fenrisulven fra den ene Side vil gabe nok saa vidt — han skal dø, idet han sluger Odins Sønner; og om saa fra den anden Side Midgaardsormen snor

sig nok saa fast og udspyer nok saa megen Gift: Thors Søn skal fælde ham med sin Hammer; Ragnarok skal ej vare længe! Thors Sønner ville ende den lange Kamp og samles med Balder i Gimle hos Alfader i en Sal mere glimrende end Sollyset. Salen er Danmarks Sletter! I Midten vajer Danebrog, og, skulde en Nidhug vove at flagre der omkring, den skal fluks synke i Afgrunden.« — »Ja, vi ville tro paa Nordens Aand, der aldrig vil og kan forgaa. Den har udført Storværker ved Pen, Mejsel og Sværd; dens Bedrifter lade sig ej udslette af Begivenhedernes Rækker; de kunne stolt sættes ved Siden af ethvert andet Folks! Vi fortrøste os til, at denne Aand ej ganske er uddød, men at den igen vil vise sig med Værdighed og Kraft. Vi tro paa det evige, naadige Forsyn. Hvor haardt end Herren har revset det danske Folk, er det dog visseligen til vort Bedste; vi haabe, tro og bede, at han vil bevare det for større Trængsler, at han vil vække os alle til Livet og med sin almægtige Kraft staa gamle Danmark bi!«

Efter at Wegener havde holdt Indvielsestalen, blev der holdt Gilde, og Dagen endte med godt Mod og gode Forhaabninger; thi der syntes at være lagt en Grundsten til et nyt aandeligt Danevirke. — Eleverne fik Bolig omkring i Byen — paa sine Steder baade dyrt og tarveligt nok — og Skolearbejdet begyndte.

VI. DE FØRSTE AAR.

Det var ingen let Opgave, Wegener og Müller fik at løse, da Eleverne fandtes at være lige saa forskellige i Evner og Udvikling, som de vare i Alder (16—27 Aar); men det lykkedes efter Flors Vidnesbyrd over Forventning for dem.

Wegeners Indledningstale er betegnende for hans aandelige Personlighed og viser os baade hans Styrke og Svaghed som Lærer. Han var et begejstret Menneske med Tro paa sin Sag og med den varmeste Følelse for alt, hvad der var dansk; men hans Tale kunde vist tit gaa over Hovedet paa hans Elever. Det saa Flor ogsaa godt og udtalte sig i et Brev til Grundtvig om, at Anstalten for meget svævede i Luften og havde for lille jordisk Eksistens. I Sammenhæng med Wegeners hele ideale Retning staar det, at al Modgang og særlig al Kulde overfor Sagen angreb ham saa overordentlig stærkt. Allerede i Indvielsestalen sagde han, at det var ham umuligt daglig at se og høre, hvad han maatte se og høre, uden at Græmmelse tærede paa Sindet. Han ærgrede sig over, at Gaarden var købt for dyrt — til det dobbelte af

Værdien, skrev han til P. H. Lorenzen; og han var utilfreds med Direktionens økonomiske Ledelse. Saa kom han tillige i Slutningen af 1844 i en heftig Strid med P. C. Koch, hvem han beskyldte for Slesvigholsteinisme, en Strid, der vel blev bilagt igen i Januar 1845, men som utvivlsomt, saa længe den stod paa, angreb Wegener stærkt. Hans Helbred var vaklende i Forvejen, og alt dette gjorde sit til, at han meget snart kom til den Erkendelse, at hans legemlige Kræfter ikke vilde slaa til i Længden i en Post, der krævede saa meget af sin Mand baade i Henseende til Arbejde og med Hensyn til Selvfornægtelse og Savn. Han turde derfor ikke afvise det Tilbud, der i Vinterens Løb blev ham gjort om et betydeligt Præsteembede (Halsted og Avnede paa Laaland, som Grev Frijs-Juellinge tilbød ham). Han forlod saa Højskolen i Foraaret 1845 og levede hele sin øvrige Tid som Præst i Halsted, var Folkethingsmand 1849—53. I Sønderjylland blev han venlig mindet, ligesom han selv til det sidste med Deltagelse fulgte Sønderjydernes Kamp og Skæbne og gjorde sit for den Sag, han i sin Ungdom havde været Lodtager i. Ved hans Begravelse i Avgust 1883 havde »taknemmelige Sønderjyder« ladet rejse en Æresport paa den Vej, ad hvilken Liget førtes til Kirken.

* * *

Flor havde lige saa lidt som Wegener været glad ved Stillingen. Han var bekymret over Striden mellem Wegener og Koch og over, at der hos Nordslesvigs Befolkning viste sig saa lille Deltagelse og Offervillighed for Højskolen. Han skrev derom til Koch den 4. Januar 1845: ». . . . Jeg vil ærlig tilstaa, at jeg ingenlunde er glad ved Tingenes Tilstand. Den Uenighed og Mistillid, som nu er brudt aabenbar ud, er ikke uden Fare, i det mindste ikke uden betydelig Skade for vor Sag. Men dette kan De sige Dem selv lige saa godt som jeg, og da jeg ikke altid har det i min Magt, i det mindste ikke ved at bruge Pennen, at tilstoppe Uenighedens Kilde, fordi denne ikke udspringer i Hjærnen, men i Sindet, saa vil jeg overlade dette til Tiden og vor Herre. Wegener forlader os jo nu snart, saa er den Anstødssten borte. W. har vistnok sine Mangler, og jeg er tilbøjelig til at tro, at han ikke i Længden vilde være fuldstændig passende for Højskolen; men nu, da vi skulle tænke paa en Eftermand, indse vi klart, at vi skulle have megen Lykke med os for at finde een af de Hundrede, som De sagde vare i Stand til at fylde hans Plads. Desuden ligger der noget for mig særdeles nedslaaende i, at ikke en Skilling er indsamlet til Højskolen, trods alle mine Bønner, uagtet ingen med Øjne i Hovedet kan nægte, at dette Institut er det allervigtigste til Slesvigs og Danskhedens Frelse, uagtet Bønderne, som ej kunne se det og ej bryde sig om det,

dog i det mindste maa kunne se, at deres Sønner paa Højskolen kunne faa den Dannelse, de af Forfængelighed hige efter. Alligevel, ikke en Skilling indsamlet af Bønderne. Jeg giver intet Menneske Skylden, men hvad maa de i Kongeriget, som have ofret saa mange Tusinde Rigsdaler . . ., hvad maa Regeringen, og hvad maa vore Fjender tro, naar Nordslesvigerne selv opgive ethvert Nationalforsøg, naar de skulle ud med en Specie?«

Det var ikke let at finde en ny Forstander i den afgaaedes Sted. Det var jo en Stilling, som gjorde store Krav baade i aandelig og legemlig Henseende, og som ingen Sikkerhed bød for Fremtiden. Der skulde en Mand til med et praktisk, skarpt Blik og en saa sej Udholdenhed, at han ikke vilde blive forvirret af Slesvigs forviklede Forhold eller træt af den daglige Kamp mod den tyske Aandsundertrykkelse.

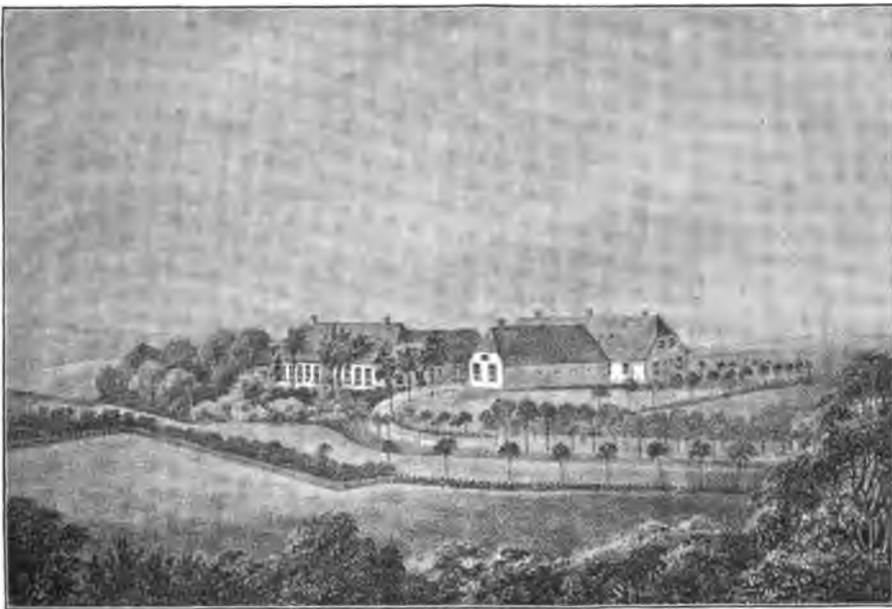
Flor henvendte sig til *Fr. Helweg*, der baade ved som Kandidat at prædike i Midt-Fyn og under sin Virksomhed som Fr. Hammerichs Kapellan i Starup mellem Kolding og Vejle havde vist store Gaver til at paavirke jævne Tilhørere; ogsaa ved Studentermøder var han optraadt som Taler. Han var vel ikke uvillig til at overtage Pladsen. Men *Flor* kom nu selv paa andre Tanker. Han skønnede, at han i Grunden var for ugleset i Kiel til, at han kunde virke der længer med nogen Indflydelse, og som den, der følte, at han var nærmest til at gøre alt for at frelse Skolens Tilværelse, besluttede han at opgive sin Stilling i Kiel og foreløbig overtage Forstanderpladsen i Rødding. Dette stemmede ogsaa godt overens med Befolkningens Ønske, og han søgte derfor sin Afsked og fik den. Hans Efterfølger i Kiel blev Digteren *C. Hauch.*

Skolens Pengeforhold vare meget tarvelige, men den slesvigske Kommitte i København og det kgl. Landhusholdningsselskab lovede at støtte Skolen med Pengemidler og Undervisningsredskaber, og da tilmed Flor skænkede sin Løn til Skolen, blev det muligt at antage en Lærer i Landvæsen og en Lærer i Naturvidenskaberne. Den første var *Krarup,** som havde opholdt sig nogen Tid paa Landbrugsakademiet i Eldena (Pommern), og den anden var den talentfulde og dygtige Naturforsker, Dr. phil. *Poulsen,* som i Udlandet især havde befattet sig med Agrikultur-Kemi, og som her vilde søge at gennemføre sin Yndlingstanke: at indføre Naturvidenskaberne i Folkeoplysningen. Dette Formaal lovede ogsaa Selskabet til Naturlærens Udbredelse at støtte ved en større Samling Apparater. — Skolen havde altsaa nu fire Lærere og kunde, som vi ville faa at høre, byde en meget udstrakt Undervisning; i 1847 antoges tillige en Lærer i Dyrlægevidenskaben.

* H. H. Krarup, senere Forstander for Skibildgaards Landvæsensinstitut; nu Branddirektør i Ringkøbing Amt; Justitsraad.

Et Skolehold var efter Planen fastsat til to Aar, dog saaledes, at hvert Halvaars Undervisning udgjorde et selvstændigt Hele. Men Erfaringen viste snart, at saa godt som ingen kunde blive de to Aar og kun faa tre Halvaar; derfor blev Undervisningen senere indrettet saaledes, at den *kunde* fuldendes i to Halvaar, men at dog ogsaa det tredje kunde bringe Lærlingerne noget nyt.

Rødding var ikke lagt an paa at være nogen særlig *Bonde*højskole. Undervisningen stilede efter at samle Elever af alle Samfundsklasser under Skolens Tag. Men saaledes som Forholdene vare i Sønderjylland paa den Tid, da

Rødding Højskole 1845.

Skolen stiftedes, var det dog næsten kun fra Bondestanden, at der kunde ventes Elever, og det var derfor naturligt, at der meddeltes særskilt Undervisning i Landvæsensfagene, knyttet til det til Skolen hørende Jordbrug.

Undervisningen i Naturvidenskaberne var der indrømmet en meget betydelig Plads paa Skolen, vel især fordi man havde en saa dygtig naturkyndig Lærer som Dr. Poulsen. — Om Sommeren lagdes der særlig Vind paa Botaniken. Poulsen havde selv store Samlinger, og en Gang ugentlig blev der gjort en botanisk Udflugt i Omegnen. — Om Vinteren holdt Poulsen 5 Timer ugentlig en Række Foredrag i Fysik og Kemi, navnlig med deres interessante Anvendelse

i den praktiske Verden for Øje, og 4 Timer ugentlig i Geografi og Jordbundslære. Poulsen gik grundigt og videnskabeligt til Værks i sine Fag, men han havde vistnok Ævne til at fremstille dem paa en letfattelig Maade. Det var Eleverne tilladt at afbryde ham med Spørgsmaal under Foredraget, og om Aftenen kom de gerne til ham for at faa klaret et eller andet. Han havde faaet anlagt en lille Forsøgsmark, hvori han dyrkede forskellige evropæiske Kulturplanter, og en Træskole, som havde til Hensigt at give Sønderjyderne Smag for Træplantning og Øvelse i Frugttræers Forædling. Videre blev der anlagt en Humlehave og en Køkkenhave, indrettet et Laboratorium og en Udstilling af de særdeles righoldige naturhistoriske Samlinger.

Medens Wegener var Forstander, havde Historieundervisningen indtaget en fremherskende Plads, men hans Afgang og Dr. Poulsens udstrakte Undervisning i Naturlære bidrog hver for sig til at indskrænke den noget. I første Halvaar var ogsaa Statistiken bleven temmelig udførligt behandlet, baade Fædrelandets og andre Landes. Undervisningen i Modersmaalet maatte ogsaa indskrænkes noget efter det første Halvaar, men var naturligvis ellers et af de Fag, hvorpaa der blev lagt ganske særlig Vægt. Der blev ikke herset med Grammatiken, men der arbejdedes hen til at lære Eleverne at *tale, læse* og *skrive* rigtigt, især de to første Dele, som var mest forsømte. Hertil benyttedes Flors Haandbog i den danske Literatur, hvis Indhold ved Siden af kunde give Anledning til mange Betragtninger og Oplysninger. Det var altsaa samtidig en Undervisning i Literaturhistorie, og disse Flors Timer mindes med Glæde af hans daværende Elever. Han gav dem en god Besked om de forskellige Forfattere, og naar han kom ind paa et Æmne, holdt han ofte et helt lille Foredrag, som vel nok undertiden kunde falde lidt i det brede, men som altid var oplysende. — Foruden de her nævnte Fag undervistes der i Mathematik, Regning, Geometri, Tegning, Landmaalertegning, Tysk, Svensk (efter Elevernes Opfordring), Gymnastik eller Svømning og Sang. Da der i Sommerens Løb var bleven indrettet en Skolestue til, blev Eleverne for enkelte Fags Vedkommende inddelte i to Klasser. Til Svømning benyttedes en Aa, som løb over Højskolens Mark, og som paa en kort Strækning var antagelig bred og dyb. At Müller virkelig fik lært alle Eleverne at svømme den første Sommer, beviste de i Jels dybe Sø paa en Udflugt om Efteraaret. — Kongen havde skænket Skolen et fuldstændigt Svømme- og Gymnastikapparat.

En Hovedgrundsætning, som Flor søgte at gøre gældende for hele Undervisningen, var dette: ikke at tage saa meget Hensyn til de mindre begavede som til de bedre Hoveder. Han fandt, at det var ikke alene den eneste Maade for Lærerne til at vedligeholde deres aandelige Livlighed, men ogsaa for Staten

og Landet i det hele var det af største Vigtighed, at de aandelig stærkere fik den rette Oplysning. Paa dem kom det dog i Grunden an, hvilken Vending Tingene her i Verden skulde tage; sloge de først ind paa en Vej, fulgte de øvrige af sig selv efter. Hvis Undervisningen lempedes efter de svagere, vilde desuden de mere opvakte gaa bort fra Skolen, og dermed vare de svagere næppe tjente, da de saa vilde savne al den Indflydelse til det aandelige Livs Vækkelse, som dagligt Samliv med de mere begavede udøvede. Denne Indflydelse viste sig allerede det første Aar at være af overordentlig stor Betydning.

Nogen som helst Tilgangs- eller Afgangsprøve var der selvfølgelig ikke Tale om ved Skolen. Der blev vel lagt stor Vægt paa Meddelelsen af positive Kundskaber og Færdigheder, men Hovedformaalet var jo dog at vække og nære det *aandelige* Liv hos Eleverne, og det lod sig ikke stille til Skue ved en offentlig Eksamen. Vilde nogen vide, hvad der lærtes paa Højskolen, saa opnaaede han det bedst ved selv at tage Plads i Læresalen, som altid stod enhver aaben.*

Med den nuværende Udvikling for Øje kunde der vel være en Del at kritisere ved Flors Virksomhed som Forstander, men det maa jo ikke glemmes, at han den Gang begyndte paa bar Bund, og at han savnede fuld Forstaaelse for den store Opgave hos sine Omgivelser. Største Delen af Bestyrelsen, han arbejdede sammen med, forstod ham kun halvt, de Lærerkræfter, der stode til hans Raadighed, maatte til Dels først opdrages, og ude i Befolkningen stod det i Almindelighed som noget sært, der skulde sættes i Værk. Hans Skolegerning blev heller ikke sjælden afbrudt ved Rejser i den almindelige dansk-slesvigske Sags Tjeneste. Vi maa være Flor Tak skyldige, fordi han fik saa godt begyndt, som han gjorde, og fordi han holdt ud trods al Modstand og alle Vanskeligheder.

Det første Aar vare Eleverne indkvarterede rundt omkring i Rødding By, men Kvartererne kunde langtfra slaa til, naar Antallet voksede. Nogle Bønder af den slesvigske Forening fattede derfor i Sommeren 1845 den Beslutning at lade opføre en særlig Bygning til Beboelse for Eleverne. Den maatte bygges paa Aktier og helst være færdig saa tidligt, at den kunde tages i Brug til kommende Vinterhalvaar. Det gik derfor lidt hovedkulds baade med Aktietegningen og med Opførelsen af Bygningen; ingen af Delene kom i Stand inden Efteraaret, men Elevhuset var dog midt i November saa vidt færdigt

* Naar Undervisningen og i det hele Skolens indre Forhold blive omtalte saa udførligt for de første Aars Vedkommende, er det dels, fordi der fra disse Aar foreligger særlig omfattende Oplysninger, men dels ogsaa, fordi det Grundlag, der blev lagt fra Begyndelsen, i meget væsentligt blev bibeholdt under Skolens senere Levetid.

indvendig, at Eleverne kunde flytte der ind. Det var beregnet til Bolig for 32 Elever foruden Inspektøren, og alle Pladser bleve optagne.

Nærværende Billede af Skolen (set fra Sydøst) er tegnet i 1845 af en af Eleverne fra den første Vinter, den nittenaarige S. A. Schmidt (Søn af Tingmand Schmidt i Haderslev). Det blev udført i Lithografi og indhæftet i Skolens første Aarsberetning, som udgaves af Flor efter Opfordring fra »Kommitteen for danske Undervisningsanstalters Fremme i Slesvig«.*

Af den første Vinters Lærlinger vare kun de ti blevne Sommeren over; to ny vare komne til, hvoraf den ene var Flors Søn, Christian Flor, som dog ikke tog Del i alle Fag. Men den anden Vinter forøgedes Tallet med 30, saa der altsaa nu var 42.

Dette viste, at Skolen havde slaaet an. Jo mere den blev anerkendt i det almindelige Omdømme, desto mere kunde den ogsaa gøre Regning paa pekuniær Støtte, hvad den i allerhøjeste Grad trængte til. Eleverne betalte kun 80 Rbd. om Aaret, og det var kun til Forplejningen; Undervisningen havde de gratis. Den oprindelige rentebærende Gæld paa Gaarden af 7000 Rbd. var saa trykkende, at det tit var umuligt at faa Renterne betalte, og da Aktiekapitalen til Elevhuset ikke var tilstrækkelig, maatte der optages et nyt Laan.

Den slesvigske Kommitte i København og det kgl. Landhusholdningsselskab gave, som nævnt, betydelige Pengetilskud, men ogsaa det kgl. Oldskriftsselskab, Trykkefrihedsselskabet og en stor Del private ydede en god Hjælp. Den slesvigske Forening, som havde ondt ved at bestride sine egne Udgifter, kunde ikke støtte Skolen meget med Penge, dog bestemte en Del af Medlemmerne sig efterhaanden til at yde en Rbd. hver aarligt, det var altid bedre end intet. Men alt dette var jo langt fra tilstrækkeligt. Den bedste Støtte kom, da Kommitteen i København erklærede sig villig til at udrede alle Lærerlønningerne. Dermed var foreløbig den vigtigste Udgiftspost sikret.

Vi have set, hvordan denne ny og for sin Tid mærkelige Skole stillede sig til Undervisningen. Lad os derfor se, hvordan den stillede sig til Elevernes Forhold udenfor Skoletiden.

Den daglige Skoletid var fra 8 til 12 om Formiddagen og fra 2 til 5 (eller 6) om Eftermiddagen. Efter denne Tid og indtil Aftensmaaltidet Klokken 8 for-

* I de 49 Aar, der ere forløbne siden den Tid, har Højskolegaardens Udseende væsentlig kun forandret sig derhen, at Laden til højre er bleven ombygget og forlænget mod Nord med en Gymnastiksal (nu benyttet til Kirke), hvortil atter er bygget en Sidefløj mod Øst til Skolestue og Forsamlingssal. Disse Forandringer skete Sommeren 1863. Foran Hovedbygningens Havedør er senere bygget en smuk Veranda. Træerne i Haven saavel som i Alléen, der fører ned til Byen, skjule nu næsten hele Gaarden, set fra denne Side. — Den bagerste Bygning er Elevhuset.

beredte Eleverne sig gerne til den følgende Dag, — somme benyttede ogsaa Mellemrummet til at besøge hverandre, spille Skak eller spasere. Efter Spisetid og indtil Klokken 10 vare Lamperne tændte i Spisesalen (i Elevhuset), og det stod da til Eleverne selv, om de vilde arbejde paa deres Værelser, eller de vilde være sammen i Spisesalen, more sig med Musik og Dans, læse Aviser (hvortil de nok ikke vare meget hidsige), eller bruge Tiden paa anden Maade. Fritiden var kort sagt overladt fuldstændig til deres eget Forgodtbefindende.

Hver anden Søndag Formiddag, naar der var sidst Gudstjeneste i Byen, læste Flor en Prædiken, hvortil en Sangforening, som Eleverne havde oprettet, sang Salmerne. Søndag Aften forelæste han dem af Holbergs, Øhlenschlægers og Heibergs dramatiske Værker, som de satte megen Pris paa. Det første Foraar opførte Eleverne paa Fastelavnsmandag Holbergs »Den stundesløse«* til deres egen overordentlige Morskab. De vare i det hele altid glade og fornøjede.

Endnu en Fritidssyssel var Skydeøvelser paa en Skydebane, som blev anlagt i Nærheden af Skolen.

Det var naturligvis nødvendigt, at der blev gjort visse Forbud gældende for at bevare Orden og Velanstændighed, men ogsaa disse Forbud vare overladte til Eleverne selv. De sluttede sig sammen i en »*Elevforening*« med bestemte Love og Forskrifter, hvis Overtrædelse kostede større eller mindre Bøder, og som havde til Formaal »at vække og vedligeholde en god Aand og en sømmelig og anstændig Tone hos Eleverne«. Foreningen havde en Formand, en Viceformand, en Sekretær og en Kasserer, og disse Embedsmænd valgtes med Stemmeflerhed paa Generalforsamlinger. Foreningens Love indeholdt, efter en Del Paragrafer om Foreningens Organisation, følgende almindelige Lovbestemmelser:

§ 8. Da Højskolens Elever maa ønske at befordre Modersmaalets Forædling og Værdighed, saa vedtage vi: at vi saa vel i Skolen som udenfor samme indbyrdes ville tale vort danske Modersmaal saa rent og rigtigt som muligt, d. v. s. saaledes som Lærerne tale det.

§ 9. I Skolen skal Formanden vaage over Roligheds og Ordens Opretholdelse, og den eller de, som ej ville efterkomme, hvad han til denne Hensigt paabyder, skal bøde 1 Skilling Kurant. Protesterer vedkommende, og han ej heller siden enes med Formanden derom, saa bedømmes og afgøres Sagen paa næste Generalforsamling.

§ 10. Angaaende Roligheds og Ordens Opretholdelse i Elevhuset bestemmes, at der baade Morgen og Aften indtil Spisetiden skal herske ubetinget

* Det blev ogsaa senere en almindelig Skik om Vinteren at opføre en af Holbergs Komedier.

Rolighed, saavel paa Gangen som i enhver Stue særskilt. Fra Spisetiden om Aftenen indtil Klokken 10 kan enhver i Spisesalen og paa sit Værelse more sig, som han vil, indenfor Anstændighedens Grænser. Dog bør Gangen blive fri for Støj og Uorden. Pengebøden for en saadan Rolighedsforstyrrelse er en Skilling Kurant.

§ 11. For at opretholde Orden og gode Sæder ved de fælles Maaltider har Formanden i Spisesalen under Spisetiden samme Myndighed som i Skolestuerne. I Spisesalen, som tillige er vort almindelige Forsamlingsværelse, forpligte vi os til ikke at ryge Tobak.

§ 12. For at banlyse al uanstændig og forargelig Banden og Sværgen fra vor Kreds, fastsættes en Pengebøde af en halv Skilling Kurant for enhver Ed, udtalt i Spøg eller Alvor, saavel i Skolen som udenfor samme.

§ 13. Med Hensyn til Slagsmaal saavel i som udenfor Skolen bestemmes: at den, som slaar første Slag, erlægger en Bøde af 4 Sk. Genslaget er frit.

§ 14. For at have brugt ærekrænkende Skældsord bødes en Skilling Kur. for hvert. Vidner bestemme, hvorvidt slige Ord maa anses for ærekrænkende eller ikke.

§ 15. Hvis nogen, som er bleven anklaget for at have forbrudt sig mod ovenstaaende Bestemmelser, paastaar at være uskyldig, og Anklageren ikke formaar ved Vidner at bevise sin Beskyldning, saa skal Anklageren selv udrede den for Forseelsen fastsatte Pengebøde. Dog fritages Formanden, hvem den Pligt paahviler at opretholde Orden og Ro i Skolestuen og under Maaltiderne, fra at erlægge den omtalte Bøde ved en saadan mulig fejlagtig Beskyldning.

Saaledes enstemmig vedtaget af samtlige Skolens Elever.

I November 1845.

M. Brorsen,*
f. T. Formand.

* * *

Det har sin store Interesse at se, at Flor allerede den Gang, en god Tid før Kold indrettede sin Pigehøjskole, var klar over, at en saadan maatte komme. — Blandt hans Papirer findes følgende Udkast:

»I den senere Tid er jeg oftere gjort opmærksom paa, at man paa Landet her i Slesvig begynder stærkt at føle Trangen til en Oplysnings- og Dannelsesanstalt, der kunde være noget lignende for den kvindelige Ungdom, hvad Rødding Højskole er for den mandlige, og fra flere Sider er jeg bleven op-

* M. Brorsen (eller rettere Brodersen) var Folketingsmand for Ribe Amts femte Valgkreds 1852—53.

fordret til at arbejde paa, at en saadan kunde komme i Stand. Jeg har altid indset, at, hvis Rødding Højskole lykkedes, vilde en kvindelig Læreanstalt af lignende (Art) blive ønskelig, ja endog nødvendig. Men til at stifte hin kunde man haabe paa patriotiske Bidrag fra hele Landet; derom kan der ikke være Tale ved denne. Derfor har jeg ikke kunnet foreslaa Oprettelsen af en saadan, førend Savnet af den føltes saa levende og almindeligt, at de fornødne Pengemidler kunde skaffes til Veje af dem, der ønskede at benytte den. Om dette for Øjeblikket er Tilfældet, veed jeg ikke. Forholder det sig i Virkeligheden, som man har sagt, saa tilbyder jeg min Hjælp til at indrette en saadan Læreanstalt, forsaavidt mine Forhold og mine Kræfter tillade det.

Jeg skal ikke nærmere udvikle, hvorledes jeg tror, at en saadan Skole kan og bør indrettes. Jeg vil kun bemærke, at ligesom Rødding Højskole ikke er stiftet for Drengebørn, saaledes skulde den her paatænkte heller ikke være bestemt for Pige*børn*. De fleste Elever i Rødding ere mellem 16 og 25 Aar. For den højere Pigeskole antager jeg, at Alderen fra 12 til 20 Aar vilde være den mest passende. To Gange aarlig skulde Elever optages, men Opholdet iøvrigt ikke bindes til nogen bestemt Tid. Betalingen for Halvaaret skulde være ialt 100 Rd. for Undervisning, Kost, Logis o. s. v., kun at Sengeklæder og Lagener maatte Eleverne selv medbringe.

Hovedsagen er, at en Ejendom maatte erhverves, helst beliggende i eller i Nærheden af Haderslev, hvor den fornødne Huslejlighed kunde findes eller indrettes og tilstrækkelig stor Haveplads. Det nødvendigste Inventarium vilde næppe kunne anskaffes under 3—4000 Rd.

Anse nu flere vederhæftige Mænd eller Koner en Lære- og Opdragelsesanstalt som den paapegede for særdeles ønskelig, og se de Udvej til at skaffe de fornødne Penge til dens Opførelse, saa indbyder jeg dem herved dels til særskilt Samtale, dels til et fælles Møde, hvorom Hr. Redaktør Koch eller hans Kone, naar jeg selv ikke er til Stede i Haderslev, paa mine Vegne nærmere kan træffe Aftale med dem.

C. Flor.«

Haderslev, den 30. April 1845.

En halv Snes Aar efter, da Koch solgte »Dannevirke«, søgte han ved Grevinde Danners Hjælp at virkeliggøre denne Tanke, og Flor var Mellemmand mellem ham og Grevinden. Men hun trak sig tilbage, da det kom til Stykket, og Pigeskolerne kom frem paa en anden Maade.

Flor lagde under hele sit Forhold til Højskolevirksomheden stor Vægt paa de offentlige Møder, hvorved Skolerne komme i Forhold til og Vekselvirkning med Egnens Befolkning. Han opmuntrede stadig Forstanderne i Rødding til

at afholde saadanne, og han modtog gerne Beretning om, hvad der var talt, og hvorledes det var gaaet paa saadanne Møder. Mens han selv var Forstander i Rødding tænkte han meget paa et Møde i større Stil (som Højskolernes nuværende Efteraarsmøder), hvor han vilde have Grundtvig med som Hovedtaler. Hans Brev til Grundtvig af 20. Juni 1846 giver nærmere Underretning herom:

»Da jeg i Foraaret var i København, bad jeg Dem besøge vor Højskole i Sommer og blive her en 8—14 Dage. De erklærede, De havde Lyst dertil, og lovede mig at tilskrive mig, naar det kunde lade sig gøre. Mange, baade Skolens afgangne Elever og ældre Mænd, vente med Længsel, at dette skal ske, da de i saa Fald vilde for den Tid indlogere sig her i Rødding. Skønt jeg ellers ikke har meget med Haabet at bestille, saa haaber jeg dog endnu, at mit kære Ønske, i Grunden ogsaa Deres eget, at se Dem herovre, nok skal blive opfyldt. For Nordslesvigerne og den danske Sag anser jeg et saadant Besøg af Dem ikke for uvigtigt, snarere for temmelig vigtigt, og at De skal blive fuldkommen tilfreds med Deres unge og gamle Tilhørere, hvad De end læser over, tør jeg indestaa Dem for. Endnu have vi en Snes Elever, men *faste* for i Sommer kun noget over Halvparten; men dette har intet med Deres Tilhørertal at gøre, naar jeg kun betids kan underrette Folk derom. Sommerferien bliver upaatvivlelig de 14—15 første Dage i Avgust, og Skamlingsfesten den 3. Avgust. Hvad siger De nu til dette? Adskillige have spurgt mig, om De kom. Jeg skal hente Dem i Haderslev, hvis De ikke fortrækker først at gaa til Pastor Bojsen i Vonsbæk.«

Grundtvig kom imidlertid ikke.

* * *

Næst efter Flor er uden Spørgsmaal Dr. C. M. Poulsen den Lærer, der i Skolens første Aar især bidrog til at give den sit Præg, og som fik mest at betyde for dem, der da besøgte den. Det vil derfor være i sin Orden her at give et Overblik over hans mærkelig bevægede Liv.

Christian Marinus Poulsen var Søn af Skolelærer og Kordegn i Aalborg Hans Poulsen og født i denne By den 14. Marts 1818. Fjorten Aar gammel kom han som Lærling paa Hanherredernes Apothek og tog, da han var tyve Aar gammel, den farmaceutiske Eksamen med Udmærkelse. Han var derefter i fire Aar (1838—42) Assistent ved det akademiske Laboratorium i Kiel, hvorfra han 1841 foretog en mineralogisk-botanisk Rejse til Norge. I 1843 tog han Afsked fra sin Stiling i Kiel (hvor Flor var bleven opmærksom paa ham) for med offentlig Understøttelse at foretage en videnskabelig Rejse til Tysk-

land, Østerrig, Norditalien og Frankrig, paa hvilken Rejse han i Heidelberg fik Doktorgraden. Efter hans Hjemkomst indstillede Videnskabernes Selskab ham til som Naturforsker at følge Sten Bille paa hans Jordomsejling med Korvetten »Galathea«; men dette hæderfulde Tilbud afslog han, fordi han havde lovet Flor at overtage Pladsen som Lærer i Geografi og Naturvidenskab ved Rødding Højskole. Med hvilken Tilfredsstillelse hans Ansættelse hilstes blandt de Mænd, der i København vare Skolens Støtter, ses af et Brev fra Professor H. N. Clausen til Flor af 14. Juli 1845:

»At Skolen i Rødding vil mere og mere blive et Centralpunkt for sand og dygtig Danskhed, derom tvivler jeg ikke, efterat De har gjort den til Deres Livssag og faaet en Medhjælper ved Deres Side, som er Deres alter ego (andet Jeg). Til at hjælpe denne Skole frem er der ikke alene i Foreningens Bestyrelse den redebonneste Vilje; men jeg tror ogsaa, at nye Kilder hertil ville med Lethed kunne aabnes. For mange er det uden Tvivl ved det store skandinaviske Besøg gaaet op som ved et Trylleslag, hvad Nationalitet og national Sympathi har at sige.«

Dr. Poulsen fik alligevel ikke Lov til at blive i Rødding mere end et Aar, idet Regeringen fra 1. Maj ansatte ham som Fabrikkontrollør i Altona, hvor han saa forblev til Oprørets Udbrud.

Hernede ved Elben og ved sin Virksomhed rundt omkring knyttede han mange Forbindelser, navnlig med afdøde Generalkonsul Westenholz, der senere boede i London, og blandt andre med Konsul Lexon i Tønning. Spørgsmaalet om vor Eksport til England begyndte den Gang at opstaa; man opdagede, at Kvæget fra Norden kun passerede Hamborg, for at Kommissionærerne dér kunde tolde det, og man begyndte at faa Øjet aabnet for den direkte Eksport. Dr. Poulsen arbejdede ivrigt herfor. Efter Krigen 1848—50 — han var imidlertid flyttet til Hamborg — lykkedes det ham at tilvejebringe direkte Udførsel fra Vestkysten (Hjerting, Husum, Tønning), og nu fortsattes Arbejdet; »Jylland« blev bygget for at udføre gennem Aggerkanal.

Ovre ved Hjerting valgte man Dr. Poulsen til Rigsdagsmand — han var allerede ansat som Kommitteret i Generaltold- og Kommercekollegiet. I Rigsdagen kom han i Opposition til det Ørstedske Ministerium i forskellige Spørgsmaal, og da Ministeriet forlangte Underkastelse af ham, fordi han var Embedsmand, eller ogsaa at han skulde opgive sit Embede, saa tog han sin Afsked som Embedsmand og bevarede sin Frihed.

Imidlertid arbejdedes der paa at bygge en Bane fra Husum til Flensborg for ad denne Vej at føre Varer mellem Østersøen og England og derved undgaa Sundtolden. Planen, som allerede var gammel, blev taget op til

Gennemførelse af det engelske Firma Peto, Brassey & Betts (vistnok væsentlig foranlediget af Dr. P.s Ven, Generalkonsul Westenholz), og Firmaet fik Bevilling paa Anlæg og Drift af Banen. Den danske Regering fordrede imidlertid, at det skulde have en dansk Repræsentant, og hertil valgtes saa Dr. Poulsen under Navn af Generalbefuldmægtiget. Omtrent samtidig dannedes der i England et nyt Konsortium: »Det dansk-engelske Gaskompagni«. Til Generalbefuldmægtiget for dette antoges ligeledes Dr. Poulsen.

Firmaet Peto, Brassey & Betts' Jærnbanevirksomhed i Danmark fik et betydeligt Omfang, idet det paatog sig for Statens Regning at bygge og for egen Regning at drive Banerne Nyborg—Strib, Vamdrup—Fredericia, Aarhus—Aalborg—Langaa—Holstebro, indtil Staten selv overtog Driften i 1867. I hele denne Tid var det sikkert Dr. Poulsens store Dygtighed og Kendskab til de mange lokale Forhold, det skyldes, at alt gik saa glat, baade ved Forhandling mellem Firmaet og Regeringen som ogsaa i saa mange andre af de indviklede Forhold.

Med Statsdriften ophørte Dr. Poulsens Virksomhed i Jærnbanevæsenet, og nogle faa Aar senere udtraadte han ligeledes af sit Forhold til Gaskompagniet og henlevede Tiden som Privatmand, sysselsat med videnskabelige Studier, særlig i Skovvæsenet.

Allerede i Halvtredserne havde han købt et større Skovareal (Linaa Skov) ved Juul Sø, nær Silkeborg. Denne mishandlede Skov forvandlede han i Aarenes Løb saaledes, at den blev Genstand for Forstvæsenets særlige Opmærksomhed. Ved Forsøg med Træer fra forskellige Egne af Jordkloden, lige fra Japan og til Klippebjærgene, ved sine udstrakte Bekendtskaber til Personer og geologiske Forhold var han i Stand til at anskaffe og opelske en stor Del Træer, der i Linaa Skov viste sig at trives godt og gav Løfte om at blive af Vigtighed for Skovkulturen.

Alt, hvad der havde Betydning for Landets økonomiske Udvikling, skænkede Dr. Poulsen sin Deltagelse, Havebrug, Plantningssagen, Banksager o. s. v., o. s. v., alle disse Ting havde han med at gøre. I Halvtredserne var han Rødding Højskole behjælpelig med at skaffe Pladser for flere af dens Elever hos dygtige Landmænd i Skotland, hvor de kunde gøre sig praktisk kendte med det eksemplariske skotske Landbrug og efter Hjemkomsten finde gode Ansættelser omkring i Landet.

Men en Brystbetændelse, som han ikke ændsede tilstrækkeligt, gjorde Ende paa hans virksomme Liv den 20. April 1885.

VII. FREDERIK HELWEGS FORSTANDERTID.

Ved Nytaarstid 1845, da Wegener opsagde sin Stilling i Rødding, var der blandt Skolens Venner i København Tale om enten Frederik Barfod eller Frederik Helweg som Wegeners Afløser; Flor var i den Anledning i København; men han frygtede for, at Barfod var for upraktisk og for lidt smidig, og for, at Helweg ikke var hjærtelig nok, og Enden blev, som bekendt, at han selv midlertidig overtog Forstanderpladsen. Han kunde imidlertid ikke blive der i Længden, da hans Lærervirksomhed og det daglige Tilsyn lagde saa stærkt Beslag paa hans Tid og Kræfter, at han ved Siden deraf vanskelig kunde overkomme de offentlige Anliggender, som han ikke godt kunde blive fri for. Hans Virksomhedsomraade var i det hele for stort til, at han i Længden kunde binde sig til et enkelt Sted, især ikke til et saa afsides liggende Sted som Rødding. Han søgte derfor igen Fr. Helweg, som var den, han bedst kunde tænke sig som sin Efterfølger i Rødding.

I det før nævnte Brev til Grundtvig af 20. Juni 1846 fortsætter han efter at have skrevet om et muligt Besøg af Grundtvig i Rødding: »En anden Ting ligger mig ogsaa paa Hjærte og det, som De veed, tungt paa Hjærte: en Forstander for Højskolen. Jeg indser, at jeg ikke kan, og føler, at jeg ikke bør blive her fastnaglet ret længe. Til Efteraaret maa min Søn og som Følge deraf ogsaa min Kone til København, medens jeg bliver siddende her ene i Vinter. Dette kan naturligvis ikke ret længe gaa an. Jeg vilde ønske, at jeg kunde have en personlig Samtale med Helweg; thi jeg veed dog ingen, der bedre kunde staa i Spidsen for Højskolen end han. Men har han endnu Lyst dertil? For et Aar siden var det umuligt, at nogen anden kunde gaa dertil end jeg, da hele Anstalten . . . svævede i Luften og truede med at falde sammen af Mangel paa jordisk Eksistens. Den er heller ikke fast endnu; men jeg haaber dog, at den inden et Aar skal blive det saaledes, at det ikke er en Samvittighedssag at befordre nogen til denne Post. . . . Men hvis Helweg endnu har Lyst, saa vilde jeg tale fuldkommen aabent med ham baade om Forholdene her og om min Frygt med Hensyn til ham selv, ikke saa meget for, at han skal være upraktisk, som for hans efter Rygtet slesvigholstensksindede Kæreste og for, at Danskheden i Følge Blod og Barndom ikke alene(?) skal være ham naturlig, men ogsaa Tyskheden (i saa Fald er Fristelsen her forfærdelig). Men det, jeg hos Helweg vilde stole paa, er, at Spørgsmaalet er ikke blot overfladisk om Dansk og Tysk, men om det aandelige, altsaa ogsaa hjærtelige Livs Spire eller Død her i Slesvig, og at Aanden, saavidt

jeg kan skønne, hos Helweg er stærk og klar nok til at se, at disse to Ting her falde sammen. I Grunden er det altsaa kun Aandens Liv, jeg her fægter for, idet jeg strider for Danskheden og Skandinavismen. Naar De taler med Helweg, saa tjen mig i at spørge ham om hans Mening i saa Henseende. Det er ganske vist, Erfaringen har nu ogsaa sagt mig det, at for en Mand med nordisk Aand og kraftig Vilje er her overordentlig meget at gøre og udrette, for en anden ikke. Jeg kan ikke bortgive Posten, nu mindre end før, men min Stemme er dog altid Hovedstemmen. Jeg vilde i saa Fald helst, at han tillige med mig skulde tilbringe Vinteren her; saa vilde jeg en Gang i Løbet af næste Sommer rømme ham Pladsen. Helweg skulde vel ikke have Lyst til at komme til Skamling og der tale? Saa saa's vi.«

Svaret paa dette Brev fik Flor i et Brev fra Professor J. Fr. Schouw af 18. Juli s. A.: »Gode Ven! Pastor Grundtvig har underrettet mig om, at han slet ikke har talt med Helweg angaaende Forstanderskabet i Rødding, fordi han ansaa' den Maade, hvorpaa efter Deres Brev Tilbudet skulde gøres ham, for fornærmeligt. At han ikke har svaret Dem, beder han undskylde som en Følge af en sædvanlig Skødesynd. Efter at have læst Deres Brev maa jeg tilstaa, at jeg temmelig deler Grundtvigs Mening. Skal der gøres Helweg et Tilbud, maa dette vistnok være bestemt og ubetinget. Dernæst tror jeg aldeles ikke, at det gaar an, at De og han samtidig styre paa Rødding, eller at han foreløbig underordnes Dem; jeg anser det for uundgaaeligt, hvis han skal ansættes, at De enten da fratræder førstkommende 1. November, eller at han først tiltræder til 1. Maj næste Aar. Helweg er for Tiden ikke i Byen; maaske ser De ham paa Rødding. Hvis ikke, maatte man vel, hvis man beslutter sig til at tilbyde ham Posten, tilskrive ham. Ogsaa er jeg villig, om saa ønskes, at tale med ham derom, dog kun, naar Tilbudet er bestemt og gaar ud paa, at han ene overtager Forstanderskabet.«

Flor forhandlede derefter med Helweg ved Ploug; og Enden blev, at Helweg i Efteraaret 1846 drog til Rødding og blev der Vinteren 1846—47 sammen med Flor. Vinteren gik behageligt for dem begge. De talte meget sammen om Skolen, men Flor befattede sig ikke videre med Undervisningen, end at han tog Del i de offentlige Møder, der holdtes en Gang om Maaneden. I Foraaret 1847 flyttede saa Flor; og nu var Helweg ene om Styret, ene om hele den aandelige Side af Undervisningen, i hvilken Henseende han ikke kunde vente nogen Støtte hos sine Medlærere, især da ogsaa Dr. Poulsen kaldtes til anden Virksomhed og afløstes af cand. pharm. Jensen, der paa ingen Maade kunde erstatte Poulsen, og som navnlig ikke kunde holde Foredrag. Flors yngre Ven, cand. phil., Landmaaler Edvard Thomsen, der før Helwegs Ankomst

havde haft Landvæsensfagene, forlod kort efter ogsaa Skolen for paa en Udenlandsrejse at udvide sine Kundskaber; og vel fik han to Afløsere, nemlig Seminarist Marx og Landøkonom Mørch; men hvor elskværdigt og vakkert et Menneske end den sidste var, saa var dog ingen af dem nogen Støtte for Forstanderen i, hvad der vedrørte den aandelige Side af Gerningen, ligesom heller ikke Ansættelsen af en fjerde Lærer, Veterinær Pedersen fra Sundeved, forandrede dette Forhold, da han alene holdt sig til sit Fag.

Fr. Helweg.

Hans Frederik Helweg var født i Holsten. Hans Fader, Læge H. Z. Helweg, en Søn af Stadskirurg H. C. Helweg i Husum, havde i 1816 været ansat som Amtskirurg i Bordesholm mellem Neumünster og Kiel, og her var det, Fr. Helweg blev født 10. September 1816. I fire til fem Aar af sit Ungdomsliv, 1831—36, havde Fr. Helweg boet i Byerne Slesvig og Kiel og havde den Gang kun kendt det tyske Sønderjylland; Landskabet i det hele stod for ham — trods historisk Underretning — som et nationalt tysk Land.

Det danske i Sønderjylland havde han først opdaget paa en Fodvandring i Landsbyen Viøl (Fjolde), halvanden Mil nordøst for Husum, hvor han inde i Kroen hørte to gamle Koner tale sammen i et Sprog, som han ikke forstod; det var ikke Plattysk; han formodede, det var Frisisk, men spurgte dem ad og fik Svaret: »Dat is Dänisch.« Det danske kendte han nok, men ikke i den Dragt, og mindst ventede han det her. Dog antog han det kun for en tilfældig Tilsynekomst

af et for Egnen fremmed Sprog og tænkte ikke videre derved. Hans Livsvej førte ham senere ad Tyskland til, hvor han studerede, først i Kiel og senere i Erlangen.

Han anede ikke, at han en Gang i Tiden skulde høre det samme Sprog som Forstander for en dansk Højskole i Sønderjylland.

I 1838 fik Helweg en Huslærerplads paa Lammehave i Ringe Sogn paa Fyn, og her tog han levende Del i de gudelige Forsamlinger, som den Gang havde taget Fart i Odense-Egnen. Han holdt en Række Bibellæsninger i Sdr. Højrup Kirke og Skole, som fik stor Tilstrømning og gjorde stærkt Indtryk paa Befolkningen, og han kom her i Forbindelse med Peter Larsen (Skræppenborg) og med flere opvakte nær og fjærn. Undertiden prædikede han i St. Hans Kirke i Odense, hvor senere hans yngre Broder, Ludvig Helweg, fik sin Præstevirksomhed. Men et Par Aar efter, at han i 1839 havde taget theologisk Kandidat-Eksamen paa Gottorp, blev han Kapellan hos Fr. Hammerich i Starup ved Kolding, og først her aabnedes hans Øjne for den uforsvarlige Medfart, som det danske fik i Sønderjylland.

Efter at dette var sket, tøvede han ikke med at melde sig til Kampen mod Tyskeriet.

I Januar 1845, medens han som tjenstledig Kapellan opholdt sig i København, deltog han i den ny Studenterforenings »nordiske Højtid« — til Fædrenes Minde og til Nordens aandelige Forening — hvor mægtige Taler holdtes af Grundtvig, H. N. Clausen, C. Ploug, Orla Lehmann o. fl. Her holdt Fr. Helweg en begejstret Tale for Sønderjylland: for een Hersker og *for eet dansk Danmark indtil Ejderen!*

I April samme Aar holdt han et Foredrag i »det skandinaviske Selskab«, hvori han udførligt og dygtigt fremstillede Sønderjyllands Historie og med Varme pegede paa den Nationalitetskamp, som *maatte* føres. »Saa sandt vi ikke ville vie os selv til Undergang, tør vi ikke drømme om Fred, saa længe Maalet ikke er naaet: *fuldkommen lige Ret for Dansk og Tysk!*«

Det store *skandinaviske* Studentermøde i København den 25. Juni samme Aar fik et Efterspil, som bidrog til at gøre Helwegs Navn bekendt. Det var Sagsanlæggelsen mod ham saavel som mod Orla Lehmann og cand. phil. H. F. Poulsen i Anledning af deres Taler for Nordens Enhed. Helweg havde talt for Finlands Tilknytning til Sverige og udtalt Ønsket om, at »Helsingfors maatte staa i deres Midte, naar de atter bød hinanden velmødt«, og udbragt et Leve for »den skandinaviske Aand i Finnernes Land«. Hans Tale var efter Generalfiskalens Bedømmelse fornærmelig for den russiske Nation og den russiske Regering, og dens Optryk i »Fædrelandet« stred mod Trykkefriheds-

Forordningen, hvorfor han maatte være hjemfalden til Straf. Resultatet af Sagsanlæggelsen blev dog for alle tres Vedkommende, at de frikendtes.

Gennem Ribe Biskop, Tage Müller, havde Helweg faaet Underretning om, at det stemmede med Kongens Ønske, om han søgte Kald i Nordslesvig. Han fulgte Vinket, men hans samtidige Udtalelser til Gunst for Danskheden i disse forsømte og mishandlede Egne tjente ikke til at fremme hans Ansøgning. Skønt Kristian VIII. nok var tilbøjelig til at gøre noget for Danskheden dernede, saa var det ham nemlig ingenlunde tilpas, at der blev taget Parti mod Tyskheden, og Fr. Helwegs Tilkendegivelse heraf var derfor en Streg over hans Udsigter til Befordring i Nordslesvig.

Imidlertid var han nu bleven besluttet paa at ville virke for Sønderjydernes Sag, og det var derfor med Glæde, han tog mod Flors Opfordring til at komme til Rødding.

Om Skolegerningen i Helwegs Tid foreligger der en Udtalelse af P. Rørdam i et Brev til Grundtvig af 13. Avgust 1847. »I Rødding,« skriver han, »var jeg med stor Fornøjelse, hørte Thomsen (af Trydes Slægt) over Mejerivæsenet, og det gjorde han godt, og Helweg om Kristendommens Indførelse hos Angelsakserne og om Thors Kamp med Hrungner, og det var udmærket, saa forstaaeligt og levende, fuldt af Ordsprog. Der var femten Karle, to fra Sjælland, Resten fra Jylland og Slesvig; og de fulgte alle Foredrag med Lyst og spurgte om, hvad de vilde have bedre forklaret. Hele Gaarden var ren og køn.«

Blandt de stadige Tilhørere ved Skolens offentlige Foredrag i Vintrene 1846—47—48 var forhenværende Landstingsmand *N. J. Termansen,* som vistnok her har modtaget en stærk Paavirkning navnlig af Flors Foredrag over Myterne. Fra Gammelby vandrede han paa sin Fod til Rødding tidlig om Morgenen og hjem igen sildig om Aftenen. Han har meddelt lidt om sine Minder fra disse Møder.

Det første Formiddags-Foredrag var gerne enten over Kemi eller Fysik af Læreren i disse Fag. Derefter holdt Pastor Helweg et historisk Foredrag, som den første Vinter omhandlede Reformationens Indførelse i Danmark. Han fortalte livligt og gav gode Skildringer af Tiden og Forholdene, og Termansen, som aldrig før havde hørt et historisk Foredrag, var overordentlig glad derved. Da Helweg var færdig med Reformationen, holdt han Foredrag over mere spredte historiske Æmner. Termansen mindes bedst et i Januar 1848 over den nyere Tids Digtere, navnlig Øhlenschlæger, hvori Helweg ikke uden indre Bevægelse lod det Spørgsmaal komme til Orde: er den nyere Tids Sangrigdom at se som en Lærkesang, der betyder en ny Dag, eller er det et Nattergaleslag, der varsler Natten? Kristian VIII.s Sygdom var da lige bleven kendt.

Om Eftermiddagen var der et Landvæsensforedrag, og Flor sluttede saa med et Foredrag over Nordens Myther. »Det første, over Asken Ygdrasil, var vel det, der greb mig dybest af dem alle,« fortæller Termansen. »Jeg havde læst Flors Anmeldelse af Grundtvigs Nordens Mythologi 1832. Det var, hvad jeg kendte til Mytherne, men det er jo heller ingen ringe Vejledning til Kundskab om dem. Men hvor følte jeg, hvad Betydning det levende Ord dog har frem for Skriften. Det var i Sandhed ogsaa et beaandet Foredrag over Asken somheleMenneskeslægtens Stamtræ. Jeg glemte alt omkring mig, og da jeg kom hjem, opskrev jeg hele Foredraget, d. v. s. gengav det i alle sine Hovedtræk, saaledes som jeg havde opfattet og bevaret det. Siden fortsatte Flor med de andre Myther, og det var især under Foredragene over Thorsmytherne, at han udfoldede det rige Forraad af Humor, som han besad.* Han holdt ogsaa enkelte Foredrag over andre Æmner. Særlig mindes jeg et over Thorvaldsen og hans Kunst. Dette Foredrag optog mig meget. Jeg havde læst Thieles lille Bog om Thorvaldsen og set Frue Kirke med Kristus og Apostlene. Ogsaa dette begejstrede Foredrag fulgte jeg med varm Deltagelse men studsede dog lidt en Gang, da Flor med stor Varme udtalte, hvor tit han havde dvælet i Frue Kirke en stille Stund og glædet sig

N. J. Termansen.

* Helweg omtaler i sin Beretning Elevernes »næsten forunderlige Interesse for Mythologien«, og siger, at ved de offentlige Lørdags-Møder satte Thorsmytherne tit den store Forsamling i den muntreste og livligste Stemning.

over, at der ingen Præst og ingen Prædiken var derinde. »Der er ingen, ikke en Gang de fire Evangelister, der har givet os et saadant Billede af vor Frelser, som Thorvaldsen har givet os.« Jeg var ikke ene om at studse over dette Begejstringsudbrud; thi tilfældigvis blev jeg Ørevidne til et kort Ordskifte mellem Flor og Helweg i den sidstes Stue, hvor Helweg udtalte sig imod Flors Ytringer, og jeg husker navnlig, at han fremhævede, at Billedstøtten ikke kunde spørge Herrens Fjender, saaledes som Evangelierne melder os, *han* spurgte: hvo af eder kan overbevise mig om nogen Synd?«

Skolen havde i Helwegs Tid forskellige interessante Besøg; deriblandt af den jydske Stænderdeputerede Ole Kirk, som bragte en Søn dertil, af Etatsraad Tang fra Nørre-Vosborg samt af Peter Larsen med flere kristelige Venner nord fra. Hans Krügers Valg til Deputeret blev højtideligholdt under hans Besøg paa Skolen i 1848.

Helwegs Virksomhed i Rødding, der lovede saa godt, skulde ikke blive af lang Varighed. Kongens Død i Januar 1848 kom brat og greb Befolkningen stærkt; ikke saa meget for det personliges Skyld som for det, man maatte vente at gaa i Møde. Paa Rødding Højskole blev der afholdt en Sørgefest, hvortil *Grundtvig* efter Helwegs Anmodning havde skrevet en Sang. Helweg holdt et alvorligt Foredrag; han anede, hvad der forestod. Han kunde derfor ikke lade være at trække paa Smilebaandet, da den gode Veterinær bag efter ytrede, at »Tiden vilde nok læge det Saar«. Hvad Tiden vilde, viste sig snart.

Højskolen havde nu i Løbet af halvfjerde Aar undervist hundrede Elever, for største Delen Bøndersønner fra Sønderjylland, og desuden paa flere Maader indvirket paa den nærmeste Omegn. De Forventninger, man havde knyttet til den, vare langt fra blevne skuffede, snarere overtrufne. De hjemvendte Elever vare Skolens bedste Talsmænd. Trods alle Omkostninger tænkte derfor ogsaa den slesvigske Forening paa at anlægge i det mindste een lignende Skole til for Mellemslesvig, men disse Planer krydsedes ved det Uvejr, som nu brød løs. Torsdagen den 31. Marts om Aftenen kom Efterretningen om det begyndte Oprør til Skolen, og dermed standsede Undervisningen for halvtredje Aar. Lørdag i samme Uge blev der afholdt et Møde paa Skolen af Egnens Beboere, hvor man vedtog og underskrev en Adresse, der udtalte Harme over Oprøret, Troskab mod Kongen og Ønsket om Afskedigelse af de forræderske Embedsmænd samt Væbning og Indøvning af et Landeværn.

Allerede forinden var største Delen af Eleverne rejste hjem for at erstatte det indkaldte Mandskab. Nogle af dem, som bedre kunde undværes hjemme, bleve derimod tilbage og toge tilligemed flere af Lærerne og Omegnens Bønder Del i Vaabenøvelser under Løjtnant Jenssen-Tusch og senere i Kampen ved

Bau. Fr. Helweg blev ansat som Feltpræst, Lærer Pedersen som Dyrlæge, og Lærer Mørk tilligemed flere Elever toge fast Tjeneste som frivillige og avancerede snart til Underbefalingsmænd.

Da Major Cirsovius ankom for i Følge Kongens Løfte at organisere et nordslesvigsk Landeværn, tog han Ophold paa Elevhuset og uddelte derfra en Del Geværer til Omegnen. Der blev dog ikke megen Brug for deres Tjeneste. Tyskerne besatte uden Modstand Nordslesvig og fik den største Del af de udleverede Vaaben i deres Hænder.

Højskolens egentlige Bygninger med alle Samlingerne vare blevne forladte, uden at der var blevet Tid til at træffe Foranstaltninger til deres Sikkerhed. Kun Forpagteren, Posselt, opholdt sig endnu paa Gaarden. Prins Nikolaus af Glücksburg, General Baudissin og flere højere slesvig-holstenske og prøjsiske Officerer foruden enkelte Medlemmer af Friskarerne besøgte den, og større Troppeafdelinger indkvarteredes der; men, skønt en dansk Oplysningsanstalt syd for Kongeaaen maatte være dem forhadt, toge de dog blot Videnskabernes Selskabs Kort over Danmark og forsøgte at tage det store Dannebrogsflag, som paa Festdage vajede fra den af Eleverne opførte Altan, men som heldigvis var bleven skjult af en i Byen bosiddende dansk Mand, Kromand, senere Sognefoged Bay, der efter Krigen 1864 flyttede til Odense, hvor han lever endnu. Mens man i Kongeriget allerede fortalte, at Højskolen var udplyndret eller endog afbrændt af de hærgende Fjender, stod den altsaa saa godt som urørt; men Aarsagen var formodentlig alene den, at Tyskerne tænkte paa en Gang selv at benytte den — i slesvig-holstensk Tjeneste.

Oprøret havde kaldt Flor tilbage til Sønderjylland. Han var fulgt med Hæren syd paa for at give Oplysning om Personer og Forhold. I Flensborg havde Kong Frederik VII. kaldt ham til sig og budt ham et Glas Vin med de Ord: »Maa jeg drikke et Glas med Dem, *Etatsraad* Flor!« Denne kongelige Udnævnelse var ham dyrebar, thi den var ham et Vidnesbyrd om, at hans Virksomhed havde Forstaaelse hos Landets Konge.

* * *

Selv om Højskolens Bygninger og Samlinger ikke lede nogen Overlast af Fjenden i disse Krigsaar, saa led Skolen alligevel meget under Krigens almindelige Tryk. Alle Indtægtskilder, selv Forpagtningsafgiften, standsede. De mange Kreditorer fik ingen Renter, flere bleve utaalmodige og sendte Opsigelsesbreve og Trusler om at gøre sig betalte ved Bygningens Salg.

Endelig i 1850 lykkedes det Bestyrelsen, mod personlig at gaa i Borgen, at faa den største Del af Gælden afløst ved et Laan og at betale Renterne

ved et Forskud fra Kommitteen i København. Men under disse Forhold var det en Selvfølge, at de nødvendige Istandsættelser ved Bygningerne ikke kunde finde Sted, og mange, selv af Skolens nærmeste Venner, tvivlede om, at den nogen Sinde mere vilde komme i Gang.

Men Flor tabte ikke Modet. Han havde set Skolen blive til og kæmpe sig frem under lige saa store Vanskeligheder; og nu, da den havde mange Venner rundt om i Landet og talrige Vidner om det Gavn, den havde gjort, kunde han umulig tvivle om, at den ogsaa maatte finde den fornødne Understøttelse til at fortsætte sin Gerning. Da Fr. Helweg efter Krigen var bleven ansat som Præst i Haderslev, tænkte han derfor straks paa Udnævnelsen af en anden Forstander, og den 22. Maj 1850 gjorde han foreløbig Aftale med cand. theol. *Sofus Høgsbro*.

* * *

Helwegs senere Virksomhed tilhører ikke umiddelbart Rødding Højskole; men han bevarede altid sin Interesse for den og indtraadte senere i dens Bestyrelse. — Flor erklærede en Gang (i Brev til Hagen af 23. Januar 1856), at ingen i Slesvig kendte hans Anskuelser i Henseende til Videnskab og Oplysning, Folkelighed og Almenmenneskelighed saa nøje, og ingen delte dem saa meget som Helweg, og at han ikke veg for nogen i Kærlighed til Rødding Højskole.

Helwegs Virksomhed som Feltpræst i Krigsaarene, som Præst i Haderslev fra 1850, til han 1864 blev afsat af Prøjserne, og som Præst paa Lolland og Stiftsprovst for Lolland-Falsters Stift hører lige saa lidt som hans omfattende Forfattervirksomhed i videnskabelig, opbyggelig og folkelig Retning her hen; men det skal siges, at den danske Folkehøjskole kan være glad ved den Mand, der nu er den ældste blandt alle dem, der have arbejdet i dens Tjeneste.

VIII. SOFUS HØGSBRO. SKOLENS GENAABNING. NY LÆRERE.

Rødding Højskoles fjerde Forstander, nuværende Folketingsformand, *Sofus Høgsbro*, blev den Mand, som fik den længste Virketid ved Skolen, nemlig fra 1850 til 1862.

Sofus Høgsbro blev født den 18. Juli 1822 i *Rødding,* hvor hans Fader, Amtsprovst, Dr. phil. Hans Høxbroe, havde været Sognepræst siden 1797.

Sofus Høgsbro var tredje og sidste Søn af Faderens andet Ægteskab med K. C. M. Arntzen, en Datter af Nordmanden, Pastor Ole Arntzen i Søndervissing. Selv nedstammede Faderen gennem en Købmandsslægt vistnok fra en Bonde i Høgsbro, Hvidding Sogn, et Par Mil syd for Ribe. Farfaderen havde været Købmand i Kolding og hans Forfædre vistnok ligeledes, dels der, dels i Horsens og Ribe lige op til 1650.

Provst Høxbroes Embedsvirksomhed bragte ham i stadig Forbindelse med den tyske Embedsstand i Slesvig, og Uviljen over den Uret, der blev vist den danske Befolkning og dens Modersmaal, var saa levende i hans Hus, at Sønnen Sofus henvistes til at søge sine Legekammerater blandt de danske Bønderbørn fremfor blandt den tyske Herredsfogeds, der boede paa en Gaard tæt ved (den senere Rødding Højskolegaard).

Sofus lærte tidlig at læse. Allerede fra sit syvende Aar fulgte han gennem et Par tarvelige Stiftsaviser med Begivenhederne i Ind- og Udland, og »Mallings store og gode Handlinger« vakte hans Kærlighed til Fædrelandets Historie og dets fortjente Mænd. — Efter Faderens Død flyttede Moderen med sine tre Børn til Ribe i Maj 1830. Her gik Høgsbro først et Aarstid i en privat Realskole (bl. a. sammen med J. L. Knudsen), men ved Siden af fik han privat Undervisning i Latin og Tysk, saa at han, da han i Efteraaret 1831 blev optaget i den lærde Skole, straks sprang den nederste Afdeling over. Han gennemgik alle Skolens Klasser, stadig som den øverste paa sit Parti og et Par Aar med særlig Udmærkelse, indtil han i Efteraaret 1839 dimitteredes til Universitetet. Ogsaa i den lærde Skole vilde han gerne lære endnu mere, end Skolen tilbød sine Elever. Uden for Skoletiden fik han saaledes privat Undervisning i Tysk og Tegning, og efter at Ludv. Chr. Müller var bleven Præst i Byen i 1836, læste denne Islandsk, Hebraisk og Græsk med ham. Lærerne laante ham Bøger til Brug i Fritiden, især historiske, som tiltalte ham mest. Overlærer H. J. Hansen læste Naturhistorie og Astronomi med ham, uagtet de ikke hørte til Skolens Fag, og han, som var en Ungdomsven af Rasmus Rask, vakte tillige Sansen hos Høgsbro for Rasks Retskrivning.

De politiske Begivenheder blev Høgsbro ved at følge med stigende Opmærksomhed. Polakkernes og Belgiernes Opstand i 1830—31 bragte ham til — under Paavirkning af en ældre begavet, i 1836 død Broder — at se paa de politiske Forhold fra Folkenes Synspunkt i Modsætning til Fyrsternes, og heri styrkedes han end mere, da Provinsialstænderne fra 1834 begyndte deres Virksomhed. Ved Samtaler med Ludv. Chr. Müller fik han Øjnene aabnede for det mangelfulde ved Skolernes saakaldte klassiske Dannelse og kom til at længes efter en anden, mere folkelig og frisindet Dannelse, hvori det fælles

nordiske kunde komme til sin Ret, og han læste derfor ogsaa med stor Iver Barfods »Brage og Idun« og Retskrivningsselskabets »Nordisk Ugeskrift«, som han anskaffede sig for de faa Penge, han tjente ved at læse med yngre Disciple. Han bekæmpede de Rester, der vare tilbage af Latinskolernes barbariske Indvielsesskikke for de ny tilkomne Lærlinger, og det lykkedes ham vist at faa dem afskaffede eller dog i høj Grad mildnede.

Sofus Høgsbro.

Kort efter, at han var bleven Student med bedste Karakter, døde Frederik VI. den 3. Decbr. 1839, og Høgsbro blev en ivrig Deltager i det politiske Studenterliv, som derefter udviklede sig. Saavel ved Aflæggelsen af Studenterkorpsets Troskabsed til den ny Konge om Middagen foran Universitetsbygningen som om Aftenen i det almindelige Studentermøde i Hotel d'Angleterre var Høgsbro blandt de unge Studenter en af de virksomste for at tilvejebringe Udtalelser for en fri Forfatning i Lighed med den, Kristian VIII. i 1814 havde skænket Norge, skønt han derved kom i Strid med sine Venner af den grundtvigske Kreds, der endnu paa denne Tid med stor Kærlighed hang ved den afdøde Konge og ansaa Enevælden for det bedste Værn for den personlige Frihed. Han blev dog ved at være stadigt Medlem af »Danske Samfund«, hvor Grundtvig, Lindberg, P. C. Kierkegaard, P. Rørdam, Brødrene Boisen o. fl. førte Ordet, men var tillige en daglig Gjæst i »Akademisk Læseforening«, der ledes af Ploug, og hvor han mødtes med Fr. Barfod, C. Hostrup og mange flere i Ønsket om at knytte Slesvig fastere til Moderlandet og dette igen til det øvrige

Norden. Lehmanns og Monrads Taler, Plougs Sange og »Fædrelandet«s ledende Artikler tiltalte ham i høj Grad. Han fulgte med Studentertogene til Lund i 1842 og til Upsala i 1843 og traadte med andre slesvigske Studenter som en egen Kreds ind i den »slesvigske Forening«, som blev stiftet dette Aar.

Hvor meget Høgsbro end ved dette bevægede Liv droges bort fra Eksamenslæsningen, lykkedes det ham dog 1840 at tage den saakaldte filologisk-filosofiske Eksamen med bedste Karakter; men han var længe tvivlraadig om, hvilket Embedsfag han skulde vælge sig. Havde der været en særlig historisk Eksamen, havde han rimeligvis valgt denne Vej. Da dette ikke var Tilfældet, bestemte han sig for den theologiske Embedseksamen, der fik en særlig Tillokkelse ved den unge Professor Martensens livlige Foredrag og ved det Haab, mange havde, om gennem hans spekulative Erkendelse at kunne forene den theologiske Troslære med den filosofiske Tænkning og i det hele løse Livets dybeste Gaader. Han mærkede dog snart, at der her hørte mere til end en blot Eksamenslæsning, og for bedre at forstaa Martensen kastede han sig ind i fri filosofiske, historiske, naturvidenskabelige og æsthetiske Studier.

For ikke at forstyrres af Hovedstadens Studenterliv trak han sig i Sommeren 1843 tilbage i landlig Ensomhed i en nordsællandsk Landsby (Øverrød), men den paafølgende Vinter fik han ved Prof. Sibberns Velvilje en Plads paa Borchs Kollegium, hvor han i de fem følgende Aar kom til at leve sammen med flere begavede ældre og yngre studerende, der senere have indtaget fremragende Stillinger.

Ved anstrængende Studier paadrog han sig i Foraaret 1845 en let Blodspytning, som bragte ham til at søge Helbredelse ved et tre Maaneders Ophold i Tyskland, navnlig ved en Vandkuranstalt i Thüringen (Elgersburg); men han benyttede samtidig Lejligheden til at høre nogle af de mest bekendte theologiske, filosofiske og historiske Professorer ved Universiteterne i Berlin, Halle, Leipzig og Jena.

Da han kom tilbage, levede han et Aarstid næsten alene med Læsning af Historie og Filosofi og med at undervise studerende i Historie og Geografi til Eksamen artium (blandt nu afdøde saaledes Professor Svend Grundtvig, Præsterne Algreen, N. Lindberg og J. L. Knudsen). Og da han indsaa Nødvendigheden af at indskrænke sig til Professorernes Kollegier, hvis han vilde haabe at faa Embedseksamen, afsluttede han sig Aaret efter saa vidt muligt fra de friere Studier og fra enhver Deltagelse i og for det offentlige Liv.

Dette varede dog ikke længer end til Kristian VIII.s Død den 20. Januar 1848, da han atter droges ind i Studenternes Virksomhed for at skaffe Folket en fri Forfatning og bevare Hertugdømmet Slesvigs Forbindelse med Moder-

landet. Han deltog i Hyldesttogene til Clausen, Schouw og Hvidt, men harmedes over den tilbudte Helstatsforfatning af 28. Januar og dreves mere og mere til at ønske en saa fuldkommen Hævdelse af Folkets Ejendommelighed, at Sproggrænsen ogsaa burde være Landsgrænsen og Striden med Tyskland løses ad denne Vej. Dette fandt dog kun liden Genklang, selv blandt de mest nationale Studenter.

Jo mere Begivenhederne udviklede sig under Paavirkning af Revolutionerne i Paris, Berlin o. s. v., des mere følte Høgsbro, at han maatte slutte sit theologiske Eksamens-Studium, hvad end Udfaldet maatte blive, for udelt at kunne hengive sig til det vaagnende Folkeliv.

Han deltog i Kasinomødet den 11. Marts (for Danmark til Ejderen), i Møderne i Universitetets Festsal den 18. (for Indførelse af almindelig Værnepligt) og den 20. (i Tilslutning til det samtidige Møde i Kasino), samt i Folketoget til Kristiansborg den 21. og i hele det bevægede Studenter- og Folkeliv efter Martsministeriets Dannelse. Selv Universitetet tog saa meget Hensyn til dette Røre, at Eksamen blev udsat nogen Tid, og at endog et enkelt Fag kunde helt opsættes. Høgsbro benyttede sig dog ikke af dette sidste, men underkastede sig Prøven (samtidig med Kampene i Slesvig) og bestod den med første Karakter i alle Fag.

Han kunde nu med mere Frihed hengive sig til det historiske Studium og tillige følge de skæbnesvangre Nutidsbegivenheder, og han forsømte ingen af Delene. — Sidst i Juni blev han af Professor C. Paulsen i det slesvig-holstenske Kancelli opfordret til at holde sig rede til at overtage det store Præsteembede i Hoptrup syd for Haderslev, men han svarede, at han vilde foretrække Ansættelse ved en *Folkehøjskole.*

Foruden sin tidligere Forberedelse af Studenter til Eksamen artium fik han nogle Timer med flere Børn af Professor Clausens Hus. Han var en hyppig Gæst i Grundtvigs og senere ogsaa i Sibberns Familiekredse og modtog i disse højt udviklede Hjem en rig aandelig Paavirkning. Sommerferierne tilbragte han ligesom i sin Studentertid ved Fodvandringer omkring i Landet, og i Krigsaarene da særlig til de Egne, hvor Kampene havde staaet. Da den grundlovgivende Rigsdag samledes om Efteraaret, var han en stadig Tilhører ved dens Forhandlinger, og han tænkte sig vel allerede den Gang Muligheden af en Gang at kunne faa Sæde i et lignende Folkeraad, om end helst i Sønderjylland.

I Sommeren 1850 opfordrede Etatsraad Flor ham til at tage mod Ansættelse som Præst i Slesvig, men han svarede ham ligesom han havde svaret Paulsen i 1848, at han foretrak Ansættelse ved Folkehøjskolen. Dette, mente

Flor, kunde ikke lade sig gøre, men efter at han havde forhørt sig om Høgsbro hos Clausen og Grundtvig, forandrede han sin Mening, thi begge havde anbefalet ham, og det var saa sjældent, sagde han, at disse to vare enige om den samme Mand, at man maatte lægge særlig Vægt paa det, naar det var Tilfældet. Flor havde tænkt paa den nuværende Redaktør af »Berlingske Tidende«, Dr. Manicus, og savnede hos Høgsbro Sangstemme, da han lagde stor Vægt paa Sangens Betydning som Vækkelsesmiddel. Men uagtet denne Mangel foretrak han dog Høgsbro, da han havde hørt Clausen og Grundtvig.

Den 11. Avgust blev den endelige Aftale truffet med Høgsbro i P. Chr. Kochs Hus i Haderslev, og den 11. Oktober — efter at han endnu i København havde bragt Grundtvig Efterretningen om den heldig afslaaede Storm paa Frederiksstad — kom han tilbage til sin Fødeby og mellem sine barndomsbekendte som Forstander for Rødding Højskole.

Det gjaldt nu om, at der ikke spildtes nogen Tid, men at Højskolen kunde være aaben for Landets Ungdom, naar Krigen var til Ende. Skolen havde ikke færre Opgaver nu end før; ogsaa paa dens Virksomhed vilde det for en Del bero, om den vundne Sejr skulde bevares for Efterslægten.

Den slesvigske Kommitte i København var atter kommen Skolen i Møde med stor Redebonhed og havde lovet foreløbig for et Aar at ville udrede to Lærerlønninger med 800 og 600 Rbd. Allerede i Avgust var Landmaaler, cand. phil. *Edv. Thomsen* — som nu var kommen hjem fra sin Udenlandsrejse og havde bosat sig i Aalborg — igen bleven antaget som Lærer ved Skolen. Flere turde man foreløbig ikke antage.

Thomsen kunde imidlertid ikke komme førend først i November, og i Oktober Maaned havde Høgsbro derfor fuldt op at gøre med Forberedelserne til, at Skolegerningen igen kunde begynde, da alt, Bygninger, Bohave, Samlinger o. s. v. jo havde lidt en hel Del ved i halvtredje Aar at have været saa godt som uden Tilsyn, og da Skolens Pengeforhold vare i høj Grad forsømte. Høgsbro havde ønsket, at Skolen kunde blive aabnet den 7. November, Aarsdagen for dens Aabning i 1844; men det blev ikke muligt førend den 19.

Ved Solopgang Tirsdagen den 19. November 1850 hejsedes da atter i flere Embedsmænds, Bønders og Elevers Nærværelse det fra Tyskernes Hænder frelste Dannebrogsflag paa sin gamle Plads og hilsedes med Ingemanns Dannebrogssang. Pastor L. C. Hagen — som før Krigen var bleven Medlem af Skolens Bestyrelse — holdt en lille Tale, hvori han mindede om, hvorledes det nu i flere Henseender dagedes over Danmarks Rige.

Der havde efterhaanden samlet sig et Antal af 70 til 100. Endog fjærnt boende havde ikke af den mørke, regnfulde Tid og de daarlige Veje ladet

sig afholde fra atter at begive sig til det gamle Mødested, og de gensaa nu hinanden med Glæde efter Tidens mange og store Omskiftelser.

Sofus Høgsbro indviede Højskolen til sin fornyede Gerning ved en Tale,* hvori han skildrede Tidens aandelige og materielle Kaar, den Gang Skolen blev stiftet, og viste, hvorledes den ny Tid, hvori den igen kaldtes til Live, dannede en glædelig og forjættelsesrig Modsætning til hin gamle, men tillige, hvorledes den med de større Goder ogsaa bragte en større Forpligtelse saa vel for ældre som yngre til at tilegne sig den Oplysning, som var nødvendig, hvis de vilde være andet end døde Lemmer paa det store Folkelegeme.

»Ja, I unge!« sluttede han sin Tale. »Mindes det Ansvar, som den ny Tid lægger paa eders Skuldre! Husker paa, at en Slægt er gaaet forud for eder, som selv med Liv og Blod har værnet om Fædrelandet og Modersmaalet og lagt en Grundvold, hvorpaa I med Glæde og Frugt kunne bygge videre! Husker paa, at en Slægt skal komme efter eder, som vil kræve eder til Regnskab for den Brug, I have gjort af de betroede Goder! Og I unge, i hvis Lod det faldt, hvad saa mange have ønsket uden at kunne opnaa det, her paa denne Højskole at kunne ofre al deres Tid paa at vinde Oplysning om eders Syssel, eders Land, Folk og Sprog, om Naturen og Menneskelivet, husker paa, at I desforuden have et Ansvar mod dem, der satte eder i Stand til at komme her, og mod dem, der med egen Opofrelse have stiftet og endnu vedligeholde denne Skole!

»Og som jeg haaber, at I ville mindes det Ansvar, der hviler paa eder, og ingen Anstrængelser sky for at gøre det Fyldest, saaledes haaber jeg, at ogsaa vi, eders Lærere, skulle mindes vort Ansvar og vor Pligt og ogsaa deri vise eder Vejen. Havde jeg ikke haft dette Haab, aldrig vilde jeg haft Mod til at træde frem paa denne Plads. Men naar vi saaledes fra begge Sider arbejde det store Maal i Møde, da tør vi ogsaa have den Forvisning, at han, af hvem al Magt er, og ved hvem alle Ting styres og ledes, vil give vor Gerning sin Velsignelse og lade den bære Frugt for vort hele Liv, ja selv maaske for endnu ufødte Slægter, længe efter at vort Navn er forglemt og vort Støv hensmuldret. Med saadan Forvisning være da denne Folkehøjskole paany aabnet til sin betydningsfulde Virksomhed!«

Ved Middagsbordet herskede en livlig, fortrøstningsfuld, fædrelandsksindet Stemning, som gav sig Udtryk i Tale og Sang. Navnlig udtalte en af de tidligere Elever, M. Brodersen fra Ballum, sin inderligste Tak til Stifterne for alt det gode, han havde modtaget paa Højskolen, tilligemed en varm Opfordring til de slesvigske Bønder at sende deres Sønner der hen. Præsterne

* **Aftrykt i Grundtvigs »Danskeren« den 14. December 1850.**

Hagen og Berg (fra Visby)* havde skrevet Sange i Anledning af Dagen, og ligesom den første havde aabnet Festen, saaledes endte den sidste den med nogle Ord under Dannebrog og til dets Ære.

Der var kun mødt fem Elever paa denne Dag; men det skyldtes Krigen. Hæren maatte jo endnu kæmpe i Stillingen ved Dannevirke, og de unge Sønner kunde ikke undværes hjemme fra. — Endnu inden Krigens Ophør kom tre Elever til, og i Sommerhalvaaret 1851 havde Skolen femten Elever. Det var flere end noget tidligere Sommerhalvaar, og det vidnede om, at de mellemliggende Aar ikke havde svækket Deltagelsen for Skolen. I de nærmeste følgende Aar voksede Elevantallet jævnt; i Vinteren 1851—52 var det 35, i Sommeren 1852 25, i Vinteren 1853—54 38 og i Sommeren 1853 33.

* * *

Efter at Skolen var aabnet, gik Undervisningen sin rolige Gang, foreløbig med de to Lærere og de faa Elever.

Et føleligt Savn var det imidlertid for Skolen, da Flor i Foraaret 1851 foretog en Rejse til de sydlige Lande; han havde været ligesom et forbindende Baand imellem Bestyrelsens Medlemmer indbyrdes og mellem dem og Lærerne. Medlemmerne boede meget adspredte, ingen nærmere ved Højskolen end 3½ Mil, og deres øvrige Forretninger tillode dem ikke at ofre nogen stor Del af deres Tid paa Højskolens Anliggender. Høgsbro maatte derfor som Forstander til Dels overtage Bestyrelsens Gerning, bringe Orden i Skolens forvirrede Pengevæsen og sikre dens Indtægter.

Under Høgsbros og Edv. Thomsens Ophold i København i Sommerferien 1851 fik de store Gaver** i Bøger fra flere private og fra næsten alle Københavns Boghandlere, fra det oldnordiske Museum en Samling Oldsager, fra Krigsministeriet 50 Geværer og 5 Rifler, fra det kgl. Landhusholdningsselskab Løfte om 200 Rbd. for Aaret 1851 til Landvæsensfagenes Fremme, fra Undervisningsministeriet Løfte om 300 Rbd. for samme Aar og fra den slesvigske Kommitte om 2200 Rbd. aarlig i to Aar til Løning for 4 Lærere, nemlig til to foruden de nuværende.

Efter Høgsbros Anbefaling antog Bestyrelsen derefter to ny Lærere, nemlig cand. pharm. *Theodor Schiøtz*,*** til Lærer i Naturvidenskaberne, og den

* Pastor Berg i Visby var en trofast Ven af Højskolen. Han blev siden Præst i Thorup paa Sjælland og vedblev efter sin Afsked der fra at prædike omkring i Landet. Han døde for nogle Aar siden i København.

** Det vil være temmelig uoverkommeligt at opregne al den Understøttelse, Rødding Højskole har nydt fra forskellige Sider; derfor nævnes kun det vigtigste.

*** Siden i mange Aar Bestyrer af Albani Ølbryggeri i Odense.

19aarige cand. phil. *Gotfred Rode** til Lærer i Sprog og Sang. De tiltraadte deres Pladser ved Vinterhalvaarets Begyndelse 1851. Den sidste havde dog kun midlertidig overtaget Pladsen. Den var nemlig bestemt for J. L. Knudsen, som paa den Tid forberedte sig i København til Kandidat-Eksamen og først kunde komme det følgende Aar.

Godfred Rode virkede i Rødding som en nidkær og begavet Lærer. Ved sine fortrinlige Gaver som Sanger og Oplæser og tillige ved sine smaa Lejlighedssange til Brug for Skolen samt ved hele sin elskværdige Personlighed vandt han megen Hengivenhed hos Lærere og Elever i den korte Tid, han var ved Højskolen.

Hans Afløser, *Jens Lassen Knudsen*, havde egentlig fra Dreng af været Kvæghandler — først som Hjælper hos sin Fader, senere noget mere selvstændig —, og en Tid, i 1839—40, havde han ogsaa drevet nogen Uldvarehandel. Men han havde aldrig haft Lyst til Handelen og havde vel kun drevet den, fordi hans Fader var Handelsmand og førte ham ind derpaa.

J. L. Knudsen.

Vistnok ved Tyveaarsalderen havde han opholdt sig en Del hos sin Broder og taget Haand i med Agerdyrkningen, og her havde han gjort Bekendtskab med Kristen Kold, som jo var Huslærer hos Knud Knudsen, og ligeledes med Pastor Hass, som var Præst i Mjolen. Det var sikkert ud af den aandelige Bevægelse, som disse to Mænd have fremkaldt i hans Sind, at Ønsket om at blive Præst var opstaaet hos ham. I 1841 tog han til København og begyndte paa Studeringerne, og her søgte han Høgsbro,

* Senere Dr. phil. og Stifter af Skovgaard Folkehøjskole ved Ordrup, nord for København.

hvem han kendte fra Barndommen af; de havde gaaet sammen i den private Realskole i Ribe. Høgsbro blev hans Lærer i Historie og Geografi til Studentereksamen, og der knyttedes et nøje Venskab imellem dem.

I 1843 blev Knudsen Student; men han havde forlæst sig ved Studeringerne og paadraget sig en meget stærk Nervøsitet, som ofte gjorde ham uskikket til Arbejdet. Han trængte til baade aandelig og legemlig Forfriskelse, og et halvt Aars Tid (1844—45) tog han derfor Ophold hos Præsten Ludv. Chr. Müller i Snedsted, hvem han kendte fra Ribe. Han vendte derefter tilbage for at studere Theologi, men Nerverne kunde ikke taale det anstrængende aandelige Arbejde og det stillesiddende Liv, og han maatte da — vistnok i 1846 — besøge et Badested (Gräfenberg i østrigsk Schlesien). Efter at have opholdt sig der i nogen Tid, kom han atter tilbage til København for at uddanne sig til theologisk Kandidat, og i disse Aar kom han jævnlig i Huset hos Grundtvig, hvem han senere i mange Aar plejede at raadføre sig med som med en Fader.

I 1850 gjorde Høgsbro Aftale med Knudsen, at han, naar han var færdig med sin Eksamen, skulde komme til Rødding og blive hans Medlærer, og da Knudsen i Efteraaret 1852 havde taget Kandidat-Eksamen, afløste han saa Gotfred Rode ved Rødding Højskole.

Skolen havde nu altsaa igen sit tidligere Antal Lærere og kunde sætte fuld Kraft paa Undervisningen. — Høgsbro underviste navnlig i Historie og Fædrelandets Beskrivelse og foredrog begge Dele med megen Grundighed og Dygtighed. Han lagde særlig Vægt paa den nyere Tids Historie, især Fædrelandets og Nordens, saa at Tiden efter 1789 (i Danmark 1784) tog lige saa lang Tid som hele den foregaaende Del af Historien. Han fandt det rigtigt, ja nødvendigt, at lære Eleverne saa vidt muligt at forstaa den Tid, hvori de vare satte til at leve, og vække deres Lyst til at fortsætte Slægtens Udvikling i fædrelandsk Aand. Han var en ivrig Samler og skaffede efterhaanden Skolen en Samling af Oldsager og Afbildninger til Fædrelandets Historie og Beskrivelse, som der den Gang ikke fandtes Magen til ved nogen anden Skole. — Hver anden Søndag læste Høgsbro en Prædiken for Eleverne (indtil L. K. Knudsen afløste ham dermed), thi den daværende Præst i Rødding havde ikke Evne til at drage Eleverne til Kirken. Høgsbro udlaante Bøger fra Bogsamlingen til Eleverne, var jævnlig med til deres festlige Sammenkomster og deres Generalforsamlinger, og efter at han i November 1852 var bleven gift, havde han tit Eleverne skiftevis til Gæster hos sig Søndag Aften.

Høgsbros Hustru, Amalie Gabrielle Høgsbro, Datter af Pastor Jürgensen (i disse Aar Præst i Oksenvad), var født den 23. Maj 1833 paa Agersø ved Skelskør og opvokset i Darum nord for Ribe, men havde i Krigsaarene 1848—50

med sine fra Öksenvad fordrevne Forældre faaet sit Hjem paa Fredensborg, indtil de igen kunde vende tilbage til Præstegaarden. Hendes Forældre havde sørget for hendes Uddannelse, dels i et privat Pigeinstitut i Ribe, dels paa en højere Dannelsesanstalt for unge Kvinder i København, uden at hun dog derved tabte Kærligheden til den Bondestand, som hun var opvokset med og sammenlevet med paa de forskellige Steder, hvor hendes Forældre havde faaet deres Hjem. — Hun modtog med Glæde Eleverne i sine Stuer paa Højskolen, men havde sjældnere Lejlighed til at blande sig mellem dem, da hendes Husholdning jo var fuldstændig adskilt fra den for Eleverne, der var overdraget Gaardens Forpagter, og da en talrig Børneflok snart lagde Beslag paa hendes Tid og Kræfter. Hun døde i Slutningen af 1893 og efterlod sig et dyrebart Minde som Hustru og Moder.

Om Sommeren tog Høgsbro Eleverne med sig ud til Udgravning af Kæmpehøje for derved at gøre dem personlig bekendte med Fortidens Forhold. — Han sørgede for en Del Elevers Anbringelse hos Etatsraad Tesdorpf paa Ourupgaard, og han indledede den Virksomhed, som senere navnlig Edv. Thomsen tog sig af, nemlig at skaffe gode Pladser for Elever i Skotland.

J. L. Knudsen havde Dansk og Sang og underviste tillige i Engelsk og Tysk dem, der vilde lære disse Sprog (senere ogsaa i Kirkehistorie og Gudesagn). Han gjorde sig udmærket Flid for at lære Eleverne at skrive en god Stil. Han læste tiltalende og smukt op af danske Digteres Værker, og han sang dejligt. Han var Skolens Kasserer.

Th. Schiøtz underviste i Kemi, Geologi, Fysik og Botanik og forstod at gøre sine Fag tiltrækkende. Han var stille og tilbageholdende, men afholdt af Eleverne.

Edv. Thomsen havde de landøkonomiske Fag, foruden Landmaaling, Nivellering, Korttegning, Mathematik, Dyrlægevidenskab og de første Aar Gymnastik,* og hans Fag bleve sædvanlig fulgte med stor Interesse af Eleverne.

Edv. Thomsen havde vistnok i noget højere Grad end de øvrige Lærere Greb paa at gøre sig afholdt af Eleverne. Han var munter og jævn og kunde deltage i Elevernes Fritids-Adspredelser, uden at hans Nærværelse lagde noget Baand paa dem. Hans Fag var vel ogsaa mere end de øvrige Læreres skikkede til at føre ham nærmere til de enkelte, og som »Inspektør« paa Elevhuset, hvor han boede Dør om Dør med Eleverne, havde han god Lejlighed til at faa dem i Tale uden for Skoletiden. Efter Kl. 8 om Aftenen kom han tit ind paa et af Værelserne, som da snart blev fyldt af flere Gjæster, og Sang og munter Skæmt vekslede en Timestid der inde. Thomsen var en god

* Senere bleve Legems- og Vaabenøvelserne ledede af Arrestforvarer *G. Friis* i Rødding.

Edv. Thomsen og Hustru.

Sanger. Om Sommeren, naar Vejret var godt, var han ofte med til at springe Buk, gaa paa Stylter, ja selv til at danse paa Græsplænen, naar hans Hustru lukkede Vinduerne op og spillede til paa Klaveret.

Thomsens Hustru var ogsaa meget afholdt. Hun var Datter af Major Breinholm i København og var en meget oplyst og kundskabsrig Dame. En bekendt af Thomsen fra hans Studentertid har fortalt, at mens hun og Thomsen vare forlovede, havde hun tit fulgt med ham til private Studentergilder og havde ved sin fine Takt og Optræden behersket Selskabet i den Grad, at det blev en hel Fornøjelse at være med. — Naar Thomsen havde Landmaaling med Eleverne i Marken, kom hun undertiden ud til dem, og vare Eleverne ude paa Botanisering med Schiøtz, stødte Thomsen og Hustru gerne til, og de havde da Lejlighed til at erfare, at hun var kyndig i Botanik. Med en lystig Sang gik Turen saa hjemad. At Fru Thomsen havde en Del Tid at ofre paa Elevernes Underholdning, beroede paa, at hendes Husgerning ikke krævede synderligt Arbejde; de fik deres Kost fra Forpagterens, og de havde ingen Børn.

Religiøse Æmner kom ikke paa Tale mellem Thomsen og Eleverne; han havde Skyld for at være noget flagrende i religiøs Henseende. Men man havde Indtrykket af en stræng Moral, som dog bedømte de menneskelige Svagheder skaansomt.

Allerede 1851 sendte Skolen efter Brevveksling mellem Høgsbro, Dr. Paulsen og Konsul A. Westenholtz i Glasgow en af sine Elever til Skotland. Det var K. Windfeld i Østergaards Mølle i Hoptrup Sogn. Senere overtog Thomsen denne Del af Skolens Opgave og var virksom for Anbringelsen af unge Bønderkarle hos dygtige Landmænd i Skotland, især efter at han ved en Rejse der ovre havde knyttet personlige Forbindelser med forskellige Mænd. Allerede i 1858 vare otte Elever blevne sendte derover, og nogle af dem vare komne hjem igen og havde faaet gode Ansættelser som Forvaltere eller lignende.

Nærværende Billede af Edv. Thomsen og Hustru blev lavet i 1856, da de forlod Rødding. Det lille Billede paa venstre Side er efter et Maleri fra 1854 af en Kunstner, der optog Prospekter til »Danmark i Billeder«, og det paa højre Side er efter en Blyantstegning af samme Kunstner. Dette lille Billede viser en Udsigt fra Thomsens Dagligstue. Huset til venstre herpaa er den egentlige Hovedbygning med Forstanderens Bolig og Skolestuen. I Huset til højre er Køkken m. m. Den lave Bygning imellem begge er Økonomens Lejlighed, og oven over ses Taget og Spiret af Rødding Kirke. — Paa Billedet til venstre ses Gaarden nord fra.

IX. BESTRÆBELSER FOR AT SIKRE SKOLENS FREMTID. GENERALFORSAMLINGER.

Den slesvigske Kommitte havde som nævnt sikret Skolen en aarlig Understøttelse paa 2200 Rbd. indtil den 1. November 1853, men den havde samtidig meddelt, at den ud over dette Tidspunkt ikke havde Haab om at kunne tilvejebringe videre Bidrag til Skolens Vedligeholdelse.

Det begyndte derfor at se lidt sort ud. Paa Skolen hvilede en stor Gæld, hvis Renter man ikke en Gang kunde udbetale. Bygningerne trængte til Istandsættelser, Kassen havde Underballance, og de eneste sikre Indtægter, man havde, var Forpagtningsafgiften paa 320 Rbd.*

I September 1851 sammenkaldte Laurids Skau den slesvigske Forening til en Generalforsamling i Haderslev, og man fik da ordnet en virksommere Indkrævning af Bidrag. Ved samme Lejlighed blev han konstitueret som Medlem af Højskolens Direktion i Flors Sted under dennes Udenlandsrejse. Men det var klart, at der maatte gribes til kraftigere Forholdsregler, hvis Højskolen skulde bestaa ud over den 1. November 1853.

Direktionen fandt det nødvendigt, at Forbindelsen med den slesvigske Forening maatte hæves, thi denne havde efterhaanden faaet andre Formaal, som ledede Tanken bort fra Højskolen. Det blev derfor overdraget til Høgsbro og Direktionens Formand, Pastor Hertel, at udarbejde et Forslag til en ny Ordning.

Den 26. Marts 1852 afholdtes en Generalforsamling af den slesvigske Forening paa Rødding Højskole, hvor en stor Mængde Bønder, gamle Elever og verdslige og gejstlige Embedsmænd gave Møde. Her gav Høgsbro en Fremstilling af Skolens betrængte Pengekaar; den maatte standse sin Virksomhed om et Aarstid, hvis den ikke fik Hjælp. Højskolens Direktion stillede Forslag om: ved Siden af den slesvigske Forening at danne *en særskilt Forening for Rødding Højskole,* og fremlagde Udkast til Love for en saadan. Redaktør P. Chr. Koch og Pastor Fr. Helweg foreslog imidlertid, at man hellere, i Stedet for at oprette en ny Forening ved Siden af den gamle, maatte indskrænke dennes Formaal og give den et nyt, dertil svarende Navn, og lade

* Posselt og hans Svigersøn F. Hansen vare Forpagtere efter Krigen indtil 1. Maj 1852, da forhenværende Gaardejer H. Giørtz blev Forpagter indtil 1. Maj 1854. Derefter var H. Jessen Forpagter indtil Maj 1859, da Skolen selv overtog Jordens Drift ved en ældre Elev som Forvalter, først L. Lautrup indtil Maj 1862 og derefter N. Østergaard indtil efter Krigen 1864. Jessen vedblev at være Spisevært for Eleverne, den ugifte Lærer, Forvalteren og Gaardens Tyende indtil Krigens Tid.

hele Medlemsbidraget, 1 Rdl. for hvert Medlem, gaa til Højskolen. Direktionens (Høgsbros) Forslag fik 30 Stemmer mod 21, men var dermed forkastet, da der udkrævedes $^{2}/_{3}$ af de afgivne Stemmer til den foreslaaede Forandring. Høgsbro sluttede sig da til Kochs Forslag, der vedtoges med 35 Stemmer mod 11, ligesom Høgsbros Udkast til Love for den saaledes ændrede Forening vedtoges enstemmig.

Fra nu af bestod der altsaa ikke mere nogen »slesvigsk Forening« men derimod en »*Rødding Højskoleforening*«, og dennes Formaal var at »vedligeholde Skolen i dens hidtilværende Virksomhed og stræbe end mere at udvikle den i det væsentlige efter den oprindelige Plan«. Bestyrelsen dannedes af syv Medlemmer, hvoraf i det mindste de tre altid skulde være Mænd, som ikke havde modtaget den saakaldte lærde Dannelse, og Skolens Forstander skulde være Medlem af Bestyrelsen. Indtil videre overdroges Formandsposten til ham. I Flors Sted blev nu Hans Krüger fra Bevtoft valgt ind i Bestyrelsen; men hans Forretninger tillode ham ikke at komme til Møderne. Foreløbig omfattede Foreningen kun Sønderjylland men senere ogsaa det øvrige Rige. Medlemsbidraget var 1 Rbd. aarlig.

Det første, den ny Forening maatte have Opmærksomheden henvendt paa, var at sikre Højskolens Fremtid, og ved kraftige Opraab fik den da ogsaa samlet henved 1000 Rbd. gennem Medlemsbidrag. Desuden maatte Eleverne herefter betale hver 20 Rbd. til Højskolens Kasse foruden de 80 Rbd. til Forplejningen.

Bestyrelsen bemyndigede derpaa Høgsbro til at rejse til København i Sommeren 1852 for at tale Højskolens Sag. Hos Landhusholdningsselskabet, det Classenske Fideikommis og Undervisningsministeriet opnaaede han lidt, men det forslog ikke, og han maatte derfor igen i December 1852 rejse til København for at henvende sig til Rigsdagen som den sidste Udvej.* Han talte med indflydelsesrige Mænd af de forskellige Partier om Sagen, og mødte paa Opfordring i Venstres Partimøde, der ledede af Etatsraad Spandet. Baade denne, B. Christensen o. fl. vare gunstig stemte for Skolen, efter at Høgsbro havde udviklet dens Betydning og daværende vanskelige Stilling. Tscherning udtalte sig imod Statens Understøttelse; men B. Christensen forlod Mødet og henledte Kongens Opmærksomhed paa Skolens Trang.

Dagen efter blev Høgsbro da meget glædeligt og uventet overrasket ved at modtage følgende Skrivelse:

»Hans Majestæt Kongen har allernaadigst behaget at tilkendegive mig, at det er kommet til Allerhøjstsammes Kundskab, at den efter Krigen under

* To af Skolens gamle Elever vare den Gang Medlemmer af Rigsdagen, nemlig M. Brodersen fra Ballum og H. Nielsen fra Daastrup.

Deres Bestyrelse genoprettede Folke-Højskole i Rødding under Ribe Stift i det kommende Aar vil være nødsaget til væsentlig at indskrænke sin Undervisning, dersom den ikke erholder et Tilskud, der kunde erstatte en forestaaende Afgang i hidtil ydet privat Understøttelse.

Hans Majestæt har tidligt erkendt, hvor meget Fædrelandets Ære og Styrke betinges og befæstes ved den Dannelse og Oplysning i Folket, hvortil Undervisningsanstalter, som Deres, i saa væsentlig Grad bidrage, og Hans Majestæt har med særdeles Interesse bemærket den Udvikling, Rødding Højskole siden dens Genoprettelse under Deres Bestyrelse synes at have naaet.

Hans Majestæt har derfor overdraget mig det behagelige Hverv at tilkendegive Dem, at et Beløb af 1000 Rbd. af Allerhøjstsammes Privatkasse vil være til Deres Raadighed for det kommende Aar til Skolens Bedste.

Idet jeg har den Fornøjelse at meddele Dem dette, undlader jeg ikke at tilføje, at det ovennævnte Beløb af mig er anvist til Udbetaling af den kongelige Chatolkasse, hvor det til enhver Tid kan hæves mod Deres Kvittering.

Generalkasserer-Bureauet paa Christiansborg Slot, den 9. December 1852.

Til BERLING.

Forstanderen for den højere Folkeskole i Rødding,
Hr. Cand. theol. Høgsbro.«

Denne Skrivelse var ikke alene et for Høgsbro hædrende Bevis paa Hans Majestæts Naade, men den indeholdt, hvad der var endnu vigtigere, en udtrykkelig kongelig Anerkendelse af den Betydning, der tilkom saadanne Skoler som Rødding Højskole. Naar Kongen saaledes havde gjort dens Sag til sin, var der godt Haab om en lysere Fremtid.

Allerede den 18. December viste da ogsaa Forhandlingerne i Folkethinget, at Kongens Eksempel fandt Genklang hos Undervisningsministeren og Rigsdagen. Her blev nemlig stillet det Forslag, at den Sum, som var bevilget til højere Bondeskoler: indtil 2000 Rbd. (og hvoraf Rødding i 1851 og 52 havde faaet 300 Rbd. aarlig), skulde forhøjes til 3000 Rbd. Dette Forslag blev tiltraadt af Ministeren og billiget af Thinget, og at det skete af Hensyn til Rødding Højskole, viser følgende Udtalelser af Ministeren (Simony):

»Skønt . . . jeg altsaa har nogen Betænkelighed ved at tiltræde dette Ændringsforslag, saa skal jeg dog ikke modsætte mig det, navnlig af Hensyn til, at det er mig bekendt, at en Højskole, som det maa være Kongeriget meget om at gjøre at vedligeholde, højlig trænger til Understøttelse, og under den Forudsætning, at enten det hele Beløb, hvorom der her er Tale,* eller i

* 1000 Rdl.

alt Fald den største Del deraf, maa komme denne Skole til Gode, er det, at jeg ikke vil modsætte mig Forslaget. Det er Højskolen i Rødding, hvortil jeg sigter.«

Imidlertid skiftede Ministeriet, og Ørsted blev Kultusminister. Det havde den Indflydelse, at i Stedet for 600 Rdl., som Skolen havde faaet i Henhold til Finansloven for $18^{53}/_{54}$, fik den for $18^{54}/_{55}$ kun 300 Rdl., som dog, efterat Hall i December 1854 havde afløst Ørsted som Undervisningsminister, forøgedes med 300 Rdl.

Af Tilskud eller Gaver til Højskolen maa endnu nævnes Professor H. N. Clausens Legat, som fra 1854 ydede Skolen de aarlige Renter af 1000 Rdl. Denne Kapital var i sin Tid bleven sammenskudt af nogle fædrelandssindede Mænd for at tilvejebringe de nødvendige Ejendoms-Betingelser for Clausens Valg til Østifternes Stænderforsamling. Idet han skænkede den til Rødding Højskole, bestemte han, at for Rentebeløbet skulde hvert Aars 25. Juli uddeles gode danske Bøger til enkelte af Skolens Elever, naar de forlode eller havde forladt Skolen. Dette Legat er senere overgaaet til Askov Højskole som Udløber fra Rødding.

I denne Forbindelse maa nævnes en Mand, som var utrættelig i sin Virksomhed for Højskolen og navnlig hjalp den til en stor og værdifuld Forøgelse af sin Bogsamling: cand. polyt. G. Borries, Inspektør ved den polytekniske Læreanstalt.

Under disse Omstændigheder kunde Høgsbro aabne den Generalforsamling, der den 14. Juni 1853 efter Flors Hjemkomst holdtes paa Skolen, med at gøre opmærksom paa Skolens gunstige Status: der var afbetalt 1552 Rdl. paa Gælden, og endda var der en Kassebeholdning af 2251½ Rdl., hvortil kom det usædvanlig store Elevtal (34). — Trods disse gunstige Meddelelser, blev Mødet meget bevæget, en Genlyd af den Strid, der fandt Sted mellem Lærerne, og et Forbud paa de Storme, der vilde komme i de følgende Aar.

Pastor *Hertel* foreslog at indskrænke Tallet af Bestyrelsesmedlemmer; han, L. Skau og H. Nissen ønskede at træde ud. *L. Skau* vilde dog kun træde ud paa tre Betingelser: 1) at der blev tre eller fem Bestyrere; 2) at alle kontraktlige Forpligtelser overtoges af de ny; 3) at Skolens Forstander traadte ud af Bestyrelsen. Skau havde altid fundet Forstanderens Sæde i Bestyrelsen urigtig, Clausen og Wegener havde udtalt sig stærkt derimod, den offentlige Mening var derimod, og de sidste Aars Erfaringer maatte end mere overbevise ham. *Hagen* havde forrige Aar været imod, at Forstanderen var Medlem af Bestyrelsen, men vilde nu modsætte sig Skaus Forslag. Dette støttedes af Hertel. *Høgsbro* erklærede, at han af nærliggende Grunde ikke kunde tage

Del i denne Forhandling, men vel give nogle faktiske Oplysninger, dog ikke om Skolens indre Forhold — de hørte hjemme for en Undersøgelseskommission og ikke for en Generalforsamling. Han havde iøvrigt en ganske anden Forklaring at give end Skau; og han maatte beklage, at Skau havde trukket Professor Clausens Navn ind i Striden, da denne aldrig — skønt Lejligheden havde været der — havde udtalt saadanne Meninger til ham. Han maatte forlange Bestyrelsen anderledes sammensat. *Hertel:* Er det Personerne? *Høgsbro:* Ja! Nu søgte Flor at gyde Olie paa de oprørte Vande. Han billigede, hvad der var sket i hans Fraværelse; men af Princip var han ellers imod, at Forstanderen var Medlem af Bestyrelsen. *Skau* kunde ikke oplæse et privat Brev. Han havde aldrig kendt Mage til den indre Uenighed her ved Højskolen. — Ved Afstemningen gik Flertallet med Høgsbro og valgte til Bestyrelsen: K. L. Knudsen, der erklærede sig villig til at overtage Ejendommen paa sit Navn, Flor, Hagen, Sognefoged og Møller H. D. Kloppenborg i Københoved tæt ved Rødding, og Gaardejer Bunde Refslund i Bovlund, en af Skolens første Elever. Flor blev Bestyrelsens Formand.

Den næste Generalforsamling den 12. Juni 1854 forløb fredeligt. Flor og Hagen udtraadte ved Lodtrækning af Bestyrelsen, men genvalgtes, Betalingen for Eleverne blev sat op fra 50 til 60 Rdl. om Halvaaret, og det besluttedes at oprette en Friplads for en Elev fra en Egn, hvorfra Skolen ikke tidligere havde haft Elever.

Derimod bleve de paafølgende Generalforsamlinger meget bevægede, idet den Strid, der i længere Tid havde været mellem Skolens Lærere, da kom frem paa Generalforsamlingerne. Det er hverken let, behageligt eller nyttigt at fordybe sig i disse Stridigheder, der til Tider vare meget uhyggelige og endog delte Eleverne paa Skolen i stridende Partier; men det er dog vist rigtigt at gøre nogle Bemærkninger derom.

Der var for det første Stridigheder af personlig Art. Edv. Thomsen, der følte sig stærk ved Flors Velvilje og ved en Del af Elevernes Hengivenhed, havde ondt ved at erkende Høgsbros Myndighed, og navnlig efter at Høgsbro under Flors Udenlandsrejse var bleven Medlem af Bestyrelsen, ja dens Formand, var det rent galt. Han klager i Breve til Flor over, at Høgsbro blander sig i hans Forhold paa Elevhuset, hvor han var Inspektør, og over, at Høgsbro tager Økonomen i Forsvar overfor Thomsen, at han ikke kan faa uhindret Adgang til Bibliotheket. Bestyrelsen søgte ved forskellige »Instrukser« at ordne Forholdet mellem de to Lærere, men forgæves. Da Flor kom hjem fra sin Udenlandsrejse, og Høgsbro udtraadte af Bestyrelsen, blev Forholdet i alt Fald udadtil taaleligt, saa Thomsen skrev til Flor den 30. Januar 1854: »For-

staaelsen mellem Høgsbro, Knudsen, Schiøtz og mig er god, saa god, som den kan være . . .; inderligt venskabeligt Forhold kan jo i Følge Sagens Natur ej opstaa mellem Høgsbro og mig; dertil ere vi for forskellige og have rakket for meget ned paa hinanden; men et anstændigt Forhold er der og vil vedblive at være, det er jeg overbevist om, saa længe der er en lovlig Overmyndighed over os, der kan sige, hvor Skabet skal staa.«

Men, om end Lærerne vilde og kunde holde en »væbnet Fred« med hinanden, vare Hindringerne for Skolens fredelige Gang ikke bortryddede; thi der var en dybere Uenighed til Stede, en Uenighed om selve Skolegerningens Formaal.

Rødding Højskoles oprindelige Hovedformaal var at være en *Vækkelses*skole, og det kan vist siges, at den samtidig med, at den har været en særdeles god Kundskabsskole, aldrig har givet Slip paa dette Formaal, men efter Evne har søgt at forene begge paa den heldigst mulige Maade. Før Krigen 1848 havde dens Vækkelse i national Henseende sin store og uomtvistelige Betydning; netop som national Vækkelsesskole var det jo, at den straks fik den store Tilslutning og Støtte fra alle Sider, og uden dette Formaal havde den aldrig slaaet an, som den gjorde.

Men efter Krigen bleve Forholdene anderledes vanskelige. Skolens ny Forstander havde fuldt ud Syn for Vækkelsens Betydning og gjorde alt for at holde Skolen i det gamle Spor; men Jordbunden var en anden nu end før. Sejersfølelsen havde gennemtrængt Folket og blændet det i mange Henseender. Det var svært at se til Bunds i Opgaverne, navnlig dem, der gik ud paa at gøre Sejren virkelig frugtbringende for Folk og Land. Danskheden, mente man, var nu saa nogenlunde sikret i Sønderjylland, og Vækkelsesarbejdet hernede var derfor ikke mere nødvendigt. Saaledes tænkte mange af Rødding Højskoles Venner og Velyndere, og derfor stillede de andre Krav til Skolen end dem, den var bestemt til at opfylde. De forlangte den omformet til en ren Kundskabsskole, navnlig til en udvidet Landbrugsskole; ja, der blev endog gjort Forsøg paa at lave den om til en Eksamensskole, hvad dog Høgsbro fik afværget.

En af Talsmændene for dem, der vilde have Skolen omdannet til en Landbrugsskole, var Edv. Thomsen. Han arbejdede med Iver paa at faa sine Fag, de naturvidenskabelige og landøkonomiske, gjorte til Hovedfagene og saa vidt muligt at faa udelukket den grundtvigske Retnings Indflydelse paa Skolen, medens Høgsbro vilde værge om Skolens oprindelige Formaal.

Af de øvrige Lærere stod Th. Schiøtz paa Thomsens Side og J. L. Knudsen paa Høgsbros,* men den sidste (Knudsen) dannede forøvrigt et Parti for sig,

* Ogsaa Gotfred Rode havde været paa Høgsbros Parti.

yderlig modsat det Thomsenske. Han var i høj Grad paavirket af Kold, og han stillede sig naturligvis bestemt paa det Standpunkt, at Højskolen først og fremst skulde virke vækkende, og at Kundskaberne saa skulde komme i anden Række. Han lagde Vægt paa Fortælling og Anvendelse af Forfædrenes Sagn og Gudetro, og, hvad der stillede ham i endnu større Modsætning til Thomsen: han ønskede en folkelig og kristelig Vækkelse i *grundtvigsk Aand.*

Rødding Højskole var jo ganske vist bygget paa Grundtvigs Grundsætninger og blev nogenlunde ledet i Overensstemmelse med de folkelige Tanker, han havde udtalt om Skoler for voksne, og den var jo for saa vidt en »god grundtvigsk« Højskole, — men Grundtvigs kristelige og kirkelige Anskuelser havde den (overensstemmende med den af Grundtvig selv i 1847 givne Plan for Folkehøjskolen i Sorø, der ikke optog nogen Religionsundervisning blandt sine Fag) aldrig befattet sig videre med til dagligdags, og — tør man vel sige — til Held for Skolen. Med hans Anskuelser paa sit Program havde den aldrig — saa længe han stod saa ene, som han gjorde — været saa tilgængelig for den store Befolkning, som den var fra første Færd, eller vundet den Anerkendelse, som var nødvendig, dels for at den kunde bestaa, og dels for at den kunde slaa sine Rødder saa dybt, at en fremtidig Vækst var mulig. Men det var klart, at Skolen ikke skulde og ikke kunde undgaa med Tiden ogsaa at lade sig gennemtrænge af Grundtvigs kirkelige Tanker, naar den først havde gjort det indledende Skridt: at gennemføre hans Skoletanke.

Med J. L. Knudsen holdt den kirkelige Grundtvigianisme egentlig sit Indtog blandt Lærerne paa Rødding Højskole. — En god Støtte havde Knudsen vistnok i Pastor Hagen.

Da Flor i 1853 kom tilbage fra sin Udenlandsrejse, var Høgsbro, som før nævnt, traadt ud af Bestyrelsen for at give Plads for ham, men samtidig havde han gjort sin Forbliven ved Skolen afhængig af, at den øvrige Bestyrelse gik af. Dette var da ogsaa sket den 12. Juni samme Aar, og Pastor Hagen var atter kommen ind i Bestyrelsen, hvor han blev Høgsbro en væsentlig Støtte. Denne kunde saa meget mere behøves, som Flor, der stod i et personligt Venskabsforhold til Thomsen, kom til at øge Ilden. Han haabede, at den gensidige Kappelyst mellem Lærerne om at give deres Fag Fortrinnet kun kunde være til Gavn for Undervisningen, og han lagde ikke Vægt paa Stridens skadelige Virkninger for Skolens Arbejde og det daglige Samliv.

Den 12. Juni 1855 lykkedes det Hagen og Høgsbro at faa gennemført en anden Ordning af Skolens *øverste Myndighed.* Denne bestod nemlig af de tilfældig mødende Medlemmer ved de aarlige Generalforsamlinger, og der var Fare for, at disse gennem ydre Paavirkninger kunde forandre hele Skolens

Plan og Virkemaade. Dette blev nu forebygget, idet man besluttede at »nedlægge Generalforsamlingens Magt i tre Dannemænds Hænder« — der skulde føre Navn af Foreningens »*Tillidsmænd*«, der supplerede sig selv i Forening med en af Generalforsamlingen udnævnt Valgmand, og hvis Magt skulde bestaa i at vælge en *Bestyrelse*, som saa igen havde fri Hænder, men som maatte staa Tillidsmændene til Ansvar og kunde afskediges af dem, naar som helst det skulde være. De først valgte »Tillidsmænd« vare Professor H. N. Clausen, Flor og Grundtvig. — Hagen tilmeldte ved Brev af 26. Juni Clausen dette Valg og bad ham meget tage mod Posten som Tillidsmand, i Betragtning af, at »de to Retninger, som De (Clausen) og Grundtvig ere Førere for, den nationale og den folkelige, ligge hinanden saa nær, at de en Gang maa falde sammen, og at de indtil da maa læmpe sig efter hinanden, navnlig ved en saadan Skole som vor«. Clausen misbilligede vel den Retning hen imod Grundtvigianismen, som Rødding Højskole forekom ham at have faaet, og som havde vakt en Del Utilfredshed i visse Kredse; men han tænkte ikke paa at modarbejde denne Retning. Det var imidlertid hans Mening, at »med saa absolut en Enspænder som Grundtvig kan der ikke gaas i Spænd uden ved ubetinget Selvhengivelse«. Og derfor gav han Afslag i følgende Brev af 11. Juli til Pastor Hagen:

»Jeg er Dem meget forbunden, højtærede Hr. Pastor, for Deres Skrivelse af 26. f. M. Jeg har gennemlæst den med al den Opmærksomhed, der er en naturlig Følge af den Interesse, der knytter mig som Dem til Skolen i Rødding. Men ligesom jeg ikke tør forlange, De skal betragte det paagældende Forhold fra samme Side som jeg, saaledes vil det ikke være Dem uventet, om Skrivelsens Indhold ikke har kunnet forandre min Beslutning.

»Vistnok er det, som De ogsaa formoder, et rent personligt Forhold, der ligger til Grund for denne Beslutning. Det er mig kært, at der efterhaanden har aabnet sig et Spor, hvori Grundtvig og jeg kunne gaa sammen, eller hvor i det mindste vor Virksomhed gaar i samme Hovedretning. Men den Bund, der forsaavidt er fælles for os, danner ikke Grundlag til at bære en Samvirken i Undervisningsværkets saa lidt som i Kirkens Tjeneste. Vore Begreber navnlig om den Frihed, der er nødvendig og tjenlig for de aandeligvirkende Samfund, ere saa forskellige, at vore Veje her nødvendigvis maa gaa ud fra hinanden. Denne Forskellighed vilde ogsaa i det foreliggende Forhold komme til Syne: allerede ved Valget af Bestyrelsens Medlemmer, endnu mere, naar, hvad meget vel kunde indtræffe, noget principielt Spørgsmaal, hvorom en Meningsforskellighed opstod i Bestyrelsen, skulde komme under Forhandling; og det kunde ikke fejle, at jo Skolen vilde komme til at lide under denne

Mangel paa Enhed i Principer oven fra. Og selv uden Hensyn til de let forudseelige Følger, skønner jeg ikke rettere, end at jeg allerede ved den blotte Modtagelse af Valget vilde bringe mig i en skæv Stilling; thi overfor den bekendte Urokkelighed af Grundtvigs Theorier kunde jeg ikke fortænke nogen deri, om min Tiltrædelse blev betragtet som stiltiende Erklæring om Redebonhed til, i paakommende Tilfælde, at ville give efter for eller læmpe mig efter de grundtvigske Anskuelser.

»Hvor meget jeg end paaskønner den Tillid, der er vist mig ved det tiltænkte Valg, og hvormeget jeg end ønsker at lægge min Interesse for den slesvigske Højskole for Dagen i Gerning, har jeg dog meddelt Etatsraad Flor, at jeg ikke ser mig i Stand til at modtage Valget; og fremdeles ønsker jeg ogsaa, at de Herrer, som have deltaget i Valghandlingen, maa blive underrettede derom ved forefaldende Lejlighed.«

I en ny Generalforsamling, der holdtes den 18. December 1855, meddelte Hagen, at Professor Clausen ikke havde taget mod Valget, og at K. L. Knudsen paa Visby Hedegaard (tidligere Forballum) var valgt i hans Sted. Knudsen havde imidlertid erklæret, at den forrige Generalforsamling var sammenkaldt under saadanne Omstændigheder, at Medlemmerne havde Grund til at beklage sig, og at da Grundtvig havde hørt det, havde han sagt, at det hele maatte gaa om igen. Paa Generalforsamlingen beklagede Godsinspektør Raunsøe fra Gram den Hemmelighedsfuldhed, der havde været over den forrige Generalforsamling, som han erklærede for ulovlig. Hagen og Høgsbro forsvarede den brugte Fremgangsmaade, og med 21 Stemmer mod 19 godkendtes den tidligere Generalforsamlings Beslutninger. Nu modtog Knudsen Valget; men Flor erklærede, at han ikke havde Lyst til at være »Tillidsmand« paa to Stemmers Flertal og vilde betænke sig. — Denne Sags videre Forløb ses af efterfølgende Breve fra Flor til Hagen.

Fredensborg, d. 3. Januar 1856.

Kære Pastor Hagen.

I Generalforsamlingen paa Rødding Højskole den 18. f. M. udbad jeg mig nogen Betænkningstid, for at jeg kunde blive enig med mig selv, om jeg burde modtage Valget til at være »Tillidsmand for Rødding Højskoleforening«, eller ikke. Baade den Stemning, som gav sig til Kende i denne efter Forholdene og Omstændighederne talrige Forsamling, og de Forslag og Anskuelser, som der fremkom, gjorde mig nemlig noget tvivlsom. Jeg vilde i al Fald først overlægge Sagen i Forening med Pastor Grundtvig.

Jeg kom imidlertid til København den 26. f. M., temmelig fast bestemt paa at modtage Valget; men mine Samtaler med Grundtvig den 28. og 29.

bragte mig til den modsatte Beslutning. Jeg har tøvet nogle Dage med at underrette Dem herom, hvilket jeg maa bede Dem tilgive mig. Aarsagen var, at det har kostet mig nogen Overvindelse at frasige mig for Fremtiden al Indflydelse paa Rødding Højskoles Ve og Vel, og jeg vilde derfor give mig Tid til at overveje i Ro, om jeg ikke kunde komme til et for mig glædeligere Resultat. Dette har dog ikke lykkedes mig, og jeg ser mig altsaa nødsaget til herved at tilmelde Bestyrelsen, hvis Formand De er, at jeg maa gøre Afkald paa den Ære at være den ene af Højskoleforeningens trende Tillidsmænd.

Hvad der har bevæget mig til denne Beslutning, vilde jeg ej kunne angive uden en vis Vidtløftighed, og jeg afholder mig derfor foreløbigen herfra, og det saa meget mere, som jeg paa Grund af en Ytring af Grundtvig, der i højeste Grad overraskede mig (»at han i Følge det, der var ham berettet der ovre fra, maatte antage, at jeg ikke ønskede at have ham med iblandt Tillidsmændene«), ikke en Gang kan være ganske vis paa, at min Vægring kommer Dem eller andre af Skolens nærmeststaaende uventet og uønsket. Skulde imidlertid Bestyrelsen lægge nogen særdeles Vægt paa at erfare mine Bevæggrunde, skal jeg ikke undlade aabent og ligefrem at meddele dem. Det kan jo ogsaa nok være, at dette Skridt fra min Side vil hos det større Publikum vække saa megen Opmærksomhed og fremkalde saa forskellig Bedømmelse, at jeg kan blive nødt til offentlig at ytre mig. At min Vægring for at modtage Tillidsposten imidlertid ikke har sin Grund i, at min Interesse for Rødding Højskole skulde være kølnet, behøver jeg vist ikke at forsikre Dem eller nogen af Deres Venner om.

Deres

FLOR.

Fredensborg, d. 23. Januar 1856.

Kære Pastor Hagen.

Deres Brev af 7—8. ds. modtog jeg i Løverdags Aftes den 12. De beder mig betænke, hvad jeg gør, idet jeg frasiger mig Tillidsposten for Rødding Højskole. Det havde jeg gjort, inden jeg skrev mit Brev af 3. ds. til Dem. Dette var affattet uden mindste Lidenskab — undtagen for saa vidt at jeg var dybt bedrøvet over ikke at kunne naa til noget andet Resultat, end at der var kommet Splid imellem mig og Grundtvig og imellem mig og Bestyrelsen for Rødding Højskole, ligesom der allerede var det mellem Lærerne indbyrdes.

Da jeg hos Dem aldrig har mærket andet end god Vilje og Ærlighed imod mig, saa skal jeg ikke undlade at fremsætte for Dem Bevæggrundene til det Skridt af mig, De ønsker ugjort, hvor nødig jeg end bruger Pennen mere end allerhøjst nødvendigt, fordi jeg ikke fører den med Lethed eller Hurtighed.

Jeg er overbevist om, at Hensigten med Deres Plan om »Tillidsmændene« var, som De ogsaa den Gang sagde og i Deres sidste Skrivelse gentager, at sikre *mig* en overvejende Indflydelse paa Rødding Højskoles Virksomhed, og at ogsaa jeg ønskede at vedligeholde en saadan saa længe som mulig, har jeg altid ligefrem vedgaaet. Men nu har Erfaringen allerede lært mig, at min tidligere Formodning om, at Grundtvig og jeg let vilde kunne enes om de Røddingske Anliggender, var urigtig. Om vi havde kunnet det, hvis han ikke havde faaet den Mistro til mig efter min Hjemkomst fra sidste Røddingmøde, som jeg i min Skrivelse af 3. denne Maaned antydede, veed jeg ikke, ligesaa lidt som jeg veed, om den stammer fra mundtlige Samtaler (f. Eks. med Landvæsenskommissær Knudsen) eller fra Korrespondenter ovre i Slesvig. Men i al Fald er det vist, at Grundtvig og jeg med Hensyn til Rødding Højskole nu ere af forskellig Mening, og da jeg er nødt til at antage, at i vore Stridsspørgsmaal Knudsen vil følge Grundtvig, er jeg jo overstemt og faar altsaa slet ingen, end sige nogen overvejende, Indflydelse paa Tillidsmændenes Bestemmelser. Disse ville stride imod mine Meninger og Ønsker, og endda vil hele Verden anse mig som deres egentlige Ophavsmand; thi hvem vil tro, at vi tre ikke kunne blive enige? Og at mit Kendskab til Rødding Højskoles baade indvendige og udvendige Tilstand ikke vil have en afgørende Indflydelse paa de andre to Herrers Dom?

Ligesom jeg er overbevist om, at det var *Deres* Hensigt med Tillidsmandsideen at skaffe mig en varig afgørende Indflydelse paa Rødding Højskoles Anliggender, saaledes tror jeg (men det forstaar sig, jeg kan jo tage fejl), at Planen til dens Gennemførelse kun blev antaget i Generalforsamlingen, fordi man antog, at dette ogsaa i Virkeligheden vilde blive Tilfældet. Men dette være nu, som det vil, saa bør jeg ikke ved at beholde min Plads som Tillidsmand vedligeholde en grundfalsk Tro hos Publikum om det sande Forhold i disses Raad, og jeg vil heller ikke spilde min Tid og mine Kræfter paa Anstrængelser, der ikke have mindste Udsigt til at naa det Resultat, jeg ønsker.

Uenigheden mellem Grundtvig og mig viste sig naturligvis ved den eneste Sag, som Tillidsmændene have at afgøre, og som tillige trængte til at afgøres snarest muligt, nemlig Udnævnelsen af en fremtidig Bestyrelse. *Jeg* vilde foruden de tre tilbageblevne Medlemmer af Bestyrelsen have i det mindste een til, nemlig Pastor Helweg; men hertil vilde Grundtvig ikke give sit Minde. Ingen af os kunde bringe den anden til at give efter.

Hvad der gør, at jeg maa ønske Helweg som Medlem i en Bestyrelse, hvori jeg selv tidligere har taget saa virksom Del, er, at ingen i Slesvig kender mine Anskuelser i Henseende til Videnskab og Oplysning, Folkelighed og

Almenmenneskelighed saa nøje og deler dem saa meget som han. Han vilde derfor bedre end nogen anden erfare og berette om det, som jeg anser for det vigtigste og væsentligste ved Rødding Højskole, og som jeg altid personlig har skaffet mig Kundskab om. Men hvad der gør, at jeg ikke kan opgive dette Ønske, er, at De i Haderslev aabent og ærligt erklærede mig, at Thomsen snart vilde blive afskediget, saafremt Bestyrelsen blev, som den for Øjeblikket var, da De i Følge Deres Erfaringer maatte anse ham for uskikket til sin Post. Denne Afskedigelse, hvilken jeg ingenlunde kan billige og altsaa paa ingen Maade vil være medskyldig i, vilde jeg ved Helwegs Deltagelse i Bestyrelsens Forhandlinger forhindre eller dog udsætte, saa længe Thomsen selv ønskede at blive, eller indtil jeg blev overbevist om, at Deres Dom om ham var rigtigere end min.

Da jeg aldrig hos Dem og Helweg har bemærket andet end gensidig Anerkendelse og Venskab, og da Helweg er saa lidt herskesyg og stridslysten, som noget Menneske kan være (hvilket han som Forstander ved Rødding Højskole, som Præst i Haderslev og i sit mangeaarige Forhold til Redaktør Koch tilstrækkelig har lagt for Dagen), og da han i oprigtig Interesse for Rødding Højskole ikke viger for nogen, kunde jeg umulig tro, og tror heller ikke endnu, at hans Optagelse som Medlem i Bestyrelsen, hvor de saa godt kunde være hinanden behjælpelige til Oplysning og Klarhed om Personerne og Forholdene, vilde være Dem ubehagelig. Jeg kan derfor ikke opgive min Fordring at se Helweg i Bestyrelsen.

Men naar jeg nu ikke en Gang hos mine Kolleger som Tillidsmænd kan sætte Pastor Helwegs Optagelse som Medlem af Bestyrelsen igennem, saa har jeg slet intet Middel til at faa dennes Medlemmer, og navnlig Dem som det vigtigste, til at se med mine Øjne, hvor meget Højskolen skylder Thomsen for, hvad han har gjort for den, og til hvor megen Gavn han endnu kan være den. I Rødding vilde jeg have talt alvorligt med Dem herom; men De kom først den Dag, Generalforsamlingsmødet holdtes; før dette var der ingen Tid, og inden Maaltidet efter samme var endt, rejste De hjem med den Erklæring paa mit Spørgsmaal, om vi endnu en Gang kunde ses i Haderslev, at De i de næste Dage ikke fik Tid til at besøge mig der.

Naar jeg undtager Eleverne, har ingen haft saa megen Lejlighed til at bedømme samtlige Læreres Duelighed som jeg, der mangfoldige Gange har opholdt mig i Læsestuen hele Dage i alle Undervisningstimerne, og jeg har altid fundet, at Thomsen ligesaa godt gør Fyldest som Lærer i sine Timer, som nogen af de andre Herrer. Han har ikke saa megen Skarpsindighed og videnskabelig Dannelse som Høgsbro, eller saa megen Sans for det aandelige

som Knudsen, men hans Fag gør dette ikke fornødent, og hans livlige og fattelige Fremstilling gør hans Foredrag meget tiltrækkende for Eleverne. De tror, at han er uskikket til at være Inspektør paa Elevhuset, at han ikke er nøjagtig, opmærksom og stræng nok. Han har vistnok ikke den Energi og maaske ikke den Selvstændighed i Karakteren som Høgsbro eller Knudsen, men saa forskaffer han ved sine personlige Egenskaber og sine huslige Forhold Eleverne mange Goder i deres Fritid, hvis Savn de upaatvivlelig stærkt vilde føle, naar han var borte. Saavidt jeg har kunnet erfare, er han ogsaa meget afholdt af Eleverne. Man mener maaske (og jeg vil helst tro, at denne Mening for en stor Del er Aarsag i den Uvilje, som Høgsbro og Knudsen nære imod Thomsen), at han ikke er tilstrækkelig national-dansk for at være Lærer ved Rødding Højskole. Jeg indrømmer, at det ikke vilde være ham muligt hverken skriftlig eller mundtlig at fremstille, saaledes som f. Eks. Grundtvig eller Pastor Boisen i Vilstrup kunne det, hvad Danskhed i Grunden vil sige, eller hvori den egentlig bestaar. Men derimod er hans Sind og Væsen saa aldeles dansk, at hans Danskhed viser sig uvilkaarlig og ublandet alle Vegne, i hans Foredrag, hans øvrige Undervisning og hans Omgang, og han virker saaledes, ubevidst og ubemærket af Tyskhedens Tilhængere, mere til Danskhedens Fremme, hvor denne trænger til Hjælp, end mangen anden, som planmæssig lægger an paa at være Danskhedens Prædikant. Ogsaa har han altid med fuld Frimodighed været med som Anfører for Rødding Højskoles Elever ved deres Fester, Rejser eller andre Lejligheder, hvor de kom med deres Dannebrogsfane i Spidsen og med Liv og Kraft sang deres fædrelandske Sange.

Min Overbevisning er, at Thomsen som Lærer meget godt udfylder sin Plads i Rødding, og at han som Inspektør paa Elevhuset kun har det i Vejen for sig, at han ikke staar paa nogen venlig, aaben og tillidsfuld Fod med Høgsbro og Knudsen samt med Bestyrelsens Medlemmer, og heri tror jeg ingenlunde, at Skylden mest er paa hans Side.

Men her staa vi ved den desværre temmelig gamle Uvilje og Mistro, for ikke at tænke paa noget værre, imellem Forstander Høgsbro, med hvem den senere tilkomne Knudsen har forenet sig, og Inspektør Thomsen. Dette Forhold er saa meget beklageligere, som Høgsbro, da jeg i 1850 vilde forsøge paa atter at aabne Rødding Højskole, og han ønskede at være dens Forstander, da kun kunde og vilde begynde herpaa, dersom Thomsen, der imidlertid havde etableret sig som Landmaaler i Aalborg, vilde gaa med ham som Lærer og Inspektør paa Elevhuset. Dette gjorde Thomsen med Glæde, skønt opgivende en vel begyndt Landmaalerpraksis, fordi han fra tidligere Tider havde faaet stor Kærlighed til Rødding Højskole og sin Virksomhed der. Det

gik ogsaa overmaade godt, og da jeg i Foraaret 1851 sidste Gang før min Afrejse til Udlandet besøgte Rødding og ikke var ganske fri for en hemmelig Angst paa Grund af den Forskellighed, der er i de to Herrers Naturer, forsikrede de mig begge, at de meget godt kom ud af det med hinanden, at de trolig skulde staa hinanden bi og bevare deres Omhu og Iver for Højskolens Vel. Hvor lidet dette deres, som jeg tror, oprigtige Haab og ærlige Løfte gik i Opfyldelse under min lange Fraværelse fra Danmark, kender De lige saa godt som jeg.

Efter min Hjemkomst om Sommeren 1853 blev Spliden, som De veed, vel dæmpet, saa at den kunde synes hævet, men den var det desværre i Grunden ikke, og i den sidste Tid har den atter tiltaget, hvilket har smertet mig saa meget mere, som alle de tre ovennævnte Herrer have hver sine ejendommelig dygtige Kræfter, passende for Højskolen, og desuden stor Kærlighed til den frie og med Hensyn til Resultaterne rige Virksomhed der. Jeg skal ikke videre mønstre og veje de gode og mindre gode Sider hos hver især af dem, eller ytre mig om, hvem der, som Følge heraf, maa anses vigtigst for en Anstalt som Rødding Højskole, men kun sige, at jeg nødig vilde miste nogen af disse Kræfter for den gode Sag (Folkehøjskolevæsenet), og at jeg derfor glædede mig ved det Haab: paa en god og fredelig Maade at faa Anvendelse for dem alle, dersom vi foruden Højskolen i Rødding kunde faa en ny paa Graasten. Men i Følge Deres Erklæring i Haderslev vilde De heller ikke staa mig bi i at betræde denne Udvej, hvis den, som jeg haaber, tilbyder sig, lige saa lidt som Grundtvig, da jeg omtalte det for ham, heri vilde være paa min Side.

Skønt jeg nu saa klart som nogen ser det sørgelige og fordærvelige i den gensidige Splid, Uvilje og Mistillid imellem Lærerne ved en Anstalt som Rødding, og skønt jeg giver Dem og Grundtvig Ret i, at man ikke af Godhed for en Person skal forhindre en god Sags Fremgang, saa kan jeg dog ikke give mit Samtykke til Thomsens Afskedigelse. Jeg kan det ikke, først fordi jeg er meget langt fra at dele Deres, Høgsbros og Knudsens Dom om Thomsen som Lærer og Inspektør, og dernæst fordi jeg vilde anse det for en meget slet Tak fra Bestyrelsens, altsaa fra Skolens, Side for de betydelige og væsentlige Tjenester, han har vist udenfor sit Kald som Lærer, baade ved at samle Pengebidrag, som vi saa haardt trængte til, medens ingen anden kunde og vilde forsøge dette lidet behagelige Hverv, og ved at tilvejebringe og vedligeholde en Forbindelse imellem Rødding og Skotland, som vi med Grund i saa mange Henseender have sat stor Pris paa. Dog, det vilde i mine Øjne ikke alene være utaknemmeligt, det vilde ogsaa være uretfærdigt, naar vi for at hæve et Onde, som Thomsen i al Fald ikke er mere Skyld i end de andre

Herrer, lode det gaa ud over ham alene. Og naar jeg ikke kan forhindre én Uretfærdighed, vil jeg i det mindste ikke være med at begaa den.

Jeg frasiger mig meget nødig min Indflydelse paa Rødding Højskoles fremtidige Styrelse, og det gaar mig dybt til Hjærtet, at der er kommet Splid imellem mig og mine naturlige Venner og bundsforvandte. At jeg netop i et vigtigt dansk Anliggende skal staa som Modstander af Dem, Høgsbro, Knudsen og navnlig af Grundtvig, hvis Dom jeg plejer at lytte til som ingen andens, og som jeg saa ofte med Taknemmelighed har kaldet og trods denne Sag og dens mulige Følger skal vedblive at kalde min aandelige Mester og Lærer, maatte end mere opfordre mig til nok en Gang nøje at overveje, om maaske ikke de nævnte Herrer havde Ret og jeg Uret. Men naar jeg skal være ærlig, maa jeg tilstaa, at alt, hvad der hidtil er blevet anført, har ikke kunnet bringe mig til at tro, at de se klarere og mere uhildet i Forholdene ved Rødding Højskole end jeg, eller at de i Almindelighed have et skarpere Syn for, hvad der tjener til Slesvigs Vel, end jeg.

Venskabeligst

Flor.

Højvelbaarne Hr. Etatsraad Flor, R. af D. og Dbmd.

De har i en Skrivelse af 3. d. M. (Januar) tilmeldt Bestyrelsen for Rødding Højskole, at De maatte gøre Afkald paa den Ære at være den ene af Rødding Højskoles trende Tillidsmænd, og erklæret, at De ikke kan være vis paa, at denne Vægring kommer os uventet og uønsket. Med Hensyn hertil skylde vi baade Dem og os selv den bestemte Erklæring, at Deres Vægring kommer os aldeles uventet, og at det bestandig har været vort Ønske, at De vilde modtage den Tillidspost, som Generalforsamlingen to Gange har budt Dem. Vi have det Haab, at De vil være i Stand til at bortrydde de Hindringer, som hidtil have stillet sig i Vejen for Dem, og at De ikke vil frasige Dem at deltage i Overtilsynet med en Skole, hvis Stifter De er, og som De hidtil har omfattet med saa stor Kærlighed.

Rødding, den 22. Januar 1856.

K. L. Knudsen. Hagen. Kloppenborg. B. Refslund.
S. Høgsbro. Edv. Thomsen. J. L. Knudsen.

Efterskrift. Det bemærkes, at Lærer Schiøtz for Tiden er i Jylland.

Hagen.

Fredensborg, den 24. Januar 1856.

Kære Pastor Hagen.

Idet jeg takker Dem og de andre medundertegnede Herrer for den Erklæring, dateret den 22. Januar, som jeg modtog med Posten i Gaar, beder

jeg Dem meddele Dhrr. min Skrivelse af 23. d. M. til Dem, hvori jeg tilstrækkelig har fremsat, hvad der har foranlediget mig til ikke at modtage Tillidsmandsposten for Rødding Højskoleforening. Det vil deraf blive dem alle indlysende, at jeg selv ikke er i Stand til at bortrydde de Hindringer, som i denne Henseende have stillet sig i Vejen for mig. Hvis derimod Dhrr. kunne og ville dette, efter at være blevne bekendte med Indholdet af min ovennævnte Skrivelse, saa vil jeg med Fornøjelse anse Grundene til min Vægring for at være hævede.

Med Agtelse og Venskab

FLOR.

I Flors Brev af 23. Januar ses det, at der har været Tale om at oprette en Folkehøjskole paa Graasten Slot, som man ventede, at Regeringen vilde overlade Højskoleforeningen. Dette var Thomsens Ønske; saa skulde Høgsbro og Knudsen, mente han, til Graasten, og han faa Lov til at omdanne Rødding til en Landbrugsskole. Denne Plan om Skolens Flytning til Graasten eller Oprettelsen af endnu en Skole var under lidt andre Forhold stærkt oppe i 1858.

I Betragtning af Flors Betydning for Skolen og for den danske Sag i det hele søgte man at lempe sig efter hans Ønsker, og der blev da den 3. April 1856 holdt en Generalforsamling, hvor Bestyrelsen erklærede, at den ikke forlangte Thomsen afskediget som Lærer, men fordrede ham afskediget som Inspektør paa Elevhuset og fjærnet fra dette. Efter en varm Forhandling besluttedes det med 21 St. (Bønderne, Skolens tidligere Elever samt Lærerne Høgsbro og J. L. Knudsen) mod 8 (Embedsmænd samt Lærerne Schiøtz og Thomsen) at give Hagen en Tillidserklæring,* og dermed gaa ind paa Bestyrelsens Fordring, at Thomsen fjærnedes fra Elevhuset, medens han skulde vedblive som Lærer ved Skolen.

Dette Udfald tilfredsstillede ikke Høgsbro, der frygtede for, at Striden mellem Lærerne vilde bryde ud igen, hvis Thomsen blev i sin Stilling ved Skolen, og Flor vedblev at være i Bestyrelsen; han besluttede sig da til, hvor nødig han end vilde, at opsige sin Stilling den 15. April 1856. Dette var vel i Grunden ikke ukært hverken for Hagen eller J. L. Knudsen, da de haabede at faa en Eftermand for Høgsbro, der endnu skarpere end han vilde træde op mod den landøkonomisk-naturvidenskabelige Retning og føre Skolen mere ind i Sporet af en kristelig Vækkelsesskole i Lighed med Kolds. Men dette vilde hverken Flor eller Hans Krüger gaa ind paa. De ønskede at be-

* Han valgtes til sammen med de to Tillidsmænd, Grundtvig og K. L. Knudsen, at udvælge en tredie, og det blev H. A. Kryger.

holde Høgsbro, og da denne gjorde det til en Betingelse, at Edv. Thomsen maatte forlade Skolen, og at Forstanderen skulde have den egentlig udøvende Magt og Bestyrelsen kun en kontrollerende og pengebevilgende Myndighed, blev dette ham indrømmet. Thomsen forlod Skolen — han fik Ansættelse i Flensborg som Vejkonduktør for Hertugdømmerne — samtidig rejste Schiøtz, og den 12. Juni 1856 tog Høgsbro sin Opsigelse tilbage.*

Til Lærer i Thomsens Sted blev valgt cand. pharm. *J. A. Viinsted,* som var født i København men paa Fædrene Side stammede fra Sverige. Samtidig antog Høgsbro en Dyrlæge til Lærer ved Skolen, som tillige skulde have Tilladelse til at praktisere ved Siden af Lærervirksomheden. Men dette viste sig saa uheldigt, at det blev opgivet efter et halvt Aars Forløb, og man fandt det fra alle Sider heldigere, at den, der var Lærer i Jordbrugslæren, ligesom det havde været Tilfældet fra 1850 til 56, tillige overtog Undervisningen i Husdyrlæren. Dyrlægen hed Friis og var vel anbefalet af Professor Bendtz. Men han kunde ikke faa tilstrækkelig Praksis ved Siden af sin Lærergerning, som han heller ikke var anlagt for, hvorfor han forlod Skolen og flyttede til Frederikshavn, hvor han døde for nogle Aar siden. Eleverne vare vel tilfredse med denne Ordning, ikke mindre nu, da Viinsted var Lærer, end i Thomsens Tid.

Viinsted var den tredie *cand. pharm.,* Højskolen havde til Lærer i Naturvidenskaberne og til Dels i Landvæsensfagene, og man maa her huske paa, at der den Gang ikke fandtes særlige Landbrugskandidater. Høgsbro havde henvendt sig baade til B. S. Jørgensen og Bendtz ved den nys oprettede Landbohøjskole for at faa Lærere anviste; men de havde kun kunnet give ham Anvisning paa Fremtiden; den Gang havde de endnu ingen.

Høgsbro kunde nu lede Undervisningen med langt større Planmæssighed og Kraft, og saa længe Aarene vare gunstige, steg Elevantallet stærkt, uagtet Betalingen maatte forhøjes næsten hvert Aar. Men saa kom Pengekrisen og ugunstige Aar for Landmanden, og Elevantallet dalede. Høgsbro foreslog at nedsætte Elevbetalingen; men Bestyrelsen fandt det ikke nødvendigt, og Professor Clausen raadede stærkt derfra, saa det blev ved det gamle.

Bestyrelsesforholdene ordnedes saaledes, at Grundtvig, Hans Kryger og K. L. Knudsen bleve »Tillidsmænd«, medens Flor og Fr. Helweg indtraadte i

* Følgende lille morsomme Tildragelse, som en af Eleverne fra Halvtredserne en Gang har hørt Høgsbro fortælle, kan tilføjes til Belysning af Forholdet mellem Thomsen og Høgsbro. — En Gang (formodentlig adskillige Aar efter 1856), da Høgsbro kørte paa Sporvogn i København, kom Vognen af Sporet, og alle Passagererne maatte ud at hjælpe til at skyde paa Vognen. Da hører Høgsbro En raabe: »God Dag, Høgsbro! Det er mange Aar siden, vi har trukket een Vej!« Det var Edv. Thomsen.

Bestyrelsen — de to sidste væsentlig for at tilfredsstille dem af Skolens gamle Venner, der frygtede for, at den skulde blive altfor ensidig grundtvigsk.

En Skildring af Grundtvigs og Krygers Liv ligger udenfor Rammen af denne Fremstilling, medens det nok kunde være paa sin Plads at meddele lidt om den tredie Tillidsmand, K. L. Knudsen.

Denne Mand maa nævnes i første Række blandt dem, der have gjort sig fortjente af Rødding Højskole. Han har i flere Henseender haft overordentlig stor Betydning for Skolen. Han var en af de virksomste ved Skolens Oprettelse, og han var siden indtil sin Død en af dens betydeligste og mest trofaste Støtter, ikke alene i økonomisk men ogsaa i aandelig Henseende. Derfor hører hans Billede hjemme i denne Skildring, og lad os tilføje et Par Ord om hans Personlighed.

J. A. Viinsted.

Knud Knudsen var en anset Mand. Han var gerne med, hvor der var noget paa Færde til Folkelivets Vækkelse og Udvikling og til Samfundets Lykke og Velfærd, og hans Deltagelse havde alle Vegne stor Vægt. Man saa og hørte ham paa kirkelige og folkelige Møder, og han var en af Hovedmændene i den omkring 1860 dannede saakaldte »Klosterpolitik«, hvis Formaal var at knytte Slesvig til Danmark gennem aandelig og borgerlig Frihed, ikke mindst i Kirke og Skole, og derfor at fjærne den *Tvang,* hvormed Regeringen i flere Egne vilde bevare det danske Sprog *imod* Befolkningens Ønske. Man skulde stole paa Sandhedens og Danskhedens Sejr gennem Frihed.

Han var fra første Færd en Ven af Folkehøjskoletanken. Han blev, som vi have hørt, Medlem af Rødding Højskoles Bestyrelse* og Ejer af Skolegaarden, og senere blev han en af Skolens »Tillidsmænd«. Han støttede jævnlig Skolen med Pengegaver, thi det var ikke uden Grund, at han somme Tider nævntes den »rige Knud af Forballum«.

Han var Søn af Gæstgiver og Kreaturhandler Kristen Knudsen i Ribe, og i sin tidlige Ungdom havde han taget Del med sin Fader i Handelen. Meget ung var han bleven forlovet og gift med en efter Forholdene usædvanlig vel-

* En Broder til Knudsen var *Jens Lassen Knudsen,* senere Lærer paa Rødding Højskole, død som Præst i Lejrskov ved Kolding. En af hans Sønner er *H. Aa. Knudsen,* en fremragende dansk Mand, som nu ejer og bebor Faderens Gods Trøjborg i Sønderjylland.

havende Gaardmandsdatter i Forballum, Mjolen Sogn. — Af ydre Person var Knudsen en saare anselig Mand; høj, stærkt bygget med en smuk og værdig Holdning, en imponerende Skikkelse. Han havde et noget alvorligt Ansigt, men med tiltalende Træk og smukke Øjne, der kunde være meget milde. Han skal have ejet ualmindelige Legemskræfter. Men der var ogsaa Kræfter og Fylde i hans Sjæleliv. Han var en helstøbt Personlighed. Man mærkede kun lidt i hans jævne Færd og Fremtræden, at han var den rige Mand. Sit Ribermaal holdt han uden at lade det moderniseres eller paavirkes synderligt af den almindelige »dannede Tale«. Men han havde for Alvor et godt Øje til virkelig og levende Oplysning. Han sang gerne, og der var en underlig smeltende Harpeklang i hans stærke og dybe Sangstemme, der fyldte godt i Fællessangen. I Dr. H. F. Rørdams Bog om P. Rørdam er der meddelt et Par Breve fra denne, hvori han giver en livlig Skildring af sit Indtryk af Besøget i K. L. Knudsens Hjem.

Kong Frederik VII. vilde give Knudsen Kammerraadtitlen; men han frabad sig den, da han hellere vilde være blandt de første i Bondestanden end blandt de sidste i Embedsstanden. Derimod tilbød han Kongen Trøjborg Slot til Brug f. Eks. for et dansk Skolelærerseminarium. Indenrigsminister Bang rejste ogsaa derhen, men fandt det for kostbart at omdanne det til saadant Brug. Selv vilde Knudsen ikke bebo det, og han lod det da nedrive.

Knudsen var Frihedsmand af den gode Slags. Nationalliberalismen var vel aandsaristokratisk og blev ham for embedsmandig. Der var folkelig Naturkraft i hans Frisind. — Paa hans Gravsten paa Visby Hedegaard (han havde senere købt Godset Trøjborg og henlevede sine sidste Aar paa Visby Hedegaard) staar der ogsaa følgende Verselinjer:

Med Frihed, Liv og Lys i Pagt han var saa jævn og sand,
saa tro imod sit Modersmaal og mod sit Fædreland.

Da Talen en Gang var om, hvem der havde lavet dette Vers, ytrede een: »Det har gjort sig selv« — saa træffende fandt han det.

X. SOMMERUDFLUGTER OG FESTER.

Noget særegent for Rødding Højskole var dens aarlige Sommerrejser. De begyndte i 1853, efter at der Aaret i Forvejen var gjort en mindre Udflugt til Sild, og fortsattes regelmæssigt hvert Aar. Alle Lærere og Elever og tillige en Del, som tidligere havde været paa Skolen, brøde i Fællesskab op for at gøre sig kendte med en eller anden af Landets mærkelige Egne, og det var i Reglen interessante og lærerige Udflugter, som varede 8—10 Dage eller læn-

gere. De fleste Rejser gik til København, hvor baade Kongen og Enkedronningen og flere af Skolens høje Velyndere viste stor Imødekommenhed.* En Gang gik Færden til Bornholm, og en anden Gang endog til Sverige. Det var vel ikke billige Rejser, men Betalingen blev dog sat meget lavt, da man overalt mødte megen Gæstfrihed og selv førte de nødvendigste Levnedsmidler med sig. Dampskibe, Jærnbaner o. s. v. nedsatte deres Priser til mindst det halve.

Knud L. Knudsen.

For at faa et Indtryk af, hvor rigt et Udbytte Eleverne kunde have af en saadan Rejse, kunne vi læse følgende Uddrag af en Beretning, som Høgsbro gav i »Dannevirke« om en af de første Udflugter, Turen til Møen og Falster i Sommeren 1853:

»I den tidlige Morgenstund Onsdag den 29. Juni brød man op, omtrent 40 i Tallet, for at gaa til Kolding. Her besaas de mærkelige Steder, og ved Middagstid gik man om Bord paa Damperen »Zephyr«, hvis Rheder havde indrømmet en betydelig Nedsættelse i Fragten. . . .

Kort før Solens Nedgang hilsedes Skibet med Kanoner fra Horneland, og faa Øjeblikke efter lagde det til Broen ved Faaborg, hvor Højskolen med udmærket Gjæstfrihed modtoges af den gamle, saa hæderlig bekendte Hr. Agent Voigt. . . .

* Ved Udflugten til København i 1854 tilbød Kongen saaledes uanmodet Adgang til sin smukke Samling af Oldsager i sin Arbejdsstue paa Frederiksborg, som ellers ikke var aaben, og i en Avdiens, han tilstod Skolens Forstander, tilkendegav han ogsaa sit velvillige Sindelag mod Skolen. — Enkedronningen bekostede en større Udflugt til Frederiksborg og Dyrehaven.

Den næste Morgen gik Skolen igen om Bord, sejlede gennem det yndige Svendborgsund og forbi det minderige Vordingborg til Koster paa Møen, hvor den forlod Dampskibet og ved Hr. Forpagter Jensens opofrende Godhed sattes i Land i Stege, hvorfra man efter et kort Ophold hos Hr. Grosserer Hage gik til Klinten og under Vejs navnlig lagde Mærke til de Forskelligheder, der her i Sammenligning med Slesvig fandtes i Henseende til Jordbund, Plantevækst, Agerdyrkning, Hesteracen, Gaardenes og Kirkernes Bygning og lignende. Paa Klinten indrettede man sig paa Feltfod, en Lade med noget Halm var Sovestedet; Tæpper og Fødevarer, ja selv Kaffekedlen var medbragte fra Hjemmet. . . . (Herefter fortælles videre om Opholdet paa Møen.)

Paa Marienborg holdt Ejeren, Hr. Hofjægermester Tutein, en af Højskolens ældste Velgørere, Vogne paa rede Haand til dermed at befordre den gennem sine fortrinlige Skove og Marker og tog selv med for at gøre opmærksom paa det i landøkonomisk Henseende mest mærkelige. . . .

Men Tidens Knaphed gjorde det desværre nødvendigt at gaa meget seværdigt forbi; thi Klokken 4 skulde man være paa Falster, hvor det Classenske Fideikommis, fra hvilket Højskolen nyder en betydelig, aarlig Understøttelse, gennem Hr. Forstander Fangel havde lovet en gæstevenlig Modtagelse paa Næsgaard, der ligger paa Falsters nordøstligste Punkt i en udmærket smuk Egn. Her har Fideikommisset nemlig oprettet og med ny og rige Hjælpemidler udstyret en Agerdyrkningsskole, hvis Elever ere omtrent i samme Alder som Røddings og ligesom dens for største Delen tilhører Bondestanden fra Landets forskellige Egne.

Hvad der var lovet, blev holdt i en Grad, som maatte overtræffe enhver Forventning. Den administrerende Direktør, Hr. Kammerherre Classen, var selv til Stede og bød Rødding hjærtelig velkommen. Et stort Middagsbord for begge Skolers Lærere og Lærlinger var dækket i et Telt i Lunden, og om Aftenen, efter at man havde set Skolens Bygninger og Marker, var der ordnet et muntert Skovbal for Eleverne og Omegnens unge Piger. . . . Kammerherre Classen blev til langt ud paa Natten og viste en Opmærksomhed og Omhu for sine Gæster, som maatte gøre dem dette Ophold uforglemmeligt.

Den lyse, milde Sommernat var til Ende før Dansen, men ikke desto mindre var man dog tidlig igen paa Færde; thi Hr. Forstander Fangel havde tilligemed fjorten af Sognets Bønder, som selv mødte med sjælden gode Vogne og Heste til Brug for deres »slesvigske Brødre«, tilbudt at køre Højskolen til en af Danmarks bedst dyrkede Herregaarde, Ourupgaard. Den ligger henved tre Mil fra Næsgaard og ejes tilligemed flere Gaarde og Godser, der omfatte hele den sydlige Del af Falster, af Hr. Tesdorpf fra Hamborg, som i en halv Snes

Aar har været i Besiddelse af dem og udmærket sig ikke blot ved sin Virksomhed og Dygtighed, men ogsaa ved sin levende Interesse for det Land, hvori han nu har fundet et Hjem.

Ogsaa her modtoges Højskolen med overordentlig Gæstfrihed. Hr. Tesdorpf selv viste den omkring og forklarede med mesterlig Sikkerhed og Klarhed alle de Fremskridt i Gaardens Drift, som han efterhaanden havde indført, baade i Køkken, Mejeri, Stalde, Besætning, Lader, Værksteder, Redskaber, Teglbrænderi og Marker. Navnlig vare de store Dræningsarbejder meget interessante. Ogsaa besaas en ny Bondegaard, der som Mønster for en saadan var opført, i Stedet for en afbrændt, ved den humane Godsejers rigelige Understøttelse.

Efter en saare interessant Dag lagdes Tilbagevejen i en Juliaftens skønneste Vejr og Belysning gennem Korselitze Hovedgaard, hvor Kammerherre Classen bor. . . . Ud paa Aftenen tog man Afsked med de falsterske Bønder og den næste Morgen med Næsgaards Lærere og Lærlinger og navnlig med dens Forstander, der havde vist en saa overordentlig Velvilje mod Højskolen.

Det stedfundne Samliv mellem to Skoler, der understøttes fra samme Sted og have et beslægtet, om end i meget forskelligt, Formaal, som de ogsaa søge at naa ad lignende men forskellige Veje, vil ikke blot være betydningsfuldt for deres enkelte Medlemmer, men vist nok ogsaa for selve Skolernes Fremtid.«

Den 6. Juli naaede de atter hjem til Rødding, og den 8. fortsattes Undervisningen. »Denne overmaade behagelige og dog saa lærerige Udflugt vil aldrig forsvinde af Deltagernes Erindring,« slutter Beretningen, ». . . ogsaa Højskolens sunde, naturlige, ungdomsfriske Liv, der af og til brød ud i kunstløse men fædrelandske Sange, vil vist nok med Velvilje erindres paa mangt et Sted, hvor den kom hen under sit Dannebrogsflag.«

Tirsdagen den 7. November 1854 var der Fest paa Rødding Højskole i Anledning af, at det denne Dag var 10 Aar siden, Skolen begyndte sin Virksomhed.

Efter Indbydelse fra Præsterne Hagen, Wegener og Helweg, Justitsraad Poulsen, Knud L. Knudsen, Sofus Høgsbro og Gaardmand Bunde Refslund samlede der sig om Formiddagen en anselig Mængde Venner af Oplysningssagen og af Flors Virksomhed i Sønderjylland. Der kom Folk fra en vid Omkreds baade fra Kongeriget og fra Slesvig, deriblandt en stor Del af Skolens ældre og yngre Elever, saa at Lokalerne vare for snævre til at rumme dem alle. — Paa en Piedestal i Læsesalen stod denne Dag for første Gang Flors Marmorbuste,* som var tilvejebragt ved hans Venners Sammenskud. Den var

* Ved et Besøg paa Rødding Højskolegaard finder man den endnu staaende paa sin gamle Plads i den forhenværende Skolestue.

bleven modelleret under Flors Ophold i Rom af Billedhugger *Peters* og var et meget smukt og livfuldt Arbejde.

Den første Del af Festligheden blev holdt i Læsesalen og indlededes af Pastor Hagen med følgende Tale:

»Ærede Forsamling! Vi have indbudt Dem til en Festlighed paa Rødding Højskole og paa denne Skoles tiende Aarsdag, — vi ønske Dem velkommen og glæde os ved den Forsamling, som med os vil forherlige denne Dag.

Ligesom nu den private Mand kan højtideligholde sin Fødselsdag i sin Families Kreds, eller endog i en Kreds af Venner, — saaledes kunde vel ogsaa i Lighed hermed denne Skole festligholde sin Aarsdag, uden at det vakte Anstød som noget paafaldende. Og dog vilde det ikke være sket, dersom ikke andre Omstændigheder havde henledt Opmærksomheden derpaa; — det vilde ikke være sket, thi vor Læreanstalt er ny i sit hele Anlæg og som saadan alt for ung, — den burde vist i det mindste have naaet en halv Menneskealder, før den med klaret Bevidsthed og nogen Selvtillid saaledes vilde træde frem. Det er vel saa efter det gamle Ord, at »vel begyndt er halvt fuldendt«, og vi fortrøste os virkelig til, at der her er sket en god Begyndelse i dansk Aand, men endogsaa vore dristigste Forhaabninger naa ikke til Fuldendelsen, men gaa kun ud paa, at det, som er vel begyndt, maa stadig og rolig skride frem i dansk Aand og bære gode Frugter for det danske Folk.

Flors Buste.

Som sagt, en ganske særegen Omstændighed er traadt til og har foranlediget denne Dags Festligholdelse. — Det vil ikke være nogen i denne Forsamling ubekendt, at en Del af Etatsraad Flors slesvigske Venner have villet rejse ham et Æreminde og til den Ende ladet hans Billede hugge i Marmor. De Mænd, som have forestaaet dette, og de, som have bidraget til dets Udførelse, — dem tør vi vist betragte som Repræsentanter for det danske Folk, der have villet afbetale noget af den Gjæld, hvori dette Folk stod til denne Hædersmand for den utrættelige, kloge og kraftige Virksomhed, han i en længere Aarrække udfoldede her i Slesvig, — og som gik ud paa at holde den

fjendtlige Tyskhed Stangen og ophjælpe den forkuede Danskhed; — og Oprettelsen af Folkehøjskolen her i Rødding er unægtelig den skønneste Frugt af denne Virksomhed. Naar derfor Spørgsmaalet blev om, hvor Flors Buste skulde have sin Plads, da var Valget let, eller rettere, der var intet Valg, — den maatte staa paa denne Folkehøjskole. Havde vi haft en særegen Højtidssal, vilde dens rette Plads været der, men vi ere tarvelige Folk, have ingen saadan Sal, kunne vel ogsaa undvære den, — og derfor sætte vi den, hvor De nu ser, den staar, — i Høresalen, nær dette Sted, hvor Ordet skal tænde Lyset i de unges Sjæle.

Saaledes har da det danske Folk hædret en af sine Forkæmpere i den folkelige Sag, men, vi bør ikke glemme det, den danske Konge har ogsaa villet hædre ham og har tildelt ham Dannebrogsmændenes Hæderstegn, og det glæder mig her at kunne gøre en Meddelelse, som viser, at det er berettiget, naar jeg nævner den kongelige Hædersbevisning i Forbindelse med Folkets. Det var paa sin Fødselsdag, at Hans Majestæt allernaadigst udnævnte Flor til Dannebrogsmand. Men Hans Majestæt vilde ikke blot *hædre* ham, men vilde ogsaa, at det skulde vides, *hvorfor*. Derfor lod Hans Majestæt en Skrivelse udgaa til Bestyrelsen under samme Dato som Udnævnelsen, og i denne Skrivelse hedder det udtrykkelig:

»Da Hans Majestæt Kongen, nu som hidtil, levende interesserer sig for den Sags gode Fremgang, som Skolen har stillet som sin Opgave, og da Hans Majestæt Kongen levende paaskønner og erkender den opofrende Virksomhed, Etatsraad Flor har udvist for Skolens Udvikling, saa har Hans Majestæt under Dags Dato benaadet Etatsraad Flor med Dannebrogsmændenes Hæderstegn.«

Jeg er vis paa, at den ærede Forsamling med Glæde har hørt denne Meddelelse. — Det er anden Gang, at Hans Majestæt Kongen paa særegen Maade har vist sin Yndest for folkelig Oplysning og navnlig for denne Skole, — det maa glæde os at erfare, at medens mangen synes aldeles at overse vor Skole, har Hans Majestæt Kongen et naadigt og velvilligt Øje henvendt paa den. . . .«

Efter at man dernæst havde sunget en Sang af Gotfred Rode, hvis sidste Vers lød saaledes:

»Højskole med det høje Værk
at vække unge Sjæle,
lad aldrig Stormen mægte stærk
dit Hjærteblad at kvæle;
staa fast mod hvad dig styrte vil,
vær som en liden Ygdrasil,
livsfrodig gennem Tiden.« —

holdt Fr. Helveg den egenlige Festtale, som imidlertid er for lang til at kunne gengives her. Dens Indhold gik ud paa at vise, hvilken Plads og Betydning Rødding Højskole indtog i hele Menneskelivets Udvikling, og hvorledes den var en Frugt af den Tanke om den *sande Folkeoplysning*, som først kom til Bevidsthed og Klarhed her i Norden ved Grundtvig og til praktisk Udførelse ved Flor.

Efter Helwegs Tale blev en Sang af Pastor Hagen afsungen. I det sidste Vers omtaler han Flor saaledes:

Høvding for alle!
Frygtløse Kæmpe!
Dannebrogs Hæder
smykke dit Bryst!
Her skal dit Billed,
hugget i Stenen,
nævne for sildigste
Slægter din Daad.

Da Højtideligheden dermed var forbi i Læsesalen, blev der holdt et Fest maaltid i Elevhusets Spisesal. Her blev udbragt en Mængde Skaaler, først de officielle: for Kongen af Sognefoged Kloppenborg, for Flor af Bunde Refslund, for Hejmdal-Grundtvig af Hagen og for Kirkevisitatoriet, Højskolens Tilsynsmænd, af Flor; dernæst en utallig Mængde Skaaler, som næsten alle drejede sig om Dagens Helt Flor. Pastor Boisen (»Budstikke-Boisen«) udbragte en Skaal for den *ny*, faste Stok (Eleverne), der nu skulde afløse Nordslesvigs gamle, faste Stok, hvis Høvding Flor havde været.

Det var naturligt, at Tanken droges hen paa Fædrelandets almindelige Anliggender, hvad navnlig ved en Fest for Flor ikke kunde være anderledes, og dette gav Laurids Skau Anledning til et længere og meget alvorligt Foredrag, hvori han forklarede sig baade om Slesvigs politiske Forhaabninger og sin personlige Stilling i Flensborg saa vel som til Fællesforfatningen.

Ud paa Aftenen samledes alle Skolens tidligere og nuværende Elever omkring Punchebollerne, og det Indtryk, som man fik af *denne* Forsamling, var nok noget af det bedste, som Dagen frembød. — —

Men allerede seks Dage efter denne Fest maatte Skolen smykke sig til en ny, større Højtid.

I November Maaned 1854 var Kong Frederik VII. paa Rejse i Sønderjylland, og i Aabenraa bestemte han, at han med sin Overværelse af Jels Kirkes Indvielse vilde forbinde et Besøg paa Rødding Højskole.

Da han ankom Søndag Formiddag til Haderslev, rejste der sig en stor Mængde Betænkeligheder: Tiden vilde umulig strække til (der skulde nemlig

efter Kirkeindvielsen indtages en Frokost, som Haderslev Amts Kirkevisitatorium havde ordnet i Oksenvad Præstegaard, og derfra skulde man hjem til en Diner, som Byen gav), og en Tur fra Jels til Rødding vilde desuden blive altfor anstrængende, maaske endog farlig for Kongens Helbred. Først om Eftermiddagen Klokken fem underrettedes Flor og Høgsbro, som vare i Haderslev, om, at Kongen stod fast ved sin første Bestemmelse: han vilde fra Jels til Rødding. Der var altsaa ikke andet for at gøre end at flytte Frokosten, Maden, Vinen og hele Anretningen fra Oksenvad til Rødding Højskole, to Mile, hvor stort et Offer det end var for Pastor Jürgensen og Frue (Høgsbros Svigerforældre), der i mange Dage havde anstrængt sig for paa en værdig Maade at kunne modtage Kongen og hans Følge i deres Hjem. Det vanskelige og besværlige Arbejde blev virkelig udført om Natten, ad daarlige frosne Veje, og Mandag Formiddag stod et nydelig ordnet Frokostbord i Spisesalen paa Rødding Elevhus. Alle Kræfter havde naturligvis om Natten og om Morgenen været i Bevægelse saavel i Oksenvad Præstegaard som paa Højskolen selv for at bringe det til at se festligt ud.

I »Dannevirke« for den 15. November 1854 skildredes det kongelige Besøg saaledes:

»Klokken omtrent et ankom Kongen og Gemalinde med sit Følge. Vejret var smukt men vinterligt, og Kongen kører ved slige Lejligheder altid paa aaben Vogn. De høje Gæster modtoges ved Indgangen til Undervisningshuset af Flor og de to andre tilstedeværende Medlemmer af Direktionen, Pastor Hagen og Sognefoged Kloppenborg, samt af Høgsbro og de andre tre Lærere, Thomsen, Schiøtz og Knudsen. I Vestibulen modtog Fru Jürgensen, Fru Høgsbro og Fru Thomsen Grevinden. Efter at Hs. Majestæt og hans Gemalinde i de for dem beredte Værelser havde aflagt deres vinterlige Rejseklæder, førte Flor dem ind i Læsesalen, hvor alle Eleverne (35) var paa deres Pladser, og som nu fyldtes med Kongens Følge og saa mange andre af de tilsteværende, som Salen kunde rumme. Denne var alene prydet med Hs. Majestæts Billede omfattet med Grønt, ophængt over de to Stole for de høje Gæster, forresten ganske i sin Hverdagsdragt med Landkort paa Væggene og Flors nys opsatte Buste ved Siden af Kathedret. Flor besteg nu dette og vendte sig med følgende Ord til Kongen og Gemalinde:

»Vi ere her paa Anstalten vante til jævn og upyntet Tale. Med Deres Majestæts Tilladelse skulle vi heller ikke i Dag gøre nogen Undtagelse herfra.

Deres Majestæt har med Deres høje Gemalinde i de sidste to Uger besøgt mange Steder omkring i Landet, ere blevne modtagne med Glæde og Jubel, undertiden endog med Pomp og Pragt. Dette formaar vor ringe og fattige

Læreanstalt ikke. Men det tør jeg indestaa for, at paa ingen Plet under hele Rejsen er Deres Majestæts Besøg bleven optaget med oprigtigere Tak end her. Og det tør jeg love, at intetsteds skal Deres Majestæt hos Ungdommen kunne finde en ægtere Kærlighed og en fastere Troskab til Kongen og Fædrenelandet end hos den endnu kun lille Hob af unge Mennesker, som have siddet paa Bænkene i denne Læresal og levet med hverandre i Elevhuset hist ovre.

I Bestyrelsens Navn udtaler jeg paa hele Højskolens Vegne vor allerunderdanigste, og jeg føjer til med ærligt Eftertryk, vor inderlige og varme Tak, fordi Deres Majestæt med høje Gemalinde, trods Tidens Knaphed og Vejenes Vanskelighed, have villet se ind til os. Dette Besøg har lagt Glæde i vore Hjærter og bredt Glans over vor uanselige Oplysningsanstalt.«

Umiddelbart herpaa afsang Eleverne følgende Sang af Gotfred Rode:

Et Ord, vor Drot, længst om Dig gik,
et Ord, som Folket ærer,
at broget Hof med tvungen Skik
er ej, hvad du begærer,
ej slebent Sprog du giver Pris,
du elsker Folkets jævne Vis
og Folkets jævne Tale.

Derfor du værned om den Gaard,
som fostred op vor Skare,
hvor Kundskab spreder Aar for Aar
sit Lys det evigklare;
skønt Lærdoms Maal den ej har haft,
men kun vil vække Liv og Kraft
i Folkets unge Sjæle.

Og derfor hilse vi dig her,
thi fast derpaa vi bygge:
hvad mangen Drot er lidet værd,
det er din bedste Lykke,
du hører glad et ringe Ord,
naar kun det vidner, at du bor
trofast i Folkets Hjærte.

Efter denne Sang fulgte et svært Hurra af hele Forsamlingen, ni Gange udraabt med samme unge og friske Iver. Hvorpaa Hs. Majestæt med megen Hjærtelighed takkede og udtalte sin Glæde over at se denne gode, ham kære, Dannelsesanstalt for unge Mennesker.

Derpaa traadte Høgsbro frem og talte*:

»Ogsaa for Dem, Hs. Majestæts ophøjede Gemalinde, ønske vi at frembære vor hjærtelige Hilsen og Tak. Gerne vilde vi ogsaa for Deres Naade have gjort det i en smukkere Form, men Tidens Korthed har hindret os deri. Vi haabe imidlertid, at De vil lægge mere Vægt paa Sindelaget end paa Formen. Vi takke Dem, fordi De ikke har skyet denne Dags Anstrængelser, men ligesom De deler alt med Hs. Majestæt, saaledes ogsaa vilde vise, at De tager Del i den samme sjældne Naade, hvormed han fra Skolens Stiftelse har fulgt vor ringe men dog betydningsfulde Gerning.

Det er os en stor, en inderlig Glæde og Trøst at vide, at vi virke under en saadan højere Beskyttelse, og denne Dag skal altid staa som et uforglemmeligt Lyspunkt, ikke blot for hver enkelt af os, men ogsaa i Skolens Historie. Gid heller aldrig for Deres Naade nogen Skygge maatte fordunkle Mindet om den, og gid vi altid maatte kunne glæde os ved den samme Velvilje, hvorpaa vi atter i Dag have faaet et saa dyrebart Bevis. Længe leve Hs. Majestæts ophøjede Gemalinde!«

Et ni Gange ivrig gentaget Hurra lød nu for Grevinde Danner, hvorfor Kongen takkede paa hendes Vegne med Varme og Hjærtelighed.

Flor spurgte nu Kongen, om han havde Tid og Lyst til at høre et lille Foredrag af nogen af Lærerne paa deres daglige, sædvanlige Maade; i saa Fald havde han kun at befale. Hs. Majestæt troede ikke at turde give sig Tid hertil, men vilde gerne se Skolens Bibliothek og Samlinger. Disse fremviste nu Høgsbro, og Kongen interesserede sig øjensynlig især for de oldnordiske Sager,** hvoraf en Del ere udgravede af Højskolens Elever paa dennes Ejendom eller nærmeste Omegn, og for den ikke ringe Samling Lithografier og Kobberstik af fædrelandshistorisk Indhold. Den slesvigske Minister Grev Moltke underholdt sig meget med Flor og syntes med stor Interesse og Opmærksomhed at betragte alting paa Højskolen.

Man begav sig nu over den store med Tilskuere fyldte Gaard til Elevhuset, hvor den lange Gang, men naturligvis især Spisesalen, var meget smukt og smagfuldt dekoreret med Grønt, Faner og Billeder. Bordet, dækket til 42 Personer, saa i al sin Simpelhed (der saas intet Guld eller forgyldt og intet

* Høgsbro oplyser, at hans Tale til Grevinden var besluttet og blevet til i det sidste Øjeblik, i Grunden baade imod Flors og hans eget Ønske, men efter indtrængende Opfordring fra Laurids Skau, som noget, han skyldte baade Skolen og Kongen, der vilde sætte megen Pris paa en saadan særlig Henvendelse.

** Kongen lagde med Kenderøje straks Mærke til et sjældent Eksemplar af en Stenøkse, som han modtog som en Erindring om Rødding, men som desværre gik tabt ved Frederiksborgs Brand.

andet Sølv end Skeer og Gafler) saa nydeligt og dansk ud, at man straks følte sig hjemme og hyggelig. Vi sige dansk, thi i hver Serviet var plantet en lille Dannebrogsfane, for Kongen og Grevinden Splitflag med indsyede Navne.

Efter at Hs. Majestæt med Gemalinde havde indtaget deres Sæder, satte alle vedkommende sig til Bords, d. v. s. foruden Kongens Følge de egentlige Værter, nemlig Amtmanden og Provsten, og Højskolens Bestyrelses- og Lærerpersonale samt nogle faa flere, som kunde finde Plads. (Overhofmarskalk Levetzau førte Fru Jürgensen til Bords, Sejrherren fra Fredericia, General Bülow, Fru Høgsbro, og vistnok Biskop Boesen Fru Thomsen.) Det tog sig meget godt og behageligt ud at se en ordentlig Bundterad ved det Endebord, hvor Kongen sad; thi foruden Grevinden og hendes Dame, Frøken Dreier, sad der ogsaa de tre nævnte Fruer, som Hs. Majestæt havde ladet invitere til Taffelet med. Om dette er iøvrigt intet videre at melde, end at Frokosten var rigelig og fortræffelig, at hele Selskabet var i et ypperligt Humør, og at Kongen syntes ret at føle sig hjemme og vel til Mode. Konversationen gik meget livlig, og til Slutningen tillod Hs. Majestæt Eleverne at synge et Par Viser, som de skilte sig ret godt ved. Viserne var den saakaldte »Jyllands Pris« og »Velkommen i den grønne Lund«.

Taler blev der ved dette kongelige Taffel naturligvis ikke holdt undtagen Hs. Majestæts Skaal, som udbragtes af Amtmanden, Kammerherre Stockfleth, og Grevindens Skaal af Provsten Kofoed-Hansen, og — hvad der aabenbart var det bedste af det altsammen — af Hs. Majestæt Kongen selv, som takkede paa sine egne og sin Gemalindes Vegne for det meget behagelige Ophold her, og ønskede alt muligt godt for og over Rødding Højskole, »hvilket Ønske jeg bekræfter med et tredobbelt Hurra«. Dette lød saa i Salen med stor Kraft, og herved hævede han Taffelet, da Klokken allerede var bleven tre. Man gik nu tilbage over Gaarden, der var propfuld af Tilskuere og Ryttere, til Skolehuset. Bortkørselen skete under umaadeligt Hurraraab, og en stor Mængde Bønder eskorterede til Hest.

Saa meget er vist — slutter Skildringen i »Dannevirke« — at dersom Kongen og Gemalinde med hele hans Følge ved hvert Besøg paa Rejsen har moret sig saa godt og været saa tilfredse, som ved dette paa Rødding Højskole, saa maa de have haft saare mange fornøjelige Timer i de to Rejseuger. Og lige saa vist er det, at hvis Kongens Besøg paa hvert Sted har hos alle vedkommende vakt saa inderlig og sand en Glæde og saa stor en Tryghed for Fremtiden, som paa Rødding Højskole, saa har den kongelige Rejse allerede fremkaldt og vil fremdeles fremkalde meget smukt og godt. Thi efter Hs. Majestæts Bortrejse, da alle Lærerne og Eleverne vare blevne tilbage med

flere af Højskolens Venner og Velyndere fra Omegnen, samlede alle disse, paa Pastor Jürgensens Indbydelse med Kirkevisitatoriets anticiperede og naturligvis senere paafulgte Tilladelse, sig om det smukke og endnu velforsynede Taffel, hvor de i den herligste Stemning, som gav sig Luft i Sang og Tale baade af ældre og yngre, glædede sig over Dagens Betydning for Højskolen og den lykkelige Fremtid, den syntes at spaa. Pastor Blædels Ord: »I Dag har Højskolen sat i Livsassurance-Selskabet og det kongelige« optoges med en almindelig Jubel.

Senere gav Forstanderen Tilladelse til, at Salen maatte festlig oplyses paa Skolens Regning, hvorpaa Eleverne i en Fart fik Byens unge Piger samlede og en Spillemand lejet og derpaa dansede til Midnat saa glade, som om de havde været til Bal paa Kongens Slot.«

XI. ANGREB UDENFRA.

Høgsbro havde ved sin Undervisning lagt Hovedvægten paa Fædrelandets Forfatning, Statistik og nyeste Historie; han havde saaledes gennemgaaet Grundloven Paragraf for Paragraf til stor Fornøjelse for sine Tilhørere; og det var efterhaanden blevet klart baade for ham selv og andre, at han havde Lyst og Anlæg for politisk Virksomhed. Og saa skete det, at han i Foraaret 1858 fra tre Valgkredse: Bække, Ribe og Bredebro, fik Opfordring til at stille sig ved Folkethingsvalget den 14. Juni. Han henviste Bække-Kredsen til N. J. Termansen,* som ogsaa blev valgt der, og valgte at stille sig i Bredebro, hvilken Kreds, der laa indesluttet af Slesvig og var mest folkelig vakt, han havde størst Lyst til at repræsentere. Han blev enstemmig valgt og sluttede sig, da han om Efteraaret mødte i Folkethinget, straks til Venstre, i hvis Bestyrelse han fik Sæde, og kom herved jævnlig til at træde op mod Regeringen, især i Kirke- og Skolesager.

Allerede før Valget havde Høgsbro lagt sig ud med Embedsstanden, idet han mod dens Ønske havde søgt at fremme Anlæget af en mindre Landevej fra Aabenraa gennem Rødding, som L. Skau var i høj Grad imod. Desuden havde han modarbejdet en af Regeringen paatænkt Omordning af Forholdene

* Der var i Aarenes Løb opstaaet et personligt Venneforhold mellem Høgsbro og denne videlystne unge Gaardmand, ved at Termansen flittig benyttede Rødding Højskoles Bibliothek, der ved Høgsbros Omhu og ved cand. polyt. G. Borries's Utrættelighed var særdeles godt efter Omstændighederne.

i det blandede Distrikt, der vilde berøve Skolens kongerigske Ejendom nogle af dens Friheder; men hans Valg til Rigsdagen og Tilslutning til Oppositionen blev naturligvis en større Anstødssten. Allerede i Marts 1860 nedsatte Monrad Statens Tilskud til Skolen til det halve, og han erklærede uforbeholdent, at det var paa Grund af Høgsbros Deltagelse i Rigsdagsarbejdet. Det bidrog heller ikke til at stemme Monrad mildere mod Skolen under Høgsbros Ledelse, at denne bestemt modsatte sig Monrads Plan om at indføre en Eksamen ved Højskolen, der skulde give Adgang til forskellige af Landbohøjskolens Undervisningskursus, hvorimod han tilbød at indføre en *Modenheds*prøve i de Fag, hvori der gaves Undervisning. — Da det Svar, Høgsbro paa Skolens Vegne afgav paa Ministerens Forslag om at indføre en Eksamen ved Skolen, vistnok har haft Betydning ikke alene for Rødding Højskole, men for hele Højskolesagens Udvikling, og da det nøje betegner Høgsbros Betragtning af Folkehøjskolen, anføres det her i sine Hovedtræk:

»Formaalet for Skolen er ved fri Foredrag at vække og nære Sansen for det aandelige Liv, navnlig er det den magtpaaliggende at fremme Kærligheden til Fædrelandet gennem Oplysning om dets Sprog og Literatur, dets Natur og Historie, dets Forhold i Fortid og Nutid. Ved Siden deraf lægger den dog ikke mindre Vægt paa at give Eleverne Lyst til og Forstand paa at drive et Jordbrug og opholder sig derfor især ved de Sider af Naturvidenskaben, som har Betydning i denne Henseende, ligesom den ogsaa gennem Foredrag og dertil knyttede skriftlige Opgaver udvikler Grundsætningerne for Agerbruget og Husdyravlen, giver Anvisning til Bogføring, øver Eleverne i Landmaaling, Nivellering og Korttegning, i kemiske Analyser o. s. v. Som Følge heraf maa det *Stof,* der behandles ved Undervisningen, i flere Retninger være ikke saa lidt forskelligt fra det, der kræves ved Præliminæreksamen; Fædrelandets Historie og Geografi maa behandles paa en ganske anderledes udførlig Maade end efter denne Maalestok, Verdens Historie og Geografi kan derimod tages kortere, Nutidens Forhold og Idræt maa stilles levende og klart for Øje, medens Oldtiden, navnlig den saakaldte klassiske, kun behøver en kort Orientering. Regning med Ligninger og Logarithmer overstiger det Maal, Skolen hidtil har kunnet naa. I flere andre Retninger maa der derimod gaas langt videre eller læres helt andre Fag, end der kræves ved den nævnte Eksamen. Med Hensyn til *Undervisningsmaaden,* da maa ogsaa den gaa ud paa noget andet og mere. Vel miskender Skolen ikke Betydningen af bestemte Kundskaber og en Udvikling af Forstandsævnerne til Skarphed og Klarhed; men dens Formaal er dog væsentlig opdragende, Udviklingen af Følelsen og Viljen har for den en større Betydning end af Hukommelsen eller Forstanden. Den

vil i folkelig Retning, hvad Kirken vil i kristelig. Derfor maa den lægge an paa det anskuelige, levende, vækkende, og den Time, hvori det er lykkedes at tiltale Sansen for det højere og ædlere i Menneskelivet eller anspore til dygtigt og virksomt Arbejde for dets Fremme, har for Højskolen en større Betydning end den, hvori der blot er lagt en ny Kundskabsmasse til den tidligere, eller selv den, hvori Forstanden har lært at følge en ny grammatisk Forklaring eller mathematisk Slutning. Ogsaa disse Timer tages med, men kun som tjenende de andre. Der læres for Livet og ikke for Skolen. At de maatte forlade os med Lyst til Deltagelse i Livets Gerning, den aandelige ikke mindre end den timelige, og med Forstand paa at bruge de Midler, Livet tilbyder, det er det, vi ønske vore Elever. Hvad der maatte mangle i Kundskaber, ville de da vide at erhverve sig, og Forstandsevnerne ville under Arbejdet modtage den Udvikling, de ere i Stand til. Men med en saadan Undervisningsmaade passer en Eksamen som den saakaldte præliminære slet ikke, især da der kun kan og skal gaa tre Halvaar dertil, hvori Tiden for en meget stor Del er optaget af et helt andet Stof, end det, dér kræves.

Dertil kommer, at der vel næppe vil være 1 af 25 Elever, som kunne ønske at underkaste sig den, og for deres Skyld at forandre den Undervisningsplan, hvorved Skolen nu paa 17. Aar har vundet Bifald, fundet sin bestemte Plads i Rækken af Landets Undervisningsanstalter og fremkaldt mere eller mindre heldige Efterligninger i andre Egne, vilde næppe være hverken rigtigt eller klogt.

Noget anderledes stiller Sagen sig derimod, naar der ikke er Tale om en allerede fuldt udviklet og bestemt Prøve, som Højskolen ikke kan danne sig efter uden at opgive sit inderste Væsen, men kun om en *Modenhedsprøve,* der kan indrettes i Forhold til den meddelte Undervisning. Vel vil ogsaa en saadan lide af de samme Misligheder og Mangler, som enhver anden lignende Prøve eller Eksamen, men den vil dog maaske kunne ordnes saaledes, at den ikke virker skadelig tilbage paa Undervisningen, især da den jo kun skal kræves af den enkelte, der herfra kunde ønske at optages som Landbrugselev paa Landbohøjskolen, og som derfor, efter at den egentlige Undervisningstid er til Ende, kan anvende en Maanedstid eller saa paa Fornyelsen af det erhvervede nødvendige Stof. Da jeg, efter at Indenrigsministeriet har fundet en saadan Prøve nødvendig for at aabne vore udgaaende Elever Adgang til at blive Elever paa Landbohøjskolen, indser det ønskelige for Skolen og for Landet i, at en saadan indføres, navnlig af Hensyn til de Fripladser, der ere oprettede her ved Skolen, og de Stipendier, det slesvigske Ministerium tilbyder Elever ved Landbohøjskolen fra Hertugdømmet Slesvig, skal jeg til-

raade Indførelsen af en saadan Modenhedsprøve, for saa vidt den kan holdes af Lærerne selv i Overensstemmelse med den meddelte Undervisning og kun for dem, der herfra afgaa til Landbohøjskolen. Med Hensyn til den Kontrol, Ministeriet vilde udøve derved, er det jo af mindre Betydning for Skolen, hvorledes den indrettes.« — —

Høgsbros Modstandere blandt Politikerne og Landøkonomerne rykkede nu frem og rettede flere og flere offentlige Angreb dels paa Høgsbro, dels paa Skolen.

I Spidsen gik »Dannevirke«, der i P. C. Kochs Dage havde hørt til Skolens Venner, men nu, efter at Redaktør Godske Nielsen havde overtaget det, var bleven en af dens bitreste Fjender. For Godske Nielsen var Skolens Oprettelse efter Krigen »et stort Fejlgreb«; dens Fortsættelse i den oprindelige Skikkelse skyldtes »en virkelig beundringsværdig Humbugiade«; den var »nationalt taget en Latterlighed og pædagogisk taget — Skvalder og Fraser fraregnede — en kummerlig Anstalt«; dens vedblivende Understøttelse »en stor Taabelighed«; den var »i Følge sin Ide en Prostitution, og jo snarere denne fjærnedes, desto bedre« o. s. fr.

Man ser, at »Dannevirke« ikke sparede paa stærke Ord, og at det ikke skortede dets Redaktør paa Vilje til at ødelægge ikke alene Rødding, men ogsaa de andre Skoler, der vare fremgaaede af den samme Ide, og som jo derfor ogsaa maatte være »en Prostitution«. Og »Dannevirke« stod i et saa nøje Forhold til »Dagbladet«, at man kan vente at finde de samme Klager der, om end fremsatte i mere beherskede Former. »Et Medlem af Rødding Højskoleforening« mente, at den national-politiske Karakter, Skolen efter sit oprindelige Formaal maatte have, efter Krigen skulde have været læmpet efter de mere fredelige Stemninger, der da vare indtraadte, og at den skulde have sat sig som Hovedopgave at uddanne dygtige Landmænd; men denne Opgave blev forsømt, og Landvæsensfagene bleve tilsidesatte paa Højskolen. Han klager fremdeles over, at Grundtvig er bleven Skolens Tillidsmand, hvorved han har faaet en direkte Magt og Indflydelse paa Højskolens Anliggender, der »er yderst farlig for Højskolens Eksistens«. Og endelig finder han, at Høgsbro paa Rigsdagen »med Hud, Haar og Krop har sluttet sig til Bondevennerne«.

Skolens tidligere Lærere, Vejkonduktør Edv. Thomsen i Flensborg og Proprietær, Kancelliraad Helmuth Krarup paa Skibildgaard toge Del i Forhandlingen og rettede under Navn, den ene i »Dannevirke«, den anden i »Dagbladet«, forskellige Anker mod Skolens Virksomhed. Thomsen mente, at siden Skolen i 1856 havde frigjort sig for »den imod en alt for ensidig grundtvigiansk Retning af en Del af Lærerpersonalet skabte Modvægt«, var det ikke

alene »meget muligt«, »men endogsaa meget rimeligt«, at flere »forskruede Eksemplarer kunde have svækket den Kredit, som Flertallet af Rødding Højskoles Elever tidligere nød.« Kancelliraad Krarup fremsatte i »Dagbladet« sine Tanker om, hvorledes en Anstalt som Rødding burde ledes, og lod derigennem skinne frem, at han var misfornøjet med Skolens Virksomhed, som den var.

Paa disse forskellige Angreb blev der givet Svar dels af Flor og Fr. Helweg og dels af Høgsbro.

Flor erklærede i »Dagbladet« Misfornøjelsen med Skolen for at være grebet ud af Luften; han havde nylig besøgt Rødding og aldrig i det hele været bedre tilfreds med sit Besøg end denne Gang. Og det gjaldt ikke alene Tonen mellem Lærerne indbyrdes og Eleverne indbyrdes, mellem Lærere og Elever gensidig, men ogsaa Lærernes livlige Foredrag, hver i sit Fag, Elevernes Opmærksomhed og Interesse samt den friske og frejdige fædrelandske Aand, der ved alle Lejligheder aabenbarede sig. Det havde efter hans Mening aldrig staaet bedre til i Rødding, selv i Skolens bedste Tider. Han havde paa Generalforsamlingen indstændigt bedt de mødte om at fremsætte deres Anker, Bekymringer, Tvivl eller Ønsker, men ikke een havde aabnet sin Mund. Læreren i de landøkonomiske Fag, Hr. Viinsted, havde for Flor erklæret, at hans Fag ingenlunde vare blevne forfordelte ved Undervisningens Ordning; *netop paa Grund af de andre Timers aandelige Vækkelse* vare de Timer, der vare tillagte hans Fag, fuldkommen tilstrækkelige; og den Frihed for Tvang og Snørliv, Lærerne nød paa Rødding Højskole, havde gjort ham hans Virksomhed saa kær, at det nu næppe mere vilde være ham muligt at finde sig i en sædvanlig offentlig Lærerstilling. — Hvad Grundtvigs Indflydelse angik, hvorom Indsenderen havde skrevet, at fra det Øjeblik, Grundtvig valgtes til Tillidsmand, »skriver sig ogsaa den alvorlige Splid, som udviklede sig i og omkring Rødding Højskole«, da erklærer Flor denne Opfattelse for grundfalsk. Fra dette Øjeblik (1856) ophørte nemlig Striden *i* Skolen, ikke just fordi Grundtvig blev Tillidsmand, men fordi der blev sluttet et for alle Parter hæderligt Forlig, hvorved ingens Ret og Ære krænkedes, og hvorved det blev muligt for de Lærere, der havde Vanskelighed ved at arbejde sammen, at skilles ad paa en ønskelig og hæderlig Maade, hvilket snart efter skete. Grundtvig havde saa lidt som de to andre Tillidsmænd, K. L. Knudsen og Kryger, gjort mindste Forsøg paa at øve nogen direkte Indflydelse paa Undervisningen. — Flor skulde ikke i en Dagbladsartikel indlade sig paa Undersøgelser om den saa meget frygtede »grundtvigske Aand«, men kun minde om, hvad selv Modstandere og Anklagere plejede at indrømme, at Grundtvigs Tilhængere sædvanlig udmærkede

sig fremfor andre ikke alene i Danskhed, men ogsaa i Livlighed og Udholdenhed, og tilføje, at Hr. Viinsted paa hans Spørgsmaal, om han havde følt sig besværet af sine Medlæreres Grundtvigskhed, havde svaret, at han først havde lært denne at kende af Bladene, og at ingen af dem nogen Sinde havde lagt et Halmstraa i Vejen for hans Ønsker og Bestræbelser. — Som Vidnesbyrd om den Anerkendelse, Skolen havde vundet hos fremragende Landmænd, anførte Flor desuden følgende Udtalelse om den af Etatsraad Tesdorpf paa Ourupgaard (i Landhusholdningsselskabets Beretning for 1858):

»Efter det ikke ganske lille Bekendtskab, jeg har til Rødding Højskole, eftersom jeg i en Række af Aar stadig har haft tre, fire og fem af dens Elever ad Gangen, dels som Lærlinge ved Dræningen, dels som Underforvaltere, kan jeg ikkun udtale en afgjort saare fordelagtig Dom over Anstaltens Virksomhed. Jeg er aldeles forvisset om, at Rødding yder det danske Agerbrug og derved det danske Samfund i Almindelighed meget væsentlige Tjenester, og jeg kan kun beklage, at den stadig maa ligge i Kamp med Mangel paa Midler, hvorved dens Virksomhed i høj Grad lammes. Rødding har fortrinlige, sjældent nidkære Lærere, en af mangfoldige Grunde heldig Beliggenhed og lader til at have vundet den nordslesvigske og Kongerigets Bondestands Tillid. Jeg nægter ikke, at her ere Elementer, som en aarvaagen Regering ikke burde lade hensygne, men støtte og vedligeholde; thi vanskelig kan der ydes Landet en større Tjeneste end ved at give dets opvakte Sønner i Bondestanden en saadan Lejlighed til en højere Aandsudvikling, der vil virke velgørende og befrugtende paa hele Folket. — Vi have her med en Anstalt at gøre, der alt har bestaaet sin Prøve heldig. Her er ikke Tale om Projekter; thi vi vide, hvortil vi anvende vore Penge; vi vide, at vi ville faa dem tilbage igen med høje Renter; vi vide, at vi i Virkeligheden yde Landet en stor Tjeneste ved at understøtte Rødding Højskole. Lad mig tilføje, at saa vidt jeg kan skønne, vilde alle de Stater, jeg har berejst udenfor Danmark, med Begærlighed gribe en saa god Lejlighed, som her tilbydes, til paa en fornuftig Maade at fremme Landets Kærne, Landbostanden.«

Om Ankerne, der ere gjorte med Hensyn til Høgsbros Rigsdagsvirksomhed, skrev Flor:

»Endelig kan jeg ikke undlade at fremsætte et Par Bemærkninger i Anledning af den Uvilje, som Høgsbros Virksomhed i Rigsdagen (thi hans Dygtighed og Paalidelighed som Lærer og Forstander har næppe nogen omtvivlet) har fremkaldt hos mange, og som den ærede Indsender udtaler i meget stærke Udtryk. Han siger: »at Høgsbro med Hud og Haar og Krop sluttede sig til Bondevennerne.« En saadan Beskyldning henkastes rask og troes let i et

Øjeblik, da Vreden imod og Frygten for Bondevennerne er meget levende. Men jeg vil bede Læseren selv besvare nogle Spørgsmaal, som ved en sindigere Betragtning og en omhyggeligere Undersøgelse af Hr. Høgsbros Virksomhed i Rigsdagen synes at maatte opstaa af sig selv, og som i det mindste have paatrængt sig mig. Mener man ved Udtrykket »Bondevenner« Bønderne som saadanne, d. v. s. jævne, uoplyste Mænd, uden videnskabelig Dannelse og de dertil knyttede Kundskaber, eller mener man de tre eller fire saa ofte udpegede Mænd udenfor Bondestanden, som, dels ved eget Talent og Kløgt, dels ved de »national-liberales« Ligegyldighed og Forsømmelse af at tage sig af Bønderne, ere blevne »Bondeførere«? Svarer man: vi mene naturligvis de sidste, saa spørger jeg: tror man da, at disse for Alvor kunne ønske Høgsbro i deres Midte, at de med Glæde kunne se en Mand med hans Evner og Kundskaber, som ved ti Aars utrættelige Virksomhed har bevist, at han er en sand og oprigtig Ven af Bøndernes Oplysning, Selvstændighed og Fædrelandskærlighed, fuske dem selv i Bondefører-Haandværket? Eller tro virkelig Hovedmændene i den »national-liberale« Retning, som jeg iøvrigt bilder mig ind at være baade mine personlige og politiske Venner, at *de* — med deres Afstand i Anskuelser, Livsforhold og Udtryksmaade fra Bønderne, med deres Mangel paa Omgang og Berøring med Bønderne, hvorved disse kunde faa Lejlighed til at bedømme, om de virkelig af Hjærtet mene Bønderne det vel, eller de kun mene sig selv og deres jævnlige det vel, skønt ingenlunde Bønderne ilde — at *de* ere i Stand til at faa den Slags Bønder til at følge dem, som saare nødig ville stemme i Blinde, og som intet ønske inderligere end klart Lys i de Sager, hvorom de skulle afgive deres Ja eller Nej? Og af den Slags Bønder gives der ikke faa. Eller, hvis man fordriver saadanne Mænd som Høgsbro, har man da Sikkerhed for, at Bønderne i Rigsdagen ved given Lejlighed ville gaa i dansk Retning? Og hvem tør nægte, at det i vore fortyskede og forkvaklede indre og ydre Forhold er af Vigtighed, at Bønderne kunne bevare det ægte danske Sind, som sætter vor Selvstændighed, vor Nationalitet, vor Danskhed, eller hvad man vil kalde det, øverst af alle mulige politiske Spørgsmaal? Men for at undgaa Vidtløftighed skal jeg bede Læseren selv at forfølge disse og lignende Betragtninger videre. Kun maa jeg tilføje i Anledning af »Forstanderens Fraværelse fra Højskolen i samfulde fire Maaneder«, at dette fire Maaneders Ophold ved Rigsdagen denne Gang jo var en Følge af en særegen Tilfældighed, som ikke let kan tænkes at komme igen; at den sædvanlige Rigsdagstid er fra 1. Oktober til Julen i December, at Fraværelsen fra Højskolen ikke maa anslaas til fire, men til knap tre Maaneder; at af denne Tid hører Oktober Maaned til Skolens Sommerhalvaar, den øvrige Tid

til Vinterhalvaaret, saa at Fraværelsen fordeles paa to Halvaar med for største Delen forskellige Elever; og at en saa ordentlig og betænksom Mand som Høgsbro meget let kan indrette det saaledes, at hans Foredrag ligefuldt blive fuldførte, og Forstanderiet lige godt bliver besørget dels af ham selv, dels af Inspektør Knudsen, som nu har været otte til ni Aar ved Skolen. Hvorledes kunne gejstlige og juridiske Embedsmænd i Rigsdagen være borte fra deres Menigheder og Jurisdiktioner? Endelig er det til Fordel og ikke til Skade for »Læreren« Høgsbro, der i Rødding uafbrudt lever imellem Eleverne eller i sin Studerestue, at han forfriskes noget ved sit Liv i København.«

Fr. Helweg svarede i »Berlingske Tidende« paa et »Dannevirke«-Angreb paa Skolen, der havde fundet Vej til dette Blads Spalter. Angrebet havde betonet den sørgelige Modsætning mellem Rødding Højskoles Fortid og Nutid. Før, under Wegener, havde den blomstret, medens den senere, under Høgsbro, var geraadet i et Forfald, hvoraf den kun kunde reddes ved at blive omdannet til en ren og skær Landbrugsskole. Skolens Blomstringstid havde da været meget kort, saasom Wegener kun var nogle faa Maaneder i Rødding, og han skønner ikke, at Skolens oprindelige Formaal: Vækkelse og Styrkelse af det nationale i Forbindelse med Virksomhed i almindelig Oplysnings Interesse og Hensyn til Jordbrugernes særlige Tarv — kan siges at være blevet overflødigt, fordi Stillingen efter 1850 er bleven en noget anden end før 1848. »Er Meningen af Indsigelserne mod Skolen den, at nu med Freden (som vi nu have den) skal der for Nordslesvigerne ikke være Tale om anden Oplysning end den, som skaffer Penge, saa skønner jeg ikke rettere, end at det er en aandelig Krænkelse af den nævnte Befolkning, som fra det menneskelige Standpunkt, der kræver Lyset, nedsættes til Muldhvarpens, der kun graver sig ned i Jorden, men med den Forskel, at Nordslesvigeren da skal søge Penge, hvad Muldhvarpen ikke gør.« — Den egentlige Byld er vel i Grunden Grundtvigianerne og Bondevennen Høgsbro. »Hvad nu Grundtvigianerne angaa, hvortil undertegnede sagtens har den Ære at henregnes, saa skal jeg blot sige, at de have været i og ved Skolen fra første Færd, og jeg kan tilføje, at om end mange ikke kunne lide Grundtvigianerne, plejer disses Særkende ikke at være Udygtighed og Ubrugbarhed. Men heller ikke er det grundtvigske Element stærkere nu ved Skolen, end det saa at sige alle dens Dage har været; man maa næsten antage, at man tidligere har kaldt godt, hvad man dog forbeholdt sig at kaste bort, naar Øjeblikket ikke netop krævede det. Og hvad den nuværende Forstanders Politik angaar, saa er mit Svar: Bestyrelsen kender ingen anden Politik end *for og imod Danmark*. Alt, hvad der er for Danmark, kan den bruge, naar det for Resten har

Dygtigheden, hvad enten det kommer fra Professorernes eller Bondevennernes Lejr, derom spørge vi ikke. Derimod har nok det Spørgsmaal ligget os nær, om Rigsdagsvirksomheden kunde for Tidens Skyld forenes med Skolevirksomheden, men med Hensyn til hvor mange Rigsdagsmænd kunde ikke det samme indvendes. Det vilde dog være en egen Sag for en Folkeskoles Bestyrelse, som skal virke for den nationale Sag og i alt Fald ikke modarbejde Friheden, om den foregik med Eksemplet at forbyde en Mand, som kunde siges at være stillet under dens Kontrol, Deltagelse i Rigsdagsvirksomhed; thi Valget imellem Skolen og Rigsdagen vilde for en Tid i det mindste have været ensbetydende for Hr. Høgsbro med et Forbud.«

Høgsbro gendrev i »Fædrelandet« Punkt for Punkt de mod Skolen fremsatte Anker og gav navnlig »Dannevirkes« Redaktør Svar paa Tiltale uden dog at lade sig friste til at optage dennes Maade at skrive paa. — Der blev i Virkeligheden, paaviste han, gjort mere for de landøkonomiske Fag da for Tiden, end i Tidsrummet 1850—56, som Angriberne fandt at være Skolens gode Tid. »Det tidligere kemiske Laboratorium blev efter Forslag fra de daværende Lærere i Naturvidenskaberne og Landvæsensfagene imod mit Ønske nedlagt i 1853. Efter deres Bortgang blev derimod et nyt Laboratorium indrettet, og fra Efteraaret 1857 har dette hver Vinter to Formiddage om Ugen været benyttet til kemiske Øvelser af saadanne Elever, som i et tidligere Vinterhalvaar have gennemgaaet den theoretiske Undervisning i Kemien, Øvelser, som ingen Sinde før have været drevne ved Skolen i den Udstrækning, og som dog ere af saa stor Vigtighed for den rette Forstaaelse af de kemiske Kundskaber og deres Anvendelse paa Jordbruget. Endvidere gøres der siden 1856 ganske anderledes Anstrængelse og Opofrelse end forhen for at faa Jordens Drift til nogenlunde at svare til Tidens Fordringer og derved at belyse de theoretiske Foredrag. Ved Købet af en Mark paa sytten Tønder Land er Agerjorden bleven saa godt som sammenhængende med Undtagelse af en længere bortliggende Mark, der maa drives for sig selv, indtil den kan sælges, en ordentlig Inddeling i lige store Marker, samt Mergling og Afsivning af Brakmarken er iværksat, en regelmæssig Dyrkning af Rodfrugter indført, Sten ryddede, overflødige Hegn sløjfede, Besætningen forbedret og forøget samt ny og hensigtsmæssigere Redskaber anskaffede. Ved den i forrige Sommer stedfundne retslige Taksation af Gaardens Jorder anerkendtes de i de sidste Aar indtagne Marker for at være i en fortrinlig Kulturtilstand, og den Avlsforvalter, der udfører alle disse Forbedringer, turde dog vist ogsaa anses for at have en betydelig Indflydelse paa Elevernes Uddannelse i landøkonomisk Retning. Der gøres altsaa nu ikke saa lidt mere for denne Uddannelse end nogen

Sinde tidligere, og, hvis man ved større Tilskud vil sætte Skolen i Stand til at gøre endnu mere, uden derfor at forlange, at dens oprindelige Plan skulde opgives, vilde det vist ikke være nogen kærere end netop den nuværende Bestyrelse.«

Og, fortsatte han: »Ligesaa ugrundet som Klagen over Landvæsensfagenes Tilsidesættelse er ogsaa den over Pastor *Grundtvigs og hans Venners Overvægt i Bestyrelsen og Lærerpersonalet og den deraf følgende Splid.* Sandheden er, at Pastor Grundtvig kun en eneste Gang har benyttet sin Stilling som Højskolens Tillidsmand, og det var, da han i April 1856 dels var med at vælge H. Kryger til den tredie Tillidsmand og dels fik Flor og Helweg satte ind i Bestyrelsen, hvilke to Mænd Angriberne netop den Gang ønskede som Værn mod Grundtvigianismens Magt og som Borgen for Højskolens Fortsættelse efter sin oprindelige Plan, saa det skulde man mindst bebrejde ham.«

Overfor den Paastand af »Dannevirkes« Redaktør, at det nationalt taget var latterligt efter 1850 at opretholde en Skole i et rent dansk Distrikt, at »hvis Danskheden her behøvede Pleje eller Spore, da var den nationale Kamp i Slesvig en ren Taabelighed,« gør Høgsbro opmærksom paa, at Rødding ikke ligger synderlig nordligere end Haderslev, og at hvis »Dannevirke« kan gavne den danske Sag i Slesvig, kan Skolen i Rødding vel ogsaa; han paaviser endvidere, at Danskheden nok maa kunne siges at behøve Pleje og Spore, saa længe Hjemmetyskeriet spiller den Rolle ved forskellige kommunale Anliggender, Valg o. s. v., som det gør; saa længe der sendes saa mange Bønderbørn til Kristiansfeld, Angel og Holsten, som der endnu sendes til disse Steder for at fortyskes. Selv i Kongeriget mener man, at Danskheden trænger til Spore og Pleje, hvor meget mere da i Hertugdømmet! Hr. Godske Nielsen havde i sit Angreb paa Skolen berettet, at »det i et nordslesvigsk Amt er en Art Grundlov, at ingen kommunal Post besættes med forhenværende Elever fra Rødding paa Grund af Formodningen om disses Forskruethed«. Da han imidlertid en Uge efter har skrevet i sit Blad, at det er »bekendt nok, at ældre Elever *med Ære* beklæde flere kommunale Bestillinger i Haderslev Amt«, er det sandsynligt, at »Formodningen« om deres Forskruethed er grebet af Luften. — Paastandene om, at Skolen er en »Humbugiade«, »en kummerlig Anstalt«, »en Scene for grundtvigianske Saturnalier«, »i Følge sin Ide en Prostitution«, var det jo ikke let at forhandle med Redaktøren om; og Høgsbro gør blot opmærksom paa, at naar det første Udtryk efter Godske Nielsens egen Forklaring er et Bedrag, der begynder bevidst, men ender i en sær Blanding af Bevidsthed og Ubevidsthed, saa er det lige fornærmeligt for dem, der have udført »Humbugiaden«, og for dem, der have været Ofre derfor.

XII. LÆRERSKIFTE.

Uagtet man i samtidige Breve finder navnlig »Dannev.«s Angreb paa Skolen misbilliget i endog meget stærke Udtryk, undlod Angrebet ikke at gøre sin Virkning. De private Pengebidrag til Skolen formindskedes: I 1857 vare de 988 Rdl., 1858: 931 (iberegnet 218 Rdl. Restancer), 1859: 922 Rdl. (deraf Restancer 247), 1860: 813 Rdl. (deraf Restancer 215), 1861: 707 Rdl. (deraf Restancer 230). Elevtallet gik ned; det var i Aaret 1856—57: 43 om Vinteren og 35 om Sommeren, 1857—58: 48 og 20, 1858—59: 31 og 18, 1859—60: 25 og 15, 1860—61: 26 og 20 og 1861—62: 26 og 16. Hertil kom, at flere af de Mænd, der havde forestaaet Indsamlingen af Bidrag, frasagde sig Bestillingen, flere af dem, til Eksempel Rektor Listov paa Herlufsholm og Pastor N. L. Fejlberg, med Henvisning til det uheldige i, at Skolen maatte savne sin Bestyrers personlige Nærværelse i flere af de bedste Skolemaaneder. — Og saa forlangte endelig Hagen i et Bestyrelsesmøde, at det skulde tilføres Protokollen, at han ikke længere billigede, at Høgsbro stillede sig til Rigsdagen, saa længe han var Forstander for Skolen. Høgsbro svarede hertil, at det behøvedes ikke, da han i saa Fald ikke vilde stille sig. Men saa sagde Hagen, at det ønskede han ikke, men han ønskede at udtræde af Bestyrelsen.

Bag ved denne Hagens Optræden laa sikkert, hvad Høgsbro ogsaa formodede, et Udslag af en Modsætning, der vel altid havde været til Stede mellem Høgsbros og Knudsens Opfattelse af Højskolens Opgave. Høgsbro, der erkendte, hvad de nationalliberale i Almindelighed og Professor Clausen i Særdeleshed havde været for Skolen, vilde holde denne i et Spor, som navnlig Clausen kunde kendes ved, medens Knudsen helst vilde have en ren grundtvigsk, eller rettere en koldsk Højskole; og nu var Hagen gaaet over til Knudsens Synsmaade. »Det er i det hele taget mærkeligt,« skriver Høgsbro til Flor, »i hvilken Grad Folk enten ville have Skolen udelukkende grundtvigsk eller landøkonomisk og eksamensmæssig, og jeg kender ingen Embedsmand, der kan gaa ind paa dens nuværende Plan. Derved bliver Skolens Stilling meget vanskelig, ikke blot for Øjeblikket, men ogsaa i Fremtiden, og det er vist meget ønskeligt, at De i Tide tænker paa en eller anden Udvej til at sikre dens aandelige Liv. For mig synes Udsigten mislig.«

Høgsbro tænkte, som det ses, paa at søge sin Afsked; men Ploug og Clausen foreholdt ham, at det vilde være uforsvarligt af ham at forlade den, før dens Fortsættelse i samme Aand var sikret, og saa syntes der i 1861 at aabne sig en Udvej.

Den gamle Præst i Rødding, der altid havde været uvenlig stemt mod Skolen, søgte sin Afsked, og de Betænkeligheder, Høgsbro tidligere havde haft ved at modtage gejstlig Ansættelse, vare borte; nu drog Præstegaarden, hvor hans Fader havde levet i mange Aar, og hvor han selv var født, ham, og da han tænkte sig, at han ved at holde Kapellan, ligesom de Seminarieforstandere, der vare Sognepræster, kunde bevare sit Forhold til Højskolen uden at behøve synderligt Vederlag derfor, søgte han Præsteembedet. Han fik det ikke, hvilket gjorde ham meget ondt. »Det smerter mig mere, end jeg havde troet«, skrev han til Flor, »at opgive enhver Tanke om at skulle tilbringe min øvrige Tid i mit Barndomshjem og min Faders Kald. Livet synes visselig ikke at skulle strø Roser for mig, men vel Torne og Tidsler. Dog, Guds Vilje ske!« Under disse Omstændigheder overvejede Høgsbro med sig selv, om han ikke skulde søge Præstekaldet i Graasten, som var ledigt, og der ved Departementschef, senere Stiftamtmand, Regenburgs Hjælp »se at faa et genfødt Rødding til at blomstre op«; men han maatte besvare Spørgsmaalet med nej; »skal jeg herfra« — skrev han til Flor — »og meget tyder jo paa, at Stillingen bliver uholdbar for mig, søger jeg vistnok en anden Virksomhed end en Lærers eller Forstanders.«

Det var Pastor *H. Sveistrup* fra Nørup, en Mand, der lige fra sine unge Dage havde fulgt Grundtvig baade i kirkelig og folkelig Retning, der blev Sognepræst i Rødding; og man vil have forstaaet, at Høgsbro saa noget mere i den Udnævnelse, end at den betog ham Udsigten til at blive Præst i sit Barndomshjem. »Jeg haaber,« skrev han til Flor, »at denne Udnævnelse i flere Retninger vil blive til Gavn for Skolen, skønt den vistnok vil forkorte min Virksomhed ved og for den.« Han fandt Stillingen betegnet ved den Ytring af Fru Knudsen, at nu havde hun ikke noget imod, om de skulde blive nok saa længe i Rødding, og af den af hans egen Hustru, at hun vilde ønske, de vare borte, jo før jo hellere. Med andre Ord, han saa, hvor vanskeligt det nu vilde blive at holde Skolen i det Spor, han baade efter sin Opfattelse og af Hensyn til de Mænd, der havde bragt de største pekuniære Ofre for den, ansaa for det rette; »Sveistrup,« skriver han til Flor, »er en sjælden begavet Landsbypræst, der kan gøre Skolen megen Nytte, men vil bidrage sit til, at den kommer en Streg mere i idealistisk Retning, end jeg ønsker.« Knudsen vilde ved Sveistrups Nærværelse faa en saadan Styrkelse for sine Planer om at føre Skolen i mere grundtvigsk Retning, end Høgsbro fandt rigtigt, at denne mente, Stillingen vilde blive pinlig, og han besluttede derfor at søge sin Afsked, saasnart han havde faaet Øje paa en rimelig Afløser; og det skete i Vinteren 1861—62.

Naar Høgsbro i Vintermaanederne opholdt sig i København, havde J. L. Knudsen overtaget de egentlige Forstanderforretninger, og han og en anden Lærer — først Landmaaler *P. Bojsen* (nu Forstander for Gedved Seminarium), derefter Seminarist *A. M. Poulsen,* tidligere Lærer ved Realskolen i Nakskov (død i København som Lærer og Folkethingsmand), og senere Landmaaler *A. D. Hørlük,* tidligere Elev af Skolen (nu Gaardejer i Rurup og flere Aar Medlem af den prøjsiske Landdag) — havde overtaget Høgsbros Timer. Men i Efteraaret 1861 henvendte Høgsbro sig (efter Anbefaling af P. O. Boisen, Grundtvigs Svigersøn) til cand. theol. *Ludvig Schrøder*, der virkede i Kjøbenhavn som Privatlærer og boede paa Borchs Kollegium, og spurgte ham, om han vilde overtage hans Timer paa Skolen i November og December Maaneder, og Ludvig Schrøder gik med Glæde ind paa dette Forslag; hans Tanker havde allerede en Tid dvælet ved Rødding Højskole som et Sted, hvor der var en Gerning for ham.

H. Svejstrup.

Det var med Tanken om, at Schrøder kunde blive hans *Afløser* i Rødding, at Høgsbro har kaldt ham dertil, og allerede den 7. Januar 1862 *opsagde han sin Stilling som Forstander* fra 1. Oktober. Angrebene paa ham og Skolen vare tagne til, og for at Skolen ikke skulde lide endnu mere derunder, havde han besluttet sig til endelig at træde tilbage.

Skolens Pengeforhold vare bragte i god Orden, en Sum var samlet til nye Bygninger, og dens aarlige Indtægter vare sikrede for den første Tid. Høgsbro havde desuden skaffet Skolen en Mængde fortrinlige Samlinger. Ved et Besøg paa Rødding Højskolegaard vil man den Dag i Dag finde en stor Del af de betydelige Samlinger af Bøger, Oldsager, fædrelandshistoriske og geografiske Billeder m. m. m. — hvoraf en Del er udlaant til Skolen i Askov — som et Vidnesbyrd om Høgsbros utrættelige Samlerflid.

Ved en Generalforsamling den 5. Juni 1862 overrakte Flor paa Kongens Vegne Ridderkorset til Høgsbro og Hagen (som samtidig gik ud af Bestyrelsen), og da Høgsbro rejste fra Sognet, hvis kommunale Anliggender han ogsaa havde ydet en Del Hjælp, overrakte Beboerne ham den 28. September en Sølvpokal

til »Tegn paa Agtelse og Hengivenhed«. Om Efteraaret modtog han en større Pengegave fra sin Valgkreds til Paaskønnelse af hans Virksomhed for den og til Støtte for hans fremtidige uafhængige Stilling paa Rigsdagen, og endelig lode gamle Elever male et Billede af Skolen, Præstegaarden og Kirken, hvortil der knyttede sig saa mange Minder for ham, og tilstillede ham det i Sommeren 1864, efter at Krigen havde gjort det umuligt at overrække ham det ved en Fest paa selve Skolen.

Høgsbros senere Liv er bekendt. Han har næsten lige siden 1858 været Medlem af Rigsdagens Folkething, først for Ribe Amts 5. Kreds, indtil denne ved Fredsslutningen 1864 tabtes (Høgsbro stemte som Medlem af Rigsraadet imod Godkendelse af Freden), og siden for Svendborg Amts 5. Kreds. Under Grundlovskampen 1865—66 repræsenterede han Svendborg i Rigsraadet og stemte imod Revisionen af Juni-Grundloven. I Rigsdagen har han særlig taget Ordet ved Behandlingen af Kirke- og Skolesager — han var saaledes Forslagsstiller og Ordfører for Valgmenighedsloven — i Sager, der vedrørte Prøvelse af Valgbrevene, hvor han særlig har stræbt efter at naa til en fast Praksis, og ligeledes har han interesseret sig meget for at komme til en Omlægning af Valgkredsene, som baade Grundloven og Retfærdigheden paabyder. Han var virksom ved Dannelsen af »det forenede Venstre« 1870, men har sikkert mere end een Gang været uenig med dettes Flertal, der — ledet af C. Berg — gik mindre sindigt og varsomt frem, end Høgsbro fandt tilraadeligt. I en Række af Aar havde han den indflydelsesrige Post som Formand for Finansudvalget, har ligeledes i en Aarrække været Statsrevisor, fra hvilken Post han for et Par Aar siden trak sig tilbage paa Grund af svækket Syn. I Lighed med, hvad tidligere var sket, bevilgedes der ham en aarlig Pension paa 2400 Kr. — Siden 1873 var Høgsbro Viceformand i Thinget, og 1887 blev han ved Bergs Fratræden dets Formand, hvad han uafbrudt har været siden. Som Formand har han tilvejebragt en meget omfattende Samling af Portrætter af tidligere og nuværende Rigsdagsmænd. I December 1893 havde han den store Sorg at miste sin trofaste Hustru, med hvem han havde været gift siden 1852. At Høgsbro aldrig har glemt Rødding Højskole, i hvis Bestyrelse han i lang Tid har haft Sæde, vil der i det følgende blive Anledning nok til at minde om.

Samtidig med Høgsbro forlod ogsaa J. L. Knudsen Skolen og drog over til Kold i Dalum. Han var kommen til Rødding med frisk, ungdommelig Begejstring og higende Trang efter at virkeliggøre de Idealer, Kold havde stillet op for ham, satte et vist Røre i Forholdene og havde sikkert Indflydelse paa mange af Eleverne. Det var ham navnlig om at gøre, at der kom

en kirkelig Vækkelse til den fædrelandske, at tilvejebringe en Oplysning, der var gennemsyret af en levende Kristendomsopfattelse, der navnlig gennem Historien kunde kaste sit Lys over hele Menneskelivet og give det et mere aandeligt eller, om man vil, poetisk Præg og tillige føre Undervisningen ind i friere Former. Hvad han derfor haardt savnede i Rødding, men ikke selv havde Mod til at begynde paa, var en vækkende kristelig Forkyndelse, der kunde samle en kristen Vennekreds. I kristelig Henseende havde der hidtil paa Egnen været Sløvhed eller stræng Pietisme; men ved Sveistrups Komme var der Udsigt til en glædelig Forandring og til, at Skolen og Kirken ret kunde komme til at gaa Haand i Haand og sammen danne et Arnested, hvorfra Oplysningens og Opbyggelsens Ild kunde sprede sit Lys og sin Varme vidt omkring.

Knudsen fandt i Sveistrup en Mand, med hvem han kunde arbejde sammen i inderlig Forstaaelse. De begyndte snart i Forening at holde Onsdagsmøder i Knudsens Hjem, hvor de samlede Folk fra Omegnen og holdt opbyggelige Taler for dem eller fortalte Kirkehistorie. Knudsen talte gerne paa Jydsk, som han ogsaa benyttede, naar han talte med sine jydske Elever.

Men var han nu end for saa vidt glad ved Forholdene i Rødding, saa var der andet i Vejen. Han fandt det ikke hjemligt nok for Eleverne, der ikke spiste ved Forstanderens Bord, men fik Kosten hos en Økonom; han fandt det urigtigt, at det var en Karl, der satte Maden paa Bordet, passede Lamper og Kakkelovne o. s. v. Og desuden havde han lovet Kold at komme til ham, naar han fik bygget sin ny Skole i Dalum.

Knudsen forlod altsaa Rødding i Efteraaret 1862 samtidig med Høgsbro. Hos Kold i Dalum, til hvem han nu flyttede, og hvor han haabede at se sine Skoleidealer virkeliggjorte, havde han ikke betinget sig Løn. Han og hans Familie skulde være i Huset hos Kold nærmest som hans Børn; de fik Mad af samme Gryde som den øvrige Husstand; de fik Klæder og Sko paa Kolds Regning, naar de trængte dertil, og han fik Lommepenge af Kold, naar han behøvede saadanne. Det blev en Indøvelse i Nøjsomhed; men den ansaa Knudsen for saa nødvendig, at han inden sin Afrejse fra Rødding havde faaet de nye Læreres Løn betydelig nedsat, for at de skulde føre et tarveligt og nøjsomt Hus og se at blive uafhængige af den offentlige Understøttelse til Skolen. At det ikke ret længe kunde gaa for Knudsen at leve paa den Maade i Dalum, siger sig selv. Og selv om der ikke havde været andre Grunde, der kaldte ham fra Dalum, vilde denne maaske have været tilstrækkelig.

Allerede 1863 søgte han Præstekald, og den 18. Juli gav Flor som Formand i Rødding Højskoles Bestyrelse ham følgende Vidnesbyrd:

»— — — I Rødding Højskoles Historie vil hans Minde bestandig blive bevaret med levende Taknemmelighed. Da han nu søger Ansættelse som Præst, kan Bestyrelsen i Følge inderligste Overbevisning kun dertil ønske ham Held og anbefale ham paa det allerbedste til høje Vedkommende. Ved sin inderlige og dybe, ægte Menneskekærlighed i Forening med hans alvorlige og varme Iver for at udbrede Kristendommens Liv og Lys maa han, saa vidt vi skønne, blive en Velsignelse for den Menighed, til hvis Sjælesørger han maatte blive kaldet.« —

Det blev han sikkert ogsaa baade i Aggersborg, hvor han var Præst fra 1863 til 1872, og i Lejrskov, hvor han havde sin Gerning fra 1872 til sin Død 1886. Her havde han rig Lejlighed til at knytte Traadene fra sin første Manddomsgerning paa ny; og han fulgte med den største Deltagelse Højskolearbejdet baade i Rødding og Askov, til hvilket sidste Sted han var særlig knyttet ved, at hans Søn var Lærer ved Højskolen.

Viinsted forblev i Rødding i Vinteren 1862—63 sammen med de nye Mænd, L. Schrøder og H. Nutzhorn. Men i Sommeren 1863 fik han sin Skole i Aagaard, en Mil S. Ø. for Flensborg, i Stand, og den blev aabnet i Efteraaret 1863. Det havde, som før fortalt, længe været Tanken at rykke nærmere ned mod Sproggrænsen med en Skole, og Graasten Slot havde tit været paa Tale; men nu vare disse Planer opgivne, og Flor og Regenburg arbejdede da for at faa en Skole i mindre Stil i Gang ved Flensborg. De hjalp Viinsted til et rentefrit Laan af Statskassen paa 10,000 Rdl. og ved Hjælp deraf købte han Gaarden Aagaard i Oversø Sogn, en Ejendom med 120 Tdr. Land til Dels meget lette Jorder, som han saa indrettede til en »Landboskole«, saaledes maatte den kaldes. At han imidlertid ønskede, saavidt Omstændighederne tillode, at fortsætte Gerningen i Rødding, viser hosstaaende Timetabel, som han sendte Flor, da Skolen aabnedes.

Hvor stor en Smerte Krigen og Fredsslutningen i 1864 maatte berede ham, er let forstaaelig. Han og hans trofaste Medhjælper, cand. theol. Adolf Knudsen, holdt imidlertid ud paa deres Post lige til 1869, da Viinsted overgav Skolen paa Aagaard i Lærer H. M. Toftes Hænder, og Knudsen oprettede den ny Folkehøjskole paa Sandbjerg Slot i Sundeved.*

Flor har i sin Tid givet Viinsted et Vidnesbyrd, som de, der have kendt hans Arbejde i Folkehøjskolens Tjeneste, vist alle ere villige til at underskrive. Han var, bemærker Flor, meget afholdt af Eleverne, som med fuld Tillid og Frimodighed henvendte sig til ham om Oplysning og Bistand, fordi de havde

* Cand. theol. Adolf Knudsen var frivillig med i begge vore slesvigske Krige. Efter Hjemkomsten fra den anden slesvigske Krig var han Kantor paa Vallø, hvilken Stilling han forlod

AAGAARD LANDBOSKOLE VINTERHALVAARET 1863.

	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
8—9	Verdens-beskrivelse	Gudesagn	Dansk Læseøvelse	Gudesagn	Fædrelands-historie	Dansk Stiløvelse
9—10	Gammeldnsk. og Svensk	Verdens-beskrivelse	Geometrisk Tegning	Verdens-beskrivelse	Dansk Læseøvelse	Geometrisk Tegning
10—11	Fædrelands-historie	Dansk Forelæsning	Regning	Sang	Verdens-historie	Mathematik
11—12	Husdyreavl	Husdyreavl	Engelsk	Husdyreavl	Husdyreavl	Engelsk
2—3	Kemi	Jordbunds-lære	Kemi	Kemi	Jordbunds-lære	Kemi
3—4	Sang	Gymnastik	Fædrelands-historie	Dansk Stiløvelse	Gymnastik	Fædrelands-historie
4—5	Verdens-historie	Sagn-Fortælling	Naturlære	Naturlære	Naturlære	Naturlære
5—6	Dansk Ordsprog	Verdens-historie	Verdens-beskrivelse	Verdens-historie	Dansk Forelæsning	Gammeldnsk. og Svensk
6—7		Tysk	Verdens-historie	Tysk	Tysk	Histor. Digtn. fortalte

for at dele Forposttjeneste med Viinsted i de trange Tider. Efter at han et Par Aar havde øvet en frugtbar Højskolegerning paa Sandbjerg, blev han angrebet af den Brystsyge, der lagde ham i Graven 1873. Chr. Richardt, der var hans personlige Ven, skrev følgende Mindedigt over ham:

ADOLF KNUDSEN

den 14. Februar 1873.

Længsel gæred i dit Bryst,
og du spurgte tit og tyst,
hvad du længtes efter, —
til det lød: Som Ven for Ven
glad din Næste give hen
dine bedste Kræfter.

Og »din Næste« snart du saa:
det var en, som plyndret laa,
syg og som i Fængsel;
det var en af hine smaa,
Herrens Finger peger paa:
Danmark i dets Trængsel!

Derfor gav du det din Arm,
valgte atter hjærtevarm
Lejrens haarde Pude;
derfor du ved Bankens Fod[1]
paa en ublid Forpost stod,
til din Kraft var ude.

Toner var din bedste Lyst;
lad da dem med Troens Trøst
om din Baare bølge!
Flaget sine Flige slaa
om den Seng, du hviler paa!
Tak og Taarer følge!

[1] Sandbjerg ligger ved Foden af Dybbøl Banke.

erfaret, at det var hans Glæde at kunne hjælpe og gøre Nytte, og fordi de altid fandt ham velvillig og ligefrem. »Desuden,« skrev Flor, »føler Viinsted meget varmt for sit Fædreland, er flittig og virksom samt i ualmindelig Grad nøjsom og fordringsløs.« Viinsted lever nu som Apotheker i Horsens.

XIII. L. SCHRØDERS FORSTANDERTID.

Samtidig med, at Høgsbro sendte sin Opsigelse af Forstanderposten til Flor, skrev han et privat Brev til Etatsraaden, hvori det hedder: »Schrøder har været meget afholdt af alle Elever og synes at være i Besiddelse af alle ønskelige Egenskaber, den ensidige Grundtvigianisme fraregnet. Knudsen og Sveistrup se i ham den vordende Forstander; men jeg har sagt dem, at De ikke gik ind paa nogen Omdannelse af Skolen.«

Her staa vi da ved den Mand, hvis Virksomhed i Rødding kun blev kort og paa en vis Maade afsluttende, men hvis snart 30-aarige Virksomhed i Askov paa flere Maader har været grundlæggende for den danske Folkehøjskole.

Ludvig Schrøder er født paa Laaland 1836 i en Familie, hvoraf mange have været Forstmænd, hvad hans Fader da ogsaa var. Han gik i Herlufsholms Skole, hvorfra han blev Student 1854. Allerede fra Skolen var han et aandelig vakt, alvorligt og forholdsvis modent ungt Menneske, og i sin Studentertid havde han den Lykke at opleve Begivenheder og komme til at leve sammen med Mennesker, der bidroge til at bringe alle gode Anlæg til Vækst og Blomstring. Det nordiske Studentermøde i Upsala 1856 deltog han vel ikke i, uden for saa vidt han var med til Festlighederne, der bleve gjorte for de Normænd, der paa denne Færd gæstede København. Derimod havde det første skandinaviske Kirkemøde i København 1857 afgørende Betydning for ham, og særlig mener han, at Biskop Kierkegaards Taler i det store Ordskifte mellem ham og Rudelbach (en Slags Hovedopgørelse mellem den gamle Skrifttheologi og den grundtvigske Opfattelse) have haft en lignende Betydning for ham som Henrik Steffens' mægtige Tale paa mange unge Mænd i Aarhundredets Begyndelse. — I sine Taler og Foredrag har han tit fremhævet, hvor stor en Lykke det er for et Menneske, naar han i sin Ungdom finder lige stemte Venner, til hvem han aandeligt og hjærteligt kan slutte sig, og sammen med hvem han kan udvikle sig og vokse i alt godt; og i denne Henseende har han talt af Erfaring, idet han i sin Ungdom levede i et nært Forhold til en Kreds af jævnaldrende, der senere hver paa sin Maade i deres

Manddomsgerning have leveret Bevis for, hvor rig og velsignet deres Ungdom har været, og hvor meget de have haft at betyde for hinanden. At nævne dem alle vilde være uoverkommeligt, og her skal kun anføres Medlemmer af Foreningen »Lille Theologicum«, hvori han i Studenteraarene mest færdedes. Der var de tidlig bortgangne Julius Schousboe (der var Schrøders bedste Ven) og Jens Paludan-Müller (der faldt ved Sankelmark den 6. Februar 1864); der var de senere Præster Otto Jacobsen (død i 1894), M. Dam (i Thisted), R. Hertel (i sin Tid i Vendsyssel), Ludvig Wagner (i Lynge) og F. Viberg (i Silkeborg); og der var endelig Højskolemændene Baagø og Nørregaard (Testrup) og Ernst Trier (Vallekilde). — De fleste af disse unge Mænd havde været N. G. Blædels stadige Tilhørere, før de omkring ved 1860 bleve Grundtvigs.

L. Schrøder.

En udførligere Skildring af de Forhold, der bragte Ludvig Schrøder ind paa Højskolevejen og hurtigt gjorde ham til een af Hovedmændene i den nordiske Højskolebevægelse, hører først hjemme i Askov Højskoles Historie. Her skal blot nævnes, at han i de Aar, han opholdt sig i København som Kandidat, vistnok fik en god Forberedelse til sin Gerning i Højskolen, idet han blev antaget til Privatlærer for Aksel Helsted, den nu ansete Kunstner. Han underviste ham i Dansk og Historie, og det sidste Fag gav ham rig Anledning til ivrigt at studere Grundtvigs Mythologi (»Nordens Sindbilledsprog«) og »Højnordens Krøniker fra Middelalderen« og at søge at fremstille Historien paa en saa livlig og anskuelig Maade som muligt for den opvakte Lærling. Ønsket hos ham om at blive Højskolelærer næredes vistnok ogsaa en stor Del ved denne Virksomhed.

Om Rødding Højskole havde L. Schrøder hørt blandt andet gennem en ældre Frænde,* der havde været Lærling paa Skolen fra November 1856 til April 1858. Som Barn havde Schrøder tit været sammen med ham, men

* Jens Peter Lytzen, Søn af hans ældste Halvsøster.

havde nu truffet ham igen som Student, helt forandret, oplivet og forfrisket ved sit Højskolebesøg, og han fik derved gode Tanker om, hvad Folkehøjskolen kunde udrette. Forbindelsen mellem Sønderjylland og Rødding Højskole havde da ogsaa givet det sidste Navn en poetisk Glans i hans Øjne. Endelig havde han gennem V. Birkedals Huslærer, Kristian Køster, faaet Oplysning om den ny Præst, der var kommen til Rødding, som en af de bedste og betydeligste blandt Grundtvigs Lærlinger, og J. L. Knudsen havde han hørt omtale som en ivrig Tilhænger af Grundtvigs Skoletanke. Det var derfor ikke saa underligt, at han, da Høgsbro i Efteraaret 1861 kaldte ham til Rødding, straks svarede ja. Under de to Maaneders Virksomhed for Høgsbro vilde han passende kunne prøve, om han duede til denne Gerning.

Omkring ved den 1. November 1861 rejste han da til Skodborghus og derfra — med Ekstrapost — til Rødding. »Jeg fik,« fortæller han, »et Gavlkammer at bo i mod Øst i den gamle Hovedbygning. Neden under var Høgsbros Lejlighed, Skolens velforsynede Bogstue og Skolestuen med Marmorbusten af Chr. Flor i Hjørnet ved Siden af Kathedret. I »Elevhuset« ved den modsatte Ende af den lange Gaardsplads havde J. L. Knudsen sin Lejlighed; han var ikke blot Lærer men ogsaa Skolens Kasserer og »Inspektør paa Elevhuset«.

»Jeg fortalte da Verdenshistorie, som jeg kunde bedst, med flittig Benyttelse af Grundtvigs Haandbog, og havde vistnok tillige Regning og Tegning. I Aftentimer, efter at det egentlige Skolearbejde var endt, fortalte jeg nogle Gange om Ugen Vølsunge-Saga og oplæste Grundtvigs »Optrin af Asers og Norners Kamp«. Jeg fandt mig vel ved Skolearbejdet og kunde godt lide om Søndagen at sidde bag i den lange, lave Kirke, som var helt fuld af Mennesker, der gerne vilde høre den ny Sognepræst, som endnu ikke havde faaet sin Familie med sig fra Nørup.« *

Blandt Lærerne var Knudsen den, Schrøder sluttede sig mest til. Han fik Kosten hos ham og havde derved Lejlighed til daglig at være sammen med ham, og der udviklede sig snart et stærkt, gensidigt Venskab imellem dem. Samlivet med Knudsen havde aabenbart stor Betydning for Schrøder. Begge havde de staaet i nær Berøring med den grundtvigske Kreds, Knudsen endog været en hyppig Gæst i Grundtvigs Hus, og begge havde de læst flittigt i Grundtvigs Skrifter; de havde derfor mange Berøringspunkter og kunde tale sammen om alle de brændende Spørgsmaal paa Kirke- og Folkelivets Omraade. Ikke mindst Betydning for Schrøders Skolevirksomhed fik den *koldske* Paavirkning, som han modtog gennem Knudsen. Selv havde Schrøder endnu ikke gjort personligt Bekendtskab med Kold, men Knudsen, som havde kendt ham

* Af Schrøders Meddelelser om hans Samliv med J. L. Knudsen.

fra Ungdommen af og sluttet sig fuldt ud til hans Tanker, fortalte Schrøder alt, hvad han vidste, og Schrøder gik helt ind paa Kolds Program for Folkehøjskolen. Nær havde Knudsen vel ført ham videre, end sundt var, i denne Retning, idet hans Lovtaler over Kold skete vel meget paa Bekostning af det daværende Skolearbejde i Rødding, som Knudsen slet ikke kunde forlige sig med. Skønt Schrøder lod sig rive med, kom han dog siden til at se Forholdene i et andet Lys, navnlig efter selv at have gjort Erfaringer som Forstander. Ogsaa Knudsen fik vel senere selv at føle, at der var Idealer, som ikke i en Haandevending lod sig føre ud i Virkeligheden. — I politisk Henseende blev Knudsen ogsaa Schrøders Læremester under deres Samvær; det gik nærmest i Retning af »Klosterpolitiken«, hvis Hovedfører var Sigfr. Kr. Ley; men Knudsen delte ikke dens Anskuelser paa alle Punkter.

Efter de to Maaneders Forløb drog Schrøder tilbage til København og optog atter nogle af sine Undervisningstimer men benyttede nu den rigelige Fritid til at studere, hvad Grundtvig havde skrevet om Folkehøjskolesagen, og skrev selv paa Grundlag heraf nogle Afhandlinger om Folkehøjskolen. — Endnu var det ikke afgjort, at han skulde afløse Høgsbro som Forstander i Rødding, men han havde grundet Haab derom.

Rigtig nok havde Knudsens Indflydelse paa Schrøder gjort *Flor* betænkelig. Schrøder havde talt temmelig frit ud om alle de Skrøbeligheder, han gennem Knudsens Briller saa ved Skolen, og det havde Flor faaet at vide. Da Schrøder første Gang besøgte Flor, tog han derfor noget fornemt imod ham og syntes at ville vise ham til Rette ved enhver Bemærkning om Højskolen.

Schrøder havde imidlertid modtaget Opfordring fra P. O. Boisen til at holde et Foredrag i »Danske Samfund« i København om Rødding Højskole. Her kunde han faa Lejlighed til at udtale, hvorledes hans Tanker om Folkehøjskolesagen havde formet sig under Paavirkning dels af de koldske Lærdomme, Knudsen havde tolket for ham, dels af Grundtvigs Afhandlinger, der havde endnu mere Betydning for ham, dels af de faa Erfaringer, han selv havde gjort i Rødding. Han skrev til Knudsen, at han skulde holde et saadant Foredrag, og denne svarede: »Jeg kunde næsten fristes til at avertere dit Foredrag for »vor Etatsraad«; men vil du have ham med, saa behøver du jo bare at lade ham, middelbart eller umiddelbart, ét Ord derom vide.« Schrøder havde ikke tænkt særlig at tale til Flor og lod ham intet vide. P. O. Boisen havde dog maaske givet Flor et Vink om, hvad der skulde foregaa; umuligt er det heller ikke, at Knudsen har givet efter for Fristelsen til at avertere det for »vor Etatsraad«. I hvert Tilfælde havde Høgsbro den 3. Februar (1862) tilskrevet Flor, at Schrøder efter Opfordring af den grundt-

vigske Kreds skulde holde Foredrag i »Danske Samfund«, og at Flors Nærværelse ved dette Foredrag vilde være »til Gavn for den Opfattelse af Skolens Formaal, der hidtil har været gældende her, og som, om den end maaske i Øjeblikket ikke længere kan gennemføres paa Grund af Tidernes Ugunst, dog bør hævdes som den sande, for at kunne fremstaa med fornyet Liv, naar dens Time kommer.« — Flor kom; og inden Schrøder kom paa Talerstolen havde han set Flors hvide Hoved mellem Tilhørerne. Schrøder havde da en Følelse af, at nu skulde Slaget staa! Han holdt dog med frit Mod sit Foredrag om Folkehøjskolens Oprindelse, dens Historie, Maal og Midler, og oplyste et og andet ved Smaatræk fra Rødding. Da han var færdig, rejste Flor sig og sagde, at ingen var nærmere til at takke Schrøder for hans Foredrag end han; hvad der var bleven sagt, var talt ud af hans eget Hjærte. Da følte Schrøder, Slaget var vundet.

H. Nutzhorn.

Efter den Tid var Flor vel stemt for Schrøders Overtagelse af Forstanderskabet. At Flor straks efter dette Møde har været paa det rene med, at Schrøder skulde til Rødding, skønnes af et Brev fra Høgsbro til ham af 27. Februar, hvori det hedder: »Jeg maa udtale min Glæde over den Maade, hvorpaa De tænker at ordne Skolens Anliggender. Som Sagerne staa, er det uden Tvivl den bedste, og de ny Personer, De kalder hertil, ere vist ogsaa de bedste, der for Tiden ere at faa. Kun undrede det mig, at Schrøder og R. Fenger kunde gaa sammen. Jeg finder det meget heldigt for Skolen her, men frygter, at Viinsted derved vil faa en saa stærk Konkurrence, at det kan blive vanskeligt for ham at sætte sit igennem. Imidlertid vil han jo sagtens alligevel faa Hjælp af Embeds- og Naturvidenskabsmændene, og det kan maaske gøre ham stærkere.« — Kort efter Mødet i »Danske Samfund« skrev Knudsen til Schrøder: »Jeg skal hilse venligst fra Sveistrup, at naar hans Time slaar (til at blive Medlem af Bestyrelsen for Rødding Højskole), er du, saa vidt det staar til ham — en vis Mand; det bør jeg med Visse sige. Med Foredraget har vist ogsaa dine Aktier hævet sig betydeligt hos Etatsraaden, saa om en føje Stund, tænker jeg, Riget bli'er dit.« — Endnu en Omstændighed, der gjorde, at Schrøder havde Mod paa Virksomheden i Rødding, var,

at een af hans gode Venner, der ogsaa var theologisk Kandidat, nemlig *H. Nutzhorn,* havde lovet at følge ham som hans Medlærer. Schrøder skal endog have besvaret Højskolebestyrelsens senere Opfordring til ham om at overtage Forstanderpladsen i Rødding derhen, at han gjorde det kun, for saa vidt Nutzhorn vilde tage med. — H. Nutzhorn var født i København den 20. Februar 1833, Søn af Lægen D. A. v. Nutzhorn og Charlotte Cathrine, f. Feilberg, en Søster til den oftere nævnte Præst N. L. Feilberg i V. Vedsted, siden i Ulderup. H. Nutzhorn fik sin første Undervisning hos Moderen til den i den Hostrupske Studenterkreds bekendte Jakob Voltelen, til hvem Nutzhorn stod i Venneforhold, lige til Voltelen døde. Siden gik han i Melchiors Borgerskole og i Metropolitanskolen, hvor Adjunkt Sorterup vakte den historiske Sans hos ham, der siden vel en Tid slumrede, men som i hans sidste Studenteraar kom stærkt frem paa ny. I Metropolitanskolen havde han A. P. Berggreen til Lærer i Sang. Dimitteret til Universitetet blev han 1850 af Bibliothekar H. Gundorph. — Fra sine Drengeaar mindes Nutzhorn levende S. Kierkegaard, der oftere kom i Huset, og for hvem hans Fader var Læge. Dette Forhold gjorde, at han som ung Student med særlig Opmærksomhed læste »Øjeblikket«, hvori Kierkegaard, som det vil erindres, gjorde sit voldsomme Anfald mod »den officielle Kristendom«, der nær havde skræmt Nutzhorn bort fra Theologien. Iøvrigt færdedes han i sine Studenteraar især i den literære, æsthetiske Liebenberg-Hostrupske Kreds, hvor mange af hans literære og kunstneriske Interesser fandt Næring. Han havde i sine Studenteraar meget at gøre med A. P. Berggreen, for hvem hans Fader var Læge, og som kom i Huset og gav hans Søster Undervisning i Klaverspil. Nutzhorn havde fra sit tolvte Aar spillet Violin og spillede godt, og uden at have nogen betydelig Stemme sang han smukt. Berggreen havde alt i Skolen opdaget, at han havde et fint Øre; og da Nutzhorn var bleven Kandidat, føjede han til sin Lykønskning en Bøn om, at han nu maatte faa Lov til »at indvie ham i Harmonilærens Labyrinther«, et Tilbud, Nutzhorn gladelig tog imod.

I Studenteraarene var han kommen i Forbindelse med Grundtvigs senere Kapellan Kr. Køster og dennes Brødre, og denne Forbindelse drog ham ind i en Kreds af unge Theologer, der en Tid samledes hver Søndag Morgen, som oftest hos Nutzhorn, og læste det gamle Testamente sammen; blandt dem var foruden Køster og Schrøder V. Tr. Petersen (nu Præst i Ørsted), Munck (nu i Herlufsholm), L. Wagner (nu i Sakskøbing). Forholdet til Schrøder blev yderligere befæstet, da de som Kandidater kom til at bo sammen paa Borchs Kollegium (hvor Nutzhorn var »Inspektør« fra Marts 1862, indtil han rejste derfra). Her boede samtidig nuværende Professor L. F. Wimmer, Præsterne

Dahl (Kallehave), D. C. Prior (København), J. R. Stockholm (Grinderslev), Th. Thomsen (Norup), V. Topsøe (Alsted), Leunbach paa Langeland og L. Wagner, de senere Rektorer Ankjær (Aalborg), Gemzøe (Randers) og Krarup (Vejle), samt Adjunkt H. Lind i Randers. Nutzhorn tænker med Venlighed paa dem alle og paa de glade og indholdsrige Timer, mange af dem have haft med hverandre. — Og hvad han fremdeles fremhæver som noget, der gav Indhold i hans Studenterliv og blev af Betydning for ham senere, er hans Deltagelse i Studenternes Upsalafærd 1856, hvor han traadte i Venneforhold til den senere bekendte svenske Historiker Hellstenius, med hvem han stod i venlig Forbindelse, lige til Hellstenius døde for faa Aar siden. Under Studentermødet i København 1862 havde Kollegiet bl. a. som Gæster Nordmændene Kristoffer Brun, den siden bekendte Forfatter, Højskolemand og Præst, og Kristoffer Janson (Digteren) samt Svenskeren Harald Wieselgren, nu Bibliothekar i Stokholm, der bleve Nutzhorns gode Venner. — Nutzhorn var i København en af Skolerne søgt Lærer, afholdt for sit milde, livlige Sind, ikke mindre end for sin videnskabelige Grundighed, ligesom han mellem Fæller og Venner paa Kollegiet var almindelig afholdt for sin fornøjelige Omgængelighed.

Da Schrøder havde besluttet sig til at tage til Rødding som Forstander, stod det derfor straks for ham, at han maatte gøre alt for at faa Nutzhorn med — ikke mindst for Sangens Skyld. Schrøders Fæstemø, hvem denne Plan ikke mindre tiltalte, ytrede imidlertid Tvivl om, at Nutzhorn vilde forlade København. Dertil svarede Schrøder: »Det skal du ikke sige; det spredte Arbejde her er i Længden ikke nok for Nutzhorn«. Han talte med Grundtvig om Sagen, og denne tilraadte stærkt at søge at knytte Nutzhorn til Skolen, navnlig ogsaa for Sangens Skyld. Det har da ogsaa senere vist sig, at Nutzhorns Evner i denne Henseende i høj Grad ere komne Folkehøjskolen til gode; hans nydelige Sange og Melodier have glædet Tusinder.

Opbruddet fra Kjøbenhavn var imidlertid svært for Nutzhorn, navnlig af Hensyn til hans Moder, som var imod det. I mange Retninger var det jo ogsaa et Offer for et saa musikalsk Menneske at forlade Hovedstaden, hvor han i de sidste Aar havde sluttet sig meget til Komponisten P. Heise. Men han havde megen Lyst til Gerningen i Rødding, og han brød derfor alle Skranker.

Som mange af dem, der den Gang levede som unge Mennesker eller yngre Mænd i København, føler Nutzhorn sig i Taknemmelighedsgæld til Grundtvigs Svigersøn og Kapellan P. O. Boisen (død 1862), der samlede saa mange unge om sig og gav dem Sans for folkelig Virksomhed; og Boisen havde sin gode Del i, at Nutzhorn bestemte sig for Højskolearbejdet. —

De to Venner vilde, efter at have taget Beslutningen om at rejse til Rødding, gerne se Kolds Skole og foretog derfor ved Fastelavnstide 1862 (sammen med Knudsen) en Rejse til Dalby for at tale med Kold og gøre sig personlig kendte med hans Højskolevirksomhed. De havde megen Glæde af Turen, og Kolds Foredrag gjorde et stærkt Indtryk paa dem. Navnlig et af dem optog Schrøder saa meget, at han efter Hjemkomsten holdt et Foredrag om det samme (om Fantasi, Følelse og Forstand som de tre Veje mellem Aanden og Hjærtet) i Foreningen »lille Theologicum«.

Med Schrøder fulgte desuden til Rødding hans unge Hustru, Charlotte, født Wagner. Hun er født den 29. September 1844 i en gammel Officersslægt, der stammer fra Luther; i Slægten gaar endnu i Arv et gammelt Emaillekors, der har tilhørt Luthers Datter Magdalene. Da Fru Schrøder ikke var Husmoder for Eleverne paa Rødding Højskole, som hun senere er bleven det i Askov, er hendes Gerning paa det sidste Sted bleven langt mere iøjnefaldende; men der er ingen Tvivl om, at hun ogsaa havde sin gode Del i den Velsignelse, der kendelig fulgte hendes Mands Arbejde i Rødding: den varme Tro paa, at det var en god og nødvendig Gerning, de gik til, det varme Hjærte for Folk og Fædreland, der præger hele hendes Færd, den kristelige Alvor og Inderlighed, der er hende ejendommelig, og den aldrig svigtende Energi og overordentlige Arbejdsevne, der har fulgt hende lige fra hendes unge Dage, kendes af alle, der have haft Lejlighed til at komme i hendes Hus. Og det er ikke alene de 6—7000 Elever, der have søgt Skolerne i Rødding og Askov i den Tid, hendes Mand har forestaaet dem, men de mange Tusinder, der ved Møder og under længere eller kortere Besøg have haft Lejlighed til at se hende i det overordentlig store Arbejde, hun har gjort, som kunne aflægge Vidnesbyrd herom, og som skylde hende Taknemmelighed.

* * *

Allerede den 1. September rejste Nutzhorn til Rødding. Han skulde nemlig *afløse J. L. Knudsen.* Ganske vist vare de Hindringer, Knudsen havde fundet, for at kunne arbejde efter Ønske i Rødding, nu i Færd med at blive sløjfede, men han havde alt for længere Tid siden givet Løfte til Kold om at komme til hans Skole i Dalum, og dette Løfte havde han ikke villet svigte, selv om han maaske nu gerne vilde have blevet i Rødding. — *Schrøder* begyndte sin Virksomhed som Forstander i Rødding paa Kongens Fødselsdag den 6. Oktober 1862. *Nutzhorn* fortalte først om Kristian I. (saa langt var Knudsen naaet), og Schrøder tog dernæst Ordet for at tale om Frederik VII. Han gik ud fra Kongens Valgsprog: »Folkets Kærlighed min Styrke« og opkastede det Spørgs-

maal, hvoraf denne Kærlighed kom. Svaret derpaa var: Kærligheden kommer af sig selv. Kærlighed til Kongen er det danske Folk medfødt; Historien om Fædrelandet, som her i Landet ikke kan løsrives fra Kongekrøniken, viser med mangfoldige klare Kendsgerninger, at Folket ikke uden at fornægte sin Natur kan opgive Kærligheden til Kongen. Og dette Forhold var ingenlunde forandret derved, at Kongen havde delt sin Magt med Ministre og Rigsdag; thi Ministrenes Magt havde under de haandfæstede Konger Rigsraadet, og Rigsdagens havde i Oldtiden det almindelige Folkething. Men nu viste Historien, at mange af Oldtidens thinglyste og af Midalderens haandfæstede Konger havde udført lige saa store Ting som faa eller ingen af Enevoldskongerne, saa det var klart, at ogsaa vor Konge kunde udføre det, som kunde styrke Folkets nedarvede Kærlighed til Kongen. At han havde gjort det, viste en Sammenligning mellem hans Regeringsdage og Stamfaderens. Thi medens Kristian I. gjorde det slesvigske Spørgsmaal indviklet, saa havde vor Konge med sit: »Det skal ej ske!« i Forening med sit Folk i alt Fald gjort det indlysende for alle Danske, hvor Grænsen var. Den samme lykkelige Vending var indtraadt med Hensyn til det nordiske Spørgsmaal ogsaa med Kongens levende Medvirkning, saa at det var med fuld Føje, at hans Fødselsdag netop i Aar var en Festdag i Lund og Upsala, Naar endelig Kristian I. havde Nød med at faa den lærde Skole stiftet i København, saa var det under Frederik VII. gaaet stærkt fremad med Skolerne til folkelig Oplysning, og det kunde mindst denne Skole glemme, at Kongen ogsaa her var med sit Folk. Derfor syntes det ham, at han begyndte sin Gerning under lykkelige Varsler, naar han begyndte paa Kongens Fødselsdag.

* * *

Fagene deltes i Vinteren 1862—63 mellem Lærerne paa den Maade, at Schrøder fik Verdens- og Fædrelandshistorie og Engelsk; Nutzhorn Geografi, Dansk, Svensk, Tysk, Sang og Gymnastik; Viinsted Naturvidenskaberne, Arithmetik, Geometri, Regning og Tegning. Hveranden Mandag holdt Sveistrup kristelige Foredrag om Aftenen, og hveranden var der dansk Samfunds-Møde. Om Torsdagen samledes alle tre Lærere med Eleverne hos Nutzhorn, hvor de talte om, hvad der i sidste Uge havde staaet i Aviserne.

Viinsted fik 1863 til Efterfølger Dyrlæge *R. Fenger* (Søn af den bekendte Præst P. A. Fenger), som havde været Elev paa Skolen fra November 1852 til Oktober 1853 og, efter at have været Avlsforvalter paa Sælland, atter fra November 1855 til Maj 1856; han havde derefter opholdt sig en Tid i Skotland, navnlig for at lægge sig efter Roedyrkning, tog senere først Præliminær-

eksamen og 1861, efter at have forberedt sig dertil ved den ny Landbohøjskole, Dyrlæge-Eksamen med Udmærkelse. Han havde prøvet sine Kræfter som Lærer ved at deltage i Arbejdet paa Grundtvigs Højskole, inden han blev Viinsteds Efterfølger i Rødding.

Efter dette Lærerskifte deltes Fagene saaledes, at Schrøder tog Undervisningen i Fædrelands- og Verdenshistorie og Gudesagn, Mathematik, Tegning, Regning, Landmaaling og Nivellering. Nutzhorn Fædrelands- og Verdensbeskrivelse, dansk Sprog og Literatur, Svensk, Tysk, Sang og Legemsøvelser; en Time om Ugen fortalte han islandske Sagaer og anvendte ogsaa nogen Tid paa at gøre Eleverne lidt kendte med Gammeldansk og Oldnordisk. Fenger fik Naturlære, Kemi, Jordbundslære, Agerdyrkningslære, Plantelære, Dyrerigets Naturhistorie og Husdyrlære; desuden underviste han nogle i Engelsk. Skal noget af dette især fremhæves, bliver det Schrøders historiske Foredrag og hans Foredrag over Mytherne. Opfyldte, som de vare, af en levende Tro paa Idealernes Betydning for Menneskelivet og paa *det godes* sejrrige Magt i Mennesket, havde de en vækkende Indflydelse, baade i folkelig og kristelig Retning, som Skolen næppe tidligere havde kendt.

R. Fenger.

I Forholdet overfor Eleverne var det Nutzhorn, der bar Prisen. Det havde i lange Tider ikke været Regel, at nogen af Lærerne spiste sammen med Eleverne; men Nutzhorn gjorde det; han var i det hele den af Lærerne, der mest var Sjælen i det daglige Liv iblandt Eleverne. Ved sin udmærkede Evne til at gøre sig fortrolig med de unge og stille sig paa en kammeratlig Fod med dem øvede han sikkert en Gerning, som ikke var mindre betydningsfuld end den, der øvedes fra Kathedret, eller som i hvert Fald støttede denne i meget høj Grad. — Og i de ugentlige Sammenkomster hos Nutzhorn i hans Stue i Elevhuset (Knudsens gamle Lejlighed), ikke til Foredrag, men til Samtale og Sang, blev der talt om mange forskellige Æmner, baade højere og mere dagligdags, og Nutzhorn havde et sjældent Greb paa ved Spøg og muntert Lune at sætte Liv og frisk Humør i de unge, saa de altid følte sig hjemme hos ham.

Den Retning, Skolen i Rødding nu havde taget, kunde naturligvis mindst af alt tiltale dens gamle Ven Edv. Thomsen i Flensborg. Og da heller ikke

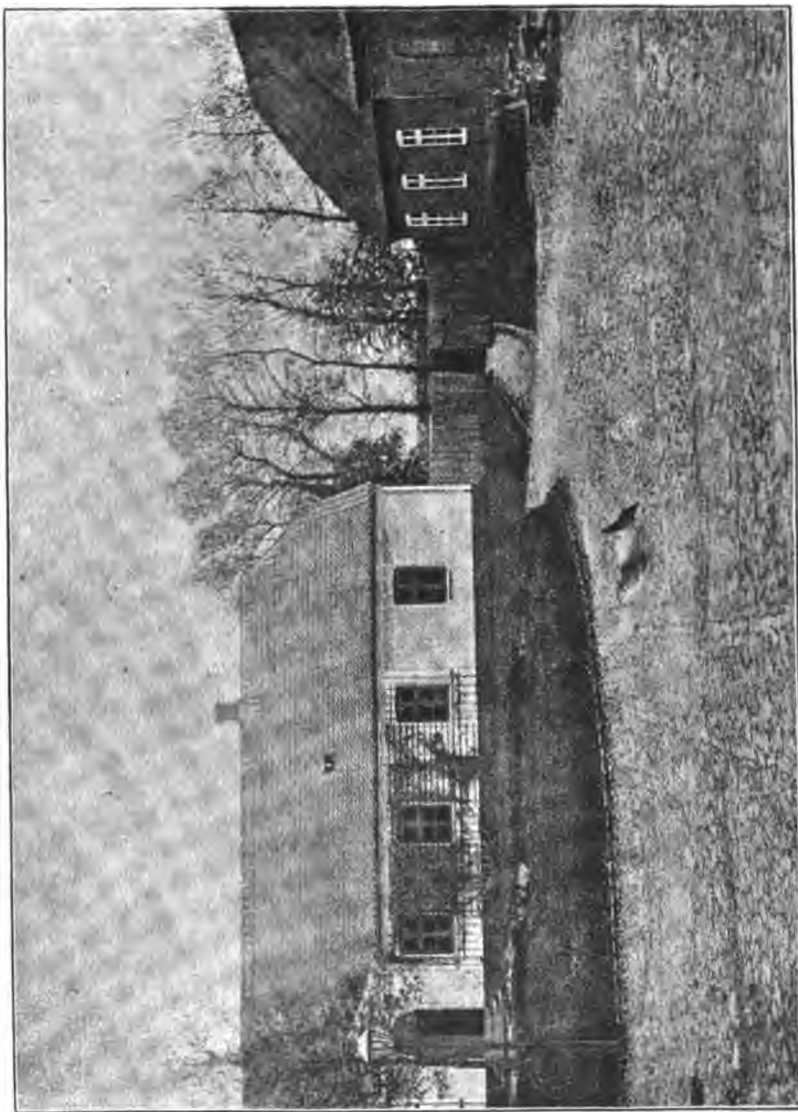
Viinsteds Skoleplan var ham »ren« nok, fik han en Del Mænd i Haderslev Østeramt sat op for, at der i Haderslev skulde grundes en Landbrugsskole, som navnlig Botanikeren Adjunkt Grønlund skulde være en Støtte for. Det gjaldt da om at paavise, at Rødding Højskole ikke længere tilfredsstillede Østboerne; og derfor fastslog Pastor H. V. Rasmussen i Halk (den senere bekendte Dansk-Lærer, Professor Rasmussen) i »Dagbladet« det som en »sørgelig Kendsgerning«, at Rødding Højskole med Hensyn til Tilgangen af Elever fra dens nærmeste Kreds var i stadig Tilbagegang. I den Anledning oplyste Schrøder i Brev til Flor af 10. Februar 1863, at

i Vinteren	1855—56	var af	44	Elever	9	fra Haderslev	Amt, ɔ:	22,7 % (20,5)
—	1856—57	—	43	—	6	—	—	14 %
—	1857—58	—	48	—	7	—	—	14,6 %
—	1858—59	—	31	—	7	—	—	22,6 %
—	1859—60	—	25	—	5	—	—	20 %
—	1860—61	—	26	—	7	—	—	27 %
—	1861—62	—	26	—	9	—	—	34,6 %
—	1862—63	—	32	—	12	—	—	37,5 %

Overfor dette Forsøg har navnlig den Omtale, Højskolesagen i Almindelighed og Rødding Højskoles Plan i Særdeleshed fik paa Landmandsmødet i Odense 1863, sin store Betydning og Interesse. Kammerherre Wichfeldt gav først nogle velvillige Bemærkninger om Bondehøjskoler og deres Betydning for Agerbruget, og et Par følgende Talere afgav gode Vidnesbyrd om Skolernes Virksomhed. Paa Opfordring af Etatsraad Tesdorph tog Schrøder saa Ordet og udtalte blandt andet sin Glæde over, at der ikke var rejst Indvendinger mod, at Skolerne gav sig af med andet end Landvæsen. Det skulde ogsaa nok Tiden vise, at ligesom det allerede var de dygtigste Landmænd, der ikke arbejdede for sig selv alene, men for Samfundet, saaledes vilde heller ikke i den Henseende den Tid paa Skolerne være spildt, som anvendtes til at vække de unges Kærlighed til de Samfundskredse, den folkelige og borgerlige, hvortil de hørte. — Derefter fik daværende Assistent ved Landbohøjskolen J. C. la Cour Ordet, sluttede sig til Schrøder og gjorde gældende, at det var det vigtigste ved disse Skoler, hvad der angik Fædrelandet og Modersmaalet; derfor skulde Grundtvig og Flor, som havde begyndt paa dem, aldrig glemmes. —

Schrøder fik det Indtryk, at Skolerne af en eller anden Grund nu vare blevne uangribelige i de velfornemme Landsmænds Kreds.

* * *

Rødding Højskole (1890).

Et Indtryk af det Liv, der var kommen til Rødding med den ny Præst og de ny Lærere, faar man i det hele taget bedst ved at høre om de store, navnlig kirkelige Møder, der bleve satte i Gang paa denne Tid, og som vel egentlig gave Stødet til de senere kirkelige Møder i stor Stil rundt i Landet. Ved Sveistrup var der kommen en livlig Forbindelse mellem Rødding og Peter Larsen tillige med hans Venner i Dons og Omegn; de bleve flittige Gæster ved de store Møder, og i det hele blev Rødding Højskole og Præstegaard mere og mere de fælles Mødesteder for Nørre- og Sønderjyder.

* * *

Omstaaende Billede viser os et Parti af det indre af Rødding Højskolegaard. Mange ville mindes denne Udsigt fra Hovedbygningens Trappe. Den hvide Bygning bag Græsplænen er Elevbygningen, som blev opført i 1845; foruden Midtergangen har den Indgang i begge Gavlene. De tre Vinduer til højre for Indgangen tilhøre »Inspektørens« Lejlighed, hvor altsaa Nutzhorn, tidligere Thomsen, o. fl. boede. Disse Værelser indeholde for Tiden det tilbageværende af Skolens Bibliothek og Samlinger. Hele Bygningen, med Undtagelse af den vestre Ende, der indeholder Spisestuen, gennemskæres paa langs af en Midtergang. — Kort efter at Schrøder var bleven Forstander, i Juni 1863, opførtes Bygningerne til højre, nemlig en ny Lade i Stedet for den gamle og i Forlængelse deraf en Gymnastik- og Forsamlingssal. Til den sidste byggedes samtidig mod Øst en mindre Fløj, som ikke ses paa Billedet, til Skolestue. Disse to Sale kom senere til god Nytte for Sveistrups gudstjenstlige Forsamlinger fra 1867, derefter for C. Appels fra 1870, og i 1874 blev Gymnastiksalen omdannet til Kirkesal for Rødding Frimenighed, som endnu benytter den.

Materialet til de ny Bygninger var uden Vederlag bleven kørt sammen af 44 forskellige Mænd fra Omegnen af Rødding Højskole. Denne Villighed til at tjene Skolen stod uden Tvivl i Forbindelse med de ugentlige Aftenmøder, som i Vinteren 1862—63 vare blevne holdte paa Skolen, dels af Sveistrup, dels af Skolens Lærere, og som man satte megen Pris paa.

* * *

Et Vidnesbyrd om Skolens og Sveistrups Virksomhed i disse Aar og om det nyvakte Liv i Rødding finder man i nogle interessante Breve fra Nordslesvig, som den sønderjydske Præst *L. B. Povlsen,* den Gang Skolelærer i Rangstrup, skrev til N. Lindbergs »Dansk Kirketidende« i *1863—64.* Povlsen var selv een af dem, der blev stærkt paavirket af det ny i Skolen og Kirken.

Han fortæller blandt andet: »Hvorledes Rødding Højskole har virket, er bekendt, nemlig især ved at undervise de unge, der opholde sig der et halvt eller et helt Aar, som de have Raad og Lyst til. Dertil har dens Indflydelse væsentlig været indskrænket indtil for et Par Aar siden, da Skolen skiftede Lærere, og Sognet skiftede Præst. Siden den Tid har Skolen ogsaa haft Indflydelse paa Ikke-Elever, Folk fra den nærmeste Omegn, idet der om Vinteren er bleven holdt ugentlige Aftenmøder paa Skolen, hvortil Tilstrømningen af Mænd og Kvinder, gamle og unge, fra Egnen har været saa stor, at Skolen af Mangel paa Plads har maattet lade en ny Gymnastiksal, der skulde opføres, indrette saaledes, at den ogsaa kunde bruges som Forsamlingssal. Som oftest var der en 3—400 Mennesker samlede, hvad der er meget, naar man betænker, hvor vanskeligt det er at faa Jyden til at sætte sig i Bevægelse, og hvor store Hindringer daarligt Vejr, daarlige Veje og Mørket lægger i Vejen. Der er hveranden Uge bleven fortalt Bibelhistorie af Sognepræsten, *H. Sveistrup,* og hveranden folkelige Sager, mest af Skolens Lærere, især af Forstander *L. Schrøder* og Andenlærer *H. Nutzhorn.* Tale og Sang ere naturligvis gaaede Haand i Haand, og ved de bibelhistoriske Møder benyttedes Bojsens lille bibel- og kirkehistoriske Salmebog, medens sammes Visebog bruges ved »Dansk Samfunds« Møderne, som man har kaldt de folkelige Sammenkomster. Begge disse nyttige Sangsamlinger ere blevne udsolgte paa Skolen, hvorfor de ogsaa ere blevne udbredte paa Egnen, og paa den Maade bringes der tit i de Sange, som ere blevne sungne og lærte paa Møderne, en stor Skat med hjem, som jævnlig benyttes og gør de Timer, hvori man plejer van at kede sig, til de rigeste og lykkeligste, ligesom der ogsaa derved bidrages til at faa de poesiløse Viser udryddede, der ere lavede i Forstandstidens Velmagtsdage. At der er blevet taget temmelig rigtig paa det, i det mindste saaledes, at Folk gider komme der, ser man af den vedvarende stærke Tilstrømning. Om Sommeren, naar Bønderfolk ikke om Søgnedagene have Tid til at samles, har man af og til om Søndagen holdt smaa Møder i Præstens Skov, hvor man ligeledes har moret sig med Tale og Sang. . . .

»At Skolen først i den senere Tid har ved Siden af sin daglige Gerning begyndt at virke paa denne Maade, ligger for en Del i dens Omgivelser. Den forrige Præst i Rødding har nemlig været en Modstander af Skolen og har i sin Kreds gjort ikke saa lidt til at holde Folk borte fra den ved at tale om Undervisningen der som noget unyttigt Tøjeri, Folk gjorde bedst i at holde sig fra, hvorimod den nuværende Sognepræst i sin Gerning selv har virket i samme Retning som Skolen og selvfølgelig gjort alt muligt for at faa Folk til at besøge den, ligesom han ogsaa, som alt fortalt, har taget Haand i med

ved paa sin sjælden livlige og tiltrækkende Maade at fortælle Bibelhistorie paa hvert andet Møde og tillige ved at bringe et eller andet paa Bane i Samfundsmøderne.

». . . Det er forbavsende at se, hvorledes i kirkelig Henseende alt i et Par Aar har forandret sig i Rødding. Før kom der kun til daglig Brug en halv Snes Stykker i Kirken — nu derimod fyldes Kirken hver Søndag, saa tit mange maa staa paa Gulvet; »evangelisk christelig« Salmebog er bleven ombyttet med Roskilde Konvents, og Sangen lyder saa dejligt, som man næsten aldrig hører det i en Landsbykirke her ovre. De fleste gammeldags kristelige Familier fra Nabosognene have enten løst Sognebaand til Sveistrup eller benytte ham uden videre som deres Præst, og det er glædeligt at se, hvorledes Folk, hvis aandelige Udvikling var begyndt at gaa i Staa, fordi de ikke kunde forstaa det ny, som gærer og vil frem alle Vegne, hvorledes de leve op paa ny og takke Vorherre for, at han lod Lyset skinne for dem, saa deres Liv blev rigere og glædeligere, alt som de mere og mere lærte deres Gud og sig selv at kende. . . .«

* * *

Et af de første større Møder, der blev holdte i Sommeren 1863, var Folkefesten den 5. Juni i den til Præstegaarden hørende Skov, hvori man ogsaa det foregaaende Aar havde holdt Folkefest — den første af denne Art der paa Egnen.

Om Formiddagen var der Bestyrelsesmøde og Generalforsamling af Højskoleforeningen og om Middagen Fællesspisning med Taler af L. Schrøder, H. Nutzhorn, Fr. Helweg — da Præst i Haderslev og Medlem af Skolens Bestyrelse — S. Kr. Ley, Flor, R. Hansen fra Kastrup og B. Refslund den ældre fra Bovlund.

Om Eftermiddagen holdtes saa den store Fest, hvis Løsen Nutzhorn havde givet i den af en bekendt nordslesvigsk Haandværker, Hinze, malede Indskrift paa Æresporten:

Frihed er bedre end meget Guld,
om saa al Verden deraf var fuld.

Forsamlingen bestod af mindst 1200 Mennesker.

Schrøder talte for Grundloven; den var ikke blot »sort paa hvidt« men Begyndelsen til en Udvikling, hvor man »frit kunde tænke, tro og tale«, hvor »Stændertiden var forbi og Folketiden kommen«, og hvor »Loven kunde rette sig efter Livet«. Den var givet paa Sejrsdagen. Der var Sammenhæng mellem Sejren og Friheden. Men desto sørgeligere var det, at Friheden endnu ikke

var gennemført i Sønderjylland, hvor Sejren var tilkæmpet. Med Ønsket om, at der ogsaa maatte oprinde en femte Juni-Dag for Sønderjylland, udbragte han et Leve for Grundloven.

Efter en Sang af *Nutzhorn* om »det bedste af de danske Træer«, Frihedstræet, talte denne om Bondestanden, særlig den sønderjydske, ved hvilken det maatte udrettes, som skulde føres igennem, saaledes som i den sidste Krig.

Derefter fik *Rasmus Hansen* fra Kastrup* Ordet for at fortælle, hvorledes han havde besvaret Spørgsmaalet, hvorfor han vilde til Grundlovsfest, skønt vi ingen Grundlov havde her nede. Det var, fordi han havde erfaret Grundlovens Goder, og fordi han mente, vi ikke fik den her, naar vi ikke udtalte Ønsket om den.

Efter at der ligesom mellem de øvrige Taler var sunget en Fædrelandssang, talte Etatsraad *Flor* for Norden, idet han udviklede Betydningen af Gøteborgsmødet, som han nys havde deltaget i. . . . . Forsamlingen udbragte et Leve for Flor.

Dernæst talte *Fr. Helweg*. Han mindede om den Tid, da der ved Østersøen var tre stærke Magter, Danmark, Sverige og Polen. Imod dem rejste sig det samlede Brandenburg som Prøjsen, og Rusland. Sverige var bleven beklippet og Polen lagt øde. Mange saa skævt til den polske Opstand. Men det var en Opstandelse til Livet. — Det var med en saadan Varme, at han talte Polens Sag, saa han rev hele Forsamlingen med sig, og der blev raabt Leve baade for Polen og for Taleren. (En Bøsse opstilledes til Fordel for Polakkerne.)

Saa kom *Peter Larsen* fra Dons frem og vidnede af sin egen Erfaring om den store Forskel mellem Tiden før 1848 og nu i Kongeriget. Han var en Bonde, men havde tillige den Lykke ved Guds Naade at være en kristen Mand. Som saadan havde han ogsaa søgt at hjælpe paa andre i det Stykke, hvad man skulde tro var den uskyldigste Sag af Verden. Men dog var han flere Gange bleven mulkteret og sat fast en Gang i tre Dage, efter som Ordsproget lyder: »Verdens Glæde varer i tre Dage.« Sligt var nu ikke muligt. Derfor anbefalede han Sønderjyderne at se at faa Kongerigets Frihed. Naar Regering og Embedsmænd vare lutter Dydsmønstre, behøvedes den vistnok ikke; men det vare de nu en Gang ikke.

Endnu talte S. Kr. Ley og Schrøder.

Klokken seks gik man til Bords, hvor Sveistrup udbragte en Skaal for den Mand, hvis Ord mest havde revet ham med, Helweg. Efter at flere havde

* Rasmus Hansen er født paa Fyn. Han hører endnu til de mere fremtrædende Mænd i Nordslesvig.

talt sluttede Schrøder Maaltidet med at besvare det Spørgsmaal, hvorfor der var mindre Varme i Talen om det danske end om det polske. Det var ikke, fordi vi havde vore egne Sager paa det rene, men fordi der hvilede et Mørke over dem, saa man ikke kunde se Vej ud af Uføret. Men vi skulde tage Varsel af 5. Juni-Solen, som i Dag havde spredt Skyerne og givet en skøn Eftermiddag. — Derefter lød ni kraftige Hurraer for Fædrelandet.

Om Aftenen dansedes der paa Bræddegulv og paa stampet Ler. I den ydre Udstyrelse var det Glanspunktet, da dobbelte Guirlander, dels af røde og hvide, dels af blaa og gule Lamper, bleve ophængte under Gran-Guirlanderne, som forbandt den Række røde og hvide Flagstænger, som omgav Festpladsen, og en stor Lysekrone hævede sig over Kongens Buste, der stod foran Talerstolen.

Af dette lille Referat, som skyldes Dagbogsoptegnelser fra disse Aar af Skolens Forstander, vil man vistnok allerede have faaet det Indtryk, at der var meget at hente i aandelig Henseende i Rødding, hvor en Kreds af Landets bedste Mænd førte Ordet. Vi skulle senere høre om et stort *kirkeligt* Møde.

Sidst i Juni og først i Juli vare Schrøder og Fenger sammen med otte af Eleverne rejste til det før nævnte Landmandsmøde i Odense. Ved Overlærer Lefoliis Hjælp bleve Eleverne frit indkvarterede i Nærheden af Byen; de fik fri Adgang til Dyrskuet og alt seværdigt, og da de desuden paa Hen- og Hjemrejsen dels sejlede, dels spaserede, kom hele Rejsen kun til at koste dem hver ca. 7 Rdl. — De tilbageblevne paa Skolen foretog imens en Eftermiddag en Tur til Ribe.

En otte Dages Tid efter tog alle Lærerne med ti Elever paa Sommerrejse over Møen til København. Den første Aften i København vare de paa Frelsers Taarn, besøgte Fengers Fader og Schrøders Svigermoder (Oberstinde Wagner); de følgende tre Dage besaa de Byens Samlinger, vare i Vartov, besøgte Universitetet og Universitetsbiblioteket, Rosenborg Slot (hvor Carl Andersen forbavsedes over den Livlighed, hvormed Eleverne fulgte Forevisningen), og Landbohøjskolen, hvor J. C. la Cour foreviste Samlingerne og trakterede hele Selskabet. Den sidste Dag foretoges en Tur til Klampenborg i Følge med Kand. theol. Hans Dahl, Pastor Kristian Køster og Kand. jur. Fr. Bruun m. fl. Oppe ved den skandinaviske Sten fandt et livligt Ordskifte Sted om N. M. Petersen og N. F. S. Grundtvig, om Oldnordisk og Dansk.

* * *

Den 27. Oktober 1863 blev der paa Skolen holdt et stort *kirkeligt Møde* efter Indbydelse af H. Sveistrup. Den ny Forsamlingssal blev da første Gang tagen i Brug.

Mødet skulde gaa ud paa at oparbejde Stemningen for en større *kirkelig Frihed* og at belyse dette Spørgsmaal, som var bleven særlig brændende efter et halvanden Maaned tidligere afholdt Møde i København, hvor Grundtvig indtrængende havde lagt sine Venner paa Sinde at virke for Menighedernes og Præsternes Frigørelse som en nødvendig Betingelse for, at Menigheden kunde vokse med Liv og Kraft.

Der var kort efter bleven dannet en »Forening for Frihed i Folkekirken«, hvis Bestyrelse bestod af Præsten Gunni Busck i Brøndbyvester, Hofjægermester Carlsen til Gammel-Køgegaard, Kandidat Sofus Høgsbro og Præsterne Kristian Køster i København og Peter Rørdam i Lyngby. Et af de første Udslag af Foreningens Opfordring til Venner rundt i Landet om at virke for Sagen var Mødet i Rødding, som derved blev et Forbillede for de efterfølgende Møder.

Sveistrup indledede Forhandlingerne med en Fremstilling af, hvad der havde tildraget sig ved Mødet i København i Septemberdagene, og udtalte Ønsket om, at den kirkelige Frihedssag maatte blive til Genstand for de tilstedeværendes Udtalelser. »Man har tungt ved at gaa ind derpaa, men jeg tror, det er den, Gud vil have frem i vore Dage. Danske Folk komme langsomt, men sikkert. Vi ville ingen Omvæltning men en lempelig Udvikling af det bestaaende, saaledes som det tjener Menigheden bedst.«

Pastor *Hagen* fra Stepping fandt det urimeligt, at alle andre Trosbekendere i Danmark skulde have Frihed, og ene og alene dem, der blev i Folkekirken, skulde den nægtes. — I det nye Testamente vilde man forgæves søge efter nogen Slags Tvang i Menigheden. — Præsterne burde kun forpligtes paa Biblen og Sakramenternes Forvaltning efter deres egen bedste Overbevisning.

Pastor *Kyhnel* fra Farup advarede mod at forhaste sig.

Ludvig Schrøder vidste vel, at Friheden altid havde mange praktiske Vanskeligheder, men det var den danske Natur at gaa langsomt fremad, og man behøvede ikke at frygte for, at den skulde forhaste sig. Tvært imod trængte man til Støtte for sit Haab om, at Friheden skulde sejre. For ham var det en god Støtte at agte paa den historiske Sammenhæng i Menighedslivets Udvikling, mellem dets Ungdomsdrøm og dets Alderdomsfrugt. — Han gav derefter en fortrinlig Fremstilling af den kristne Menigheds Levnedsløb fra dens første Dage og dens Udvikling i de forskellige Lande og viste derigennem, hvorledes den kun havde trivedes godt, hvor den havde faaet Lov til at vokse i Frihed. Her i Danmark var Kristendommen heldigvis ogsaa udsaaet med Frihed. Ansgar gik sin stille Gang og vandt ved sin Mildhed snart een, snart en anden. »Biskop Ebo sagde, at hvad han og Ansgar

havde kæmpet for, var det hans Overbevisning skulde en Gang lykkes til Guds Ære, og vist er det, at vi ved den gode Fremgang, Kristendommen fra først af fik her i Landet, har en dejlig Støtte for vort Haab om Frihed i Fremtiden. . . . Den Frihed, Grundtvig og hans Venner stræber efter, er altsaa ikke noget nyt; de ville kun vende tilbage til den oprindelige Frihed. Statskirken, som Gud lod komme, maa vel have haft sin Betydning for Folkets Udvikling, men nu er dens Tid omme; nu maa den afløses af en fri Folkekirke.«

Efter at Stiftsprovst *Bojsen* fra Ribe dernæst havde talt, kom *Peter Larsen* fra Dons. Han fandt, at Lægmændene maatte ønske at faa frit virkende og frit lønnede Præster ved Siden af de fast ansatte, ligesom der var praktiserende Læger ved Siden af Distriktslægerne; des friere Valg havde man jo. Ligesom Regeringen ikke foreskriver Lægerne at bruge een Slags Kur for alle Sygdomme, hvad man var ilde tjent med, saa skulde den heller ikke foreskrive Præsterne een Fremgangsmaade mod alle aandelige Sygdomme. Gav den Frihed, kunde man bedst mærke, hvem man var tjent med, og fly dem, man intet Gavn havde af.

Nu talte Pastor *R. Lund* fra Hjerndrup (den senere Præst i Ø. Jølby paa Mors, som da var Kapellan i Sønderjylland), derefter Gaardmand *Rasmus Hansen* fra Kastrup, Pastor *Hansen* fra Vejen, Skolelærer *L. B. Povlsen* fra Rangstrup (som ved denne Lejlighed for første Gang traadte offentlig frem), og Pastor *Boesen* fra Agerskov, og gav hver sit Bidrag til Forstaaelse af Sagen og til Opmaning til Arbejde for den kirkelige Frihed.

Tilsidst talte *N. J. Termansen*. Han glædede sig over det bevægede Liv i Kirken, der var bedre end den tidligere Ro, der lignede den paa Kirkegaarden. I borgerlig Henseende havde vi vundet ikke saa lidt, men i aandelig Henseende var det gaaet mere smaat, uagtet man skulde synes, at det hjærtelige danske Folk maatte indse, at Tvang i Hjærtesager var hjærteløs. Han troede, det kom af, at netop Hjærteligheden vakte Betænkeligheder. — Af al kirkelig Frihed var det vanskeligst for Folk at forstaa den begærede Frihed for Præsterne. Det havde ogsaa holdt haardt for ham selv at komme til at indse Rigtigheden deraf. Men han troede dog, at Erfaringen havde vist, at man ikke fik fast Grund under Fødderne ved at støtte sig til Menneskebud. De havde ikke holdt sammen, men adskilt. Bedre maatte det være at støtte sig til Guds Ord alene.

Til Slutning udtalte *Sveistrup* sin Tak til dem, der havde talt, og dem, der havde hørt til, og først og fremmest til Gud, som havde givet sin Velsignelse til, at ogsaa her var lagt en god Sæd, som vel i sin Tid vilde bære Frugt. — Forhandlingerne vare blevne afbrudte af et Middagsmaaltid, ved

hvilket Stiftsprovst C. C. Bojsen udbragte en Skaal for Skolen som et aandeligt Dannevirke, og Termansen ved Sagnet om, at Frodes Kværn dreves af fangne Jættekvinder, paaviste Faren ved Trældommen.

En af de mest stemningsrige Dage i Rødding i disse Aar var den, da Skolens ugentlige »dansk Samfunds« Møde tillige var en *Sørgefest over Kong Frederik den Syvende.* Hans Billede var bleven stillet med Sørgeflor om Skuldrene og Sørgeflor om den hvide Piedestal i Baggrunden af Nichen i den nye Sal, som var beklædt med Kristtjørn og oplyst.

Der indfandt sig en meget talrig Forsamling fra nær og fjærn. Mødet begyndte med Sangen: »Det isned om Danemark, men Gud var os god«, der ender med:

> Din Rede, Kong Fredrik, er Borgernes Bryst,
> og aldrig du dør i din Rede.

Ludvig Schrøder mindede om Sagnet hos Sakso om Frode Fredegod. Han dvælede ved de mørke Udsigter i Begyndelsen af hans som af Frederik den syvendes Regering; men begge havde de søgt deres Styrke i deres Folk, og det var mere deres Mænds end deres egen Storhed, der kastede Glans over deres Dage. Ved Frederiks som ved Frodes Død stod Folket ængsteligt ved Tanken om, at hans Værk skulde falde sammen med hans Død. At lade, som han levede, og bære Frederiks Lig om Land var ikke muligt. Men vilde vi efter Verset bære ham, hans Minde og hans Gerning i Hjærtet ikke tre, men tre Hundrede Aar, da skulde hans Minde værne om hans Idræt.

Nutzhorn fremdrog Gamle Gorms Ord: »Visselig er min Søn Knud død, siden hele Danmark sørger.« Det kunde den danske Folkeaand nu sige om Kong Frederik. Efter at have fortalt et Æventyr om en Prins, der fik trende Kviste fra Sølvskoven, Guldskoven og Diamantskoven, der bragte ham Lykke, viste han, hvorledes Frederik den syvende havde haft tre lignende Lykkekviste i Friheden, Folkeligheden og Broderligheden, og fortalte, hvad han kunde huske fra Frihedstiden 1848 og fra Broderskabsmødet paa Fredensborg 1862. Han havde ogsaa skreven følgende Sang, som blev afsungen:

> Det er vemodigt at tænke paa,
> at død er Frederik den folkekære,
> den Drot, hvem mest det paa Hjærte laa,
> at Folkets Kærlighed skulde ham bære.
> Nu Sørgesangen
> paa Danevangen
> af Vemodsklangen
> genlyde vil.

Det er saa lifligt, naar Folk og Drot
arbejde trofast med fælles Kræfter;
thi Enigheden, den planter godt,
saa Lykken gerne vil følge efter.
Gid trives længe
i Vang og Vænge
ved Fredens Gænge
maa Fredriks Værk!

Men det er ængsteligt frem at se,
naar ham vi savne i Danmarks Have,
som Pagten slutted blandt Brødre tre
og gavmild skænked os Friheds Gave.
Det kan sig vende,
saa vi ej kende,
hvad der mon hænde
i Danevang.

Det er saa haabefuldt dog at tro:
hvad Ly har fundet i Træets Skygge,
en Gang for Stormen skal finde Ro,
saa Fredens Fugle derhos kan bygge,
saa gamle, unge,
med Lov paa Tunge
kan glade sjunge
om Lykken klar.

Men det er trøsteligt frem for alt:
Han troner hisset, som alting raader,
saa hvordan Lykken end for os faldt,
Han ene ved det, hvad bedst os baader.
Hans vaagne Øje
alt skuer nøje,
og Han vil føje
os alting vel.

Saa kom Læge *Bay* fra Brørup frem og meddelte, hvad Folk sønden for Aa endnu ikke havde hørt, at den nye Konge havde underskrevet den nye Fælles-Grundlov for Danmark-Slesvig.

Derefter talte *N. J. Termansen:* Naar Folk for nogle Uger siden kom sammen, da talte de gerne om den stærke Oktober-Storm, der havde gjort saa megen Skade; han havde lagt Mærke til, at stærke Storme tit gik forud for store Begivenheder, og troede, Vorherre godt kunde bruge dem til at vække Folk op. Nu var November-Stormen kommen efter Oktober-Stormen, og den

havde været meget værre for Danmark; thi den havde blæst Støtten om, til hvilken vor unge Frihed havde lænet sig, Muren, ved hvilken vort unge Folkeliv havde fundet Ly. Nu kom det an paa, om Træet havde slaaet saa dybe Rødder, at det kunde staa uden denne Mur. Herren havde i den gamle Pagts Dage sagt til sit Folk, at han havde Fredstanker med det. Det turde det danske Folk ogsaa tilegne sig, saa vist det havde været venligt mod Kristentroen. Det skulde da føle det en Gang, at Herren ikke var i den stærke Storm men i det milde Vejr, der kom bagefter. Han mindedes Sangen, Grundtvig i 1848 havde skrevet i lignende alvorsfulde Tider: »Fæderneland ved den bølgende Strand.«*

Til sidst talte *Sveistrup,* som udtalte sin gode Forhaabning til den ny Konge, og *R. Hansen* fra Kastrup.

* *
*

Den 19. December, Frederik VII.s Bisættelsesdag, holdt Schrøder en Sørgeprædiken i Skodborg Kirke. Han mindede om, hvad der var skænket det danske Folk i den afdøde Konges Regeringstid, og opmanede til Frimodighed i den Prøvelsestid, der maaske vilde komme; ogsaa derigennem maatte vi lære at holde os til Ham, som var »vor Tillid og Styrke«. —

Kort efter kom den ulykkelige Krig, som flyttede Landegrænsen op nord for Rødding Højskole og skabte Sorg hos alle Danske. Som med eet Slag afbrødes en Virksomhed — midt i en lovende Blomstringstid — der havde været ført i tyve Aar til Velsignelse for det Land, Tyskerne nu gjorde sig til Herrer over.

»Da jeg forleden var i Rødding og besøgte baade Kirken og Højskolen,« skriver L. B. Povlsen i de før omtalte Breve, »maatte jeg uvilkaarlig udbryde: »Ak, hvor forandret!« Højskolen var ikke i Virksomhed, men dens Forstander og Andenlærer stode i Begreb med foreløbig at forlade den. I Kirken troede jeg, at man dog kunde samles uden at blive synlig mindet om vor Fornedrelse; men jeg tog fejl; thi lige indenfor Døren paa Kirkegulvet stod en Gensdarm, fuldt bevæbnet, med Hatten paa, det hvide Bind om Armen og en Tegnebog puttet ind imellem et Par Knapper af sin Vaabenfrakke. To smaa Danebrogsflag, der før havde prydet Væggen, vare borte, og kun deres Spor paa Væggen mindede om dem. Alle tysksindede vare i Kirke den Dag, og jeg mindedes Spaadomsordet om »Ødelæggelsens Vederstyggelighed paa det hellige Sted« — men tænkte ogsaa: alle Dages Ende er ikke endnu!« —

* Termansens Fremsigelse af denne Sang hin Aften gav Anledning til, at *Nutzhorn satte Melodi til den,* og at den siden er bleven til en Folkesang.

Efter Fredsslutningen i Efteraaret 1864 var Schrøder klar over, at en frugtbar Højskolegerning vanskelig kunde gøres i Sønderjylland under de ny Magthaveres Vinger, at man altsaa maatte flytte over paa kongerigsk Grund, men blive saa tæt ved Grænsen, at det kunde ses, man ikke havde opgivet Sønderjylland og fremdeles vilde arbejde for Skolens gamle Formaal. Heri var Flor fuldstændig enig med ham, og i Forstaaelse med Flor søgte Schrøder om et nyt Bostade for Skolen. Han saa' paa Søgaard ved Vamdrup, hvor senere Godsejerne oprettede deres Skole, og hvor Frøken Elise Lindberg havde sin Pigeskole, efter at hun havde maattet forlade Sønderjylland; denne Gaard kunde imidlertid ikke lejes — vilde man have den, maatte den købes; og ingen tænkte jo den Gang, at »den Krig kunde vare saa længe«, som en sønderjydsk Bondekone sagde for kun et Par Aar siden. Han saa' ogsaa paa en Gaard i Sønder Bjært, hvis Ejer var villig til for Sagens Skyld enten at bortbytte den mod Højskolegaarden i Rødding eller at overlade Skolen den i Forpagtning og selv forpagte Højskolegaarden. Men endelig faldt hans Valg paa en Gaard i Askov, hvis Bygninger kunde lejes for 40 Rdl. om Halvaaret og købes for 2500 Rdl.

I Højskoleforeningens Bestyrelse var der Meningsforskel om, hvorvidt det var rigtigt at flytte, og hvorvidt det var forsvarligt at anvende Rødding Højskoles Ejendele — Penge og Undervisningsmidler — udenfor Sønderjylland. Ligesom man paa den ene Side (Flor) frygtede for, at der ingen frugtbar Højskolevirksomhed vilde kunne trives under det ny Regimente, saa mente man paa den anden Side (Høgsbro o. fl.), at de ny Magthavere vilde lægge saa mange Hindringer i Vejen for unge Sønderjyders Besøg ved en Skole i Kongeriget, saa det næsten var det samme som at opgive dem, om man flyttede Skolen. — Flor, der var sikker paa, at Skolen skulde bygges udenfor, men nær ved Grænsen, og som ikke havde nogen Tvivl om, at det var forsvarligt at anvende, hvad der maatte være for Haanden af Penge og Undervisningsmidler, til den ny Skole, skrev i den Anledning den 8. Februar 1865 et Brev til Pastor Sveistrup, hvoraf nedenstaaende Uddrag meddeles ikke alene for denne Sags Skyld men fordi det er oplysende med Hensyn til Flors hele Betragtning af Højskolesagen: »I den Tid, jeg har søgt at have Indflydelse paa Slesvigerne og deres Forhold, har Drivfjederen hertil aldrig, end ikke i den første Begyndelse, været Interesse for »Danmark« i Modsætning til »Slesvig«, d. v. s. Lyst til at bevare Danmarks Ret til at beholde Slesvig, da Danmark ellers vilde lide Tab paa sit Territorium og sin Styrke. Min Drivfjeder har altid været Interesse for Slesvigerne selv, hvis aandelige og hjærtelige Liv jeg gerne vilde gøre mit til at frelse for Tid og Evighed. Det var

nemlig for mig tidlig blevet en fast Overbevisning, grundet paa psykologiske Overvejelser og historiske Erfaringer, at naar et Folk mister sit Modersmaal, maa nødvendig Hjærtet hos de enkelte blive koldt og egoistisk, og ingen Folkeaand vil kunne finde Bolig til Ophold hos dem. Jævnlig stod det mig derhos levende for Øje, hvorledes hos Slesvigs af Naturen vel begavede Befolkning det aandelige, altsaa det egentlige menneskelige Liv mer og mer udslettedes, alt eftersom det danske Modersmaal blev opgivet, saa at endog Erfaringen (Følelsen) om og Bevidstheden om, at der gives anden Velvære end den fysiske, ɔ: dyriske og andre Interesser end de materielle, tilsidst gik tabt. Slige Forestillinger om, at den aandelige og moralske Fortyskning i det sydlige Slesvig allerede havde ruineret mine Landsmænd i Tusindvis, og at den saa godt som ubemærket og uden at standse fortsatte sin græsselige Mordervandring længere og længere mod Nord, forfulgte mig bestandig og lod mig ingen Ro, førend jeg besluttede mig til at blive, hvad man kalder Missionær, kun at jeg gik til mine Landsmænd, ikke til fremmede, og tilsyneladende mere i Menneskelighedens end i Kristendommens Tjeneste. Men Maalet er det samme; det er kun virkelige Mennesker, der kunne blive vakte Kristne.

»Et af Midlerne til at naa dette Maal var Oprettelsen af Rødding Højskole. Ved denne have Forstanderne og Lærerne mere eller mindre forstaaet og bifaldet Grundtanken for deres Virksomhed. Men ingen af dem har været mere enig med mig om Skolens Maal og den hensigtsmæssigste Vej dertil end Schrøder. — —

»Ligesom jeg i mine Bestræbelser for Slesvig altid har haft de levende Slesvigere og ikke Landet Slesvig for Øje, saaledes har jeg ved Rødding Højskole ikke forstaaet dens Hus og Ejendom, men dens Virksomhed og dennes Frugter. Hvis derfor Rødding Højskole ved at flyttes til et Sted udenfor Slesvigs Omraade kunde være til mere Gavn for Slesvigerne end ved at forblive, hvor den var, vilde jeg uden Betænkning stemme for dens Flytning. Da jeg nu anser Schrøder for den bedst skikkede blandt alle dem, jeg kender, til at styre Rødding Højskoles Virksomhed, blev jeg meget glad ved hans Tilbud om at ville forsøge at fortsætte denne udenfor det afstaaede Slesvigs Omraade, men i dettes Nærhed, og jeg har intet Øjeblik haft og har heller ikke endnu nogen Tvivl om Bestyrelsens Ret til at tage af Højskolens Ejendom til dette Brug. — — — Jeg har aldeles ikke opgivet noget af mit Haab om, at Slesvig, i det mindste det nordlige, igen vil komme tilbage til Danmark. Men da det er umuligt under de nuværende Forhold at virke noget betydeligt for Danskheden i Slesvig i selve Rødding, har jeg ønsket, at Højskolens Virksomhed kunde interimistisk fortsættes udenfor Slesvigs Omraade saaledes, at

Slesvigerne, hvis de vilde, kunde benytte den.« — — Flor bemærker endvidere, at hvis man ikke ser at holde Schrøder fast ved Grænsen, saa vil og maa han modtage Opfordringer og Tilbud anden Steds fra, da han naturligvis ønsker at benytte sin kraftige Ungdom til at udrette noget for Danskheden, og da »hele Danmark trænger haardt til Missionærer i Danskhedens Tjeneste, og vi have i Sandhed ikke for mange af dem, der praktisk have givet Bevis for Aandens Kaldelse.«

Bestyrelsen besluttede derefter at skænke Skolens Kassebeholdning (2—3000 Rdl.) paa 500 Rdl. nær til den ny Højskole i Askov og at udlaane til denne de Læremidler og det Indbo, som den ny Skole havde Brug for, og som kunde undværes i Rødding. En Del af dette førtes tilbage, efter at der igen i Rødding blev forsøgt paa at holde Skole for Karle.

XIV. C. APPELS FORSTANDERTID.

Mens Flor og Schrøder saaledes grundede Askov Folkehøjskole, begyndtes i al Stilhed en Højskolegerning paa ny i Rødding under Ledelse af *Cornelius Appel.* Han er født 13. Maj 1821 i Landsbyen Aabel i Tirslund Sogn, Anneks til Hans Krügers Fødeby.

I nævnte By var Faderen Skolelærer,* men det var paa den Tid et daarligt aflagt Embede, saa at han sad i meget tarvelige Kaar. Børnene — der var seks, hvoraf C. Appel var den tredie i Rækken — bleve derfor allerede fra den tidlige Alder vante til Arbejdsomhed, Nøjsomhed og tarvelig Levevis.

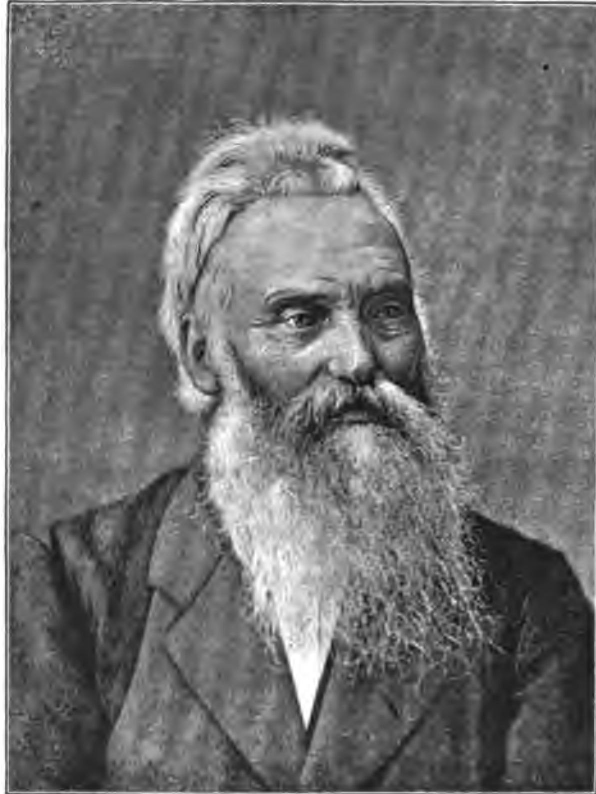
Barndomshjemmet var ikke udpræget religiøst men derimod afgjort moralsk udviklet. Forældrene vare fromme Mennesker af rationalistisk Aandsretning. Det *stærke, dybe Følelsesliv*, som altid har særtegnet Appel, gav sig i disse Barneaar Udtryk i Forholdet til Forældrene. Hans varmeste Attraa gik ud paa at være sine Forældres kærlige og trofaste Barn, og var han borte fra Hjemmet, led han af en alt betvingende Hjemve. — Han har været en »Hjemmets Mand« indtil den Dag i Dag.

Hos Appel har den herskende Grundstemning i alle dybere Sindsbevægelser al Tid været religiøs; naar han blev hjærtelig rørt enten af Sorg eller Glæde, førtes han ligesom nærmere til Gud. Allerede i Barnealderen er det aandelige Liv hos ham bleven sat i Bevægelse, og han har jævnlig syslet med Gudsforholdet. Efter at være bleven konfirmeret, kom han i Tjeneste hos en Fa-

* Indtil 1867, da han maatte tage sin Afsked paa Grund af Edsfordringen.

milie, der hørte til de saakaldte »hellige«, men deres pietistiske Opfattelse af Livet og Kristendommen stemmede ikke overens med Drengens ungdommelige Livsglæde, og han fik fra den Tid af et strængt og mørkt Indtryk af denne Retning.

I Faderens Skole, som var bedre end de fleste, fik han en god Undervisning, og da han var i Besiddelse af gode Ævner, blev han tidlig bestemt for Lærergerningen. Nærmest ved Berøring med en Discipel fra Haderslev Latinskole vaagnede der en stærk Lyst hos ham til at studere og blive Præst; han drømte om glimrende Kundskaber og en anset Stilling, længtes efter at øve og prøve sine Kræfter i et stort Arbejde. Men Fattigdommen slog Bom for at komme frem ad denne Vej; kunde han opnaa at komme paa et Skolelærerseminarium, maatte det anses for store Ting.

Cornelius Appel.

Dette lykkedes da ogsaa. Kapellanen i Bevtoft, en venlig og hjælpsom Mand, satte ham i Stand dertil, og i Efteraaret 1839 kom han paa Lyngby Seminarium, hvorfra han 2 Aar senere blev dimitteret med Udmærkelse. Maaske var det til Held for hans fædrelandske Udvikling, at han ikke kom i Latinskolen i Haderslev, hvorfra Vejen sagtens havde ført til Kiel og andre tyske Universiteter. — Hvorvel Seminarieundervisningen i Lyngby vist nok var af et noget tarveligt Indhold, saa var Livet mellem de mange jævnaldrende Kammerater dog en frugtbar Tid for Appels Udvikling. Det var i denne Tid, at en stærk personlig religiøs Opvækkelse gav hans aandelige Udvikling en bestemt kristelig Retning. En

god Ven blandt Seminaristerne — vel noget pietistisk, men dog af en livsglad Natur — var ham her til god Trøst og Hjælp. Hos en anden Seminarist fik han fat paa Grundtvigs »Søndagsbog«, og Læsningen heri var for ham som ét Blik ind over et dejligt Land, som han dog endnu ikke kendte.

Efter at have forladt Seminariet fik Appel en foreløbig Plads i Ribe som Kateketens Medhjælper ved Borgerskolen, men Opholdet her huede ham ikke, og allerede i Forsommeren 1842 kom han som Distriktskolelærer til Lourup i Døstrup Sogn, en Mils Vej vest for Løgumkloster.

Her fandt han sig bedre hjemme, og det var vel ikke saa underligt, da han her fandt den Kvinde, som skulde blive hans Livsledsagerinde, nemlig Datteren af hans Formand ved Skolen i Lourup. I aandelig Henseende var der just ikke stort at opdrive i Døstrup Sogn. Der herskede en skikkelig Rationalisme og en ulastelig Moral. Hist og her fandtes vel en enkelt »Kristiansfeldter«, hvem Appel nok havde Agtelse og Respekt for, men som han dog ikke følte sig tilskyndet til at komme i nærmere Berøring med.

I Efteraaret 1844 fik han Ansættelse ved Degneskolen i Løjt ved Aabenraa, hvor han blev i 2½ Aar. Han kom her under herrnhutisk Indflydelse og gennemgik store Sjælekampe; men han kunde slet ikke slaa Rod i denne aandelige Jordbund. Grundtvigs Verdenshistorie 1. Del, som han læste i denne Tid, virkede frigørende paa ham. Der begyndte ligesom at aabne sig ny Udsigter for ham. Han havde nok tidligere været berørt af den vaagnende Danskhed i Sønderjylland, men det var dog først her, at det kom til et stærk aandeligt Gennembrud med Hensyn til hans Folkefølelse og hele danske Livsudvikling. Det nærgaaende Tyskeri, som han traf en Del af i Løjt, gjorde sit til at hjælpe ham paa Gled.

Fra Løjt kom han som Distriktslærer til Borsbøl i Ballum Sogn helt ude ved Vesterhavet. Men forinden havde han i sit Barndomhjem holdt Bryllup med sin Fæstemø. Hun fulgte ham i 22 Aar, men døde efter at have født sit niende Barn. Tre Smaapiger vare for mange Aar siden gaaede forud, og det sidste Barn døde i samme Time som Moderen. Fem Sønner leve med Faderen.

I Ballum Sogn oplevede Appel de tre indholdsrige Krigsaar, og fra nu af tog det for Alvor Fart med hans aandelige Udvikling. Han tog fat paa Læsningen af Grundtvigs Skrifter og gjorde et indgaaende Bekendtskab med hele Grundtvigs Livssyn og Virksomhed. Der foregik en indre Omdannelse af hele hans Opfattelse og Betragtning paa det aandelige Livs Omraade, og Grundtvigs Opfattelse og Brug af det levende Ord baade i Almindelighed og i særlig kirkelig Forstand greb ham med Styrke og Inderlighed. Han kom nu ogsaa efterhaanden i personligt Forhold til Folk af denne Retning. I Forballum og

Mjolen, et af de første Arnesteder i Sønderjylland for det ved Grundtvig vakte Liv, kom han saaledes sammen med Præsterne Hagen og H. Boisen og med Gaardmændene Knud Knudsen og Niels Andersen Hansen. Her traf han ogsaa første Gang Siegfred Kr. Ley, hvem han senere fik meget med at gøre.

I Foraaret 1851 blev Appel kaldet til Elementarlærer ved Borgerskolen i Tønder. Skolesproget, som i denne dansktalende By hidtil havde været udelukkende tysk, skulde nu afløses af det danske, og at hjælpe til hermed var for Appel en tiltrækkende Virksomhed. Her var der ogsaa bedre Betingelser for ham for at opnaa det, han stadig tragtede efter: en rigere aandelig Udvikling og en større Virksomhed.

I Ballum havde han foruden en Del af Grundtvigs Skrifter læst Martensens Dogmatik. Her i Tønder læste han en Del filosofiske Ting af Sibbern, Poul Møller, J. L. Heiberg og en Tidlang navnlig Søren Kierkegaard. — Appel havde af Naturen en meget skarp Forstand, og ved filosofiske Studier udvikledes den efterhaanden i den Grad, at Mænd, der have kendt ham nøje, og som have kunnet gøre Sammenligning, have ment at kunne sætte ham paa Linje med de dygtigste Logikere i vor Tid.

Søren Kierkegaard tog i disse Aar til en Tid hans Interesse fangen og overvældede ham med sin overlegne Dialektik, sin fine Psykologi, sit Mesterskab i Fremstillingen og sin lidenskabelige Begejstring i den Grad, at Appel kom i stor Vaande i sit Forhold til det grundtvigske Livssyn. Dog overvandt han ogsaa denne aandelige Krise og sluttede sig nu saa helt og fuldt til den kirkelige Anskuelse som maaske ingen Sinde før. Søren Kierkegaard havde dog sikkert givet ham mange frugtbare Tilkyndelser, og navnlig Kierkegaards Belysning af »den officielle Kristendom« havde vist nok sin store Andel i, at Appel siden sluttede sig med Varme til Arbejdet for kirkelig Frihed, et Arbejde, som han efterhaanden indlevede sig saaledes i, at han senere fik Mod til at lade sig vælge og indvie til Frimenighedspræst i Rødding.

I Tønder fik Appel tillige Ansættelse som Skrivelærer ved Seminariet, og han fik en større Indflydelse paa denne Læreanstalt, end det efter Skrivelærerstillingen kunde ventes. Hans Indflydelse gjorde sig ikke saa meget gældende gennem Undervisningen som ved hans personlige Omgang med Seminaristerne. Han havde stadig en hel Del Seminarister i Kost og Logi, og ved sin udmærkede Ævne til at omgaas unge — faa besidde den Ævne som han — fik han en overordentlig gavnlig Indvirkning paa disse saa vel som paa flere af de øvrige Seminarister. Fra Tønder modtog Sønderjylland derfor en hel Del Lærere med grundtvigsk Paavirkning. I Tønder opholdt Appel sig fra sit 30. til sit 43. Aar; men i dette Tidsrum var det dog langt fra gennem

Skolen alene, at han udfoldede sin Virksomhed. Der er vel faa Mænd, hos hvem Hjærtet har slaaet varmere for Danskhedens Sag, end hos C. Appel, og dette viste sig maaske først rigtigt her i Tønder, hvor han for Alvor baade med Mund og med Pen virkede for Rejsningen af den mishandlede Danskhed. Han stod snart midt i en Kreds af yngre Mænd i forskellige Stillinger, der tog fat med frejdigt Mod og ungdommelig Varme; Haabet var jo lyst og friskt i denne Sejrsfølelsens Tid, og der var mange daadslystne Kræfter. Blandt de Røster, der lød, hørte Appels til dem, der ikke overhørtes; hans Ord havde Vægt, hvor de faldt. — Omkring ved 1860 var det, at han tog meget virksom Del, ja var en af Hovedanførerne i det folkelige og politiske Røre, som fik Navn af »Klosterpolitik« (i Anledning af, at det første Møde om denne Sag blev afholdt i Løgumkloster), og som vilde føre Arbejdet for Danskheden frem under Frihedens lyse Fane. Men de udstrakte Frihedsgrundsætninger fandt megen Modstand, og Appel og hans Meningsfæller maatte døje adskilligt for deres Overbevisnings Skyld.

Denne politiske Virksomhed og hele det bevægede Liv i Tønder, som havde været af frugtbar Betydning for Appels Udvikling, blev paa en voldsom og sørgelig Maade afbrudt straks efter *Dannevirkes Rømning.* For Appel og hans Familie indtraadte der en meget urolig og stemningsskiftende Tid, der satte baade Sjæls- og Legemskræfter paa alvorlig Prøve. Dog først omtrent i Midten af Maj Maaned, efter at de fire eller fem Gange havde faaet slaaet Vinduer ind, forlode de Byen. Omtrent i tre Fjerdingaar derefter levede de hos Slægt og Venner, dels i Agerskov og dels i Tirslund Sogn.

Fædrelandets Nederlag kuede dog ikke den varmhjærtede og viljesstærke Mand; tværtimod, hans Varme øgedes, og hans Vilje styrkedes i Modgangens Skole. Han tabte ikke sit Maal af Syne; kun maatte hans Virksomhed faa en anden Skikkelse.

Krigen 1864 blev en Mærkepæl i Appels som i fleres Liv. Fra den Tid af begynder et nyt Afsnit af hans Liv, det, der tilhører Rødding Højskole og Menighed.

Han blev allerede 1864 afsat fra sit Embede i Tønder, og efter i nogen Tid at have levet saa at sige husvild, fik han Lov til at flytte ind og tage Bolig paa Højskolegaarden i Januar 1865. Flere havde allerede i ham set Manden, der havde Betingelser for at kunne føre Skolen videre.

Der hengik da heller ikke mere end et Par Maaneder (Maj 1865), førend Appel tog fat med en *Pigehøjskole*, en tre Maaneders Sommerskole. Det første Aar havde den ikke mange Elever — kun 6 —, men den naaede senere et ret betydeligt Antal. Den 3. December samme Aar oprettede Appel tillige

en fri *Børneskole.* — Begge disse Skoler fik nu foreløbig Lov til at virke temmelig uforstyrrede.

I Januar 1867 blev Appel knyttet endnu fastere til Stedet, idet Højskolens Bestyrelse overdrog ham indtil videre »med Hensyn til Rødding Højskoles Ejendom den samme udøvende Myndighed, som siden 12. Juni 1856 har været overdraget dens Forstandere«, hvorfor han fik fri Bolig og Brug af Haven, og i April samme Aar overtog han desuden Ledelsen af Agerbruget, der hidtil havde været i en Forvalters Haand.

Aaret i Forvejen var Godsejer Knud L. Knudsen, den ene af Højskolens »Tillidsmænd«, afgaaet ved Døden. I den Anledning blev der holdt en Generalforsamling (11. Oktober), hvor man valgte Sofus Høgsbro til i Forening med de to øvrige Tillidsmænd, Hans Krüger og N. F. S. Grundtvig, at vælge en Tillidsmand i den afdødes Sted. Deres Valg faldt paa Gaardejer *N. J. Termansen* fra Gammelby. — Denne Generalforsamling gav imidlertid Anledning til, at Herredsfogden i Rødding, von Rosen, blev opmærksom paa Højskoleforeningens Tilværelse. Han skaffede sig i en Fart Oplysninger om Foreningens Virksomhed, dens Love o. s. v., gjorde de fornødne Anmeldelser og stillede seks Uger efter med følgende Skrivelse, adresseret til H. Sveistrup:

»Overpræsidiet for Schleswig-Holstein har under 11. ds. med den schleswigske Regering erklæret sig enig i, at der bliver forbudt Rødding Højskoleforening hver Virksomhed, der ikke udelukkende angaar den i Anledning af Foreningens Opløsning nødvendige Ordning af de økonomiske Forhold.

Ved i Overensstemmelse med Amtshusets Skrivelse af 28.—30. d. M. at meddele Deres Velærværdighed som det i Rødding bosatte Medlem af Foreningens Bestyrelse det foranstaaende, tør jeg opfordre Dem til at sørge for, at i Højskoleforeningens Anliggender ikke foretages andre Forretninger end de, der have de økonomiske Forholds *endelige* Regulering til Maal. — Jeg tilføjer endnu Ønsket om at blive underrettet om hvert Skridt, Bestyrelsen skulde agte at foretage sig i saa Henseende, og udtaler tillige den Forventning, at Deres Velærværdighed ved Deres Indflydelse vil virke for, at denne Skrivelses Indhold nøje iagttages, da jeg i modsat Fald vil være nødsaget til straks at skride ind.

Rødding, **den 31. December 1866.**

Frøs og Calslund Herredsfogderi.
ROSEN.«

Det var det første Indgreb i Skolens Virksomhed af den tyske Øvrighed. En foreløbig Følge af denne Skrivelse var, at Sveistrup frasagde sig sit Hverv som Bestyrelsesmedlem; under de nærværende Omstændigheder mente han ikke

at kunne forene det med sin Stilling som Embedsmand. Sofus Høgsbro blev saa i hans Sted valgt ind i Bestyrelsen. Men Højskoleforeningen med samt sin Bestyrelse og sine Tillidsmænd var jo nu dødsdømt og havde efter Politiordren intet andet at gøre end at sørge for at faa Ejendommen over paa andre Hænder og derefter opløse sig.

Den 26. April 1867 meddelte Appel ved en Skrivelse til Herredsfogden, at Bestyrelsen for Højskoleforeningen agtede at sammenkalde til en Generalforsamling den 12. Juni, hvor der navnlig skulde forhandles om at meddele Bestyrelsen eller enkelte af dens Medlemmer ubetinget Fuldmagt til at realisere Foreningens Ejendele. Herredsfogden svarede, at han ikke kunde have noget imod denne Generalforsamling at erindre. Dog maatte han, paa Grund af det i Indbydelsen til Mødet indeholdte »*navnlig*«, gøre opmærksom paa, »at Diskussionen ikke maa angaa noget andet end den endelige Regulering af Foreningens økonomiske Forhold, og vil jeg tillige have Deres Velbaarenhed underrettet om, at jeg finder mig foranlediget til i min Qualitæt som Politimester at overvære Generalforsamlingen«. — Den 12. Juni 1867 afholdtes da Generalforsamlingen med Politimesterens Nærværelse. Appel meddelte Foreningens Stilling og oplæste Skrivelsen fra Herredsfogderiet om Foreningens Opløsning. Forhandlingen, der selvfølgelig holdt sig strængt til Sagen, led5des af L. Schrøder og endte med Vedtagelsen af følgende Beslutning:

Bunde Refslund.

»Rødding Højskoleforenings Generalforsamling beslutter som Foreningens højeste Magt, at dens nuværende Bestyrere, nemlig: Etatsraad *C. Flor,* Pastor *Fr. Helweg* og Folkethingsmand *S. Høgsbro* i København, Gaardmændene *Bunde Refslund d. æ.* i Bovlund og *H. D. Kloppenborg* i Københoved, eller, saafremt nogen af disse maatte afgaa ved Døden forinden, de eller den, der ere tilbage af disse, herved meddeles uindskrænket Beføjelse til at realisere de Rødding Højskoleforening tilhørende, i Hertugdømmet Slesvig beliggende og værende Ejendele, være sig faste Ejendomme eller Løsøre, og godkender Selskabet ved Generalforsamlingen herved i Forvejen ethvert Skridt, som bemeldte Herrer maatte gøre eller undlade.« Hermed havde altsaa Højskoleforeningen, der, som man vil mindes, var en Fortsættelse af den i Kristian VIII.s

Dage saa virksomme »slesvigske Forening«, opfyldt det eneste og sidste Hverv, den tyske Øvrighed havde tilladt den. — Det var just denne Dag Stiftelsesdagen for den »slesvigske Forening«.

* * *

I Vinterens Løb 1867 kom Kravet om Edsaflæggelse til alle Embedsmændene i Sønderjylland. Blandt de Præster, der i denne Anledning fik deres Afsked, var *H. Sveistrup*. Det var et vanskeligt Valg, der var bleven stillet ham; thi lige saa haardt, det vilde falde ham at give Troskabsløfte til de fremmede Magthavere, lige saa nødigt opgav han sin kære Virksomhed blandt Sønderjyderne. Det var ogsaa først efter nogen Vaklen, at han besluttede sig til at møde Edsfordringen med et bestemt Nej og lade sig afskedige, selvfølgelig uden Pension fra Tyskernes Side.

H. D. Kloppenborg.

Et Aarstid blev han og hans Familie endnu boende paa Præstegaarden og havde den tysksindede Eftermand paa Kost, men i Foraaret 1868 flyttede de om paa Højskolegaarden, hvor der var baade Hus- og Hjærterum for dem. Sveistrup kunde nemlig endnu ikke faa over sit Hjærte at forlade det Sted, hvor han var bleven saa hjemme, og hvor hans Ord havde fundet saa stærk Genklang.

Allerede i Præstegaarden begyndte han med nogle opbyggelige Søndagsforsamlinger, og i større Stil fortsatte han dem nu paa Højskolegaarden (sammen med Appel) og i en stor Sal hos den bekendte fædrelandssindede H. D. Kloppenborg i Københoved (Svigerfader til den ligeledes velkendte danske

Kredsdagsdeputerede J. N. H. Skrumsager). Desuden holdt han flere andre Møder, navnlig paa Vestkysten, i Forballum og Mjolen. De prøjsiske Myndigheder saa skævt til denne Virksomhed og forbøde ham at udføre nogen som helst kirkelig Handling, men at holde Gudstjeneste kunde de efter Loven ikke formene ham.

Sveistrups Møder besøgtes godt, han var kærkommen overalt, og mange haabede at kunne beholde ham som Fripræst; men de utallige Indskrænkninger i Friheden bleve ham tilsidst et trangt og trykkende Baand, navnlig da Krigsurolighederne kom til i 1870, saa han indsaa, han ikke kunde blive ved. Da derfor Præstekaldet i Vejen-Læborg, umiddelbart paa den anden Side af Grænsen, blev ledigt i Sommeren 1870, søgte han det og fik det.* Her kunde han endnu blive i stadig Forbindelse med Sønderjyderne og virke baade for og iblandt dem, og indtil sin Død var han en af deres mest trofaste Hjælpere. — I Rødding havde Sveistrup imidlertid dannet Begyndelsen til den Frimenighed, som i flere Aar skulde samle sig om Appel, og som nu fortsættes med Pastor Lykke som Ordfører.

* * *

Pinseløverdag 1869 samledes hos Gæstgiver Schmidt i Gram henved en Snes bekendte danske Mænd for at raadslaa om, hvorvidt det var muligt at faa Rødding Højskole sat i Gang igen i den gamle Skikkelse. Man vare enig om, at det maatte forsøges, og man besluttede derfor at indvarsle Skolens Venner til et Møde i Rødding. Inspektør Raunsøe fra Gram ledede Forhandlingerne, og efter et livligt Ordskifte vedtog man: at *Højskolen skulde sættes i Gang*, og at Appel skulde være Forstander. Tillige skulde der dannes et »Højskoleraad« paa mindst 25 Medlemmer.

Der blev foreløbig valgt 7 Medlemmer til Højskoleraadet, og disse skulde selv vælge de øvrige. Dette skete nogen Tid efter i B. Refslund d. æ.s Bopæl i Bovlund, og paa et Møde i Rødding den 2. Avgust vedtog Raadet, at Skolen skulde begynde sin Virksomhed samme Efteraar. Kort efter indeholdt »Dannevirke« følgende Indbydelse, undertegnet af Raadets Medlemmer:

»Rødding Folkehøjskole standsede sin Virksomhed 1864, og Højskoleforeningen maatte senere opløse sig.

Trangen til folkelig Oplysning blev i de nærmest følgende Aar dels trængt tilbage af Tidernes Tryk, dels maatte den søge sin Tilfredsstillelse paa Højskoler hinsides Grænsen af 1864. Nu er den vaagnet med Styrke, og den

* Det skal ikke glemmes, at Sveistrup havde *mere* i Efterløn som afgaaet Sognepræst i Rødding og Skrave, end han fik at leve af, da han overtog Sognekaldet i Vejen og Læborg.

Trang, der ytrer sig trindt om, til at faa folkelige Højskoler i vor Midte, har vakt det Ønske hos os, at en saadan paany kunde træde i Virksomhed i Rødding under Ledelse af Hr. C. Appel som Forstander, der alt i nogle Somre har holdt Skole for voksne Piger der paa Stedet. Der er Udsigt til paa billige Vilkaar at faa overladt til denne Brug den gamle Rødding Højskoles Bygninger og Tilbehør.

Skal Sagen gaa frem, vil der imidlertid behøves Understøttelse i Penge til Lærernes Lønning. Derfor ere undertegnede, efter Valg af en offentlig indvarslet Forsamling, traadte sammen for som Rødding Højskoleraad at støtte denne Sag med Raad og Raad.

Vi bede da vore Medborgere at støtte os med Bidrag, smaa eller store, enkelte eller aarlige, for at der i Rødding kan øves en Skolegerning, om Vinteren til Karles, om Sommeren til Pigers dansk-folkelige Oplysning.«

Fra Kongeriget kunde man ikke længer gøre Regning paa synderlig Understøttelse; det var derfor nødvendigt at begynde Skolen med smaa Fordringer. Inden lang Tid meldte der sig imidlertid 10 Elever (paa en Fynbo nær alle fra Sønderjylland), og man besluttede derfor at antage et Par Lærere til foruden Appel. — Den 20. November 1869 — 25 Aaret for Skolens Oprettelse — aabnedes da Karleskolen paany.

De to Lærere, der vare blevne antagne i Anledning af Karleskolens Oprettelse, vare *Rasmus Hansen,* der havde deltaget i Krigen 64 som Løjtnant og nylig var bleven permitteret (nu Kaptejn og Forstander for Vældegaard Kvindeskole), og Seminarist *M. M. Smidt* (nu Redaktør af »Bornholms Tidende«).

Undervisningen begyndte allerede den 2. November 1869, men da det paa den Tid ikke var maanelyse Aftner, opsattes den egentlige Aabningshøjtidelighed til den 20. November.

Denne Dag samledes da henved 300 Mænd og Kvinder fra alle Egne af Nordslesvig paa Højskolegaarden til et Møde, som vist nok mindedes længe af alle Deltagerne. Navnlig Appels fortrinlige Foredrag, hvori han dvælede ved Højskolens og Folkelivets Udvikling og Omskiftelser i de forløbne 25 Aar og med Varme pegede paa de Veje, hvorad Skolen nu for Tiden skulde naa sit Maal, gjorde denne Dag til et af Lyspunkterne i Skolens Historie. Lærerne Smidt og Rs. Hansen gjorde Rede for, hvorledes de vilde lede den Del af Undervisningen, der var overgivet dem; desuden talte P. Skau, Kand. Ley og H. Sveistrup, den sidste over Ordsproget hos P. Syv: »Gamle Harper kunne godt faa ny Strænge«. Ved en Fællesspisning talte blandt andre Redaktør Hjort Lorenzen fra Haderslev og theologisk Kand. Jacob Sverdrup fra Norge. Denne havde hernede set et lille Folk kæmpe en hellig Kamp for at blive sig

selv, og vel var det sagt, at et lille Folk kun kunde have smaa Tanker, men Folkehøjskolen vilde bære Vidne om, at det danske Folk havde haft store Tanker, hvorfor han vilde udbringe en Skaal for »det *lille* Danmark, der tænkte saa *stort*«.

Karleskolen gik nu uforstyrret med tolv Elever i Vinteren 1869—70 og Pigeskolen med tredive Elever i Sommeren 1870. Appel, som tidligere til Dels havde været ene om Undervisningen, havde nu faaet god Hjælp af de dygtige Lærere Rs. Hansen og Smidt. Den første underviste i Naturkundskab — i hvilket Fag han havde uddannet sig blandt andet ved den polytekniske Læreanstalt 1860—64 — i Pigeskolen tillige i Historie, og den sidste underviste i Dansk, Sang og Fædrelandets Oldtidshistorie. Begge Lærerne spiste sammen med Eleverne, som om Vinteren vare lejede i Kost hos Gaardens Forpagter, og fik derved god Lejlighed til at leve sig sammen med dem. Fra Foraaret 1870 fik alle Eleverne Kosten hos Appels, d. v. s. hos Appels ældste Søn, *M. L. Appel,* der boede sammen med Faderen paa Højskolegaarden. M. L. Appels Hustru, født Sofie Hansen, havde sin store Andel i, at Livet kom til at gaa saa godt og hyggeligt, som det gjorde; hun havde en sjælden Ævne til at gøre Huset hjemligt saa vel for Eleverne som for andre, der kom der; skønt Midlerne til Skolens Drift vare meget smaa, forstod hun dog at stelle saa godt med dem, at alle nærmest fik Indtryk af, at de havde det rigeligt.

Rs. Hansen.

M. L. Appel ledede Børneskolen, som nu blev besøgt af henved 50 Børn, hvoriblandt hans yngre Brødre, Hans, Aksel, Frederik og Jacob. Det var en udmærket Friskole; der lagdes Vægt paa en livlig og grundig Undervisning; Frugterne af den have da ogsaa været kendelige nok paa flere af Skolens Elever. —

Men baade Højskolen og Børneskolen *bleve forbudte og standsede* ved et Magtsprog i August 1870, da den fransk-tyske Krig udbrød. Baade Rasmus Hansen og M. M. Smidt forlode Sønderjylland; den første indkaldtes, og da det saa ud til, at Danmark kunde blive indviklet i Krigen, meldte den sidste sig frivillig til Tjeneste.

Under Krigen førtes der en urolig Tilværelse paa Højskolegaarden. Der var kommen Oprør i Sindene overalt, Tyskernes Uvilje mod Højskolen forøgedes

til Fanatisme, det var under disse Forhold ligesom tilladt at slaa sig løs, som man vilde, og det fik nok blandt andet Højskolens Vinduer at føle.

Da Krigen var ophørt, Freden sluttet, og Forholdene atter vare blevne nogenlunde rolige, indgav Skoleraadet en Ansøgning om Tilladelse til at begynde Pigeskolen igen, og denne Tilladelse blev givet. At faa Lov til at fortsætte Karleskolen var der ikke Tanke om; heller ikke Børneskolen; som bekendt dansksindet Mand var Appel ikke »moralsk kvalificeret« til at være Lærer for Børn under prøjsisk Statshøjhed.

Rs. Hansen kom tilbage til Skolen i Oktober 1871, men han blev der kun et Aar, da det viste sig, at Karleskolen ikke kunde komme i Gang mere. M. L. Appel traadte da ind som Faderens Medlærer og blev ved at være hans højre Haand i Skolen, saa længe den bestod. En Tid var ogsaa *Rasmus Thomsen,* nu Præst i Amerika, Lærer ved Skolen, dog nærmest som Huslærer for C. Appels mindste Børn.

I 1871 blev der antaget en fast Lærerinde ved Skolen, nemlig *Georgia la Cour,* som var en meget begavet og dygtig Lærerinde, der fik stor Indflydelse paa Eleverne. Hun blev ved Skolen indtil 1874, da hun blev gift med Friskolelærer Knud Pedersen i Skibelund.

Det var just ikke nogen stor Pigeflok, der gæstede Skolen i Rødding (gennemsnitlig 20—30, hvoraf de fleste vare fra Kongeriget, navnlig fra Vestjylland og Fyn), men de, der kom der, vidste i Reglen, hvorfor de søgte netop *dertil.* Vilde man paa Højskole af almindelige Grunde, gik man gerne til Skolerne »under Grundloven«, hvor man kunde røre sig anderledes frit, men naar Pigerne søgte til Rødding, var det i Reglen enten af en dybere Medfølelse for Sønderjyderne eller ogsaa havde de særlig Trang til just den Slags Foredrag, der vare ejendommelige for denne Skole. Det var *Appels* ejendommelige Foredrag, byggede over den bibelske Historie, *hans* varme kristelige Vidnesbyrd og *hans* Maade at tale til de unges Sind, der drog dem. Appel var og er efter manges Udsagn forud for de fleste ikke blot i Kendskab til den hellige Skrift (navnlig det gamle Testamente), men ogsaa i levende tilegnet Forstaaelse af den, hvad der hænger sammen med, at han har høstet dybe Erfaringer i Livet og har et Kendskab til det menneskelige Sjæleliv som kun faa. Kommer hertil hans usædvanlige Evne til at meddele sig, undervise jævnt, klart, livligt og varmt, hans Lyst og sjældne Gave til at færdes blandt og leve sammen med de unge, hans blandt ældre usædvanlige Ungdom i Sindet og Friskhed (der følger ham den Dag i Dag trods alle Lidelser) saa forstaar man, at han var som født til at være Ungdomslærer og Præst. — Appels Foredrag vare i høj Grad tiltalende saavel for Eleverne som for Lærerne, der i

Reglen hørte ham. Det var ogsaa kendeligt, at Eleverne bleve stærkt paavirkede af ham baade i Retning af Inderlighed og Lyst til Arbejde. Udenfor den egentlige Skoletid var han altid tilgængelig for Eleverne, der nærmede sig ham med Tillid og Frimodighed, naar de havde et eller andet paa Hjærte — og de gik sjælden forgæves. Appels hyggelige Hjem var et virkeligt »Højskolehjem«; navnlig mindes Eleverne Aftnerne i hans Stue, hvor han, som han udtrykte sig, dannede Atmosfæren om sig. Der var altid noget rent og beroligende, hvor Appel opholdt sig.

En, der i flere Aar har været Appels stadige Tilhører i Skolen, fortæller følgende som Bidrag til en Skildring af hans ejendommelige Skolevirksomhed:

»I de Aar, Appel holdt Højskole, var der vistnok ikke saa meget Tale om Kundskabsmeddelelse, som der senere mere eller mindre er bleven det paa de forskellige danske Højskoler.

Det var heller ikke Kundskaber, han særlig søgte at bibringe sine Elever, men hans sikre »Skolemesterøjne«, som han selv kaldte dem, der i et samlet Syn saa' alle hans Tilhørere paa en Gang, havde ogsaa Evne til at se, hvad de bedst kunde modtage og trængte til at høre. Jeg tror, at hvad der særlig var ejendommeligt ved Appels Foredrag, var det varme Vidnesbyrd, han gennem det aflagde om det Liv, han selv levede, og derfor maaske allermest fik Betydning for hans Tilhørere.

Naar han paa sin jævne, troværdige Maade fortalte Bibelhistorie, forstod han saa godt at gøre det levende, som han talte om. Det var noget lignende her, som jeg en Gang har hørt ham sige om Ingemanns historiske Romaner: »Han forstaar at lukke Historien op for en, saa det, der før har ligget som en død Viden, faar Liv og Interesse.« Det samme skete med de bibelske Skikkelser. De kunde før være kendte mere eller mindre, men nu fik vi dem kær, lærte som aldrig før at forstaa dem i de forskellige Forhold og følte os i saa mange Tilfælde beslægtede med dem. Ud fra de bibelhistoriske Fortællinger kunde han saa komme vidt til alle menneskelige Forhold.

Han kom ikke hurtigt frem i sin Fortælling. I de 3 à 4 Maaneder, en Pigeskoletid varede, naaede han sjældent længere end til Josva, maatte endogsaa en enkelt Gang anstrænge sig for at faa Israeliterne ind i det forjættede Land, idet han kunde sige: »Det er snart en Skam at lade dem blive i Ørkenen!« Men fra de daglige almindelige Foredragsæmner kunde han ogsaa dels efter Elevernes Bøn, dels af andre Grunde, gaa over til at tale om andre Tider i Jødefolkets Historie, f. Eks. om David, Elias, Elisa og Daniel, for ikke at tale om, at flere af Fortællingerne fra det ny Testamente kom ind med i Foredragene. Kanaans Geografi fortalte han os samtidigt lidt af saa

fængslende og kønt, alt som de forskellige Byer og Egne i Historien bleve nævnede og førte det med sig — og i det hele taget staa hans Foredrag for mig som meget alsidige trods det, at de for største Delen vare over bibelske Æmner.

Imellem fortalte han enkelte af vore danske Myther, men det var langtfra ene eller mest i de Timer, at hans Taler paavirkede os mest i folkelig Retning. Nej, hans Ord om mange af de bibelske Personer, som f. Eks. Israels Børn i Ægypten og senere i Babylon, om Kvinden paa Elisas Tid, »der boede midt iblandt sit Folk«, fik en underlig Lykke til at lære os, hvad det vil sige at høre med til et Folk, at eje et Fædreland og et Modersmaal og føle os taknemmelige over det. At hans Ord netop under de Forhold i Sønderjylland, som vi levede under, og hvor vi hver Dag mærkede Længslen efter at blive forenede med det øvrige Danmark, maatte gøre end mere Indtryk paa os, er forstaaeligt. Vi saa' i ham en Type paa det sønderjydske Folk, der følte og led med det saa godt som nogen.

At hans Foredrag havde stor vækkende Betydning for det danske Aandsliv blandt hans Tilhørere, er udenfor al Tvivl; men jeg tror dog, de havde endnu større Betydning i kristelig Retning. Vi fik Indtrykket af, at det var en Mand med en rig Erfaring, der talte til os, en Mand, der stod i et personligt Forhold til den Gud, han skildrede for os gennem Fortællingerne om Verdens Skabelse, Paradis-Tiden og gennem hele Historien. Det paalidelige Vidnesbyrd om, »at Gud ser os«, som han saa Hagar, og aabner Udvej for sine Børn, naar Bevidstheden om hans Magt og Kærlighed bliver levende hos dem, slog os varmt i Møde gennem hans Ord; og ikke blot naar han direkte fortalte om sine egne Oplevelser og sin egen Opvækkelsestid i stille og døde Omgivelser, følte vi Vægten af, at han selv havde fundet Fred kun i Barneforholdet til den Gud, der styrer alt og leder alt til det bedste.

Det kan synes, som om hans Undervisning var mer end almindelig alvorlig, og maaske var det ogsaa Tilfældet; Forholdene under det fremmede Regimente bidroge jo meget dertil. Men alligevel var det et fornøjeligt Liv, der blev ført paa Skolen, og det var en hyggelig og munter Stemning, han altid bragte med sig derind, baade naar han i enkelte Timer underviste Pigerne i Hovedregning, der som han sagde kun bestod i, at de lærte at tænke, og naar han ellers færdedes imellem dem og var glad ved at høre dem synge de Sange, der særlig vare oppe imellem dem. I sine Timer brugte han mest de bibelhistoriske Sange, som jeg er vis paa, de fleste Rødding-Piger have faaet kær fra Skoletiden der. Pigerne befandt sig vel i hans Nærværelse, og var der end ikke mange, der kunde samtale med ham, var der noget velgørende ved

at være sammen med ham. Der var ogsaa noget vist patriarkalsk ved hans Maade at færdes paa imellem dem, og jeg tror ogsaa, det gennemgaaende var et faderligt Forhold, som han kom til at staa i til sine Elever.

Han forstod tit paa en skæmtende Maade at sige Eleverne sin Mening, som sjældent forfejlede sin Hensigt, naar de paa en eller anden Maade forsaa sig mod den Orden og Hygge i Skolestuen, som han satte saa stor Pris paa. Saaledes kunde han f. Eks. begynde en Foredragstime med at »bringe Evropa i Ligevægt«, naar Kortet hang skævt paa Væggen, eller stille Pigernes Sko til rette, naar de under Vinterskolen gerne vilde opvarme dem ved Kakkelovnen og havde stillet dem omkring den. Han kunde saa sige: »Ja, lille Børn, jeg kan jo nok forstaa, I have ikke Tid til at sætte jert Skotøj pænt i Orden; men ville I sende Bud efter mig, skal jeg saamænd nok komme over at gøre det for jer.« En anden Gang kunde han sige, naar han ved sin Indtrædelse i Skolestuen fandt alle fuldt optagne af deres Haandarbejde: »Ja, det kan jo være, I have ikke Tid til at høre paa mig, saa kunne vi jo ogsaa godt vente til en anden Gang.« Var der Klage over Træk gennem de sjældent lukkede Døre, sagde han: »Ja, der skal virkelig ikke saa lidt Udvikling til for at komme ordentlig igennem en Dør, at faa Laasen drejet om og lukket ordentlig igen; det er en Opgave, som ikke mange unge Mennesker ere voksne.« — Men netop fordi han havde Øje for, hvor vidt de unge vare i Udviklingen, stillede han ikke større Fordringer til dem, end de kunde opfylde, og de følte sig som sagt altid sete paa med milde Øjne og vare glade ved at være hos ham. — Foruden slige smaa morsomme Udtalelser ville vi gamle Rødding-Elever ogsaa mindes Appels morsomme, smaa Historier, virkelige Begivenheder eller Anekdoter, som han tit fortalte i sine Foredrag, eller naar vi ellers vare sammen med ham, ved Bordet eller i den store Dagligstue i det Hus, han selv beboede med sin Familie, og hvor vi altid frit kunde samle os Sommeraftnerne og i de øvrige Fritider.« — Saa vidt Fortælleren.

Naar Appel gjorde Bibelhistorien til sit Hovedfag, var det først og fremmest af gammel Kærlighed til Israels Folks Historie, men han gjorde det ogsaa til Dels for at hejse nevtralt Flag i de fjendtlige Farvande. Ethvert Æmne i Folke- og Menneskelivet kunde han drage ind under disse bibelhistoriske Udviklinger. — Det samme gjaldt om hans Søns, M. L. Appels verdenshistoriske Foredrag, hvorunder Danmarks og Nordens Historie maatte søge Tag over Hovedet. Han dvælede især ved Sagnene og Sønderjyllands Historie, ligeledes ved de græske Myther og Sagn. Paa dette Grundlag fik han Lejlighed til at udtale sine Tanker, der stilede mod samme Maal som Faderens, ikke for at efterligne ham, men fordi hans Trang og Anlæg bar frem ad samme Vej.

Blandt de Lærerinder, der vare knyttede til Appels Pigehøjskole, er hidtil kun nævnt Georgia la Cour (nu Georgia Pedersen). Før hende havde der dog allerede været flere Lærerinder, og den første af dem var *Magdalene Ejler* fra Kolding, der var Appel en god Hjælper i Skolens første 3—4 Aar. Navnlig ved sin kærlige og opofrende Færd blandt Pigerne satte hun sig et levende Minde i Pigeskolens Historie.

Georgia la Cour blev afløst af S. Høgsbros Datter *Gudrun Høgsbro* (nu Folkethingsmand Harald Holms Hustru). Efter to Aars Forløb blev hun atter afløst af sin ældre Søster *Ingeborg Høgsbro,* der vedblev at være Lærerinde — med et Par Aars Afbrydelse — indtil Skolens Slutning 1885. Hun var saaledes den af Lærerinderne, der fik den længste Virketid ved Skolen.

Begge Høgsbros Døtre vare fødte paa Rødding Højskolegaard, og det var kendeligt, at de begge to med Glæde gjorde en Gerning der, hvor deres Vugge havde staaet, ligesom de ogsaa begge ved deres jævne, naturlige og fordringsløse Færd vandt Yndest hos Pigerne og hos alle. — I de tyve Aar, der var Pigeskole, var der ialt syv forskellige Lærerinder.

* * *

De offentlige Møder paa Rødding Højskole vare blevne holdte vedlige ogsaa efter Krigen 64. Saa længe Sveistrup endnu var i Rødding, delte han og Appel Foredragene imellem sig; efter Sveistrups Bortrejse fik Appel Hjælp af sine Medlærere. Appels Foredrag vare dels opbyggelige, dels over Æmner af Bibel- og Kirkehistorien og Sagnhistorien. Det var vistnok ved disse Møder, at Folk opdagede, hvor skikket Appel var til at være Ordfører ogsaa i rent kristelig Henseende.

Af og til var der tillige Oplæsning, og det var navnlig, da M. L. Appel, der ledede Sangen, begyndte at hjælpe med, at Oplæsningen af danske Digterværker kom paa Dagsordenen. (M. L. Appel holdt iøvrigt sjældnere Foredrag ved de offentlige Møder, naar undtages Højskolens offentlige Aabnings- og Slutningsmøder.) Paa en Maade kom Oplæsningen til at gøre lidt Skade, idet efterhaanden en Del af de ældre blev borte, men paa den anden Side voldte den, at der blev en stor Tilstrømning af de unge, som derved med det samme bleve førte ind under Paavirkning af C. Appels Foredrag. — Disse ugentlige Aftenmøder vedligeholdtes indtil 1878, da forskellige Omstændigheder gjorde det vanskeligt at fortsætte dem.

Ved Siden af den hjemlige Virksomhed tog Appel ogsaa Del i de politiske Bevægelser. Det var dog mere ved at give gode Raad — som i Reglen bleve fulgte med Held — end ved offentlig Optræden. Han forstod godt, at ihvorvel

offentlige Demonstrationer vanskelig kunde undgaas og maaske ogsaa havde deres Betydning — saa var det dog den sunde, jævne Vækst ud af den danske Rod, det kom an paa, naar der var Tale om, at Danskheden skulde kunne værge sig mod Tyskeriet.

Da Sveistrup i Slutningen af September 1870 forlod Rødding, havde Appel helt overtaget Ordførerskabet om Søndagen. Allerede medens Sveistrup virkede som fri Præst, var flere Familier traadte ud af Landskirken — som den eneste Betingelse for, at Sveistrup kunde døbe deres Børn — og der blev saaledes efterhaanden dannet en hel Kreds af udtraadte Familier. I de første fire Aar, Appel prædikede, søgte de Daab og Nadver i Vejen, men Ønsket om, at Appel kunde overtage ogsaa dette, steg Aar for Aar. Stundum gæstede vel baade Sveistrup og andre danske Præster sønderjydske Kredse og døbte og holdt Nadver for dem; men en saadan Handling, som Sveistrup i Maj 1873 foretog i Bovlund, paadrog kam en Bøde paa 100 Thaler, og den følgende Sommer bekendtgjorde den tyske Øvrighed, at *ingen dansk Præst maatte tale i nogen som helst gudstjenstlig Forsamling,* hvad enten den bestod af udtraadte eller ikke-udtraadte.

Da Baandene saaledes strammedes mere og mere, besluttede Menigheden endelig at bede Appel om at lade sig indvi til Præst. Som Lægmand kunde han næppe modtage Indvielsen af nogen Biskop, men man ønskede da, at en Kreds af danske Præster vilde foretage denne Handling. Menigheden sendte Appel et Kaldsbrev, der lød saaledes:

»Kære Cornelius Appel! Paa et Møde, der blev holdt paa Rødding Højskolegaard den 12. Juni d. A., og hvis Deltagere alle vare mødte efter udtrykkelig Indbydelse, blev det vedtaget, at der skulde forsøges indrettet en fuldstændig Gudstjeneste for de Mænd og Kvinder i Rødding og nærmere og fjærnere Omegn, som vare udtraadte af Landskirken for Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, men som følte sig knyttede til den levende Menighed i Kongeriget Danmark, og det blev da overdraget til undertegnede fire Mænd i Forening med senere afdøde Nicolaj Dam af Brendstrup at træffe de ydre Skridt, som vare nødvendige til at virkeliggøre denne Beslutning. Det er i denne Anledning, at vi henvende os til Dem, der allerede i fire Aar — næsten fra den Tid, da Udtrædelserne begyndte — har været Ordfører i de Forsamlinger til kristelig Opbyggelse, som vi have holdt, dels paa Rødding Højskolegaard, dels paa H. D. Kloppenborgs Gaard i Københoved, med en indstændig Begæring om, at De hos Trosfæller i Kongeriget Danmark, som have modtaget Indvielsen som Guds Ords Tjenere og Forvaltere af Herrens Daab og Nadvere, vilde søge en lignende Indvielse, for at De i vor Midte kunde øve en fuld-

stændig Præstegerning, og vore Søndagsmøder derved kunde faa den rette Fylde ved at samle sig om Sakramenterne. Ligesom det er i fuldeste Overensstemmelse med det Ønske, som lever i den Kreds, der har valgt os, at det er til Dem og til ingen anden, at vi stile dette Kaldsbrev, saa tør vi ogsaa paa det samme Vennelags Vegne tilsige Dem, at vi, saa vidt Gud giver Evne, skulle støtte Dem i den Gerning, vi bede Dem overtage, for at De maa kunne røgte den med Frimodighed og Glæde. Gud give sin Velsignelse til, at det maa lykkes, hvad vi efter lang Betænkning nu vove os til, saa det maa blive fuldbragt til hans Ære.

F. T. Rødding, 24. Juli 1874.

SKRUMSAGER. J. BOYSEN. H. J. PHYSANT. C. P. MÜLLER.«

Appels Indvielse til Fripræst i Rødding skete som bekendt paa Askov Folkehøjskole den 30. Juli 1874 og foretoges af *Vilhelm Birkedal* under Deltagelse af Præsterne H. Sveistrup, L. Helweg, M. Mølbye, J. L. Knudsen, Johannes Clausen, Otto Jacobsen, Ludvig Wagner, Rasmus Lund, Lillelund, M. T. Lange, Kr. Konradsen, Fr. Vinsnæs og M. T. Bredsdorff samt Lægmændene Peter Mouritsen, Jens Jørgensen, C. P. Müller, Bunde Refslund d. æ., N. J. Termansen og Hans P. Søndergaard.

Det er ligeledes bekendt, at hele denne Præstevielsessag gav Anledning til et stærkt Røre hele Landet over og i længere Tid forhandledes i Blade og paa Møder. Ogsaa Myndighederne sattes i Bevægelse. Kirkeministeren stillede Præsterne for en Provsteret, hvorfra Sagen gik til Bisperet (Landemode) og til Højesteret, der endelig 1876 — to Aar efter, at Handlingen havde fundet Sted, og til Trods for Birkedals glimrende Forsvarstale — dømte Birkedal og Sveistrup til en Bøde af 200 Kroner og hver af de øvrige Præster til en Bøde af 100 Kroner. — Vi skulle iøvrigt ikke her komme nærmere ind paa denne Sag, som for den, der vil studere Frimenighedernes Historie, indeholder rigt og interessant Stof.

Ligesom hidtil holdt Appel nu hver Søndag Gudstjeneste baade paa Højskolen og i Københoved, men Kirketjenesten i Rødding blev nu selvfølgelig indrettet efter dansk Kirkeskik, ganske som i Sognekirkerne, kun med den Undtagelse, at Appel brugte Fengers Alterbog og ændrede lidt ved Ind- og Udgangsbønnens Form.

* * *

Den tyske Øvrigheds Optræden overfor Højskolen og Appels hele Virksomhed var i Aarenes Løb bleven stadig skarpere. I 1870 blev der saaledes givet

Paabud om, at alle offentlige Møder, baade Torsdags-Møderne og Søndags-Gudstjenesten, skulde forud anmeldes for Politiet.

Herredsfogden i Rødding paa den Tid var den tidligere danske Embedsmand *von Rosen.* Det var en Mand med et klart Blik, og han betragtede derfor ogsaa Appel som en farlig Person, just fordi han ikke demonstrerede men arbejdede ihærdigt i det stille. Herredsfogden og Appel havde mange Samtaler med hinanden om Mellemværendet mellem Danmark og Tyskland, og Rosen, der som fuldblods Tysker var paa sin Post mod alt det danske, lod i disse Samtaler tydeligt forstaa, at han ansaa den genopvakte Højskole som noget af det farligste i Nordslesvig. Som vi have hørt, forbød han derfor ogsaa Karleskolen efter et halvt Aars Forløb,* og han havde den største Lyst til ogsaa at forbyde Pigeskolen, som han mente var endnu farligere end Karleskolen, men det kunde han ikke. Skønt de tyske Avtoriteter vistnok behandlede Appel med stor Agtelse, fordi de følte, at de havde en Mand overfor sig, som troede paa sin Sag, saa undlod de selvfølgelig ikke at lægge alle mulige Hindringer i Vejen for hans Virksomhed. — Ikke desto mindre hævede von Rosen igen Paabudet om Anmeldelse for Politiet, inden han i Marts 1871 forlod Rødding for at blive Landsraad i Haderslev.

Uden Anmeldelse gik Møderne saa igen en Tid, indtil den ny Herredsfoged, Grothusen, den 7. Oktober 1873 stoppede Præsten Johannes Clausen midt i en Tale om Stormen paa Genezareth Sø (hvori han omtalte det »menneskelige« og »folkelige« i sin Almindelighed uden mindste Hentydning til Stillingen i Sønderjylland), hævede Forsamlingen og for et Øjeblik arresterede Appel, der efter et langt Forhør den 1. November fik *Forbud mod at tale i nogen som helst offentlig Forsamling.* Appel indgav Besværing herover til højere Vedkommende, og Forbudet blev hævet igen af Herredsfogden den 3. December, men samtidig fornyedes Tilholdet om Anmeldelse af Møderne til Politiet.

Ikke nok hermed. Den 10. Septbr. 1874, altsaa kort efter Appels Ordination, blev det ham *forbudt at holde Gudstjeneste i »Helligtiden«,* hvorved han blev helt udelukket fra at bruge de store Helligdage og om Søndagen først maatte begynde efter Klokken fire Eftermiddag, og fra Februar 1876 maatte de ved Møderne saa vel som ved Gudstjenesten have en tysk *Gensdarm* siddende imellem sig. Det gjaldt jo for Tyskerne at holde Øje med disse farlige Folk, at enhver »oprørsk« Bevægelse kunde kvæles i Fødselen.

Søndag efter Søndag tjente den fremmede Ordenshaandhæver som en Paamindelse til Menigheden om, at man befandt sig under et Herredømme, som man aldrig vilde eller kunde forlige sig med, og man sluttede sig kun inder-

* »Højskoleraadet«, der var dannet til Støtte for Karleskolen, opløstes senere af sig selv.

ligere til det ægte danske og hjærtelige, kristelige Vidnesbyrd, som kunde lyse op i Sindene og gøre Fyldest for mangt et Savn. — De tre sidstnævnte Paabud vedbleve at gælde, saa længe Appel var i Rødding.

* * *

Et svækket Helbred nødsagede Appel til at afslutte Pigeskolen i *Sommeren 1885,* og en indgribende Operation, som han maatte underkaste sig i Sommeren 1887, havde til Følge, at han i *September 1889* maatte opgive sin Præstegerning, den, han trofast havde røgtet i femten Aar, rigt bevægede og uforglemmelige for ham og mange andre.

Derefter flyttede Appel med sin ældste Søn og hans Familie til Dalum Sogn i Nærheden af Odense. Her bo de, tæt ved Landboskolen og ved Mindestenen for Højskoleforstander C. Kold, i en hyggelig og rummelig Lejlighed i et smukt, kønt beliggende Hus, der tilligemed en ganske lille Jordlod er bleven ham skænket af danske Mænd og Kvinder i de forskelligste Stillinger og Samfundsklasser. Appel har selv kaldt Huset »Folkely« som et Udtryk for den fredelige og trygge Følelse, der er fremkaldt hos ham ved at »bo midt iblandt sit Folk« under dansk Varetægt, og for den Taknemmelighed, han føler mod dette Folk, der har skænket ham et saa hyggeligt Ly i hans Alderdom.

Et endnu varigere Ly har det danske Folk dog skænket Mindet om Appels trofaste Gerning i Sønderjylland.

* * *

Folkethingsformand, Statsrevisor S. Høgsbro, Stiftsprovst Fr. Helweg og Gaardejer Bunde Refslund den ældre vare de tre eneste tilbageværende af de Mænd, der den 12. Juni 1867 bleve beskikkede til Højskolens Værger. I deres Haand laa det altsaa at tage Bestemmelse om Skolens Ejendom nu, da Højskolevirksomheden var standset, og Appel fratraadte Bestyrelsen af Gaarden.

S. Høgsbro sammenkaldte imidlertid paa Værgernes Vegne en stor Del af Rødding Højskoles tidligere Elever til et Møde paa Kolding Højskolehjem den 1. Juni 1889 for at raadføre sig med dem om, hvad der burde gøres, og man enedes da om at imødekomme Rødding Frimenigheds allerede tidligere udtalte Ønske om at overtage Ejendommen.

Den 31. Maj 1890 gik Salget i Orden, og Overtagelsen regnedes allerede fra den 1. November 1889. Købesummen var 30,000 Reichsmark.

De officielle Ejere af Gaarden bleve nu Gaardejerne N. N. Pedersen af Harreby, J. L. Schmidt af Østerlindet og J. N. H. Skrumsager af Københoved,

men saaledes, at Gaarden kun besiddes af dem paa Menighedens Vegne. Menigheden har forpligtet sig til at bevare Skolens Samlinger, Flors Buste og det øvrige Højskolemateriel og i Tilfælde af Salg overgive det til et Tilsynsraad, bestaaende af de tre tidligere Værger, eller hvem de maatte beskikke i deres Sted. Den erhvervede kontante Købesum er anvendt til et Legat til unge Sønderjyders Uddannelse. Skulde det besluttes at sælge Ejendommen, vil Menigheden sikre Tilsynsraadet Forkøbsret.

Appels Afløser som Frimenighedens Præst er *N. Lycke,* tidligere Organist i Gram. Han har Bolig paa Højskolegaarden. Medens Møderne i Københoved ere ophørte, fortsættes Søndagsgudstjenesterne paa tidligere Vis i den lille hyggelige Kirkesal paa Højskolegaarden i Rødding.

XV. RØDDING HØJSKOLE-ELEVER.

Forhaabentlig vil man igennem denne Skildring, der væsentlig er gaaet ud paa at fremstille Skolens indre Forhold, dens Arbejde og dens Ledere, samtidig have faaet et Indtryk af Skolens Virkninger udadtil.

Man vil sikkert have faaet det Indtryk, at *Rødding Højskole har givet et mægtigt Bidrag til den folkelige Oplysnings og det aandelige Livs Fremme i det danske Folk,* og at den fra den Dag, den stod frem, og indtil den Dag, den maatte træde tilbage, med Trofasthed har røgtet det Hverv, som dens Stifter, Flor, gav den: *at værne den truede Danskhed i Sønderjylland.* At Rødding Højskole har sin store Fortjeneste af Danskhedens Bevarelse i Sønderjylland, er udenfor al Tvivl. Den har givet et Tilskud baade af aandelig Kraft og af praktisk Dygtighed, som næppe kunde undværes under de nuværende Forhold. Det er saaledes en Kendsgerning, at en *meget* stor Del af de Mænd, der efter Krigen 1864 have været de bærende og førende i Sønderjylland, have været *Rødding Højskole-Elever.* Hvor lidt eller meget heraf man end vil tilskrive ligefrem Paavirkning af Rødding Højskole — saa er det dog et talende Vidnesbyrd for, at en af Vejene til større aandelig Kraft i et Folk gaar gennem Folkehøjskolen.

Maatte den Dag komme, da Højskolegaarden i Rødding atter kunde se en talrig Ungdom flokke sig under dens Tag, søgende dansk Oplysning paa dansk Grund! Oprinder denne Dag, vil der blive en Fest paa Rødding Højskole, hvortil den gamle Gaard næppe har set Mage, og den Højskolesang, som nu er bragt til at forstumme, men som har lydt derinde i 41 bevægede Aar, vil

da bølge ud over Landet med fordoblet Kraft og med en forøget Friskhed og Jubel i Klangen.

Den gamle Højskolegaard har oplevet meget stort og mærkeligt. Den opgiver kun sent Haabet om, at denne Dag en Gang skal komme.

* * *

Som Tillæg skal her meddeles en Fortegnelse over dem af Rødding Højskoles *sønderjydske* Elever fra Tidsrummet 1844—1864, som mest have taget Del i det offentlige Liv dernede. Der kunde sikkert have været Anledning til at medtage endnu mange flere — men det vilde let føre for vidt, hvorfor vi skulle indskrænke os til de efterfølgende.

* * *

N. P. Boysen, Møller og Gaardejer, Tørning Mølle, er Styrelsesformand for Sparekassen for Haderslev Bys Omegn, i flere Aar Medlem af Ligningskommissionen for Indkomstskatter, Forligsmægler, Kirkeældste, Fattigforstander m. m. Boysen driver den betydeligste Mølleindustri i Nordslesvig.

Juel Boysen, Gaardejer i Langetved, har Tid efter anden beklædt de fleste kommunale Stillinger, været Medlem af den lokale Mønstringskommission, Medlem af Kommissionen for Erstatning af Dyr med epidemiske Sygdomme, Taksator for Sparekassen for Frøs og Kalslund Herreder.

N. H. Callesen, Leerskov pr. Aabenraa. Medlem af Aabenraa Kredsdag fra 1868 til 1889. Formand for Østerløgum Fattigsamfund siden 1872. Medlem af Herredsraadet for Ris og Sønder-Rangstrup Herreder siden 1874. Suppleant til Provinsiallanddagen 1874 Valgperioden ud. Kirkeældste siden 1882. Medlem af Provstisynoden siden 1879. Har mange mindre, kommunale Hverv.

Jørgen Fausbøl, Branderup Mølle. I sin Tid ivrig Deltager i »Klosterpolitiken«. Samler af gamle Folkeminder. Medstifter af »Den nordslesvigske Folkebank« i Aabenraa, hvis Agent han er paa sin Egn, og i hvis Bestyrelse han hele Tiden har været. Medlem af Sognets Vej- og Fattigkommission samt af Bestyrelsen for et Andelsmejeri. Fausbøl driver en stor Mølleforretning med Foderstofhandel og er Egnens dygtigste Forretningsmand.

Iver Friis, Gaardejer i Fredsted ved Haderslev, var Medlem af den store Boniteringskommission, der klassificerede Jorderne i Haderslev Amt i Anledning af den ny Grundskat, samt for Østeramtets Vedkommende Medlem af det Udvalg, der med heldigt Udfald førte Processen mod Regeringen i Anledning

af Kanon- og Landgildeafgifterne. Desuden har Friis været Skoleforstander, Menighedsrepræsentant og Kirkeældste samt Formand for Sognets Fattigvæsen.

Jes J. Gram, Dyrlæge og Gaardejer i Københoved, var, efter at have taget Eksamen paa Landbohøjskolen i København med første Karakter, et Par Aar Lærer ved Landboskolen i Lyngby. Efter den Tid har han været bosiddende i Ellelund ved Hjerting og nu i Københoved. Her var han særlig Sjælen i Oprettelsen af Skrave Sogns Fællesmejeri, hvis Formand han var en Del Aar. Han er Revisor for den nordslesvigske Kreaturforsikringsforening.

H. P. Hansen, Vodder, død 1890, var Kredsdagsmand, Formand for et Andelsmejeri, Medlem af Vej- og Fattigkommissionen, Valgmand til Landdagsvalget m. m. Han var en af de virksomste for at samle Frimenighedskredsen (Bovlundmenigheden) der paa Egnen, og hans Hus var et af Brændpunkterne for Livet der.

A. Tyssen-Hansen, Randerup. Medlem først af Herredsraadet, siden af Kredsdagen, i den danske Tid Sogneraadsformand, med i »Klosterpolitiken«. Han er Hovedmanden i Frimenighedsbevægelsen der ude, er Medlem af Vælgerforeningens Bestyrelse og har en Del kommunale Hverv. Han var med de »47« i Berlin.

N. Hjorth, Gaardejer i Langetved pr. Rødding, hørte til det Kuld af Rødding-Elever, der rejste til Skotland for at sætte sig ind i det engelske Landbrug. Efter Hjemkomsten derfra var han i flere Aar Forvalter hos den paa den Tid særlig som Mejerimand bekendte Kammerraad Andersen, Gunderslevholm. Hjorth har i flere Aar været Regnskabsfører for Skrave Sogns Fattigforening, ligesom han er Formand for Skrave Sogns Husflidsforening og Revisor for den nordslesvigske Kreaturforsikringsforening.

J. Hübschmann, Gaardejer i Nustrup, er Medlem af Kredsdagen, har været Sognefoged og Kommuneforstander samt varetaget mange Tillidshverv af forskellig Art.

Oluf Højer, Østerlindet Hovgaard, var en Tid Sognefoged, derefter Kommuneforstander, Kirkeældste og Medlem af Provstisynoden for Tørninglen. Han er Medlem af Bestyrelsen for Sparekassen for Frøs og Kalslund Herreder i Rødding og har desuden en Del andre kommunale Hverv.

Anders Hørlyk, Rurup, Landdagsmand i Berlin paa Proteststadet (som Edsnægter), Kredsdagsmedlem, Forligskommissær, Medlem af Vej- og Fattigkommissionen samt af Bestyrelsen for et Andelsmejeri. Vistnok ogsaa Medlem af Vælgerforeningens Bestyrelse. Hørlyk er Hjælper og Raadgiver for mange rundt omkring i huslige, kommunale og forskellige offentlige Anliggender. Ved

Siden af sin betydelige Gaard-Drift har han en stor Forretning som Kreaturgræsser baade hjemme og i Marsken.

Jørgen Iversen, Gaardejer i Sveirup, Aabenraa Amt, er Formand for en Brandforsikrings-Forening i Aabenraa Amt. Han har været Medlem af Kredsdagen for Aabenraa Kreds, Medlem af Provstisynoden samt røgtet flere andre kommunale Hverv.

Jacob Jensen var til sin Død Forpagter paa Østerlindet Nygaard ved Gram, var Valgmand til den prøjsiske Landdag, Medlem af Bestyrelsen for den nordslesvigske Landboforening og sammes Næstformand, ligeledes Næstformand for den nordslesvigske Kreaturforsikringsforening og i en Del Aar Medlem af Bestyrelsen for Sparekassen for Frøs og Kalslund Herreder i Rødding. Desuden havde han mange mindre, kommunale Hverv.

Jens Jensen, Gaardejer i Sod pr. Haderslev, var i en Række Aar Medlem af Haderslev Kredsdag, Valgmand til den prøjsiske Landdag og havde flere kommunale Hverv.

Hans Jørgen Jensen, Gaardejer og Møller i Bek, var til sin Død en af Østeregnens mest bekendte Mænd og havde Tid efter anden mange forskellige Tillidshverv, var til Eksempel Synodemedlem.

H. Aa. Knudsen til Trøjborg har været Medlem af Sogneforstanderskabet og Kommunerepræsentationen samt af Herredsraadet for Enklaverne, ligeledes en Del Aar Medlem af Tønder Kredsdag. Siden 1872 Formand for det blandede Distrikts Landboforening og i 1880 Formand for de syv danske Landboforeningers Fælleslandbomøde i Sønderborg. Desuden er han Medlem af Bestyrelsen for Sprog- og Vælgerforeningen for Nordslesvig, og i en Række Aar ere de danske Stemmer til den tyske Rigsdag i fjerde Kreds faldne paa ham.

Kr. Knudsen til Visby Hedegaard er paa det landøkonomiske Omraade en af Vesteregnens mest bekendte Mænd.

Hans Lassen er født den 11. Februar 1831 i Lysabild, var 1847—1848 Elev paa Rødding Højskole, overtog 1852 sin nuværende Gaard, som han havde arvet allerede i seksten Aars Alderen. 1853 blev han — kun 22 Aar gammel — valgt til Synsmand for Lysabild, Aaret efter til Medlem af Herredsraadet for Als Sønderherred. 1867 blev han Medlem af Kredsdagen, kort efter tillige af Provinslanddagen, senere af Provsti- og Fællessynoden. Efter Ahlmanns Bortrejse i 1875 blev han valgt til Medlem af den prøjsiske Landdag fra 1881 til 1884, efter H. A. Krügers Død blev han tillige valgt ind i den tyske Rigsdag. Han er og har længe været Formand for den alsiske Landboforening, ligeledes Formand for Lysabild Sogns Sparekasse, har været Medlem

af Sprogforeningens Bestyrelse, ligesom han fremdeles er Medlem af Bestyrelsen for den nordslesvigske Vælgerforening; i det hele har han været med til Iværksættelsen af alle større Fællesforetagender paa Als og i Sønderborg Kreds.

Ingvarth H. Nicolajsen, Gaardejer i Ballum, har i en Række af Aar været Medlem af Sogneraadet, Formand for Fattigvæsenet og Skoleforstander. Han indtager en fremragende Plads paa det praktiske Landbrugs Omraade.

Peter Petersen, Gaardejer i Ragebøl, Dybbøl Sogn, gik i 1867 som saa mange Sønderjyder paa Grund af Edsfordringen til Kongeriget og var i nogle Aar Forpagter af Viufgaard ved Kolding, indtil han atter vendte tilbage for at overtage sin nuværende Gaard. Han indtager ligeledes en fremragende Plads paa Landbrugets Omraade. Han er Medlem af Bestyrelsen for den nordslesvigske Hagelskadeforsikrings-Forening.

Bunde Refslund d. æ., Gaardejer i Bovlund, var i sin Tid i Bestyrelsen for Rødding Højskole, senere dens Tillidsmand; han var en af Hovedmændene i »Klosterpolitiken«. Han var med i de 47's Deputation til Berlin; i mange Aar Valgmand til Landdagsvalget, Medlem af Bestyrelsen for Sparekassen i Agerskov. Han var en af Hovedmændene ved Stiftelsen af Frimenigheden i Bovlund og er dens Forsanger. Hans Hus har i mange Aar været et af de venligste og mest gæstfri Samlingssteder for danske Mænd og Kvinder fra nær og fjærn.

Bunde Refslund d. y., Gaardejer i Bovlund, var ogsaa en ivrig Deltager i »Klosterpolitiken«. Han er Medlem af Bestyrelsen for Sparekassen i Agerskov, af Fattigkommissionen, af Vejkommissionen, af Bestyrelsen for et stort Andelsmejeri og har flere lignende Tillidsposter.

Jens L. Schmidt, Gaardejer i Østerlindet ved Gram, har haft flere kommunale Hverv og har været Medlem af Bestyrelsen for Sparekassen for Frøs og Kalslund Herreder i Rødding samt Medlem af Bestyrelsen for den nordslesvigske Kreaturforsikrings-Forening. Jens L. Schmidt er en af de første i Sønderjylland, der har indført Dyrkning af Roer efter en større Maalestok, ligeledes blandt de første, der har lagt Vind paa Renavl af den nordslesvigske, røde Kvægrace.

Peder Skau, Gaardejer, Bukshave ved Kristiansfeld, er den Bonde, der for Haderslev Østeramts Vedkommende har haft de fleste Tillidshverv i de sidste tyve Aar. Foruden at have haft mange forskellige kommunale Hverv blev han i 1858 valgt ind i det alt den Gang oprettede Haderslev Amtsraad, hvor han havde Sæde, indtil det opslugtes af Kredsdagen, hvoraf han samtidig blev Medlem. I 1868 valgtes han til Medlem af Provinslanddagen, hvor han havde Sæde til 1880. 1886 valgtes Skau atter til Medlem af Provinslanddagen,

hvor han havde Sæde indtil den ny Kredslov med en raffineret Valggeometri satte alle danske Landdagsmænd ud af Spillet. Han har i en Række af Aar været Medlem af Bestyrelsen for Haderslev Amts Landboforening, ligeledes Medlem af Haderslev Bankraad og en Tid Bankens Formand. Medlem af Provinssynoden og Medlem af det af Provinssynoden valgte Salmebogsudvalg for Udarbejdelsen af en ny Kirkesalmebog for det dansktalende Sønderjylland. Skau var særlig den, der tilskyndede til Anlæggelse af Processen mod Regeringen om Kanon- og Landgildeafgiften efter den prøjsiske Grundskats Indførelse og var Medlem af Procesudvalget for Østeramtets Vedkommende. Processen vandtes efter flere Aars Forløb for Kanonafgiftens Vedkommende, og for Landgildets Vedkommende fik Sagen en heldig Afgørelse paa anden Maade. Skau var Medlem af Boniteringskommissionen for den ny Grundskatsætning. Han er Medlem af Bestyrelsen baade for Sprogforeningen og for den nordslesvigske Vælgerforening.

Eskild Skau, Gaardejer i Sommersted, blev konstitueret Sognefoged efter sin Faders Død, endvidere Forligsmægler og Kirkeværge, senere valgt til Kirkeældste og til Medlem af Provstisynoden. Formand for Vandsynskommissionen over de mindre og Medlem af Kommissionen for de større Vandløb. Formand for Planteforeningen i Sommersted. Synsmand ved Alver Brandkasses Generaltaksation. I flere Aar Distriktskommissær ved Landsbrandkassen, indtil han paa Grund af sine Døtres Deltagelse i de sønderjydske Pigers Besøg i København blev afsat. Død 1894.

J. N. H. Skrumsager, Gaardejer i Københoved ved Rødding, har Tid efter anden haft de forskellige kommunale Hverv ved Fattigvæsenet, Vejvæsenet osv. Han er Styrer af Skrave Sogns Læseforening, Formand for Sparekassen for Frøs og Kalslund Herreder i Rødding. I 1880 valgt til Medlem af Kredsdagen i Haderslev, i en Række af Aar Valgmand til den prøjsiske Landdag, Medlem af Bestyrelsen for den nordslesvigske Sprogforening og af Bestyrelsen for den nordslesvigske Vælgerforening. Medlem af Bestyrelsen for den nordslesvigske Kreaturforsikringsforening. Formand for Frimenighedsudvalget i Rødding. Juridisk Administrator for samt Medejer af Rødding Højskoleejendom.

K. J. Windfeld, Gaardejer og Møller, Østergaardsmølle ved Haderslev, er Medlem af Haderslev Amts Landboforenings Bestyrelse, Medlem af Bestyrelsen for Sparekassen for Haderslev Bys Omegn, ligeledes Medlem af Bestyrelsen for den nordslesvigske Brandforsikringsforening for rørlige Ejendele. Windfeld er Valgmand til den prøjsiske Landdag saa vel som til Kredsdagen i Haderslev.

C. P. Wolff, Gaardejer i Gammelgab i Sundeved, rejste, efter først at have gjort sig bekendt med Landbruget her hjemme, i 1863 til England og Skotland

for at sætte sig ind i disse Landes Landbrug. Under Krigen overtog han sin Fædrenegaard og blev allerede 1867 Medlem af Kredsdagen for Sønderborg Kreds. Han har haft mange kommunale Hverv. Som Stedfortræder for Hans Lassen har han deltaget i flere af Provinslanddagens Samlinger. Han har været Medlem af Provsti- og Provinssynoden. 1868 blev han Formand for den sundevedske Landboforening, og han har staaet i Spidsen for flere store Landbrugsforetagender, f. Eks. Fællesindkøb af Foderstoffer for Als og Sundeved.

Klaus Moltesen Schmidt Østergaard, Gaardejer i Lundsmark ved Ribe, har været Medlem af Bestyrelsen for Ribe med Omegns Landboforening, været Medlem af Ligningskommissionen og af Reklamationskommissionen for Klasseskatter i Haderslev og er Forligsmægler.

Niels S. S. Østergaard, Gaardejer i Skodborg, var i nogle Aar Forvalter paa Rødding Højskole og i nogle Aar Ejer af Gravengaard i Brørup. Han har i en Række af Aar været Valgmand til den prøjsiske Landdag, Medlem af Bestyrelsen for Sparekassen for Frøs og Kalslund Herreder i Rødding, Formand for Skodborg-Grønnebæk Andelsmejeri, Tillidsmand for den nordslesvigske Kreaturforsikrings-Forening og Formand for Vandsyns-Kommissionen for Skodborg-Skrave Amtsdistrikt.

* * *

Foruden de nævnte Rødding-Elever, der have fundet deres Virksomhed i Sønderjylland, er der mange, der have gjort et dygtigt Arbejde her i Kongeriget, og som der var Grund til at nævne, fordi Højskolen sikkert har nogen Del saavel i den Retning som i den Styrke, deres Arbejde har faaet. Her skal imidlertid kun nævnes ganske faa.

Hans Buch, Gaardejer i Seest, der i nogle Aar repræsenterede Vejle Amts 6. Valgkreds i Folkethinget, har i mange Retninger været en ledende Mand i sin Egn. Han har saaledes væsentlig Del i Oprettelsen og Ledelsen af Andels-Svineslagteriet i Kolding.

Morten Eskesen var vel Seminarist og paavirket af Ludv. Chr. Müller, før han blev Elev paa Rødding Højskole; men denne har sikkert sin Del i den overordentlige Troskab og Ihærdighed, han viser mod den Sag, som han nu vier sine Kræfter, efter at han i en lang Aarrække har tjent Folkehøjskolen (Hindholm, Ut, Grundtvigs Højskole, Sødinge og Kolds Højskole) og Børnefriskolen (Rudme og Odense).

Peter Berendt Fejlberg (Søn af Pastor N. L. Fejlberg), Inspektør ved Ejendommen Søborg Sø ved Esrom, gennemgik et Kursus paa Rødding Højskole i Vinteren 1852—53, efter at han havde uddannet sig til Landmand i

Sundeved. 1856 tog han Præliminæreksamen og polyteknisk Adgangseksamen og i 1858 Landbrugseksamen. 1858 og 1859 opdyrkede han »Oöjet« paa Frijsenborg. I 1860 opholdt han sig i Landskabet Oldenburg i Holsten paa Mejerigaarde med Understøttelse af Grev Frijs og Landhusholdningsselskabet. 1861 gennemgik han Officersskolen paa Frederiksberg. 1862 var han Assistent ved Udtørringen af Sjørring Sø. Fra 1863—66 var han Bestyrer af Rungstedgaard og Rungstedlund og deltog i Krigen 1864. I Maj 1866 ægtede han Charlotte v. Nutzhorn; omtrent ved samme Tid overtog han Virksomheden som Godsforvalter paa Näsbyholm i Skaane, hvor han blandt andet forestod Tørlægning og Kultur af Näsbyholm Sø. Efter et Ophold i Holland med Støtte af Landhusholdnings-Selskabet i Sommeren 1872 overtog han Bestyrelsen af Ejendommen Søborg Sø i Nordsælland, som han i Løbet af de sidste 22 Aar har tørlagt og kultiveret. Paa Opfordring af Landhusholdnings-Selskabet foretog han 1876 og 77 Rejser for Indenrigsministeriet til Island i Anledning af paatænkte Forbedringer i islandsk Landbrug og i 1878 til det vestlige Norge. P. Fejlberg har været Medlem af det kgl. Landhusholdnings-Selskabs Bestyrelsesraad i en længere Aarrække. Kommunale Forhold har han kun haft lidet med at gøre, naar undtages, at han var Sogneraadsformand fra 1882 til 1886. Han har været en flittig landøkonomisk Forfatter, dels af særlig udgivne Skrifter, men navnlig i flere Aargange af »Tidsskrift for Landøkonomi«.

Rasmus Fenger, der allerede er omtalt Side 126—27, drog efter Krigen med Nutzhorn og Schrøder til Askov og virkede der som Lærer til 1874, da han overtog Ledelsen af de fynske Sukkerfabrikers Landbrug. De forholdsvis faa Afhandlinger, han har skrevet, særlig om Husdyrbrug, skattes højt af sagkyndige; og hans Dygtighed som praktisk Landmand er almindelig anerkendt.

Lars Frederiksen fra Ryslinge, Søn af Gaardejer Frederik Larsen i Ryslinge, var i sin Barndom paavirket af sin dygtige Moder og undervist af Kold, før han, atten Aar gammel, kom til Rødding i Efteraaret 1853. Han har siden rost Rødding Højskole som en god Kundskabsskole, hvoraf man kunde have godt Udbytte. Han fremhævede Høgsbros grundige historiske og statistiske Foredrag, Knudsens dygtige Undervisning i dansk Stil, tiltalende Oplæsning af danske Digterværker, Thomsens Undervisning i Landbrug og Landmaaling og Schiøtz's tiltrækkende Undervisning i Kemi, ledsaget af gode Forsøg. Og han betoner som flere andre Thomsens vindende Væsen og store Omgængelighed, der gjorde ham saa afholdt af Eleverne. — Efter sit Ophold i Rødding var L. Frederiksen en Tid Forvalter paa Lykkesborg ved Bogense, derefter Friskolelærer i Baaring ved Middelfart, hvorefter han overtog Styrelsen af sin Fædrenegaard i Ryslinge. Her var han, som saa mange andre, nøje knyttet

til Birkedal. Da saa denne blev afsat fra sit Sognepræste-Embede 1865, var Lars Frederiksen ivrig for at beholde ham som Menighedens Præst; og han kørte det første Læs Tømmer til Ryslinge Valgmenighedskirke. Senere forfattede han et oplysende Skrift om »Den kirkelige Bevægelse i Ryslinge 1849 til 68«. Det er langt fra at være hans eneste literære Arbejde. Han har skrevet »Fra Folkehøjskolen«, »Friskolens Historie i Danmark«, »Folkelivet i Danmark og Sønderjylland 1766—1866« og et meget stort Antal Artikler i Blade og Tidsskrifter. I en lang Række af Aar styrede han som Formand for Sogneraadet Ryslinge Sogns kommunale Anliggender, ligesom han selv underviste sine Børn. Hans Helbred var længe skrøbeligt, hvorfor han solgte sin Gaard og boede nogle Aar i et Hus i Ryslinge; men 1887 købte han igen en Gaard i Bredballe ved Vejle, hvor han boede til sin Død i Marts 1893. — Han var en alvorlig troende Mand med et meget fint Sind.

Fr. Møller, Trafikchef, Aarhus, var Elev paa Rødding den allerførste Vinter, altsaa 1844—45. Han deltog som frivillig i Krigen 48, fik i 1851 Ansættelse som Sergent i det slesvigske Gensdarmeri men tog sin Afsked 1854 for i Juli samme Aar at indtræde i den slesvigske Jærnbanes Tjeneste som Togfører. Da Driftsbestyreren (som var Englænder) kun talte Engelsk, blev Møller benyttet paa hans Kontor og til at rejse paa Banen i forskellige Ærinder. I Efteraaret 1855 blev han ansat som Sekretær og Chef for Driftskontoret, 1875 tillige som Stationsforstander. I Sommeren 1862 blev han ansat som Driftsinspektør ved de jydske Baner (Aarhus-Vemb), 1866 som Chef for Driftsafdelingen for de jydsk-fynske Baner. I 1867, ved Banernes Overgang til Staten, fik han Stilling som Driftsinspektør for den særskilt liggende Strækning Nyborg-Vamdrup, og efter Forbindelsen af de to adskilte Banedele, ved Aabningen af Aarhus-Fredericia Banen, blev han den 1. Januar 1869 ansat som Overdriftsinspektør for Statsbanerne i Jylland og Fyn, hvilken Stilling han endnu beklæder under Navnet Trafikchef. Blandt de mange forskellige Hverv, som have været ham betroede ved Banerne, kan nævnes: Formand i Eksamenskommissionen og Medlem af Markedskommissionen. Af Tillidshverv udenfor Banen kan nævnes, at han i 11—12 Aar har været Formand for den danske Biavlerforening og fremdeles er Medlem af Bestyrelsen. Som Vidnesbyrd om officiel Anerkendelse af hans Virksomhed kan tilføjes, at han ved Krigens Slutning i 1864 modtog Dannebrogsmændenes Hæderstegn ligesom senere Ridderkorset, den svenske Vasaorden, den badensiske Zähringer-Løveorden og den østrigske Franz Josefs Orden.

Christian Schmidth, Præstesøn fra Nagbøl, ligeledes Elev i Halvtredserne, nød berettiget Anseelse som Landmand (Forvalter paa Palsgaard, Ejer af Uld-

sund ved Lemvig), indtil han efter en Svogers Død overtog dennes Stilling som Dampskibsekspeditør i Aarhus. Han er nu svensk-norsk Vicekonsul i Aarhus.

J. C. Overgaard, Ejer af Nøtrupgaard ved Horsens, *N. Terp,* nu Gaardejer i Viuf, mellem Vejle og Kolding, *H. Tranberg*, Ejer af Lønborggaard, og *N. Winkel,* Ejer af Horstedgaard ved Vejle, ere ligeledes bekendte Landmænd, der have haft meget at gøre med kommunale og andre offentlige Hverv. —

Det er meget langt fra, at Rækken af de dygtige Mænd, der ere udgaaede fra Rødding, dermed er udtømt; men de nævnte Eksempler ville være tilstrækkelige til at vise, at vor ældste Folkehøjskole nu i Jubelaaret har en smuk Virksomhed at pege tilbage paa.

* * *

To Gange har man holdt Jubilæumsfest for Rødding Højskole: 25 og 50 Aar efter dens Oprettelse.

Den 7. November 1869 samledes i København 200 Mænd og Kvinder for at fejre Dagen. Grundtvig udbragte Skaalen for dens Grundlæggere, den slesvigske Forening, og dens Stifter Chr. Flor. Han udtalte blandt andet, at der trods alt, hvad der var sket, var Grund til at holde Glædesfest for den; thi da de tyske Hære lukkede Skolen, fæstede den Bo her, trivedes og havde talrigt Afkom, der havde vist, at der var Liv i den, idet der var udgaaet Liv fra den. Ploug holdt sin berømte Tale for »vor politiske Ingeniør« Flor, der havde lagt Miner, bygget Skanser og gravet Guld dernede i Sønderjylland. C. J. Brandt talte for Grundtvig med Ønsket om, at alle Folkehøjskolerne, hvad Indskrift de ellers bar, maatte have den fælles: »Her gaar Vejen til Sorø!« P. Rørdam udtalte, at hvad der havde givet Flor (og Folkehøjskolen) Lykke og Evne til at samle saa mange forskellige Mennesker om sig, var, at han altid kom Folk i Møde med Tro paa, at der var noget godt hos dem, med Haab om, at der kunde blive noget af dem, og med Kærlighed. Høgsbro talte for Professor Clausen og de andre brave Mænd, der havde støttet Flor i Arbejdet, den Gang Folket saa' til med Ligegyldighed, mens Sønderjyderne nu ved egne Midler havde rejst tre Folkehøjskoler. Clausen talte om Nødvendigheden af at lære at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt i et Folks Liv. N. J. Termansen fremhævede, at hvad der skal frelse Danmark, maa leve op i det selv. Man kan ikke berede Frelse for Folket ved at lede den store Verdenskulturs Strømning ind over det; en ny Tid fremstaar ved, at man genopvækker det bedste i den gamle; og til en saadan Genopvækkelse ere Folkehøjskolerne nødvendige. Flor fremdrog det Svar, han havde sendt en lettisk Undervisningsforening paa en Forespørgsel om Højskolerne: de skulde oplyse

Aanden og udvikle Hjærtet, maatte derfor henvende sig til voksne Mennesker og arbejde i Frihed uden Eksamenshensyn; Livet skulde vise, hvad de maatte virke. Endnu talte P. C. Koch, Pastor Hertel, Fr. Barfod og Højskoleforstander Grove, hvorefter Ploug sluttede Festen. —

I September 1894 mindedes man i Askov de 50 Aar, der vare forløbne siden Folkehøjskolens Opkomst. En Mængde Mænd og Kvinder knyttede til finske, svenske og norske Højskoler vare til Stede, ligesom en stor Del af Danmarks 77 Folkehøjskoler og Landbrugsskoler havde Udsendinger ved Mødet. Dette kunde desuden glæde sig ved i sin Midte at have Universitetslærere fra Lund og København, der i venlige Ord paaskønnede Skolernes Arbejde. De tre Studenterforeninger i København havde sendt Lykønskningsdeputationer, Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet sendte Hilsen og Lykønskning, og ikke mindre end 3000 Mænd og Kvinder gave Møde ved den egentlige Fest i Skibelund, hvor Højskoleforstander, Dr. Nørregaard, Rigsarkivar, Dr. A. D. Jørgensen og Landboskoleforstander, Kaptajn la Cour førte Ordet. Det inderlig vemodige i al den Glæde er det, at den oprindelige Skole er under Fremmedherredømme; men Festen bidrog paa mange Maader til at befæste Haabet om lysere Dage for den Landsdel, i hvilken og for hvilken Skolen fra først af blev oprettet.

